

in isto iudicio induratos finit. Dormire dei est: cum unigenitus dei patris in assumpta carne pro nobis mori dignatus est cuius morte recte dulcis fuisse prædicatur: ipso dicente per Hieremiam prophetam: Ideo quasi in somno excitatus sum: & uidi: & sonus meus dulcis est mihi. Aliter dormire deus dicitur: cum fides eius inter prosperitates huius mundi: in quorundam corda fidelium non uigilat: sed dormit: hæc dormitionem ipse significauit cum in mari inter fluctus maris dormiuit. Vel certe dormire dei est anxius tarde subuenire: sicut est illud in psalmo: Exurge quare obdormis domine: Vigilare dei est in defensione suorum electorum: & ultione inimicorum suorum manifeste se demonstrare.

Beati Hieronymi presbyteri ad Damasum papam obsecrantis: ut sibi respondeat cui in Syria debeat commu-

nicare.

Epistola septima.

Impertinens in euangelio mulier tandem meruit audiri: & clauso cum seruis ostio: media licet nocte ab amico panes amicus accepit. Deus ipse qui nullis contra se uiribus superari potest: publicani precibus uincitur. Niniue ciuitas quæ peccato periit: stetit. Quorsum ista tam longo repetita principio: uidelicet ut paruum magnus aspicias: ut diues pastor morbidam non contenas ouem. Christus in paradisu de cruce latrone iulit. Et ne quis aliquando seram conuersionem putaret: fecit homicidii poenam esse martyrium. Christus inquam prodigium filium reuertentem lætus amplectitur: & nonagintanoue pecudibus derelictis: una ouicula quæ remanserat: humeris boni pastoris aduehitur. Paulus ex persecutore fit prædicator: oculis carnalibus excæcatur: ut mente plus uideat: & qui uinctos Christi famulos ducebat ad conciliu iudeorum: ipse postea de Christi uinculis gloriatur. Ego igitur ut ante iam scripsi: Christi uestem in Romana urbe suscipiens: nunc barbaro Syriæ limite teneor: & ne putes alterius hanc de me fuisse sententiam: quid mererer: ipse constitui. Verum ut ait Gentilis poeta.

Cælum non animum mutat: qui transmare currit.

Ita me incessabilis inimicus post tergum persecutus est: ut maiora in solitudine bella nunc patiar. Hinc enim præfidiis sulca mundi Arriana rabies fremit. Hinc in tres partes scissa ecclesia ad se rapere festinat. Monachos: circa comanentium antiqua in me surgit auctoritas. Ego interi clamito: si quis cathedræ Petri iungitur: meus est. Milletus: Vitalis atque Paulinus tibi hæere se dicunt: possem credere: si hoc unus assereret: nunc autem duo mentuntur aut omnes. Idcirco obtestor beatitudinem tuam: per crucem domini: per necessitatem decoris fidei nostræ & passionem: ut qui apostolos honore sequeris: sequaris & merito ita in folio cum duodecim iudicaturus sedes: ita te alius senem cum Petro cingat: ita municipium cæli cum Paulo consequaris: Ut mihi litteris tuis apud quem in Syria debeam communicate significes: noli despicere animam pro qua Christus mortuus est.

Secundus tractatus de impugnationibus diuersarum hæresum & hæreticorum beati Hieronymi ad marcellam contra Montani hæretici insaniam: qui promissionem sancti spiritus in se dicebat esse completam ostendens non in eo tantum sed in aliis eius dogmata catholica ecclesia discrepare: quis autem fuerit ipse moranus & quo tempore hæresis suscitata sit habes quinto historiae ecclesiasticae libro.

Epistola octaua.

Estimonia de Ioannis euangelio congregata tibi quidam Montani sectator igessit: in quibus saluator noster se ad patrem iturum: missurumque paraclytum pollicetur. Quæ in quod promissa sint tempus: & quo completa sint tempore apostolorum acta testantur. Decima die dixit post ascensum domini hoc est qui quagesima post resurrectionem spiritum sanctum descendisse linguasque credentium esse diuisas: ita ut unusquisque oium gentium sermone loqueretur. quando quidam adhuc parum credentium multo eos ebrios assererent. & Petrus stans in medio apostolorum omnisque conuentus ait: uiri Iudæi & omnes qui habitatis in Hierusalem: hoc uobis notum sit: & auribus percipite uerba mea. Non enim sicut uos aestimatis hi ebrii sunt: nam est hora diei tertia. sed hoc est quod dictum est per Iohel prophetam: In nouissimis diebus dicit dominus. effundam de spiritu meo in omnem carnem: & prophetabunt filii & filiae eorum: & iuuenes uisiones uidebunt: & seniores sonia sonabunt. & quidem in seruos meos & ancillas effundam de spiritu meo. Si igitur apostolus Petrus super quem dominus fundauit ecclesiam & prophetiam & promissionem domini illo tempore completam memorauit: quomodo possumus nobis aliud tempus uindicare: Quod si uoluerint respondere: & Philippi deinceps quatuor filias prophetasse & prophetam Agabum reperiri: & in diuisionibus spiritus inter apostolos & doctores prophetas quoque apostolo scribente formatos: ipsique Paulum apostolum multa de futuris hæresibus & de fine sæculi prophetasse: sciant a nobis non tam prophetiam repelli quæ domini signata est passione: quæ eos non recipi: qui cum scripturæ ueteris & nouæ auctoritate non congruant. Primum in fidei regula discrepamus. Nos patrem & filium & spiritum sanctum in sua unum quemque persona ponimus: licet substantia copulemus: illi Sabellii dogma sectantes trinitatem in unius persone angustiis cogunt. Nos secundas nuptias non tam appetimus quam concedimus: Paulo iubente ut uiduæ adolescentulæ nubant: illi in tantum putant scelerata coniugia iterata: ut quicumque hoc fecerit adulter habeatur. Nos unam quadragesimam secundum traditionem apostolorum toto anno tempore nobis congruo ieiunamus: Illi tres in anno faciunt quadragesimas: quasi tres passi sint Saluatores. Non quo & per totum annum excepto Pentecostem ieiunare non liceat: sed quod aliud sit necessitate: aliud uoluntate munus offerri. Apud nos apostolorum locum episcopi tenent: apud eos episcopus tertius est. Habent enim primos de pepusa phrygiæ patriarchas: secundos quos appellant Cenones: atque ita in tertium. id est pene ultimum locum episcopi deuoluuntur: quasi exinde ambitiosior religio fiat: si quod apud nos primum est: apud illos nouissimum sit. Illi ad omne pene delictum ecclesie obferant fores: nos quotidie legimus: malo poenitentiam peccatoris quam mortem. Et nunquid qui cadit non resurget: dicit dominus: Et conuertimini ad me filii conuertentes: & ego curabo contritiones uestras. Rigidi autem sunt: non quo & ipsi peiora non peccent: sed quod inter nos & illos sit: quod illi erubescunt confiteri peccata quasi iusti: nos dum poenitentiam agi-

.xviii.

Episcopi tenent locum
Apostolorum in ecclesia

mus:facilius ueniam promeremur.Prætermitto scelerata mysteria quæ dicuntur de lactante puero:& de uictu-
ro martyre cōfarrata:malo iniqua non credere:sit falsum omne:quod sanguinis est.Aperta est cōuincēda blas-
femia dicentiū:deum primum uoluisse in ueteri testamento per Moysen & prophetas saluare mundum: sed
quia non potuerit explere:corpus sumpsisse de uirgine:& in Christo sub specie filii predicantē mortem obisse
pro nobis.Et quia per duos gradus mundum saluare nequiuert:ad extremum per spiritum sanctum in Mon-
tanum Priscam & Maximillam insanas scēminas descendisse:& plenitudinem quam Paulus non habuerit di-
cens:ex parte cognoscimus:& ex parte prophetamus:& nunc uidemus per speculum in enygmate: abscisū &
semiuirū habuisse Montanū.Hæc sunt quæ coargutione non indigent:perfidia eorū exposuisse: superasse est.
Nec necesse est ut singula deliramenta quæ proferunt:breuior epistolæ sermo subuertat:cum & tu ipsas scrip-
turas apprime tenens:non tam ad eorū mota sis quæstiones:quæ quid sentirem a me uolueris sciscitari.

Beati Hieronymi contra Iouinianum hæresiarcham Satyrici libri:cuius dogmata qualia fuerint: quæ beatus
Hieronymus destruit & refellit:infra scriptum indicat argumentum.
Ex libro Augustini de hæresibus:ad quod uult deum diaconum Iouinianus.

Iouinianus hæresiarcha de monachō clericus docebat sicut stoici presbyteri omnia peccata paria esse:
nec posse hominem peccare lauacro regenerationis accepto:nec prodesse ieiunia: uel cibis aliquibus
abstinentiam. Virginitatem uiduitati:coniugatosq; fornicatoribus etiam post pœnitentiam æquabat
adeo ut sacra uirgines prouectæ atatis quædam in urbe romana:ubi hoc docebat nupserint:unius quoq; meri-
ti:præmii:retributionis:ordinisq; omnes iustos esse apud deum.Cito tamen secta hæc oppressa extincta & ad
nihilum cassata est reuelante beato Hieronymo:nec ad aliquorum sacerdotum deceptionem peruenit: Dama-
so papa: Valentiniano augusto:Arcadio & Bautone consulibus.
Beati Hieronymi contra Iouinianum Satyricus liber primus:& Epistolæ nonæ. Cap.I.

Pauci admodum dies sunt:quæ sancti ex urbe Roma fratres cuiusdam Iouiniani commentariolos tran-
smiserunt:rogantes ut eorum ineptiis responderem:& Epicurum christianorum in euangelico atq;
apostolico uigore contererem:quos cum legissem & omnino non intellexissem:cœpi reuoluere cre-
brius:& non uerba modo atq; sententias:sed singulas pene syllabas discutere:uolens prius scire quid diceret:&
sic uel probare uel redarguere quod dixisset. Verum scriptorum tanta barbaries est:& tantis spurcitiis spurcis-
simus sermo confusus:ut nec quid loquatur:nec quibus argumentis uelit probare quod loquitur:potuerim in-
telligere. Totus enim tumet:totus iacet:atq; tollit se per singula:& quasi debilitatus coluber:in ipso conatu frangi-
tur:non est contentus nostro:humano more loqui:altius quidam aggreditur.

Parturiunt montes:nascetur ridiculus mus. *Horatius de arte*

Quod ipse.

Non sani esse hominis:non sanus iuret Orestes. *Terentius*

Præterea sic inuoluit omnia:& quibusdam inextricabilibus nodis uniuersa perturbat:ut illud plautinarum lit-
terarum ei possit aptari.

Has quidem præter Sibyllam leget nemo. *Plautus*

Nam diuinandum est.Furiosas Apollinis uates legimus.Et illud uirgilianum:Dat sine mente sonum.Heracly-
tum quoq; cognomento σκότεινον idest tenebrosū sudātes philolophi uix intelligunt. Sed quid ad nostrū
civium uationem cuius libros multo difficilius est nosse:quæ uicere:quæ & i uictoria nō parua sit difficultas. Quis
enī eū superare queat:cuius assertionem penitus ignoret:Et ne lectorem longius trahā:cuiusmodi eloquentiæ
sit:& cuius uerborum floribus ornatus incedat:secundi libri sui monstrabit exordium:quod hesternam crapu-
lam ructans ita euomit. Satisfacio inuitatis:non ut claro curram nomine:sed ut rumore purgatus uano uiuam.

Obsecro agrum nouellæ plantationum arbuta teneritudinis:ereptā de uitiorum gurgitibus audientiam:com-
munitam agminibus.Scimus ecclesiam spe:fide:charitate inaccessibilem inexpugnabilem.Non est in ea ima-
turus omnis docilis impetu irrumperere:uel arte illudere potest nullus.Rogo quæ sunt hæc portenta uerborū:

Quod descriptionis dedecus:Nonne uel per febrem soniare eum putes:uel arreptum morbo frenetico Hip-
pocratis uinculo alligandum:Quo ueniscunq; eum legero:ubi me defecerit spiritus:ibi est distinctio:totum in-
cipit:totum pendet ex altero:nescio quid cui cohæreat:exceptis testimoniis scripturarum:quæ illo uenustissi-
mo eloquentiæ suæ flore mutare non ausus est:reliquus sermo omni materiæ conuenit:quia nulli conuenit.

Quæ res mihi aliquam suspicionem intelligentiæ dedit:uelle eum ita nuptias prædicare:ut uirginitati detra-
hat. Quando enī minora maioribus cœquant:inferioris cōparatio superioris iniuria est.Neq; uero nos Mar-
tionis & Manichæi dogmata sectātes nuptiis detrahimus:nec Tatiani principis Encraticæ errore decepti:œm
cogitatū spurcū putamus:qui nō solū nuptias:sed cibos quoq; quos deus creauit ad utēdū dānat & reprobat.

Scimus i domo magna nō solū uasa esse aurea & argentea:sed & lignea & fictilia:& super fundamentum Christi
quod Paulus architectus posuit:alios ædificare aurū:argentū:lapis preciosos:alios ecōtrario scœnum:ligna
& stipulam. Non ignoramus honorabiles nuptias & torum immaculatum. Legimus primam dei senten-
tiam: Crescite & multiplicamini & replete terram:sed ita nuptias recepimus:ut uirginitatem quæ de nuptiis
nascitur præferamus.Nunquid argentum non erit argentum: si aurum argento preciosius est: Aut arboris
& segetis contumelia est:si radici & foliis culmo & arillis poma præferantur & fructus: Ut poma ex arbore:
frumentū

inferioris comparatio
superioris iniuria est.
horat. coctum
stultitiam hinc est.

Paulus architectus
nuptias est

quibus
nuptias est

Maximo
Manichæi
Tatiani

frumentum ex stipula: ita uirginitas ex nuptiis. Centesimus & tricesimus fructus q̄q̄ de una terra & de una se-
mente nascatur: tamen multum differt in numero. Triginta referuntur ad nuptias. Nam & ipsa digitorum cō-
iunctio: quasi molli osculo se cōplexans: & fœderans maritum pingit & coniugem. Sexaginta uero ad uiduas:
eo q̄ in angustia & tribulatione sunt positæ. Vnde & superiori digito deprimuntur: quātoq; maior est difficul-
tas ex parte quondam uoluptatis illecebris abstinere: tanto maius est præmium. Porro centesimus numerus di-
ligenter quæso lector attende: de sinistra transfertur ad dexteram: & iisdem quidem digitis: sed non eadem ma-
nu: quibus in laua nuptæ significantur & uiduæ: circulum faciens: exprimit uirginitatis coronam. Hæc de ipa-
tientiā magis q̄ iuxta ordinem disputationis dixerim. Cum enim adhuc de portu egrediar: & rudentibus uela
sustollam: in medium me quæstionum pelagus subitus loquendi æstus arripuit. Vnde prohibebo cursum: &
paulisper sinus contraham: nec indulgebo mucroni: iam nunc pro uirginitate ferire cupienti. Balista quanto
plus retrahitur: tanto fortius mittitur: non est damnum dilatio: ubi certior sit ex dilatione uictoria. Proponam
breuiter aduersarii sententias: & de tenebrosis libris eius quasi de foueis serpentes proiciam: neq; sinam uene-
nosum caput spiris maculosi corporis protegi. Pateat quod noxium est: ut possit conteri cum patuerit.

Cap. II.

Dicit uirgines uiduas & maritatas: quæ semel in Christo lotæ sunt: si non discrepent cæteris operibus e-
iusdem esse meriti: nititur approbare eos qui plena fide in baptisate renati sunt: a diabolo non posse
subuerti. Tertium proponit abstinentiam ciborum: & cum gratiarum actione perceptionem eorum:
nullam esse distantiam. Quartum quod extremum est omnium: qui suum baptisate seruauerint: unam in re-
gno cælorum habere remunerationem. Hæc sunt sibila serpentis antiqui: his consiliis draco de paradiso hominem
expulit. Nam his etiam saturitatē ieiuniis preferendo: repromisit eos imortales futuros quasi nunq̄ possent cor-
ruere & dum diuinitatē æqualē deo pollicet: expulit eos de paradiso: ut qui nudi & expediti & absq; nulla ma-
cula uirgines domini consortio fruebatur: deiecti in uallē lachrymarum: tunicis cōsutis & pelliciis uestirent. Sed
ne lectorē diutius morer: sequar uestigia partitionis expositæ: & aduersus singulas propositiones eius: scriptu-
rarū uel maxime nitar testimoniis: ne querulus garriat se eloquentia magis q̄ ueritate supatū. Quod si exple-
uero: & illum utriusq; testamenti nube oppressero: assumā exēpla sæcularis quoq; litteraturæ: ad quā & ipse p-
uocat: doceboq; etiā inter philosophos & egregios in republica uiros: uirtutes uoluptatibus. i. Pithagorā & Pla-
tonē & Aristidē: & Aristippo & Epicuro & Alcibiadi ab oibus solere preferri. Vos quæso utriusq; sexus uirgi-
nes et cōtinentes mariti quoq; et bigami: ut conatus meos orationibus adiuuetis. cunctoꝝ in cōmune Iouinia-
nus hostis est. Nā qui æqualia oīum asserit merita: tā uirginitati facit iniuriā: dum eam nuptiis cōparat: q̄ nup-
tiis: sic eas licitas asserens: ut secūda et tertia matrimonia: sed in eo bigamis et trigamis aduersarius est: tibi ponēs
scortatores quōdā libidinosisimos post pœnitentiā: ubi duplicata et triplicata matrimonia: nisi q̄ in eo bigami
et trigami dolere nō debent: quia idē scortator & pœnitēs: in regno cælorum etiā uirginibus adequat. Proponā
igit manifestioribus uerbis & habētibus aliquā cōsequentiā argumēta eius & exēpla de nuptiis: eodēq; ordine
oīa quæ ab eo dicta sunt: digerā. Nec molestū lectori sit: si nausē eius & uomitū legere cōpellatur: libētius an-
tidotū Christi bibet: cū diaboli uenena precesserint. Audite patiēter uirgines: audite quæso uoluptuosissimū cō-
cionatorē: imo quasi Sirenaꝝ cantus & fabulas clausa aure tranſite: uestras ferte paulisper iniurias: putate uos cū
domino crucifixas: phariseorum audite blasphemias.

Cap. III.

Prima inquit dei sententia est: ppter quod dimittet homo patrē et matrē suā: et adhærebit uxori suæ
et erūt duo i carne una: ac ne forte diceremus hoc scriptū i ueteri testō: asserit a domino quoq; id ipsū
in euāgelio cōfirmari: quod deus cōiunxit homo nō separet: statiq; subnectit: Crescite et multiplica-
mini et replete terrā: et p ordinē replicat Enos: Seth: Cainan: Malalehel: Iareth: Enoch: Matusalē: Lamech: Noe
oēs habuisse uxores et ex dei sentētia filios pcreasse: quasi generatiōis ordo et historia cōditionis hūanæ sine cō-
iugibus et liberis potuerit enarrari. Iste inquit est Enoch qui ambulauit cū deo: et raptus in cælū est. Iste Noe q̄
cū essent utiq; multi uirgines propter ætatē solus cū filiis et uxoribus naufrago orbe saluatus est. Rursus post
diluuū: quasi altero principio generis hūani uiros & uxores parā iūgunt: & ex integro generatiōis istaurat be-
nedictio: Crescite & multiplicamini & replete terrā. Insuper etiā comedendarum carniū licentia relaxatur. Et
omne quod mouetur uobis erit in escā sicut olera herbarum: dedi uobis uniuersa: currit ad Abrahā Isaac & Ia-
cob: ex qbus prior trigamus: secundus monogamus: tertius quatuor uxorū est: Lia: Rachel: Balā: zelphā: &
asserit Abrahā ob fidei meritum benedictionē in generatione filii accepisse. Sarā in typum ecclesiæ: cui defece-
rant muliebria: maledictionem sterilitatis partus benedictione mutasse: q̄ Rebecca ierit quasi propheta inter-
rogare dominū: & audierit ab eo: duæ gentes & duo populi in utero tuo sunt: q̄ Jacob in uxore seruierit: & existi-
mante Rachel uiri esse dare liberos: ac dicente da mihi liberos si non moriar: Responderit: nūquid pro deo ego
sum: qui in te conclusit. In tantum inquit sciebat fructus nuptiarum esse domini: nō mariti. Quod Ioseph uir
sanctus atq; castissimus & omnes patriarchæ uxores habuerit: quibus per Moysen æqualiter benedicat deus.
Iudā quoq; proponit & Thamar: & occisū Onan pstringit a domino: quia fratri inuidens semē nuptiarum dedi-
ta opera pdebat. Moysē pponit & Mariā leprā: quæ fratri pro uxore detrahēs: ilico dei ultione pcussa est. Lau-
dat Sāpson: & uxoriū Nazareū miris effert preconis. Delborā quoq; replicat & Barach: q̄ absq; uirginitatis
bonis Sifarā & Iabi & currus ferreos debellarint. Iabel uxore Haber Cynei deducit in mediū: et palo armatam
predicat manū. Inter Leptæ patrē et filiā uirginē quæ imolata sit domio: dicit nullā fuisse distātiā: qn potius fi-
de patris prefert ei: quæ cæca sit lugēs. Venit ad Samuel alterū nazareū domini: qui ab infantia natus in ta-

et sexagesimo

capitulum III

Vomus Ioseph Tomerari
appellat Ioseph Ambrosius

bernaculo est domini: & uestitus ephod bad: quod interpretatur uestibus lineis: dicitq; eos filios procreasse: nec
sacerdotale pudicitiam uxoris imminutam esse complexu. Booz cū sua Ruth i area collocat: & Iesse ac David
inde producit. Ipsumq; David ducentis praputius: etiā cū uitæ periculo: regis filia quæ sisse concubitus. Quid
dicam de Salomone: quem ponens in cathologo maritorum imaginem asserit saluatoris & de illo uult esse scri
ptum: Deus iudicium tuum regi da: & iusticiam tuam filio regis. Et dabitur ei de auro arabia: & adorabūt pro
co semper: ac repente transcendit ad Heliam: & Heliseum: & narrat quasi grande mysterium: q; requieuerit spi
ritus Helia: in Heliseo: & cur hæc dixerit tacet: nisi forte Heliam quoq; & Heliseum habuisse uxores arbitrat.
Transit ad Ezechiam. Et cum in eius laudibus immoretur: miror cur oblitus sit dicere: amodo filios faciam. Io
siam uirum sanctissimum: sub quo in templo deuteronomii liber repertus est. Ab holda uxore Sellum instru
ctum refert. Daniel quoq; & tres pueros inter maritos ponit: & ad euangelium repente transcendens zachariā
& Helisabeth: Petrum ponit & soctum eius: ceterosq; apostolos. Et consequenter infert dicens: si autem uolue
rint assumere uanam defensionem: & obtendere q; rudis mundus eguerit incremento: audiant Paulum loquē
tem: adolescentiores uiduas uolo nubere: & honorabiles nuptia: et cubile immaculatum: et mulier alligata est
uiro: quamdiu uiuit. Si autem mortuus fuerit: nubat cui uult tantum in domino. Et adam non est seductus: mu
lier autem seducta: facta est in præuaricationem: salua autem fiet per filiorum generationem: si permanserint
in fide et dilectione et sanctificatione cū sobrietate. Certe cesset hic illud apostolicū: et qui habet uxores: sic sint
quasi non habeant: nisi forte dicatis propterea eas nubere: quia iam conuersa sunt retro post sathanam: quasi
ex uirginibus nulla cadat: & non sit earum maior ruina. Ex quo manifestū est uos Manichæorū dogma sectari
prohibentiū nubere et uesci cibis: quos deus creauit ad utendū cauteri: ^{concordia} ^{habentiū} conscientia. Et post mul
ta quæ nunc ociosū est reuoluere: excutit se quasi in locū rethoricū: & facit apostrophā ad uirginē dicens: nō ti
bi facio uirgo iniuriā: elegisti pudicitia propter præsentē necessitatē placuit tibi ut sis sancta corpore & spiritu:
non superbas: eiusdē ecclesie membrū es: cuius & nuptiæ sunt. Cap. III.

Nimius fortasse fuerim in expositione propositionū eius: et legenti fastidium fecerim: sed utile ratus sū
cuncta molimina eius: quasi instructam aciem contra me proponere: & totum hostilem exercitū cū
suis turmis ac ducibus congregare: ne post primam uictoriam: alia mihi deinceps prælia nascerent.
Igitur non dimicabo contra singulos: nec paucorum ero passim congregatione contentus: toto certandum est
agmine: & incomposito hostium cunei: ac latrocinii more pugnantibus: instructa ac ordinata acie repellendi. Ap
ponam in prima fronte apostolum Paulum: & fortissimum ducem suis telis: id est suis armabo sententiis: scisci
tantibus enim super hac quæstione Corinthiis: plenissime respondit doctor gentium & magister ecclesie: quic
quid statuerit hic: Christi in illo loquentis legem putemus. Simulq; ne lectoris tacita cogitatio: cū caperimus
singula quæ propolita sunt diluere: semper ad apostolum se referuet: & studio ualidissimarum quæstionū prio
ra negligens: ad extrema festinet. Inter cætera Corinthii per litteras quæsierant: utrum post fidem christi celi
bes esse deberent: & continentia causa quas habebant uxores dimitterent? An si uirgines credidissent inirent
matrimonia? Et cum ex duobus ethnicis unus credidisset in christum: utrum nam credens relinqueret nō cre
dentem? Et si essent ducendæ uxores: christianas tantum accipi iuberet: an & ethnicas? Videamus igitur quid
ad hæc Paulus responderit: de his autem quæ scripsistis mihi: bonū est homini mulierē nō tangere: propter for
nicationes autē unusquisq; uxore suā habeat: et unaquaq; uirum suum habeat: uxori uir debitum reddat: simi
liter et uxor uiro: uxor proprii corporis non habet potestatem: sed uir: similiter et uir corporis sui non habet pote
statem: sed mulier: nolite fraudare inuicē: nisi forte ex consensu ad tēpus uacetis orationi: et itē ad ipsum reuer
timini: ne tentet uos sathanas propter incontinentiam uestram. Hoc autem dico iuxta indulgentiam: nō iuxta
imperium: uolo enim omnes homines esse ut meipsum: sed unusquisq; proprium donum habet ex deo: alius q
dem fiscalius autem sic: dico autem inuuptis & uiduis bonum est eis si sic permanserint ut ego. Si autem se non
continent: nubant: melius est enim nubere q; uri. Reuertamur ad caput testimonii. bonū est inquit homini mu
lierem non tangere: malum est ergo tangere: nihil enim bono contrarium est: nisi malum. Si autem malum est
& ignoscitur: ideo conceditur: ne malo quid deterius fiat quale eni ilico bonū est: quod cōditione deterioris cō
cedit? Nunq; eni subiecisset: unusquisq; uxore suā habeat: nisi premisset ppter fornicationē autē. Tolle forni
cationes & nō dicit unusq; uxore suā habeat: uelut siqs diffiniat: bonū est triticeo pane uesci: & edere purissi
mā simiā. Tamē ne qs cōpulsus fame comedat sterces bubulū: cōcedo ei: ut uescat hordeo. Nūquid iccirco fru
mentū non habebit puritatē suā: si fimo hordeū preferat. Bonū est illud naturaliter: quod cōparationē non ha
bet mali: quod prelatione alterius nō obūbrat. Simulq; aiaduertēda est apostoli prudentia: Nō dixit bonū est
uxore nō habere: sed bonū est mulierē non tangere: quasi & in tactu periculū sit: quasi qui illā tetigerit: non eua
dat: quæ uirorū preciosas animas capit: quæ facit adolescentiū euolare corda. Alligabit quis in sinu ignē: & nō
cōburetur? Aut ambulabit super carbones ignis & non ardebit? Quomodo igitur qui ignē tetigerit: statim adu
ritur? Ita uiri tactus & femina sentit naturā suam: & diuersitatem sexus intelligit. Narrant & gentiliū fabula
Mitrā & Erichthoniū uel in lapide uel in terra: de solo æstu libidinis esse generatos. Vnde & noster Ioseph:
quia tangere nolebat illā ægyptiam & fugit ex manibus eius: & quasi ad morsum rabidissimæ canis: ne pauli
sper uirus serperet: pallium quod tetigerat: abiicit. Propter fornicationē autem unusquisq; uxorem suā habeat
& unaquaq; uirum suum habeat: non dixit unusquisq; propter fornicationē uxore suā ducat: alioquin hac ex
cusatione libidini frena laxasset: ne quotienscunq; uxor morit: totiens ducēda sit alia: ne fornicemur: sed unus
quisq; uxorem suam habeat: si eam inquit habeat sua utatur: quam habebat anteq; crederet: quam bonum erat
non tan.

Iosias scripsit

ephodab

Sicut pmo
ex iudicis
fuit

Qui sunt
magis uerbi

Quodammodo
habent ad
uocem dno

ut

in uerbo
in uerbo

Similia et san
tibus uerbo
et fidelis seruit dno

Salomonis uerbo

Boni

Mulier non tangatur

non tangere: & post fidem Christi sororem tantū nosse: nō coniugē nisi fornicatio tactum eius excusabile face-
ret uxor proprii corporis non habet potestatem: sed uir. similiter & uir sui corporis nō habet potestatem: sed uxor
Omnis hæc questio de his est: qui in matrimonio sunt: an eis liceat uxores dimittere quod & dñs in euangelio
prohibuit. Vnde & apostolus ait: bonum est mulierem non tangere. Sed quia qui semel duxit uxorem: nisi ex con-
sensu non ualet se abstinere: nec dare repudiū non peccat: reddat cōiugi debitū. quia sponte se alligauit: ut red-
dere cogatur: Nolite fraudare inuicē: nisi forte ex consensu ad tempus: ut uacatis oratiōi. Oro te quale illud
bonū est: quod orare prohibet? Quod corpus Christi accipi non permittit? Quādiu impleo mariti officiū
non impleo cōtinentis. Iubet idē apostolus in alio loco: ut semper oremus: si semper orandū est: nunq̄ ergo cō-
iugio seruiendū: quoniā quotienscūq; uxori debitū reddo: orare non possū. Petrus apostolus experimētū ha-
bens coniugaliū uinculorū: uide quomō informet ecclesiā: quid doceat christianos. similiter uiri cohabitantes
iuxta scientiā: quasi infirmiori uasculo muliebri tribuentes honorē & sicut cohæredes multiplicis gratiæ: ut nō
impediatur orationes uestræ. Ecce eodem sensu quia eodem & spiritu impediri dicit orationes officio coniu-
gali. Quod autem ait similiter: iccirco ad imitationē prouocauit uiros: quia iam supra uxoribus preceperat di-
cens: ut uideant uiri in timore castā uestrā conuersationē: quæ sit non exterius cōpositio criminum: & distinctio
auri: & incultu uestis ornatus: sed absconditus cordis homo: in corruptione mitis & silentis spiritus: hoc est corā
deo placens. Cernis quale coniugiū inter uiros uxoresq; præcipiat? Cohabitantes iuxta scientiā ut nouerint qd
uelit: quid desideret deus: & tribuant honorē uasculo muliebri si abstinemus nos a coitu: honorē tribuimus u-
xoribus si nō abstinemus: perspicuū est honorē contrariā esse contumeliā. Ad uxores quoq; ut uideant inquit
uiri castam conuersationē uestrā: & ornātū in abscondito cordis homine in incorruptione mitis & silentis spiri-
tus. O uere digna uox apostoli & petra Christi. Maritis uxoribusq; dat legem: dānato carnis ornatu: castitatem
prædicat & ornātū interioris hominis in incorruptione: mitis & silentis spiritus: quodāmodo hoc dicens: quo-
niam exterior uester homo corruptus est: & beatitudinē incorruptionis quæ proprium uirginū est habere de-
sistis: imitami in incorruptionē spiritus saltē per seram pœnitentiā: & quod corpore non potestis mente presta-
te. Has enim Christus diuitias & hos uestræ coniunctionis quærit ornatus. Verū ne quis putet ex eo quod se-
quitur ut uacatis orationi: & iterū reuerti eos ad id ipsū apostolū uelle: & non propter maiore ruinā hoc conce-
dere statim infert ne tentet uos sathanas propter incontinentiā uestrā. Pulchra nimirū indulgentia & iterū q̄
ad id ipsū reuerti concedit quod erubescit suo uocare nomine: q̄ tentationi præfert sathanæ: q̄ causam habet i-
continentiā: laboramus quasi obscurū differere: cū exposuerit se ipse qui scripsit: hoc autē inquit dico iuxta in-
dulgentiā: non iuxta imperiū: & missitamus adhuc nuptias non uocare indulgentiā: sed præceptū: quasi nō
eodem modo & secunda & tertia matrimonia concedantur: quasi non & fornicatoribus per pœnitentiā fores
aperiantur ecclesiæ. Quodq; his maius incestis. Nā illū uiolatorē nouerā: quem in prima ad Corinthios epi-
stola tradiderat sathanæ in interitum carnis: ut spiritus saluus fieret: in secunda contrahit: & ne abūdantiori tri-
stitia obforbeatur frater laborat. Aliud est uelle quid apostolum: aliud ignoscere. In uoluntate promeretur: in
uenia abutimur. Vis scire quid uelit apostolus? Iunge quod sequitur. Volo autē omnes homines esse ut meip-
sum. Beatus qui Pauli similis erit. Felix qui audit apostolum præcipientē: non ignoscentem. Hoc inquit uolo
hoc desidero: ut imitatores mei sitis: sicut & ego Christi. Ille uirgo de uirgine: de incorrupta incorruptus. Nos
quia homines sumus: & natiuitatem Saluatoris non possumus imitari: imitemur saltē cōuersationem. Illud
diuinitatis est & beatitudinis: hoc humanæ conditionis est & laboris. Volo omnes homines similes mei esse: ut
dum mei similes sunt: similes fiant & Christi: cuius ego similis sum. Qui enim in christum credit: debet sicut il-
le ambulauit & ipse ambulare. Sed unusquisq; propriū donū habet ex deo: alius quidem sic alius autem sic.
Quid iquit uelim: perspicuum est. Sed quoniā in Ecclesia diuersa sunt dona: concedo & nuptias: ne uidear
damnare naturam. Simulq; considera q̄ aliud donum uirginitatis sit: aliud nuptiarum. Si enim eadem esset
merces nuptiarum & uirginum: nunq̄ dixisset post præceptum continentiæ: sed unusquisq; propriū habet
donum ex deo alius quidem sic alius autem sic. Vbi proprietates singulorum est: ibi aliter diuersitas. Cōce-
do & nuptias esse dei donum: sed iter donum & donum magna diuersitas est. Deniq; & apostolus de eodē: post
incestum pœnitentiæ e contrario inquit: donate ei & consolamini: & sicut aliquid donastis: et ego. Ac ne putare
mus donum hominis contemnendum: addidit: nam & ego quid donauī propter uos coram christo. Sed quid
donauī: diuersa sunt dona christi. Vnde et ioseph in typo eius uariam habet tunicam. Et in psalmo. xliiii. legi-
mus. Astitit regina a dextris tuis: in uestitu deaurato circumdata uarietate. Et petrus apostolus: sicut cohæredes
ait multiplicis gratiæ dei. Quod significantius græce dicitur ποικιλῶς id est uarie. Sequitur dico autem in
nuptiis & uiduis: bonum est eis si sic permanerint ut ego. Si autem non se continent: nubant. Melius enim est
nubere q̄ uri. Postquam nuptis concesserat usum coniugii: et ostenderat ipse quid uellet: quidue concederet:
transit ad innuptas et uiduas: et sui proponit exemplum: et felices uocat: si sic permanerint. Si autem non se
continent: nubant. Id ipsum quod supra: propter fornicationes autem et ne tentet uos sathanas propter incon-
tinentiā uestram: redditq; causam cur dixerit: si se non continent: nubant. Melius est enim nubere q̄ uri:
id est melius nubere: quia peius est uri. Tolle ardorem libidinis: et non dicet melius est nubere. Melius enim
semper ad comparisonem deterioris respicit: non ad simplicitatem incomparabilis per se boni: uelut si di-
ceret: melius est enim unum oculum habere quam nullum. Melius est enim uno inniti pede et alte-
ram corporis partem baculo sustentare: q̄ fractis cruribus repere: Quid ais apostolæ: Non tibi cre-
do dicenti: et si imperitus sermone: non tamen scientia. Quomodo illud de humilitate descendit: qui

*Honori carnis commel**quod**de uirgine**Melius*

non sum dignus uocari apostolus: & mihi minimo omnium apostolorum & tanquam abortiuo: sic & hoc humilitatis dictum puto. nosti sermonum proprietates. Quam obrem & de Epimenide & de Menandro: & de Arato quae da sumis testimonia ubi de continentia loqueris & uirginitate: Bonum est ais homini mulierem non tangere: & bonum est eis: si sic permanerint ut ego: & puto hoc bonum eis esse: propter instantem necessitatem: & quia bonum est homini sic esse ubi ad nuptias uenit: non dicit bonum est nubere: quia non potes iungere quam uiris: sed dicit melius est nubere quam uiri. Si per se nuptiae sunt bonae: noli illas incedio comparare: sed dic simpliciter bonum est nubere. Suspecta est mihi bonitas eius rei quam magnitudo alterius mali: cogit esse malum inferius. Ego autem non leuius malum: sed simplex per se bonum uolo.

Cap. V.

Hucusque primum capitulum edisertum est: ueniamus ad sequentia. Iis autem qui matrimonio iuncti sunt praecipio non ego sed dominus: uxorem a uiro non discedere. Quod si discesserit: manere in nupta: aut uiro suo reconciliari: & uir uxorem suam non dimittat. Nam ceteris ego dico non dominus. Siquis frater uxorem habet infidelis: & haec consentit habitare cum illo: non dimittat illam & cetera usque ad eum locum ubi ait: unusquisque sicut uocauit eum deus: ita ambulet. Et sicut in omnibus ecclesiis doceo. hic locus ad praesentem controuersiam non pertinet. Docet enim iuxta sententiam domini uxorem excepta causa fornicationis non repudiandam: & repudiatam a uiro: marito alteri non nubere. aut certe uiro suo reconciliari debere. His autem quos in matrimonio deprehendisset fides: hoc est si unus credidisset de duobus: praecipit ne credens repudiet non credentem: Causis quoque expositis quod candidatus fidei sit infidelis: si nolit a credente discedere. Econtratio iubet: si infidelis repudiet fidelem propter fidem Christi: discedere debere credentem: nec coniugem praeferat Christo cui etiam anima postponenda est. At nunc pluraque continentem apostoli iussionem: iunguntur gentilibus: & templum Christi idolis praestituunt. nec intelligunt se corporis eius partem esse: cuius & coaeternae sunt. Ignoscit apostolus infidelium coniunctioni: quae habentes maritos: in Christum postea crediderunt: non iis quae cum christianae essent nupserunt gentilibus: ad quas alibi loquitur: nolite iugum ducere cum infidelibus. Quae enim participatio iustitiae cum iniquitate: aut quae societas luci ad tenebras: Quae autem conuentio Christi ad Belial: aut quae pars fideli cum infideli: Qui autem consensus templo dei cum idolis. Vos enim estis templum dei uiui: licet enim in me scituras scientiam plurimas matronas: licet eadem impudentia qua dominum contempserunt: in pulicem & oium christianorum minimum debacchaturas: tamen dicam quod sentio: loquar quod me apostolus docuit: non illas iustitiae esse: sed iniquitatis non lucis: sed tenebrarum non Christi: sed Belial: non templum dei uiuentis: sed fana & idola mortuorum. Vis apertius discere: quod christianae omnino non liceat ethnico nubere: audi eundem apostolum: Mulier inquit alligata est: quanto tempore uir eius uiuit: quod si dormierit uir eius: liberata est: cui uult nubat: tantum in domino. i. christiano: qui secundas tertiasque nuptias concedit in domino: primas cum ethnico prohibet. Vnde Abraham adiuurat seruum suum in femore suo: hoc est in christo: qui de eius semine erat nasciturus: ut filio suo Isaac alienigenam non adducat uxorem. Et Esdras offensam dei huiusmodi uxoris repudiatione coepescit. Et Malchias propheta prauaricatus est inquit Iudas: & abominationem fecit in Israel & in Hierusalem. Polluit enim sanctum domini: & dilexit & habuit filiam dei alieni disperdat dominus uirum: qui fecerit hoc magistrum & discipulum: & de tabernaculis Iacob: & offerentem munera domino uirtutum. Haec iccirco dixi: ut qui nuptias uirginitati comparant: scient saltem tales nuptias dygamae & trigamae subiiciendas.

Cap. VI.

Ad superiorē disputationē in qua docuerat fidelē ab infideli nō debere discedere: sed permanere in matrimonio: sicut eos iuenisset fides: & unūquēque uel celibem uel maritum ita durare ut esset Christi baptisate deprehensus: infert subito parabolas circuncisi & ethnici: serui & liberi: & sub methaphora earum de nuptis disputat & in nuptis circuncisus aliquis uocatus est: nō adducat praeputiū. In praeputio uocatus est: nō circuncidatus. Circuncisio nihil est: & praeputiū nihil est sed obseruatio mandatorum dei est. Vnusquisque in qua uocatione uocatus est: in ea permaneat. Seruus uocatus es: non sit tibi cura sed & si potes liber fieri: magis utere. Qui enim in domino uocatus est seruus: libertus est domini. Similiter & qui liber uocatus est: seruus est Christi: precio empti estis: nolite fieri serui hominum. Vnusquisque ergo in quo uocatus est frater: in eo permaneat apud deum. Ac primum quia non nullos hanc intelligentiam reprehensuros arbitror: interrogare libet quae sit consequentia ut de maritis & uxoribus disputans repente transiret ad comparisonem Iudaei & ethnici: serui & liberi. Et rursus hac disputatione finita rediret ad uirgines dicens: de uirginibus autem preceptum domini non habeo. Quid sibi uult inter coniugia & uirginitatem iudaei & ethnici: serui liberi que collatio. Secundo quomodo possit intelligi: circuncisus aliquis uocatus est: non adducat praeputiū. Nunquid qui semel amputatum habet praeputiū: potest si uelit rursus illud adducere. Denique quo sensu exponendum sit: qui enim in domino uocatus est seruus: libertus est domini. Similiter qui liber uocatus est: seruus est Christi. Quarto quomodo ille qui precepit seruis obedire dominis carnalibus: nunc dicat: nolite fieri serui hominum. Ad extremum quid pertineat ad seruitutem uel circuncisionem: unusquisque uocatus est frater: in eo permaneat apud deum: nam & contrarium est superiori sententiae. Si enim illud audiimus: nolite fieri serui hominum: qua ratione possumus in ea permanere uocatione qua uocati sumus: cum multi crediderint habentes carnales dominos: quibus nunc seruire prohibent. Porro ad circuncisionem quid facit permanere in ea uocatione in qua uocati sumus: cum in alio loco idem apostolus clamitet: Ecce ego Paulus dico uobis: quonia si circuncidamini: Christus uobis nihil proderit. Restat igitur ut circuncisio & praeputiū: seruus & liber: superiori sensui coaptentur: & de antecedentibus pedeant. Circuncisus aliquis uocatus est: nō adducat praeputiū. Eo inquit tempore quo uocatus es: & credidisti in Christum: si circuncisus uocatus es ab uxore: & celbs eras: noli ducere uxorem: hoc est: noli adducere praeputiū: nec circuncisionis & pudicitiae libertatem oneres sarcina

Tantum in domino nubere

circuncisus

farcina nuptiarum. Rursum: si in preputio quis uocatus est. non circuncidatur: habebas inquit uxorem cum credi disti: noli fidem Christi putare causam dissidii: quia in pace uocauit nos deus. circuncisio nihil est: & preputium nihil est. sed obseruatio mandatorum dei. Nihil enim prodest absque operibus calibatus & nuptiarum. cum etiam fides quae proprie christianorum est: si opera non habuerit: mortua esse dicatur: & hac lege uirgines quoque Vestae & Iunonis: uniuersae in sanctarum quae ordine numerari. Unusquisque in qua uocatione uocatus est in ea permaneat. Quando credidit: siue habebat siue non habebat uxorem: in eo permaneat quo uocatus est: Ac per hoc non tam uirgines cogit ut nubant: quam repudia prohibet. Et sicut habentibus uxores tollit licentiam dimittendi eas: sic uirginibus nubendi amputat facultatem. Seruus uocatus es: non sit tibi cura: sed & si potes liber fieri magis utere: Etiam si habes inquit uxorem: & illi alligatus es: & soluis debitum: & non habes tui corporis potestatem: atque ut manifestius loquar: seruus uxoris es: noli propter hoc habere tristitiam: nec de amissa uirginitate suspires. Sed etiam si potes causas aliquas inuenire dissidii: ut libertate pudicitiae perfruaris: noli salutem tuam cum interitu alterius quaerere. habeto paulisper uxorem: nec praecuras morantem. Expecta: dum sequitur. Si egeris patienter: coniunx mutabitur in sororem. Qui enim in domino uocatus est seruus libertus est domini. Similiter qui liber uocatus est: seruus est christi. Reddit causas cur nolit uxores deserui. Iccirco ait praecipio: ut in christum de gentilitate credentes: inita ante fidem matrimonia non relinquunt: quia qui uxorem habens credidit: non tanto fidei seruitio detinetur: quanto uirgines & innuptae: sed quodammodo est liberior et seruitutis illi frena laxatur. Et dum uxoris est seruus ut ita dicam: libertus est domini. Porro qui uxorem non habens credidit: et libera seruitute coniugii uocatus est a domino: ille uere seruus est christi. Quanta felicitas non uxoris seruum esse: sed christi: Non carni seruire sed spiritui? Qui enim adharet domino: unus spiritus est. Ac ne forsitan in eo quod supradixerat: seruus uocatus es: non sit tibi cura: sed & si potes liber fieri: magis utere: siugillatim continentiam uideretur: & in famulatum nos tradidisse coniugum: infert sententiam quae omnem caulationem amputet: precio empti estis: nolite fieri serui hominum. Redempti sumus precioso sanguine christi: imolatus est pro nobis agnus: & aspersi calidissimo rore hyssopi: omnem picuntiam noxiae uoluptatis excoximus. Quibus in baptisinate mortuus est Pharaos: & uniuersus eius suffocatus est exercitus. Cur rursum aegyptum quaerimus: & post manna angelorum cibum: allia & cepe et pepones: et carnes uarias suspiramus?

Cap. VII.

P Aritorum et continentium disputatione praemissa: tandem ad uirgines uenit. et ait. De uirginibus autem praecipitum domini non habeo. consilium autem do: tanquam misericordiam consecutus a domino: ut sim fidelis. Ac tunc ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem. quoniam bonum est homini sic esse. Hic aduersarius nostra tota exultatione bacchatur. Hic uelut fortissimo ariete uirginitatis murum quatit. Ecce inquit apostolus profertur de uirginibus domini se non habere praecipitum. et qui cum auctoritate de maritis et uxoribus iusserat: non audet imperare quod domini non praecipit. Et recte quod enim precipitur. imperat. quod imperatur necesse est fieri: quod necesse est fieri nisi fiat poena habet. Frustra. n. iubet: quod in arbitrio eius ponit: cui iussu est. Si uirginitate dominus imperasset: uidebat nuptias condemnare: & hominum auferre seminaria: unde & ipsa uirginitas nascitur. Si precidisset radicem: quomodo fruges quaereret? Nisi ante fundamenta fecisset: qua ratione aedificium extrueret? et operturum cuncta de super culmen imponeret? Multo labore fossor: subuertuntur montes terrarum: pene inferna penetrantur ut iueniatur aurum. Cumque de granis minutissimis prius conflatione fornacis. deinde calida artificis manu fuerit monile compactum: non ille beatus uocat qui de luto extulit: sed qui auri utitur pulchritudine. Noli igitur admirari iter titillationem carnis: et incentiua uitiorum. angelorum uitam non exigimur: sed docemur: quia ubi consilium datur: offerentis arbitrium est. ubi praecipitum: necessitas seruientis: praecipitum inquit domini non habeo: consilium autem do: tanquam misericordiam consecutus a domino. Si non habes praecipitum domini quare audes dare consilium de quo non habes iussionem? Respondebit mihi apostolus. Et uis ut ego iubeam quod dominus obtulit potius quam praecipit. Ille creator & figulus sciens fragilitatem uasculi quod operatus est: uirginitatem in audientis potestate dimisit. Et ego doctor gentium: qui oibus omnia factus sum: ut omnes lucrifacerem: onus perpetuae castitatis statim in principio credentium imponam ceruicibus infirmorum. Discant prius ferias nuptiarum: uacent ad tempus orationi: ut accepto gustu pudicitiae: id semper habere desiderent: quoad modicum delectati sunt. Dominus tentatus a phariseis utrum secundum legem Moysi uxores liceret dimittere: omnino fieri prohibuit. Quod discipuli considerantes: dixerunt ei. Si talis est causa hominis cum uxore: non expedit nubere. Quibus ille respondit. non omnes capiunt uerbum: sed quibus datum est. Sunt enim eunuchi qui de utero matris ita nati sunt: & sunt eunuchi qui ab hominibus eunuchizati sunt: & sunt eunuchi qui se castrauerunt propter regnum caelorum. qui potest capere capiat. In propatulo est: cur apostolus dixit: de uirginibus autem praecipitum domini non habeo: profecto quia praemiserrat dominus: non omnes capiunt uerbum: sed quibus datum est: & qui potest capere capiat. proponit *αὐτοῦ* id est munerariis premium: inuitat ad cursum. tenet in manu uirginitatis brauium. ostendit purissimum fontem: & clamitat: qui sitit: ueniat & bibat: qui potest capere capiat. Non dicit uelitis: nolitis: bibendum uobis atque currendum: sed qui uoluerit: qui potuerit currere atque potare: ille uincet: ille satiabitur. Et ideo plus amat uirgines Christus: quia sponte tribuunt: quod sibi non fuerat imperatum. Maioribus gratiae est offerre quod non debeas: quam reddere quod exigeris. Apostoli uxoris onere contemplato: si talis est inquit causa hominis cum uxore: non expedit nubere: quorum dominus sententiam probans: Recte quidem sententiam ait: quod non expedit homini ad caelorum regna tendenti accipere uxorem: sed difficilis res est: & non omnes capiunt uerbum istud: uerum quibus datum est. Alios eunuchos natura facit: alios uis hominum. Mihi illi eunuchi placent: quos castrauit non necessitas sed uoluntas: libenter illos in meos sinus recipio: qui se castrauerunt propter regna caelorum: & ob meum cultum uolue-

Preputium

fuler sint operibus manna

Seruus

Manna interpretatur. Quia dicitur in libro Iudic. quod quasi panem panem comederunt

habere magis potest

Eunuchi triplices

Munerarius qui exhibet munus. id est. dicitur in libro Iudic. quod quasi panem panem comederunt

runt esse quod nati sunt. Simulq; tractanda sententia. Qui se inquit castrauerunt propter regna caelorum: si castrati mercedē habent regni caelorum: ergo qui se non castrauerunt: locū nō possunt accipere castratorum. Qui potest inquit capere capiat. Grandis fidei est: gradusq; uirtutis: dei templū esse purissimū: totū se holocaustū offerre domino: & iuxta eundē apostolū esse sanctū & corpore & spiritu. Hi sunt eunuchi: qui se lignum aridū ob sterilitatē putātes: audiunt p̄ Esaiā q; pro filiis & filiabus locū habeant in caelis paratū: Hōrū typus est Abdemelech eunuchus in Hieremia & spado ille reginae Candaces in actibus apostolorum: qui ob robur fidei uiri nomen obtinuit. Ad hos & Clēmens successor apostoli Petri: cuius Paulus apostolus meminit scribit epistolas. omnēq; sermonē suū de uirginitatis puritate contexuit: & deinceps multi apostolici & martyres & illustres: tam ī sāctitate q̄ in eloquentia uiri: quos ex propriis scriptis nosse per facile est. Existimo enim inquit hoc opus bonū esse propter instantem necessitatē. Quā est illa necessitas: quā spreto uinculo conjugali: uirginitatis appetit libertatē. Ve pregnantibus & nutrientibus in illo die: Nō hic scorta: non hic lupanaria cōdēnātur: de quorū dānatione nulla dubitatio est: sed uteri tumescētes: & infantū uagitus: & fructus atq; opera nuptiarū. quoniā bonū est hōi sic esse. Si bonū ē hōi sic esse: malū ergo hōi sic nō esse. Alligatus es uxori: noli quærere solutionē: Solutus es ab uxore: noli quærere uxore: Habet unusquisq; nostrū terminos suos: redde mihi meū: & tuū tene. Si alligatus es uxori: ne illi des repudiū. Si solutus sū ab uxore: nō quærā uxore. Vt ego nō soluo conjugia: si semel ligata sunt: ita tu nō liges quod solutum est. Simulq; significantia cōsideranda uerborū est. Qui uxore habet: & debitor dicitur: & esse in praputio: & seruus uxoris: & q; malorū seruorū est alligatus. Qui autē sine uxore est: primū nullius debitor: deinde circuncisus: tertio liber: ad extremum solutus. Curramus per reliqua. neq; enim nos patitur magnitudo uoluminis diutius in singulis imorari. Si autē acceperis uxore: nō peccasti: Aliud est non peccare: aliud benefacere. Et si nupserit uirgo nō peccauit. Non illa uirgo quā semet dei cultui dedicauit. Hāc enim si qua nupserit habebit dānationē: quia primā fidē irritā fecit. Si autē hoc de uiduis dictū obiecerit: quāto magis de uirginibus preualebit. Cū etiā his nō liceat: quibus aliquādo licuit. Virgines enim quā post cōsecrationē nupserint non tam adulteræ sunt q̄ incestæ. Ac ne uideretur in eo quod dixerat: & si nupserit uirgo: non peccauit. rursus cælibes ad nuptias prouocare: statim se refrēnauit: & aliud inferendo infirmauit quod concesserat dicens. Tribulationē tamen carnis habebunt huiusmodi. Qui sunt isti: qui tribulationem carnis habebunt: quibus supra indulserat. Si acceperis uxore: non peccasti: & si nupserit uirgo: non peccauit: tribulationē carnis habebunt huiusmodi. Nos ignari rerū: putabamus nuptias saltem carnis habere lætitiā. Si autē nubentibus etiā in carne tribulatio est: in qua sola uidebantur habere delicias: quid erit reliquū propter quod nubāt: cū ī spiritu & ī aīa: & in ipsa carne tribulatio sit. Ego autē uobis parco: Sic ait obtendo carnis tribulationē: quasi nō maiora sint: propter quā nubere non debeatis. Igitur hoc dico fratres: tempus breue est. reliquū est: ut qui habēt uxores sic sint tanq̄ non habētes. Nequaquā iā de uirginibus disputo: quos nulla ambiguitas est esse fœlices. Ad maritos uenio: tempus breue est: dominus prope est: etiā si noningentis uiueremus annis: ut antiqui hōies: tamen breue putandum esset qd̄ haberet aliquando finē: & esse cessaret. Nunc uero cū breuis sit: non tam lætitiā q̄ tribulatio nuptiarū: quid accepimus uxores quas cogemur cito amittere: Et qui flent inquit & gaudent: & emunt: & utuntur hoc mundo: sic sint quasi nō fleant: gaudeāt: emāt: utātur hoc mundo. præterit enī figura huius mundi. Si mundus trāsit: quo uniuersa claudunt: imo figura & conuersatio huius mundi: quasi nubes præterit: iter cætera mundi opera nuptiarū præteribunt: neq; enī erūt post resurrectionē cōiugia. Si autē mors finis est nuptiarū: cur necessitatē nō in uoluntatē uertimus: Et q; inuitis extorquēdum est: cur nō spe præmiorū offerimus deo? Qui sine uxore est: sollicitus est quā domini sunt: quomō placeat deo. Qui autē cum uxore est: sollicitus est quā sunt mundi: quomō placeat uxori: & diuisus est. Intueamur curarum uirginis: maritiq; distantias. Virgo domino: maritus uxori placere desiderat: & ut uxori placeat: sollicitus est de his quā sunt mundi: quā cum mundo utiq; trāsitura sunt: & diuisus est ī multas: scilicet sollicitudinū partes: miseriarūq; distractus. Nō est huius loci nuptiarū angustias describere: & quasi in cōmunibus locis rhetorico exultare sermone: plenius super hac re cōtra Heluidiū & in eo libro quem ad Eustochium scripsi: arbitror absolutū. Certe & tertullianus cum adhuc esset adolescens: lusit in ista materia: Et preceptor meus Gregorius Nazanzenus uirginitatē & nuptias disserēs græcis uersibus explicauit: nunc illud breuiter admoneo in latinis codicibus hunc locū ita legi. Diuisa est uirgo & mulier. quod quāq; habeat suum sensum: & a me quoq; pro qualitate loci sic edisertum sit: tamen nō est apostolicæ ueritatis. Si quidem apostolus ita scripsit: ut supra transtulimus. Sollicitus est: quā sunt mundi: quomodo placeat uxori: & diuisus est: & hac sententia definita: transgreditur ad uirgines & continentes: & ait: mulier inuupta & uirgo cogitat quā sunt domini: ut sit sancta & corpore & spiritu. Non omnis innupta & uirgo est: quā autem uirgo: utiq; & innupta est. Quāq; ob elegantiam dictiōis: potuerit id ipsum altero uerbo repetere: mulier innupta & uirgo: uel certe definire uoluisse quid esset innupta id est uirgo: ne & meretrices putemus innuptas: nulli certo matrimonio copulatas. Quid ergo cogitat innupta & uirgo: Quā domini sunt: ut sit sancta & corpore & spiritu: & si nihil aliud esset: ut nulla merces uirginem amplior sequeretur: sufficeret ei hæc sola prelatio cogitare quā domini sunt. Statimq; docet quā sit ipsa cogitatio: ut sit sancta & corpore & spiritu: non his similis quā corpus integrum est: & anima corrupta. Sed illa uirginitas hostia christi est: cuius nec mentē cogitatio: nec carnem libido maculauit. Econtrario quā nupta est cogitat quā mūdi sūt: quomodo placeat uiro. Sicut qui uxorem habet: sollicitus est quā sunt mundi: quomodo placeat uxori: sic nupta res mundi cogitat quomodo placeat uiro. Nos autem non sumus de hoc mundo: qui in maligno positus est. cuius figura præterit. de quo dicitur ad apostolos. Si essetis de hoc mundo: amaret utiq; mundus quod suum erat. Ac ne forsitan

putaretis

Tribulatio Carnis

Tempus breue

Mundus Transit

Tertullianus

putaretur onus grauisimū castitatis nolentibus iponere statim iungit causas suadendi & ait. Hoc aut ad utilitatem uestrā dico: non ut laqueum uo bis iniiciam: sed ut ad id quod hōestū est: & intēte facit seruire deo: absq; ulla distractiōe uos abhorter. Proprietatē gr̄cā latinus sermo non explicat: qbus enī uerbis quis possit dicere *προς του μωυ αυ των συμπερον λεγα ουχι να βροχον υμινε πιβαλω αλλα προς το ευσηχυον και ευπαρεδρον το κριω α περιπιασγος.* Vnde & i latinis codicibus ob translationis difficultatem: hic penitus non inuenitur. Utamur igitur eo quod uertimus. Non imponit nobis apostolus laqueum: nec cogit esse quod nolumus: sed suadet quod honestum est & decoꝝ: & intente facit seruire domino: & semper esse sollicitum: & expectare paratam domini uoluntatem: ut cum quid imperauerit quasi strennus & armatus miles: statim impleat quod p̄ceptum est: & hoc faciat sine ulla distentatione: quā data est secundum Ecclesiastē hoibus huius mundi: ut distēdantur in ea: Siquis aut cōsiderat uirginē suā id est carnē lasciuire & ebulire in libidinē: nec refrenare se p̄t: duplexq; ei incumbit necessitas: aut accipiendē cōiugis: aut spernendā: quod uult faciat: nō peccat: si nubat: faciat inquit quod uult: nō quod debet. Non peccat si ducit uxore: nō tamen benefacit: si duxerit: nā qui statuit in corde suo firmus: nō habēs necessitatē: potestātē autē habens suā uoluntatis: & hoc iudicat in corde suo seruire uirginitatem suā: benefacit. Igitur & qui matrimonio iungit uirginem suam: benefacit: & qui non iungit: melius facit. Signanter & proprie supra dixerat: qui ducit uxorem: non peccat: hic qui seruat uirginem suam benefacit: Aliud est aut non peccare: aliud est benefacere: declina inquit a malo: & fac bonum. Illud declinemus: hoc sequamur. In altero initium: in altero perfectio est. Verum ne in eo quod dixit: & qui matrimonio iungit uirginem suam bene facit: existimet aliquis obseruationem nostram non stare: protinus hoc ipsum bonum extenuat: & obumbrat cōparatione melioris: & dicit: & qui non iungit: melius facit: nisi illaturus esset: melius facit: nunq̄ premisisset benefacit. Vbi aut bonum & melius est: ibi boni & melioris non unū est premium. Et ubi nō unū premiū: ibi utiq; dona diuersa. Tantū est igit̄ inter nuptias & uirginitatē: quantum inter nō peccare & benefacere. imo ut leuius dicam quantum inter bonum & melius. Cap. VIII.

Inita disputatione coniugioꝝ & uirginitatis: inter utrūq; cauto moderamine p̄ceptorū: ut nec ad sinistram nec ad dexteram diuerteret: sed uia regia graderetur: & illud implet: ne sis iustus multū: rursum monogamiam digamię comparat: & quomodo nuptias subdiderat uirginitati: ita digamiā nuptiis subiicit. & ait Mulier alligata est quanto tempore uir eius uiuit: quod si dormierit uir eius: libera est: cui uult nubat: tantum in domino: beator autem erit: si sic permanserit: secundum consiliū meum: puto autem q̄ & ego spiritum dei habeam: concedit secundas nuptias: sed uolentibus: sed his quæ se continere non possunt: ne luxuriatā in Christo nubere uelint: habentes dānationem q̄ primā fidem irritam fecerint: & hoc concedit: quia multā abierunt retro post sathanam. Cæterum beatiore inquit erunt: si sic permanserint: continuoq; subiungit apostolicā auctoritatē: secundū meū consiliū. Porro ne auctoritas apostoli quasi hois leuioris uideret: addidit: puto autē q̄ & ego spiritum dei habeā: ubi ad continentiam prouocat: ibi nō hois sed spiritus dei consiliū est: Vbi autem nubendi concedit ueniam: spiritum dei nō nominat: sed prudentiā librat cōsiliū: ita singulis relaxans: ut unusquisq; ferre potest: iuxta hunc sensum oia illa sunt accipienda: Nam quæ sub uiro est mulier: uiuente uiro alligata est legi: si aut mortuus fuerit uir: soluta est a lege uiri. Igitur uiuente uiro uocabitur adultera: si fuerit cū altero uiro: si aut mortuus fuerit uir eius: soluta est a lege: ut non sit adultera si fuerit cū alio uiro. Et illud ad Timotheum. Volo ergo iuniores uiduas nubere: filios procreare: matres familias esse: nullam occasionem dare aduersario maledicti gratia. Iam enim quædā conuersæ sunt retro post sathanā: & reliqua his similia: Quomodo enim uirginibus ob fornicationis periculū concedit nuptias & excusabile facit: quod per se nō appetitur: ita ob eandē fornicationē uitandam concedit uiduis secunda matrimonia. Melius est enim licet alteri & tertium unū uirū nosse: q̄ plurimos. id est tolerabilius est uni hoī prostitutā esse q̄ multis. Siquidē & illa in euangelio samaritana sextum sc̄maritū habere dicens: arguitur a domino: q̄ nō sit uir eius. Vbi enim numerus maritoꝝ est: ibi uir qui proprie unus est: esse desistit. una costa a principio in unam uxorem uersa est: & erunt inquit duo in carne una: non tres neq; quatuor: alioquin iam non duo: sed plures. Primus Lamech sanguinarius & homicida unam carnem in duas diuisit uxores. fratricidium & digamiā eadem cataclysmi deliuit p̄na: de altero septies: de altero septuagēties septies uindicatum est: Quantum distat in numero: tantum & in crimine: Quam sancta sit monogamia hinc ostenditur: q̄ digamus in clerum eligi non potest: & ideo apostolus ad Timotheum: uidua inquit eligatur non minus. xl. annorū: quæ fuerit unius uiri uxor. Hoc omne p̄ceptum de his est uiduis: quæ ecclesiæ pascuntur elemosynis. Et iccirco ætas prescribitur: ut illæ tantum accipiant pauperū cibos: quæ iam laborare non possunt. Simulq; considera: quæ duos habuit uiros: etiam si anus & decrepita est: & egena: ecclesiæ stipes non meretur accipere. Si autem panis illi tollitur elemosyne: quanto magis ille panis qui de cælo descendit: quē qui indigne comederit: reus erit inuiolati corporis & sāguinis christi. Quāq; hæc testimonia quæ supra posui: quibus uiduis concedit: ut si uelint: denuo nubāt: quidā interpretantur: super his uiduis: quas amissis maritis sic inuenit fides Christi. Nec enim consequens esset: ut apostolus post baptisma uiro mortuo: iubeat alteri nubere: cum habentibus quoq; uxores p̄ceperit: ut sint sic quasi non habentes: & ob hanc causam non esse uxorum numerum definitum: quia post baptisma Christi: etiam si tertia & quarta uxor fuerit: quasi prima reputetur. Alioquin si post baptisma primo mortuo accipitur secundus: quare non secundo & tertio & quarto & quinto mortuo: accipiat sextus: & reliqui? Potest enim accidere ut infelicitate quadam uel iudicio dei succidentis nuptias repetitas: adolescentula plures accipiat uiros: & anus primo marito in extrema senectute uidetur. Primus Adam monogamus: secundus agamus. Qui digam

Via regia

Lamech homicida

Digamus in clerum eligi non potest

miam probant: adhibeant tertium Adam digamum: quem consequatur. Verum fac ut concesserit Paulus secunda matrimonia eadem lege & tertia concedit & quarta: & quotienscunq; uir moritur: multa compellitur apostolus uelle: quae non uult. Circumcidit Timotheum: rasit in se caluitium: nudipedalia exercuit: comam nutriuit: & totondit in cenchris. Et certe castigauerat Galathas. Petrumq; reprehendit: quod se propter obseruationes Iudaicas a gentibus separaret. Quomodo igitur in ceteris ecclesiae disciplinis iudaeis iudaeus: ethnicis ethnicus: & omnibus omnia factus est: ut oes lucrifaceret: sic & digamiam concessit incontinentibus: nec nuptiarum numerum praefixit: ut dum uiderent sibi mulieres ita post mortem mariti secundum concedi: ut tertius quartusq; conceditur: erubescant alteri accipere: ne trigamis & quadrigamis comparentur: ubi enim unus exceditur: nihil refert secundus an tertius sit: quia definit esse monogamus. Omnia licent: sed non omnia expediunt: non dano digamos: imo nec trigamos: & si dici potest octogamos: plus aliquid inferam: etiam scortatorum recipio poenitentem. Quicquid aequaliter licet: aequalance pensandum est.

Cap. ix.

Sed quoniam ad uetus nos retrahit testamentum: & incipiens ab Adae ad zachariam & Helisabeth peruenit: ac deinde opponit Petrum & ceteros apostolos: nos quoque debemus currere per eadem uestigia questionum: & docere castitatem semper operi nuptiarum fuisse prelatam. Ac de Adam quidem & Eua illud dicendum quod in paradiso ante offensam uirgines fuerint: post peccatum & extra paradysum statim nuptiarum. Deinde quod hoc ipsum interpretetur apostolus: propter hoc relinquit homo patrem & matrem suam: & adhaerebit uxori suae: & erunt duo in carne una. Statimq; subiungit sacramentum hoc magnum est. Ego autem dico in Christo & in ecclesia. Christus in carne uirgo: in spiritu monogamus: unam enim habet ecclesiam: de qua idem apostolus: uiri inquit diligite uxores uas: sicut & christus ecclesiam. Si christus sancte & caste: si absque ulla macula ecclesiam diligit: uiri quoque in castitate uxores suas diligant: & sciat unusquisque uas suum possidere in sanctificatione & honore: non in passione desiderii: sicut & gentes quae nec sciunt deum: neque enim uocauit nos deus in imunditia: sed in sanctificatione: exuentes nos ueterem hominem cum operibus suis: induentes nouum qui renouatur in cognitione secundum imaginem creatoris sui ubi non est masculus & femina. Graecus & iudaeus circumcisio & preputium: Barbarus & Scythae: seruus & liber: sed & omnia in omnibus christus: imago creatoris non habet copulam nuptiarum: ubi diuersitas sexus aufertur: & ueteri homine exuimur: & induimur nouo: ibi in christum renascimur uirginem: qui natus ex uirgine: & renatus per uirginem est. Quod autem ait: Crescite & multiplicamini: & replete terram: necesse fuit prius plantare siluam & crescere: ut esset quod postea posset excidi. Simulque consideranda uis uerbi: replete terram. Nuptiae terram replent: uirginitas paradysum. Sed & hoc intuendum duxerat iuxta Hebraicam ueritatem: quod cum scriptura in primo & tertio & quarto & quinto & sexto die expletis operibus singulorum dixerit: & uidit deus quia bonum est: in secundo die hoc omnino subtraxit nobis intelligentiam derelinquens non esse bonum duplicem numerum: quia ab unione diuidat: & praefigurat foedera nuptiarum: unde & in archa Noe omnia animalia quaecumque bina ingrediuntur: immunda sunt impar numerus est mundus. Quamquam in duplici numero ostendatur & aliud sacramentum quod ne in bestiis quidem & immundis auibus digamia comprobata sit: bina enim & bina ingrediuntur immunda: & septena quae munda sunt: ut haberet Noe post diluuium: quod de impari numero statim deo posset offerre. Si autem transferret Enoch: & seruaret in diluuium Noe: non reor iccirco transferretur Enoch: quod uxorem non habuerit: sed quod prius iuocauerit deum & crediderit in Saluatorem: de quo Paulus apostolus in epistola ad Hebraeos plenissime docet. Porro Noe quasi secunda radix humano generi seruabat: utique cum uxore & filiis debuit reseruari. Quamquam hoc in mysterium scripturae sit archa illa: iuxta apostolum Petrum typus ecclesiae fuit: in qua octo aetate saluae factae sunt. Quamquam uero ingreditur in ea Noe: tamen ipse qui filii eius ab uxoribus separantur. Quamquam uero egreditur in terram: iunguntur paria: & quod in archa id est in ecclesia fuerit separatim: in mundi conuersatione sociatur. Simulque si archa plures habuit mansiones & nidulos: & bicamerata: & tricamerata: & diuersas bestias: & pro qualitate animalium habitationes quoque maiores uel minores: aestimo quod diuersitas illa mansionum praefigurauerit ecclesiae ueritatem.

Cap. x.

Quod autem nobis obiicit in secunda dei benedictione comedendae carni licentia data: quae in prima coelestis non fuerat: sciat quomodo repudium iuxta eloquium Saluatoris ab initio non dabatur: sed propter duriciam cordis nostrorum: pro Moyse humano generi concessum est: sic & esum carni usque ad diluuium ignotum fuisse. Post diluuium uero quasi in heremo murmuranti populo coturnices: ita de tribus nostris neruis & uirulentias carnis ingestas docet apostolus scribens ad ephesios: deum proposuisse in adimpletione temporis recapitulare omnia: & ad principium trahere in Christum iesum quae sunt super caelos & super terram. Unde & ipse Saluator in apocalypsi Ioannis. Ego sum inquit alpha & omega initium & finis. Ab exordio conditionis humanae: nec carnibus uescibamur: nec dabamus repudium: nec preputia nobis eripiebantur in signum: hoc cursu usque ad diluuium peruenimus. Post diluuium autem condatione legis: quam implere nullus potuit: carnes ingestae sunt ad uescendum: & repudii concessa duricia & cultellus circumcisionis appositus: quasi dei manus plus in nobis creauerit quam necesse est. Postquam autem Christus uenit in fine temporum: & quod reuolauit & alpha: & extremitatem retraxit ad principium: nec repudium nobis dare permittitur: nec circumcidimur: nec comedimus carnes dicente apostolo: Bonum est uinum non bibere: & carne non comedere: & uinum enim cum carnibus post diluuium dedicatum est.

Cap. xi.

Quid loquar de Abraham ut ipse asserit trigamo: qui signum fidei in circumcisione suscepit: Si imitatur uxorem illius numerum: imitemur & circumsione: neque enim in parte sectandus & in parte repudiandus est. Porro Isaac unius Rebeccae uir Christi praefigurat ecclesiam: quae digamiae sugillat lasciuiam. Si autem duas bigas uxoribus & concubinarum habuit Iacob & non uult aduersarius acquiescere: lipientem Liam deformem atque foetolam: Synagoga typum pretulisse. Rachel uero pulchram & diu sterilem: ecclesiam

Indignitas festinatio...

uariatam

hymn

uermis uulga...

Abraham...

Abraham...

ad

ecclesia significasse mysterium: sciat eo tempore hoc fecisse Jacob: quando erat inter Assyrios & in mesopotamia Laban durissimo domino seruebat. Quando autem sanctam terram ingredi uoluit: & in monte galaad extruxit aceruum testimonii: in quo nihil inter sarcinas eius mesopotamiae possessor inuenerat: iurans se nunquam ad locum in quo seruerat reuersurum: & ad torrētē labori cum angelo luctatus: claudicare cepit: & πλά τυνεῦρον eius emarcuit: statimque Israel sortitus est nomen: & illa quondam dilecta coniunx pro qua quondam seruerat iuxta Bethleem: in qua erat uirginitatis prece dominus nasciturus: filio doloris occiditur: & consortia mesopotamiae euangelica in ciuitate moriuntur. Miror autem cur Iudam & Thamar nobis proposuerit in exemplum nisi forte & meretricibus delectatur: aut occisum Onā quod fratri semē inuiderit: quasi nos qualicumque semis fluxu absque liberorum opere comprobemus. Perspicuum est de Moyse quod periclitatus esset in diuersorio: nisi Sephora quae interpretatur auis: filium circumcidisset: & preputium nuptiarum cultro euangelico defecasset. Iste nepes Moyses est: qui cum uidisset uisionem magnam: & angelum siue dominum loquentē in rubo: ne quaquā ualuit ad eum accedere: nisi soluisset corrigiam calciamenti sui: & abiecisset uincula nuptiarum. Nec mirum hoc de amico & propheta legifero dei: cum ois populus accessurus ad montem Syna: & dei auditorus eloquium: tribus diebus sacrificari iussus sit: & se ab uxoribus abstinere: Quod quidem scimus: licet preposterā faciam historiae ordinem confundere: etiam ad Dauid fugientem ab Abimelech sacerdote dictum. Si mundi sunt pueri ab uxoribus: & ille respondit ab heri & nudius tertius. Panes enim propositionis quasi corpus Christi de uxoribus cubilibus consurgentes edere non poterant. Et nobis in transitu est contemplandum quod dixit. Si mundi sunt pueri ab uxoribus. uide licet quod ad munditias corporis christi ois coitus imundus sit. In lege quoque precipitur: ut pontifex nisi uirginem non ducat uxorem: ne uiduam accipiat. Si eadem uirginis uiduaeque conditio est: quare altera recipitur: altera reprobatur: Et sacerdotalis uidua in domo iubetur sedere patris sui: nec secundum nosse matrimonium. Si soror uirgo moritur sacerdotis: quomodo ipsa ad patris exequias: ita pater ad eam iubetur accedere: Si uero nupta sit: quasi aliena continentur. Qui uxorem duxerit: & qui plantauerit uineam uelut propagines filiorum: prohibetur ad bella procedere. Non enim potest domini seruire militiae seruus uxoris: & despeculis mulierum ieiunantium quasi de purissimis corporibus uirginum: luter in tabernaculo funditur: & intrinsecus in sanctuario tam cherubin quod propiciatorum & archa testamenti & mensa propositionis & candelabrum & thuribulum ex auro mundissimum sunt. Neque enim in sancta sanctorum inferri poterat argentum.

Styxus lapidus in uicinis: hinc appellatur quoniam 107/108 fuit deus iuxta uicem et Epam fuit.

in genesi ca xxviii.

de uicinis ordo Luter

Iosimane de uicinis est qui fuit iuxta per Moysi

Galgala

Uicinis instrumenti mystica

Moyses a lex

Moyses cum uxoribus 120 annos Uicinis uicinis instrumenti et Quare uis luteraria

Ephraim Gaas

Quid moror in Moyse: cum mihi propositum sit cursim celeriterque dictanti singula breuiter perstringere: & intelligentiae quaedam lineas ducere: Transcendā ad Iesum Naue: qui ante dictus est Auses: siue ut rectius habetur in Hebraeo Osee id est Saluator: Ipse enim secundum epistolam Iudae saluauit: & eduxit populum Israel de aegypto: & in terram repromissionis induxit. Hic Iesus statim ut uenit ad Iordanem: aquae nuptiarum quae semper in lege fluxerant: arefactae sunt & steterunt: & siccis pedibus ac nudis populus ois transiit: & uenit in galgala: ibique secundo est circumcisus. Quod si iuxta litteram accipimus penitus stare non potest. Si enim duplex haberemus preputium: uel abscissa pellicula iterum nasceretur: recte secunda circumcisio haberet locum. Nunc autem hic significatur: quod Iesus cultello euangelii populum qui per desertum uenerat circumcidit: & circumcidit cultello petrino: ut quod in Moyse filio ante prefigurabatur in paucis: id sub Iesu duce impleretur in cunctis. Sed & ipsa preputia in unum cumulum coaceruata: & sepulta: & terra obruta: & ablatum obprobrium aegypti: & nomen loci Galgala quod interpretatur reuelatio: ostendunt dum in preputio ambulauerit populus per desertum: oculos eius fuisse caecatos: uideamus & consequentia. Post euangelii circumcisionem: & consecrationem. xii. lapidum in loco reuelationis statim pascha celebratur. Immolatur eis agnus: & sancte terre uescuntur alimentis. Egreditur Iesus: occurrit ei princeps militiae gladium tenens: id est uel pro circumciso populo pugnare se motrans. uel defecans glutinum nuptiarum. Similiterque ut Moyse preceptum fuerat: & huic dicitur: solue corrigiam calciamenti tui: locus enim in quo stas: terra sancta est. Quia sic erat domini armatus exercitus in tubis sacerdotalibus quasi ad euangelicam predicationem sub typo Iericho mundus subuertitur. Et ut infinita praeterea (neque enim nunc propositum est mihi oia ueris instrumenti aperire mysteria) quinque reges qui in terra repromissionis ante regnabant: resistebantque euangelico exercitu Iesu pugnante superantur: hoc puto intellectui esse perspicuum: quod antequam dominus populum suum educeret de aegypto: & circumcideret eum uisus: odoratus: gustus: auditus: tactusque regnauerint: & his quasi principibus fuerint uniuersa subiecta. Quos Iesus ad speluncam corporis confugientes: & ad tenebrosos locum: id est ipsum ingredienti corpus interfecit: ut per id occiderentur: per quod ante regnabant. Verum iam tempus est ut castitatis Iesu uexillum leuemus. Moyses scribitur habuisse uxorem. Moysen autem & dominus noster & apostolus interpretantur in legem: habent Moysen & prophetas: & ab Adā usque ad Moysen regnauit peccatum: etiam super eos qui non peccauerunt: in similitudinem preuaricationis Adā: nullique dubium est: in utroque testimonio Moysen legem significare: sicut ergo legimus quod Moyses: id est lex habuerit uxorem: ostende mihi Iesum Naue uel uxorem habuisse uel filios: & si potueris monstrare: uictum me esse fatebor. Et certe pulcherrimum terrae iudaeae in partitione accepit locum: moriturque non in uicinario numero: qui semper in scripturis infaustus est: in quo seruiuit Iacob & ueditus est Ioseph: & quem diligit Esau: accipiens in eo quaedam munera. Sed in decimo: de cuius laude crebro diximus: sepeliturque in Thānat sareth: id est in perfectissimo principatu: siue in numero opperimenti noui: ut uirginum significaret greges Saluatoris auxilio coopertos in monte Ephraim: hoc est in monte frugifero: ab aqlone montis Gaas qui interpretatur comotio. Mons enim Syon latera aqlonis: ciuitas regis magni: quae opposita est sepe iudiciae: & per singulas tetationes dicit: mei uero pene moti sunt pedes: Cūque in sepultura Iesu: liber quod ex nomine eius appellatur: expletus sit: rursum in ludicum uolumine: quasi uir

Luter

c iii. .xxiii.

Magna semper paucitas sunt opposita

uens resurgensq; describit: & sub ^{beati commentarij} $\epsilon\nu\alpha\kappa\epsilon\phi\omicron\lambda\alpha\iota\ \delta\omicron\sigma\epsilon\iota$ opera illius predicat. Et legitur: misit Iesus populū: & abierunt filii israel: unusquisque in hereditate sua: ut possideret terram. Et seruiuit populus domino cunctis diebus Iesu &c. Statimq; subiugit: & mortuus est Iesus Naue seruus domini ceterum decem annos. Porro Moyses uidit tantum terram repromissionis: & intrare non potuit: & mortuus est in terra Moab. & sepeliuit eum domus in ualle terrae Moab contra domum Phegor. & non cognouit uir sepulchrum eius usque in diem hanc. Comparemus utriusque sepulturam. Moyses in terra Moab moritur: Iesus in terra Iudaea. Ille sepelitur in ualle contra domum Phegor: quod interpretatur ignominia: proprie quippe Phegor in lingua hebraea priapus appellatur. hic in monte Ephraym ab aqlone motis Gaas. Et est in uerbis simplicibus semp diuinae scripturae Iesus angustior. Quia apud iudaeos gloria erat & in partibus & parturitionis: & maledicta sterilis: quae non habebat seminem in israel: & beatus cuius erat seminem in Syon: & domestici in hierusalem: & in benedictione maxima ponebatur: Vxor tua sicut uitis abundans: in lateribus domus tuae. Filii tui sicut nouella oliuae in circuitu mensae tuae: Idcirco sepulchrum eius positum in ualle describitur contra domum idoli: quod proprie libi domini consecrat: Nos autem qui militamus sub Iesu duce usque ad presentem diem ignoramus ubi Moyses sit sepultus. Cognouimus enim Phegor & omnem ignominiam eius: sciens quod qui in carne sunt: deo placere non possunt. Et domus ante diluuium quoque dixerat: Non permanebit spiritus meus in homine: quia caro est. Quia uero & Moyses moriens plangitur. nuptiae enim finiuntur in morte: uirginitas post mortem incipit coronari. Cap. xiii.

Sampson quoque perducitur in medium: nec decaluatum quoddam domini Nazareum a muliere considerat: quod licet typum teneat Saluatoris: quod meretricem ex gentibus adamarit ecclesiam: & multo plures hostium moriens qui uiuus occiderit: tamen conjugalis pudicitiae exempla non prebet. Et certe iste est secundum prophetiam Iacob: qui cum concitus equi pnicitate ferret: a serpente percussus retrorsum cecidit: Delboram autem & Barah & uxorem Heber Cynet cur enumerauerit prorsus non intelligo: cum aliud sit bellorum princeps & historiae ordine texere: aliud figuram aliquam significare conjugii: quae in istis omnino non comparatur. Porro quod praefert septem patris fidei lachrymis uirginis filiae pro nobis facit. Et nos enim non tam uirgines saeculi quam eas qui propter Christum sunt uirgines predicamus: & a plerisque hebraeorum reprehenditur pro uoti temerarij: quia dixerit. Si tradens tradideris filios Ammon in manibus meis: quicumque exierit de domo mea in occursum mihi: cum reuerti ceperero in pace a filiis Ammon erit domino: & offeram illud holocaustum. Si canis inquit si alinus occurrisset: quid faceret? Ex quo uolunt dei dispensatione esse factum: ut qui in prospectu uouerat: errorem uoto: filiae morte sentiret. Si autem Samuel nutritus in tabernaculo duxit uxorem: quid hoc ad preiudicium uirginitatis? Quasi non hodie quoque plurimi sacerdotes habeant matrimonia: & apostolus episcopum describat unius uxoris uirgine: habentem filios cum omni castitate. Simulque notandum quod Samuel leuita non sacerdos nec pontifex fuerit. Unde & faciebat illi mater sua ephothad: super humerale uidelicet lineum: quod habitus proprie leuitae: & minoris est ordinis. Unde & in psalmis non nominatur inter sacerdotes sed inter eos qui iuocant nomen domini. Moyses inquit & Aaron in sacerdotibus eius: & Samuel inter eos qui iuocant nomen eius. Leui enim genuit Caath: Caath genuit Aminadab: Aminadab genuit Chore: Chore genuit Asfir: Asfir genuit Helcana: Helcana genuit Sub: Sub genuit Tou: Tou genuit Helm: Helm genuit Ieroam: Ieroam genuit Helchana: Helchana genuit Samuel. Nullique dubium est sacerdotes de Aarone & Eleazar & Phinees stirpe generatos. Qui cum & ipsi habuerint uxores: recte nobis opponerentur: si errore Encratitarum ducti contederemus matrimonia reprobanda: & non esset nisi pontifex secundum ordinem Melchisedech sine patre sine matre ^{ex yveca} $\alpha\upsilon\epsilon\epsilon\alpha\lambda\omicron\upsilon\gamma\epsilon\ \tau\omicron\omicron\varsigma$ id est sine nuptiis. Et reuera magnos fructus ex liberis Samuel capit: ut quia ipse placuit deo: tales genuerit qui domino displicerent. Quod si Booz & Ruth nobis obiicit ad comprobandam digamiam: sciat in euangelio ob typum ecclesiae etiam Raab meretricem in ordine maiorum domini enumeratam. Porro quod David ducem preputis emisit iactat uxorem: nouerit illum & alias habuisse quam plurimas: & Michol filiam Saul: quam pater alteri tradiderat: postea recepisse: & iam senem Sunamitis puellae calefactum esse complexibus. Nec hoc dico quod de sanctis uiris quod detrahere audeam: sed quod aliud sit in lege uersari: aliud in euangelio. Ille occidit Vriam ethem: moechus extitit in Bersabe. Et quia erat uir sanguinarius: non ut plerique existimant propter bella: sed propter homicidium templum domini aedificare prohibetur. Nos autem si unum de minimis scandalizauerimus: & si fratri dixerimus racha: & non recte uiderimus: expedit ut mola asinaria ligetur circa collum nostrum: & rei erimus gehennae: & adulterium nobis in solo aspectu reputabitur. Transit ad Salomonem: per quem se cecinit ipsa sapientia: & cum uxoriuicem dicat: atque in illius laudibus immoretur: miror cur non iungat & illud de Cantico canticorum. Sexaginta sunt reginae: & octoginta concubinae: & adolescentulae quarum non est numerus: Et illud de regnum tertio: quod septingentas habuerit uxores: & trecentas concubinas: & alias innumerabiles. Haec nepe sunt: quae auerterunt cor eius a domino: & tamen antequam plures haberet uxores: & carnis uitiis laboraret: in principio regni & adolescentiae extruxit domino templum unusquisque enim non de futuris: sed de presentibus iudicatur. Quod si Salomonis exempla ei placent: iam non digamus erit: & trigamus: sed nisi septingentas habuerit uxores: & trecentas concubinas: typum eius & meritum implere non poterit. Obsecro te lector: & id ipsum saepe commoneo: ut scias me quae loquor necessitate dicere: nec detrahere his qui in lege precesserint: sed seruasse eos temporibus & conditionibus suis: & illam domini implere sententiam: Crescite & multiplicamini: & replete terram: & quod his maius est: futuroque typos prebuisse. Nobis autem quibus dicitur: tempus in collecto est: superest ut qui habent uxores sic sint quasi non habeant: aliud precepi: & uirginitatem a Salvatore uirgine dedicari. Heliam & Heliasem quod stulte in catalogo posuerit maritorum: me tacente manifestum est. Si enim Ioannes Baptista uenit in spiritu & uirtute Heliae: & Ioannes uirgo est: utique non solum in spiritu eius uenit: sed etiam in corporis castitate. Porro illud quod de Ezechia commemorari potest: quod hoc ille solus a stoliditate non uiderit: quod post uitam

Iesus Naue uxor

Moyses sepulchrum ignora

bu

Phegor

augustinus

Septem fuit temerarij uoti

inproposito

Ephothad leuita non est habitus

Raab meretrix in ordine maiori domini commemoratur

In Salomone se ostendit sapientia

Me tacente manifestum est

de quo in quibusdam scriptis

post uitam

post uitā recuperatā: & .xxv. annos spatia p̄telata dixerit: amodo filios faciā: sciat in hebræis uoluminibus nō haberi: sed legi pro hoc: pater filiis notā faciet ueritatē tuā. Nec mirē si Olda uxor Sellom prophetissa cōsulat ab Iosia rege Iudæ: iā captiuitate uicina: & ira domini stillante sup̄ Hierusalē: cum hęc norma sit scripturæ. ut deficientibus uiris s̄ctis: mulieres i uiros laudent obprobria: superfluum autē est de Daniele dicere: cū hebræi usq; hodie autumēt illū: & tres pueros fuisse eunuchos: ex illa dei sentētia quā Esaias loquitur ad Ezechiā: & de filiis tuis qui nascētur ex te tollēt: & faciēt eunuchos in domo Regis: Rursusq; i Daniele legimus: & dixit rex Aphanez principi eunuchos: ut introduceret de filiis captiuitatis israel: & de semine regio: & de tyrannos: pueris in quibus nō esset macula: pulchros facie: & intelligentes sapientiā. Et argumētant: si de semine regio electi sūt Daniel & tres pueri: de semine autē regio eunuchos fore scriptura predixit: hos esse qui eunuchi facti sūt. Si uero & illud opposuerit: qd̄ i Ezechiel dicit: Noe & Daniel & Iob: i terra peccatrice filios & filias liberare nō posse. Respondēdum est q; iuxta hyp̄thesin dictū sit. Nec enim eo tēpore Noe & Iob erant: quos multis ante sæculis cognouimus. Et est sensus: si tales & tales uiri fuerint in terra peccatrice: filios suos & filias liberare nō poterunt: quia iusticia patris nō liberabit filiū: nec peccatū alterius alteri reputabitur: aia enim quæ peccauerit ipsa morietur. Sed & hoc dicēdum: Daniel iuxta historiā libri eius: cum Ioachim Rege captum eo tēpore: quo Ezechiel quoq; ductus ē i captiuitatē: quomō ergo potuit habere filios qui adhuc puer erat: & expleto triēnio i troductus est ad regis obsequiū. Ac ne quis putet Ezechiel iā uiri meminisse Danielis & pueri: Factum est inquit in anno sexto regis scilicet Ioachim: in mense sexto in quinta mensis: & ego sedebam in domo mea & senes Iuda sedebant corā me. Atq; i eadē die ad eū dicitur. Si fuerint Noe & Daniel & Iob. Erat igitur Daniel adhuc puer: & notus populo: uel propter iūterpretationem sōniog; regis: uel propter Susannæ liberationem: & occisionē presbyterog;. Et p̄spicue cōprobat eo tempore: quo hęc dicebant de Noe: & Daniele & Iob: adhuc puer fuisse Danielē: nec potuisse h̄re filios & filias quos sua iusticia liberaret. Hucusq; de lege. Cap. xiiii.

de quo quæritur Regi

Uenit ad euangelium: & proponit nobis zachariam & Helisabeth: Petrum & socrum eius: & cōsuetā uerborū concordia non intelligit: istos quoq; inter eos qui legi seruiuerunt: debuisse numerari. Neq; enim euangelium ante crucem Christi concedam: habuerunt quidam uxores sed quas eo tempore acceperant: quo euangelium nesciebant. Qui assumpti postea in apostolatū relinquunt officium coniugale. Nā cū Petrus ex persona apostolog; dicit ad dominū: Ecce nos relinq;mus oia: Et secuti sumus te. Respondit ei dominus. Amen dico uobis quoniā nemo est qui dimiserit domū: aut parētes: aut fratres: aut uxore: aut filios propter regnū dei qui nō recipiat multo plura i sæculo isto: & in sæculo futuro uitā æternā. Si autē nobis illud opposuerit ad p̄bandum: q; oēs apostoli uxores habuerint: nunquid nō habemus potestātē mulieres uel uxores circumducendi: quæ uerba apud græcos utrūq; significat: sicut cæteri apostoli & cephas & fratres domini: Iungat & illud qd̄ in græcis codicibus est. Nūquid nō habemus potestātē sorores: mulieres: uel uxores circumducendi? Ex quo apparet eū de aliis s̄ctis dixisse mulieribus: quæ iuxta morē iudaicū magistris de sua substantia ministrabant: sicut legimus ipsi quoq; domino factitatū. Nam & ordo uerborū hoc significat. Nūquid nō habemus potestātē manducandi & bibendi: aut sorores mulieres circumducendi? Vbi de comedēdo et bibendo ac de administratiōe sūptuum premitit: et de mulieribus sororibus sic inferē: perspicuū est nō uxores debere intelligi: sed eas ut diximus: quæ de sua substantia ministrabāt. Quod & in ueteri lege de Sunamite illa scribitur: quæ solita sit Heliseum recipere: & ponere ei mensā & panem: et cadelabrū &c. Aut certe si γυναικα uxores accipimus nō mulieres: id quod addit sorores: tollit uxores: et ostendit eas germanas in spiritu fuisse: nō coniuges. Quāquā ex p̄to apostolo Petro nō sit manifeste relatum de aliis apostolis: q; uxores habuerint: et cum de uno scriptum sit: ac de cæteris tacitum: intelligere debeamus sine uxoribus eos fuisse: de quibus nihil tale scriptura significat. Et tamen ille qui nobis obiecit zachariā & Helisabeth: uel Petrum et socrum eius: sciat de zacharia et Helisabeth Ioānē fuisse generatum: id est de nuptiis uirginem: de lege euangelium: de matrimonio castitatem: ut a propheta uirgine uirgo dominus et annunciaretur et baptizaretur. Possūmus autē de Petro dicere: q; habuerit socrum eo tempore: quo credidit: et uxorem iam non habuerit: q̄q; legatur in periodis: et uxor eius et filia. Sed nūc nobis de canone omne certamen est. Et quia ad apostolos prouocauit: q; principes disciplinæ nostræ et christiani dogmatis duces uirgines non fuerint: ut eos interi uirgines concedamus non fuisse. Neq; enim hoc preter Petrum probari potest: nouerit hos esse apostolos: de quibus Esaias uaticinatur: nisi dominus sabaoth reliquisset nobis semen: quasi sodoma essemus: et similes gomorræ fuissēmus. Qui ergo erant ex iudæis: uirginitatē quā in iudaismo amiserant in euangelio habere non poterant. Et tamen Ioānes unus ex discipulis qui minimus traditur fuisse inter apostolos: et quem fides Christi uirginem reppererat: uirgo permansit: et ideo plus amatur a domino et recumbit super pectus Iesu. ex quo Petrus qui uxorem habuerat: quod ipse interrogare non audeat: illum rogat ut interroget. Et post resurrectionem nunciante Maria Magdalene q; dominus resurrexisset: uterq; cucurrit ad sepulchrum: sed ille peruenit. Cūq; essent in nauī et piscarentur in lacu genesareth: Iesus stabat in littore: nec sciebant apostoli quem uiderent. Solus uirgo uirginem recognoscit: et dicit Petro dominus est. Rursum post auditam sententiā: q; ab alio cingendus esset Petrus: et ducendus quo nollet: & crucis fuisset illi passio prophetata: & ille diceret: domine quid iste? nolens deserere Ioannem cum quo semper fuerat copulatus: dicit ei dominus. Si uolo eum esse quid ad te? Vnde & sermo exiuit inter fratres illum discipulum nō moriturū. Ex quo ostenditur uirginitatem non mori: nec sordes nuptiarum abluere cruore martyrii: sed manere in christo: & dormitionem eius transitum esse non mortem. Si autem obnixē contenderit Ioannem uirginem nō fuisse: & nos amoris p̄cipui causam uirginitatem diximus: exponat ille si uirgo non fuit: cur cæteris apo-

Verorū

de dicitur

generat et dicitur in p̄sentibus que sunt ex ordine cognationis ut p̄terea p̄sentibus non uidebitur

Legit uerba de philippo habent uxorem et filios p̄sentibus

Apostoli principes et disciplina dogmatis christiani sunt

ut huius uerba ipse uirginem manifestauerit de discipulis ad mare Tiberis ubi ipse in suo euangelio p̄terit

stolis plus amatus sit: At si tu dicis super Petrum fundatur ecclesia: licet id ipsum in alio loco super omnes apo-
 stolos fiat: & cuncti claves regni caelorum accipiunt: & ex a quo super eos ecclesie fortitudo solidetur: tamen pro-
 pterea inter .xii. unus eligitur: ut capite constituto: scismatis tollatur occasio. Sed cur non Ioannes electus est uir-
 go: Aetate delatum est: quia Petrus senior erat: ne adhuc adolescens ac pene puer: progressae aetatis hominibus prefer-
 retur: & magister bonus qui occasionem iurgii debuerat auferre discipulis: & qui dixerat eis. Pacem meam do uo-
 bis: pacem relinquo uobis: & qui uoluerit inter uos maior esse: minimus omnium sit: in adolescentem quem dilexe-
 rat: causam prebere uideretur inuidiae: Ut autem sciamus Ioannem tunc fuisse puerum: manifestissime docent eccle-
 siastica historia: quae usque ad Traiani imperium uixerit: id est post passionem domini sexagesimo anno dormierit.
 Quod & nos in libro de illustribus uiris breuiter perstrinximus. Petrus apostolus est: & Ioannes apostolus ma-
 ritus & uirgo. Sed Petrus apostolus tantum: Ioannes & apostolus & euangelista & propheta. Apostolus: quia scri-
 psit ad ecclesias ut magister. Euangelista: quia librum euangelii condidit: quod excepto Mattheo alii ex .xii. apo-
 stolis non fecerunt. Propheta: uidit enim in pathmos insulam in qua fuerat a Domitiano principe ob domini mar-
 tyrium relegatus. Apocalypsim infinita futurorum mysteria continentem. Refert autem Tertullianus: quod a Nerone
 missus in feruentis olei dolium: purior & uirgior exiuerit: quam intrauerit. Sed & ipsum eius euangelium multum distat a
 ceteris. Mattheus quasi de homine incipit scribere: liber generationis Iesu Christi filii Dauid: filii Abraham: Lucas
 a sacerdotio zachariae. Marcus a prophetia Malachiae prophetae & Esaias. Primus habet faciem hominis: propter
 genealogiam. Secundus faciem uultu: propter sacerdotium. Tertius uocem leonis: propter uocem clamantis in de-
 serto: parate uiam domini: rectas facite semitas eius. Ioannes uero noster: quasi aquila ad superna uolat. & ad
 ipsum patrem peruenit dicens: In principio erat uerbum: & uerbum erat apud deum: & deus erat uerbum. Hoc erat in
 principio apud deum. Exposuit uirginitas: quod nuptiae scire non poterant. Et ut breui sermone multa compre-
 hendat: doceatque cuius priuilegii sit Ioannes: imo in Ioanne uirginitas: a domino uirgine mater uirgo: uirgini di-
 scipulo commendatur. Verum casto labore sudamus. Obicit nobis quippe aduersarius apostolicam sententiam: &
 ait. Adam primus formatus est: deinde Eua: & Adam non est seductus: mulier autem seducta: in preuaricatio-
 ne facta est. Salua autem fiet per filiorum generationem: si permanerint in fide & dilectione & sanctificatione cum so-
 brietate. Consideremus cur apostolus ad hanc sententiam: & unde peruenerit. Volo ergo uiros orare in omni
 loco: leuantes sanctas manus sine ira & cogitationibus. Consequenter itaque mulieribus dat precepta uitae: & ait.
 Similiter & mulieres in habitu ornato: cum uerecundia & castitate ornantes se: non in tortis crinibus: aut auro
 uel margaritis: siue ueste preciosa: sed secundum quod decet mulieres promittentes pietatem per opera bona. Mu-
 lier in silentio discat: cum omni subiectione. Docere autem mulieri non permitto: neque dominari in uiro: sed sub-
 ditam esse in silentio: Et ne uideretur mulieris dura conditio: quae eam in mariti redigeret seruitutem: legis re-
 cordatur antiquae: & ad originale exemplum redit: quod Adam primus factus sit: denique mulier ex costa eius: & quod
 Adam diabolus seducere non potuerit: sed Eua: & quod post offensam dei: statim uiro subiecta est: & ad maritum il-
 lius facta conuersio. Quodque errorem ueterem illa quae semel coniugio copulata est: & redacta in conditionem
 Euae filiorum procreatione deleat: ita tamen si ipsos filios erudiret in fide & dilectione Christi: & in sanctificatione
 & pudicitia. Non enim ut male habetur in latinis codicibus: sobrietas est legenda: sed castitas: id est σωφροσύνη.
 Vide igitur quomodo ex hoc quoque ipso testimonio supereris: & quod putabas esse pro nuptiis: pro uirginitate
 sentire cogaris. Nam si saluatur mulier in filiorum generatione: & liberorum numerus salus matrum est: cur ad-
 didit si permanserint filii in charitate: & sanctificatione cum castitate: Tunc ergo saluabitur mulier. si illos genuerit filios
 qui uirgines permansuri sunt: si quod ipsa perdidit acquirat in liberis: & danum radicis & carne flore compescet
 & pomis.

Cap. xv.

Supra in transitu ubi nobis aduersarius proposuerat Salomonem multinubum: & qui templum dei extru-
 xit: strictim responderam: ut per questionem reliquas currerem. Nunc ne clamitet: & hunc & alios in lege
 patriarchas: & prophetas: & sanctos uiros a nobis esse temeratos: proponamus huiusmodi: qui mul-
 tas uxores & concubinas habuit de nuptiis uoluntate. Nemo enim melius scire potest: quid sit uxor uel mulier
 illo qui passus est. Loquitur ergo in prouerbis: mulier insipiens & audax: inops panis efficitur: Cuius panis?
 Nepe qui de caelo descendit. Statimque subiungit. Terrigenae apud eam pereunt: & in profundum infernum incur-
 runt. Qui sunt terrigenae: qui apud eam pereunt: Vtique illi qui sequuntur primum Adam: qui de terra est: & non se-
 cundum illum qui de caelo est: Et rursum in alio loco. Sicut in ligno uermis: ita perdit uirum suum uxor malefica. Si autem
 asserueris hoc de malis coniugibus dictum esse: & ego tibi breuiter respondebo. Quae enim mihi incubet necessi-
 tas uenire in dubium: utrum bona an mala futura sit: quam duxero. Melius est inquit habitare in terra deserta: quam cum
 uxore litigiosa: & iracunda: Quae rarum sit uxorem sine his uitis inueniri: nouit ille qui duxit uxorem: unde pul-
 chre Varius geminus sublimis orator. Qui non inquit litigat: celebs est: Melius est habitare in angulo tecti: quam
 cum uxore maledica in domo communi. Si domus communis est mariti & uxoris: erigit uxorem in superbia: & co-
 tumeliam uiro facit: quanto magis si ditior uxor fuerit: & in domo eius uir manserit: Incipit enim non uxor: sed do-
 mina esse: & uiro si offenderit migrandum est. Stillicidia efficiunt hominem in die hyemali de domo sua. Simi-
 liter & mulier maledica de propria domo assiduis quippe iurgiis & quotidiana garrulitate facit perfluere do-
 mum eius: & eicit eum de aedibus suis: id est de ecclesia. Vnde & supra ab eodem Salomone precipitur: fili ne
 superfluas. Et apostolus ad hebraeos. Propterea inquit debemus intendere amplius his quae dicuntur: ne for-
 te superfluamus. Illud uero quis taceat: quod sub enigmatate scribitur: Sanguisugae tres filiae erant dilectione dile-
 ctas. sed

Iohannes adolescens

Comparo Iohannis et Petri

I. relegatus in pathmos a Domitiano

omnis interum

Salomon multinubus

Mulier

*Varius de quo Seneca
dicitur in fine*

*sub quo fide
dicitur fuisse
prima fide*

*Castitate
uoluntate
in inferno*

omnis castitas

Terrigenae

geminus

Et x. sed

Etæ: sed istæ nō saturauerunt eam: & quartæ nō sufficit dicere: satis est: Infernus: & amor mulieris: & terra quæ nō satiatur aqua: & ignis nō dicit: satis est. Si sanguisuga diabolus est: diaboli filia sunt dilectione dilectæ: quæ satiari interfecto: & cruore nō possunt. Infernus: & amor mulieris: & terra ardens: & ignis exæstiuas. Nō hic de meretrice: nō de adultera dicitur: sed amor mulieris generaliter accusat: qui semp̄ insatiabilis est: qui extinctus accenditur: & post copiã rursũ inops est: animũq; uirilẽ effeminat: & excepta passiõẽ quã sustinet: aliud nō sinit cogitare. Simile quid & in sequenti parabola legimus: Per tria mouet terra: quartũ aut nō p̄t ferre. Si seruus reget: & stultus si saturẽ panibus: & odiosa uxor si habeat uirũ bonũ: & ancilla si eiiciat dominã suã. Ecce & hic inter malorũ magnitudinẽ uxor ponit. Quod si responderis: sed uxor odiosa: dicã tibi quod & supra. Ac p̄ hoc periculũ iminet: ferri graue est. Qui enĩ ducit uxore: in ambiguo ẽ: utrũ odiosam an amabilẽ ducat. Amor illius inferno & amenti terræ & incendio comparatur.

*Amor uiciorũ insatiabilis est
qui extinctus accendit*

Omni tempore est

Ueniamus ad ecclesiastẽ: de ipso quoq; testimonia pauca ponẽtes: oibus tẽpus est: & tẽpus omni rei sub caelo. Tempus pariendi: & tẽpus moriendi: tẽpus plantandi: tempus euellendi quod plantatũ est: peperimus in lege cũ Moysẽ: moriamur in euangelio cũ Christo. Plantauimus in nuptiis: euellamus per pudicitia quod plantatũ est. Tẽpus amplexandi: & tẽpus longe fieri ab amplexu. Tẽpus amandi: & tempus obediendi. Tempus belli: & tẽpus pacis. Simulq; nos comonet: ne legẽ euangelio preferamus: ne puritatẽ uirginitatis putemus nuptiis æquandã: Meliora sunt dicens nouissima sermonis: q̄ initiũ eius. Statimq; subiungit: ne dixeris quid factũ est: quia dies priores meliores erant: q̄ hi. quia non sapiẽter interrogasti de hoc. Et reddidit causã quare dies posteriores meliores sunt q̄ priores: quia bona inquit est sapiẽtia cũ hæreditate. In lege enĩ sapiẽtia carnis mors sequebatur occidens. In euãgelio sapiẽtia spiritus hæreditas expectat aterna. Ecce hoc in ueni dixit Ecclesiastes hominẽ unum de mille inueni: & mulierẽ in his oibus nō inueni. Verũtamen repperi: q̄ fecit deus hoĩem rectũ: & ipsi quæsiẽt cogitationes malas. Rectũ hoĩem inuenisse se dicit. Cõsidera uim uerbi. In hoĩe & uir & femina continetur & mulierẽ inquit in his oibus nō inueni. Legamus principiũ Genesios & inueniemus Adã: hoc est hoĩem: tam uirũ q̄ femina nuncupari. Cũ ergo boni creati sumus & recti a deo ipsi uitio nro sumus ad peiora delapsi: & quod in paradiso rectũ in nobis fuerat: egredientibus de paradiso dãnaturũ est. Quod si obieceris anteq̄ peccarent: sexũ uiri & femine fuisse diuisum: & absq; peccato eos potuisse conũgi: quid futurũ fuerit incertũ est. Neq; enim dei possumus scire iudicia: & ex nostro arbitrio illius sententiã preiudicare. Hoc quod factum est: in propatulo est: q̄ qui in paradiso uirgines permanserũt: eieci de paradiso copulati sunt. Aut quid nocebat: si paradiso nuptias recipit: & nulla est inter maritum uirginẽq; diuersitas: etiã in paradiso eos ante sociari: Eiiciuntur de paradiso & quod ibi non fecerunt: in terra faciunt: ut statim a principio conditionis humanæ uirginitatem paradiso: & terra nuptias dedicauerit. In omni tempore sint uestimenta tua candida. Candor uestium sempiternus uirginitatis est puritas: In matutino seminauimus semen nostrũ: & ad uesperam non cessemus. Qui seruiuimus in lege nuptiis: uirginitati in euãgelio seruiamus. Cap. xvii.

In propatulo est

Candor uestium

Quæramus ad Canticum canticorũ: & quod aduersarius totum putat esse pro nuptiis: uirginitatis cõtinerẽ sacramenta monstrabo. Audiamus quid loquatur sponsa anteq̄ sponsus eius ad terras ueniat: pariat in inferos: penetret: ac resurgat: similitudines auri faciemus tibi cum distinctionibus argenti: quo adulq; rex in accubitu suo est anteq̄ resurgeret dominus: & Euangelium coruscaret: non habebat aurum sponsa: sed similitudines auri. Argentum aut quod in nuptiis se habere pollicetur: habebat uarium atq; distinctũ in uiduis: continentibus: ac maritatis. Deinde sponsus respondet ad sponsam & eam docet: q̄ ueteris legis umbra transierit: & ueritas euangelii uenerit. Surge ueni proxima mea: spõsa mea: columba mea: quoniã ipse hyems transiit: pluuia abiit: abiit sibi. Hoc de ueteri testamento. Rursum de euangelio & uirginitate: Flores uisi sunt in terra: tempus sectionis aduenit. Nonne tibi uidetur id ipsum dicere: quod & apostolus: superest ut qui habent uxores: sic sint quasi non habeant: & manifestius de preconio castitatis: uox aut turturis audita est in terra nra: Turtur auis pudicissima: semper habitans in sublimibus: typus est Saluatoris. Legamus physiologos: et reperiemus turturis hanc esse naturam: ut si parem perdiderit: alteri non iungatur: et intelligamus digamiam etiam a multis auibus reprobari. Statimq; turtur dicit ad turturem: ficus protulit grossos suos: id est ueteris legis precepta ceciderunt: et de euangelio uites florentes odorem dederunt: unde et Apostolus. Christi bonus odor sumus. Surge ueni proxima mea: sponsa mea: et ueni tu colũba mea: in uelamẽto petrae iuxta promuralem: et ostende mihi faciem tuam: et auditam mihi fac uocem tuam: quoniã uox tua suauis: et facies tua speciosa: dũ uultũ tuum tegeres cum Moysẽ: et uelamentum esset in lege: nec faciem tuam uidebam: nec uocem dignabar audire dicens. Et si multiplicaueritis preces uestras: nec sic exaudiam uos. Nunc autem reuelata facie contemplare gloriam meam: et petrae firmissimæ tegere promuralem. Quod audiens sponsa aperit sacramenta pudicitia: fratruelis meus mihi: & ego illi: qui pascitur iter lilia: hoc est inter uirginum candidissimos choros. Vis scire quale uerus Salomon & pacificus noster solum: quales habeat armigeros: Ecce ait lectus Salomonis. Ix. potentes in circuitu eius: de potentibus israel: omnes ferentes frameam & docti bello: uniuscuiusq; uiri gladius in femore ipsius. Qui in circuitu Salomonis sunt: gladium habet in femore sicut Aoth ille iudex α. μ. ρ. ο. Τεπο. Δ. ε. ρ. ι. ο. s. id est ambidexter: qui interfecit hostem pinguisimum: & totum carni deditum: omnes amputans uoluptates. Ibo inquit ad montem myrrha: ad eos scilicet qui mortificauerunt corpora sua: & ad collem libani: ad purissimos uirginum greges: & loquar sponsa: mea. Tota speciosa es amica mea: & non est macula in te. Vnde et apostolus: ut exhibeat inquit sibi sanctam ecclesiam: non habentem maculam neq; rugam. Veni a libano sponsa: ueni a libano: uenies et pertransibis ab initio fidei a capite sanyr et hermon a cubilibus leonũ a montibus leopardorũ.

Turturis natura

*Similitudo quæ uox
maturæ uirginis
est: uocem eius*

Et uocem dicit filij sui

Libanus
Samsyr
Hermon

Cor hoppersi sermone dei

Malogranatum

Aminadab

Fastidio naves contractum

Esauus spei fidei nre miserum

Ahalma
Naara
Bethula

Anna filia phanuelis

Sorem
propheta
Lupae

Libanus λευκισμος idest candor interpretatur. Veni ergo sponsa candidissima: de qua alibi dicit: Quae est ista quae ascendit dealbata: & transit per uiam huius saeculi: ab exordio fidei: & ex sanys: quod interpretatur deus lucerna: iuxta illud quod in psalmo legimus: lucerna pedibus meis uerbum tuum domine: & lux semitis meis: & hermon idest consecratione: & fuge leonum cubilia: & leopardos montes: qui uon possunt mutare uarietate suam. Fuge inquit cubilia leonum: fuge superbiam demonum: ut postquam mihi fueris consecrata: possim tibi dicere: uulnerasti cor meum soror mea: sponsa uulnerasti cor meum in uno oculo: tuorum: in uno ornamento colli tui. Quod dicit huiusmodi est. Non repudio nuptias: & habes sinistrum oculum: quem tibi dedi propter imbecillitatem eorum qui recta uidere non possunt. Sed magis mihi dexter uirginitatis oculus placet: qui si caecatus fuerit: omne corpus in tenebris est. Ac ne putaremus cum amore carnis: & nuptias significare corporeas: ilico excludit hunc sensum. & ait: uulnerasti cor meum soror mea sponsa: ubi sororis nomen est: suspitio omnis foedi amoris excluditur. Quam speciosa sunt ubera tua a uino: de quibus & supra dixerat: fratruelis meus mihi in medio uberum meorum commorabitur: in principali cordis: ubi habet sermo dei hospitium. Quam speciosa sunt ubera tua a uino. Quod istud uinum est: quod sponsa: mammas pulcherrimas facit: & pudicitiae lacte fecundat: Nempe illud de quo sponsus in consequentibus loquitur: bibi uinum meum cum lacte meo. Manducate proximi mei & bibite: & inebriamini fratres. Vnde & apostoli dicebantur musto pleni: Musto inquit non uino ueteri: quia uinum nouum in utres nouos mittitur: & non ambulabunt in uetustate litterae: sed in nouitate spiritus: hoc est uinum: quod cum inebriauerit adolescentes & puellas: statim uirginitatem sitiunt & in crapulam castitatis eructant: & expletur illud uaticinium zachariae: dumtaxat iuxta hebraicam ueritatem de ecclesiae uirginibus prophetantis. Complebuntur infantibus & puellis ludetibus plateae eius. Quid enim bonum eius est: & quid pulchrum eius: nisi frumentum electorum: & uinum germinans uirgines istae sunt uirgines de quibus in xlvi. psalmo scriptum est: adducentur regi uirgines post eam proxima eius afferentur tibi in iacticia & exultatione adducentur in templum regis. Sequitur: hortus conclusus soror mea sponsa: hortus conclusus fons signatus. Quod clausum est atque signatum similitudinem habet matris domini: matris & uirginis: Vnde & in sepulchro Saluatoris nouo: quod in petra durissima fuerat excisum: nec ante nec postea quisquam positus est: & tamen haec uirgo perpetua: multax est mater uirginum. Sequitur enim emissiones tuae paradus malogranatorum cum fructu pomorum. In malogranatis & pomis omnium uirtutum significatur in uirginitate conceptus: fratruelis meus candidus in uirginitate: rubicundus in martyrio. Et quia rubicundus & candidus est: iccirco statim aduritur. Guttur eius dulcedines: & totus concupiscentia. Sponsus uirgo laudatus a sponsa uirgine: laudat uicissim uirginem sponsam: & dicit ei. Speciosi facti sunt gressus tui in calciamentis filii Aminadab: quod interpretatur populi se sponte offerentis. Uirginitas enim uoluntaria est: & ideo gressus ecclesiae in castitatis pulchritudinem collaudantur. Non est huius temporis in morem commentarii omnia de Canticis canticorum uirginitatis pandere sacramenta: quia & haec ipsa fastidio lectori nares contractura non ambigo.

Cap. xviii.

Loquatur Esaias spei nostrae fideique mysterium. Ecce uirgo in utero concipiet: & pariet filium: & uocabis nomen eius Emanuel. Scio iudaeos opponere solere in hebraeo uerbum ahalma non uirginem sonare: sed adolescentulam. Et re uera uirgo proprie bethula appellatur: adolescentula autem uel puella non ahalma dicitur: sed naara. Quod est igitur quod significat ahalma: abscondita uirginem: idest non solum uirginem: sed cum etiam tacet: idest in intentione uirginem: quia non omnis uirgo abscondita est: nec ab hominum fortuito separata conspectu. Denique & Rebecca in Genesi ob nimiam castitatem: & ecclesiae typum: quem in sua uirginitate signabat: ahalma scribitur non bethula: sicut manifestum esse poterit ex sermonibus pueri Abraham: quos loquitur in Mesopotamia: & dicit: domine deus domini mei Abraham: si tu dirigas uiam meam per quam ego ingredior. ecce dum stetero super fontem aquae: uirgo quae egreditur ut hauriat aquam: & dixerit ad eam: da mihi paululum aquae ut bibam de hydria tua: & responderit: & tu bibe: & camelis tuis hauriam: haec erit uox quae preparauit dominus filio domini mei. In eo enim loco in quo ait: uirgo quae egreditur ut hauriat aquam: in hebraeo scriptum est ahalma: idest uirgo secreta: & nimia parentum diligentia custodita. Aut certe ostendant mihi: ubi hoc uerbo appellentur & nuptae: & ipe ritiam confitebor. Ecce uirgo in utero concipiet et pariet filium. Si non preferat nuptiis uirginitas: spiritus sanctus cur maritatum: cur uiduam non elegit? Nam illo tempore erat Anna filia Phanuelis de tribu Asser in signis pudicitiae: & semper uocans orationibus & ieiuniis in templo dei. Si conuersatio tantum & bona opera & ieiunia absque uirginitate spiritus sancti ad se merentur aduentum: potuit & ista mater esse domini. Curramus ad reliqua. Spreuit te inquit et despexit uirgo filia syon. Quae filiam dixerat: appellauit & uirginem. ne si tantum filiam nominasset arbitraretis & nuptam: Haec est uirgo filia ad quam alibi dicitur. Latere sterilis quae non parit: erumpe & clama quae non parturis: quoniam multi filii desertae magis quam eius quae habet uirum. Ista de qua per Hieremiam loquitur deus dicens: Nunquid obliuiscetur sponsa ornamenti sui: aut uirgo fasciae pectoralis sui? De hac in eadem prophetia grande miraculum est: quia femina circumdederit uirum: & uniuersitatis parentem uirginis uenter incluserit. Esto inquit nuptiarum & uirginitatis sit diuersa conditio: quid ad hoc potes dicere? Si uirgo et uidua fuerint baptizatae: et ita permanerint: quae erit inter utramque diuersitas? Quod de Petro et Ioanne: Anna et Maria dudum diximus: hoc presenti loco proficiat. Si enim inter uirginem et uiduam baptizatas nihil interest: quia baptismum nouum hominem facit: eadem conditione et scorta atque prostibula si fuerint baptizatae: uirginibus coaequantur. Si enim preterita nuptiae nihil nocent uiduae baptizatae: et preteritae in meretricibus uoluptates: expositaeque corpora publicae libidini: post lauacrum uirginitatis premia consequentur. Aliud est purissimum meritum &

libanus

uox

uox

mentē & nulla recordatione pollutā deo iungere: aliud meminisse amplexum uiri fœde necessitatis: & qd̄ cor-
pore non agas: recordatione simulare. Hieremias qui in utero sanctificatus est: & cognitus ī uulua matris: ideo
hoc priuilegio fruit: quia uirginitatis erat beatitudini destinatus. Et cū omnes capti sint: uasa quoq; tēpli Baby-
lonio uastante direpta: iste solus liber ab hostibus est: & captiuitatis nescit iniurias: & a uictoribus accepit sti-
pendia & Nabuzardan cui de sanctis sanctos: Nabucodonosor nō preceperat: precepit de Hieremia. Hoc mī-
uerq; templū dei est: & hæc sancta sanctos: quæ uirginitatis puritate domino consecrant. At ecōtrario Ezechi-
el: qui captiuus tenebatur in babylone: qui tēpestatē ab aquilone uenientē uiderat: & turbinē cuncta rapientē
ait: Mortua est uxor mea ad uesperā: & feci mane: sicut preceptū mihi erat: predixerat enī ei dominus: q; in die
illa aperiretur os eius: & loqueret: & nō taceret amplius. Diligenter attēde: donec uxor uiueret: non habebat li-
bertatē populū cōmonendi. Moritur uxor: & coniugale uinculū soluit: & absq; ulla trepidatione semp in offi-
cio propheta est. Qui enī liber uocatus est: uere est seruus christi: nō nego beatas esse uiduas: quæ ita post ba-
ptismū manserint: nec illas: detraho merito: quæ cū uiris in castitate pdurant. Sed sicuti hæ maioris apud deū
premiū sunt: q; nuptæ cōiugali officio seruientes: ita & ipsæ æquo aīo patiantur: uirginitatē sibi præferri. Si enī
illas fera pudicitia post despumatas corporis uoluptates erigit contra maritas: cur non infra perpetuam casti-
tatem esse se nouerint?

post despumatas Corp. uoluptates

Cap. xix.

Ruſtra inquit hæc loqueris: quia & episcopi & presbyteri & diaconi: unius uxoris uiri & habentes fi-
lios: ab apostolo constituunt. Quomodo de uirginibus apostolus dicit se nō habere preceptū: & ta-
men dat consiliū quasi misericordiā cōsecutus a domino: & hoc agit in omni illa disputatione: ut uirgi-
nitate præferat matrimonio: & suadet: quod iperare nō audeat: ne iniicere uideat laqueū: & plus ipo-
nere pōderis: q; potest hoīum sustinere natura: ita & in ecclesiastico ordine cōstituendo: quia rudis ex gentibus
constituebat ecclesia: leuiora nup credentibus dat præcepta: ne territi ferre nō possent. Deniq; & apostoli & se-
niores de hierosolymis litteras mittunt: ut nō amplius iponatur oneris his: qui de gētibus crediderūt: nisi ut ab-
stineant se ab idolatria: & a fornicatione: & a sanguine: & a suffocatis: & quasi paruulis atq; infantibus lac potū
dant: nō solidū cibū: nec precipiunt de cōtinentia: nec de uirginitate significāt: nec ad ieiunia puocant: neq; di-
cūt illud: quod ī euāgelio ad apostolos dirigē: ne habeant duas tunicas: ne perā: nec æs in zonis: nec uirgam ī
manu: nec calciamēta in pedibus. Aut certe illud: si uis pfectus esse: uade & uēde omnia tua: & da paupibus: &
ueni sequere me. Si enī adolescens ille: qui se iactauerat cuncta fecisset quæ legis sūt: audiēs hoc tristis abiit: quia
habebat possessiones multas. & pharisæi huiuscemodi domini sententiā subsannabāt: q̄to magis tanta gentiū
multitudo: cui sūma uirtus erat aliena nō rapere: nō habebat necesse preceptū de castitate: & cōtinentia ppe-
tua: quibus scribebatur: ut abstinēt se ab idolis: & a fornicatione: & ī quibus audiebat fornicatio: & talis forni-
catio quæ nec inter gentes quidem est. Sed & ipsa episcopalis electio mecum facit. Non enim dicit: eligatur e-
piscopus: qui unam ducat uxorem: & filios faciat: sed qui unam habuerit uxorem & filios in omni subditos di-
sciplina: certe conſteris: nō posse esse episcopum: qui in episcopatu filios faciat. Alioquin si deprehensus fuerit
non quasi uir tenebitur: sed quasi adulter damnabitur. Aut per mitte sacerdotibus exercere opera nuptiarū: ut
idem sint uirgines quod mariti. Aut si sacerdotibus non licet uxores tangere in eo sancti sunt: quia imitātur pu-
dicitiam uirginalem. Sed & hoc inferendum. Si laicus & quicumq; fidelis orare non potest: nisi careat officio cō-
iugali: sacerdoti cui semper pro populo offerenda sunt sacrificia: semper orandum est. Si semper orandum est:
ergo semper carendum matrimonio. Nam & in ueteri lege: qui pro populo hostias offerebant: non solum in
omnibus suis non erant: sed purificabantur ad tempus ab uxoribus separati: & uinum & siceram non bibeant:
quæ solent libidinem prouocare. Eliguntur mariti in sacerdotium: nō nego: quia non sunt tantū uirgines quan-
ti necessarii sunt sacerdotes. Nunquid quia in exercitu fortissimus quisq; eligendus est: iccirco non assumenē
& inferiores: cum omnes fortes esse non possint? Si exercitus uiribus tantum staret: & non etiam numero mili-
tum: abiicerentur imbecilliores. Nunc & secundarum & tertiarum uirium gradus assumitur: ut turba & nume-
ro exercitus cōpleatur. Et quomodo inquires frequenter in ordinatione sacerdotali uirgo negligitur: & maritus
assumitur? Quia forte cætera opera non habet uirginitati cōgruentia: aut uirgo putat: & nō est: aut est uirgi-
nitas infamis: aut certe ipsa uirginitas ei parit superbiam: & dū sibi applaudit de sola corporis castitate: uirtutes
cæteras negligit: non fouet pauperes: pecuniæ cupidior est: euenit interdū ut tristior uultus: adductū superciliū:
incessus pomparum ferculis similis offendat populū: & quia nihil habet quod reprehendat in uita: habitum so-
lum oderit & incessunt. Multi eliguntur non amore sui: sed alterius odio. In plarīsq; suffragium meretur sola
simplicitas: & alterius prudentiæ & calliditati quasi malitiæ opponuntur. Nonnunq; erat plarib; uulgisq; iudi-
cium et in sacerdotibus comprobandis: unusquisq; suis moribus fauet: ut non tam bonū q; sui similitē quærant
p̄positum. Euenit aliquotiens: ut mariti quæ pars maior in populo est: maritis quasi sibi applaudant: & in eo
se arbitrentur minores non esse uirginibus: si maritum uirgini preferant. Dicam aliquid quod forsitan cū mul-
torum offensa dicturus sum: sed boni non mihi irascuntur: quia eos peccati conscientia non remordebit. Inter-
dum hoc & pontificū uitio accidit: qui non meliores: sed argutiores in clerq; eligunt: & simplices quosq; atq;
innocentes inhabiles putant: uel affinis & cognatis quasi terrenæ militiæ officia largiunt: siue diuitū obedi-
unt iussioni. Quodq; his peius est: illis clericatus donat gradus: quorū sunt obsequiis deliniti. Alioquin si iuxta
sententiā apostoli: nō erūt episcopi nisi mariti: ipse apostolus episcopus esse nō debuit: q; dixit uolo aut oēs sic eē
sicut ego sū. Et ioānes indignus esse hoc gradu estimabit: et omnes uirgines et cōtinentes: quibus quasi pulcher-
rimis gemis ecclesiæ monile decorat. Episcopus et presbyter et diaconus nō sūt merito: nomina sed officio.

Sicuti uirgines p̄p̄tū non
habent dicit q; turbamur uoluptate

Tristior uultus
Adductū superciliū
Incessus pomparum ferculis

Unusquisq; suis moribus fauet

In multorum offensa dicturus sum

Uirginibus quasi gemis ecclesiæ
monile decorat

Nec dicitur: si quis episcopum desiderat: bonum desiderat gradum: sed bonum opus desiderat. q. in maiori ordine constitutus possit si velit: occasionem exercendae habere uirtutum. Cap. xx.

Oportet ergo episcopum irreprehensibilem esse: ut nulli uitio macipatus sit. unius uxoris uirum: qui unam uxorem habuerit: non habeat. sobrium: siue ut melius in graeco dicitur uigilante. id est $\nu\alpha\phi\alpha\lambda\epsilon\omicron\nu$ pudicum. hoc enim significat $\sigma\omicron\pi\pi\omicron\nu\alpha$ ornatu & castitate & moribus: hospitalē ut imitet Abraham: & cum peregrinis imo iperegrinis Christum suscipiat doctorem. Nihil enim prodest conscientia uirtutum frui: nisi & creditum sibi populum possit instruere: ut ualeat exhortari in doctrina: & eos qui contradicunt redarguere non uinolentum: quia semper in sanctis sanctorum est: & qui offert hostias: uinum & siceram non bibit: quia in uino luxuria est. Sic bibat episcopus: ut anbibere ignoret: non percussorem. i. qui conscientias non percutiat singulorum: neque enim pugilem describit sermo apostolicus: sed pontificem instituit quid facere non deberet: docet nunc e regione quid faciat: sed modestum non litigiosum: non cupidum: domum suam bene regentem: filios habentem subditos cum omni castitate. Vide quanta pudicitia exigatur in episcopo: ut si filii eius impudici fuerint: ipse episcopus esse non possit: & eodem uitio offendant deum: quo offenderit Heli pontifex: qui corripuerat quidem filios: sed quia non abiecerat delinquentes: retrorsum cecidit & mortuus est: lucerna dei antequam extingueretur. Mulieres similiter pudicas & reliqua. In omni gradu & sexu tenet pudicitia principatum. Cernis igitur quod episcopus presbyter & diaconus non ideo sint beati: quia episcopi uel presbyteri sint aut diaconi: sed si uirtutes habuerint nominum suorum & officiorum. Alioquin si diaconus sanctior episcopo suo fuerit: non ex eo quod inferior gradu est: apud Christum deterior erit. Absit: aut Stephanus diaconus: qui primus martyrio coronatus est: minor futurus est in regno celorum multis episcopis & Timotheo ac Tito: quos ut subiicere non audeo: ita nec antepone. Quomodo in legionibus & exercitu sunt duces: sunt tribuni: sunt centuriones: sunt ferentarii: ac leuis armaturarum: & miles gregarius: & manipuli: commissarii: pugna: uacant nomina dignitatum: & sola fortitudo quaeritur. Ita in hoc campo & prelio quo contra daemones dimicamus: non queruntur nomina sed opera: & gloriosior ille sub uero imperatore Christo: non qui nobilior: sed qui fortior est. Cap. xxi.

Adicis: si omnes uirgines fuerint: quomodo stabit humanum genus? Par pari inferam. Si omnes uiduae fuerint: uel in matrimonio continentes: quomodo stirps mortalium propagabitur? Hac ratione nihil omnino erit: ne aliud esse desistat. Verbi gratia: si cuncti philosophi sint: agricolae non erunt. Quid loquar de agricolis: non oratores: non iurisperiti: non reliquarum artium praecipuos. Si uniuersi principes: quis erit miles? Si omnes caput: cuius uocabuntur caput: cum caetera membra defuerint? Vereris ne si uirginitatem plures appetierint: cessent esse lupae: cessent adultere: ne infantes in urbibus uillisque non uagiant. Quotidie incechorum sanguis effunditur: adulteria danantur: & inter ipsas leges: & seculares ac tribunalia flagrans libido danatur. Noli metuere ne omnes uirgines fiant difficilis res est uirginitas: & ideo rara quia difficilis: multi uocati: pauci electi: cupere plurimorum est pseuerare paucorum: unde & grande premium eorum qui pseuerauerint. Si omnes uirgines esse possent: nunquam & dominus diceret: qui potest capere capiat: & apostolus in suadendo trepidaret: de uirginibus autem preceptum domini non habeo. Et cur inquit: creata sunt genitalia: & sic a conditore sapientissimo fabricati sumus: ut mutuam nostri patiamur ardorem: & gestiamus in naturalem copulam? Periclitamur responsionis uerecundia: & quasi iter duos scopulos & quaedam necessitatis & pudicitiae $\sigma\upsilon\mu\pi\lambda\eta\gamma\alpha\delta\alpha$ S. hinc atque inde uel pudoris uel causa naufragium sustinemus: si ad proposita respondeamus: pudore suffundimur. Si pudor inperarit silentium: quasi de loco uidebimur cedere: & aduersario feriendi occasione dare. Melius est tamen clausis quod dicitur oculis: Andabatur more pugnare: quam directa spicula clypeo non repellere ueritatis. Poterant quidem dicere: Quomodo posterior pars corporis & meatus: per quem alii stercore egeruntur relegatus est ab oculis: & qui si post tergum positus: ita & hic qui sub uentre est ad dirigendos humores & potus: quibus uenae corporis irrogantur: a deo conditus est. Sed quoniam ipsa organa & genitalium fabrica: & nostra sceminarumque discretio: & receptacula uuluae: ad suscipiendos & coalendos fetus condita: sexus differentiam predicant: hoc breuiter respondebo. Nunquam ergo cessemus a libidine: ne frustra huiusmodi membra portemus. Cur enim maritus se abstineat ab uxore? Cur casta uidua perseueret? Si ad hoc tantum nati sumus: ut pecudum more uiuamus? Aut quid mihi nocebit: si cum uxore mea alius concubuerit? Quomodo enim dentium officium est mandere: & in aluum ea quae sunt mansa transmittere: & non habet crimen qui coniugi meae panem dederit: ita si genitalium hoc est officium: ut semper fruatur natura sua: meam lassitudinem alterius uires superent: & uxoris ut ita dixerim ardentissimam gulam fortuita libido restinguat. Quid sibi autem uult apostolus: ut ad continentiam cohortetur: si contra naturam est? Quid ipse dominus qui eunuchorum precipit uarietates? Certe apostolus qui ad suam nos prouocat pudicitiam: debet constanter audire: cur portas uereturum o Paule? Cur a sexu sceminarum barba: pilis: aliaque membrorum qualitate distingueris? Tuas non intumescunt papillae: non dilatantur renes: non pectus artatur: uox obsoletior est: sermo fortior: & hirsutum supercilium: frustra haec omnia uirorum habes: si complexu non uteris sceminarum: compellor aliquid loqui: & insipiens fieri. Sed uos me ut loqui audeam coegistis: dominus noster atque saluator: qui cum in forma dei esset: formam serui dignatus est assumere: factus obediens patri usque ad mortem: mortem autem crucis. Quid necesse erat: ut in his membris nasceretur: quibus usus non erat? Qui certe ut sexum ostenderet: etiam circuncisus est? Cur Ioanem apostolum & baptista sua dilectioe castrauit: quos uiros nasci fecerat? Qui in Christum credimus: Christi sectemur exempla. Et si noueramus illum iuxta carnem sed iam nunc non nouimus eum secundum carnem. Certe in resurrectione eadem erit corporis substantia: quam nunc utimur: licet auctior gloria. Nam & saluator in tantum ipsam corpus habuit post resurrectionem: in quo crucifixus est: ut manus perforatas

In maiori ordine non
sunt uirtutes exercere
deum habet uirtutum.

Alia uirtutes dicitur
si sunt uirtutes uirtutum.

Heli pontifex
primus est.

Nomina uirtutum
miseria.

Sub nomine
et profecto uirtutum
desiderium.

Lups
Adulter

Difficilis res
cupere plurimorum est

Cur portas
uirtutum o Paule.

Vox obsoletior

Paulus ad
Timotheum

Episcopus in
libro Regum

Episcopus in
libro Regum

In libro
Regum

In libro
Regum

In libro
Regum

ratas clavis: & lateris uulnus ostenderet. Porro si clausis ingressus est ostiis: quod humanorum corporum natura non patitur: ergo & Petrum & dominum negabimus uera habuisse corpora: quia ambulauerunt super aquas: quod contra naturam est. In resurrectione mortuorum non nubent: neque nubentur: sed similes erunt angelis. Quod alii postea in caelis futuri sunt: hoc uirgines in terra esse coeperunt. Si angelorum nobis similitudo promittitur: iter angelos autem non est sexus nec diuersitas: aut sine sexu erimus: quod angeli sunt: aut certe quod liquido comprobatur: resurgentes in proprio sexu: sexus non fungemur officio. Cap. xxii.

Uerum quid agimus argumentis: & propositiones aduersarii callida cupimus responsione superare? Vt tera transferunt: ecce facta sunt omnia noua: curram per apostolorum sententias. Et quomodo in Salomonis exemplis breues expositiuiculas subdidi ob intelligendi facilitatem: ita & nunc castitatis & continentiae christiane exempla replicabo: & de multis testimoniis quasi unum corpus efficiam: quo & nihil quod ad pudicitiam pertineat praetermittam: & nimiae prolixitatis declinem fastidium. Scribit inter cetera Paulus apostolus ad romanos. Quem ergo fructum habuistis tunc in illis: in quibus nunc erubescitis? nam finis illorum mors est: nunc uero liberati a peccato: serui autem dei facti: habetis fructum uestrum in sanctificationem: finem uero uitam aeternam: puto quod & nuptiarum finis mors sit: fructus autem sanctificationis: qui uel ad uirginitatem uel ad continentiam pertinet: uita pensatur aeternatae deinde. Itaque fratres mei & uos mortificati estis legi per corpus Christi: ut sitis alterius qui ex mortuis resurrexit: ut fructificetis deo. Cum enim essemus in carne: passiones peccatorum quae per legem erant: operabantur in membris nostris: ut fructificarent morti. Nunc autem soluti sumus a lege mortis: in qua detinebamur: ut seruiamus in nouitate spiritus & non in uetustate litterae: faciebamus ea quae carnis erant: & fructificabamus morti. Nunc autem quia mortui sumus legi per corpus Christi: fructificemus deo: ut simus eius: qui ex mortuis resurrexit. Nec non & in alio loco cum dixisset: scio quia lex spiritalis est: Et cum de uolentia carnis: quod crebro nos impellat facere: quod nolimus: latius disputasset: ad extremum intulit. Infelix ego homo: quis me de liberabit de corpore mortis huius? gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. Et itaque. Ipse igitur mente seruo legi dei: carne autem legi peccati. Et nihil donationis est his qui sunt in Christo Iesu: qui non secundum carnem ambulat: lex enim spiritus in Christo Iesu liberauit a lege peccati & mortis. Ac manifestius in consequentibus docet christianos non ambulare secundum carnem: sed secundum spiritum dicens. Qui enim secundum carnem sunt: quae sunt carnis sapiunt: qui uero secundum spiritum: quae sunt spiritus sentiunt. Nam prudentia carnis mors est: prudentia autem spiritus uita & pax: quoniam prudentia carnis inimica est deo: legi autem dei non subiicitur: nec enim potest. Qui autem in carne sunt deo placere non possunt. Vos autem in carne non estis: sed in spiritu: si tamen spiritus dei habitat in uobis: & reliqua usque ad illum locum in quo ait: ergo fratres debitores sumus non carni: ut secundum carnem uiuamus. Si autem secundum carnem uiueritis: moriemini. Si autem spiritu facta mortificaueritis: uiuetis. Quicumque enim spiritu dei agunt: filii dei sunt. Si prudentia carnis inimicitia est in deum: & qui in carne sunt: deo placere non possunt: arbitror eos qui seruiunt officio coniugali: quod prudentiam carnis diligant: & in carne sint. A qua nos retrahens apostolus: & iugens spiritui: deinceps loquitur. Obsecro uos fratres per misericordiam dei: ut exhibeatis corpora uestra hostiam uiuentem: sanctam: deo placentem: rationale obsequium uestrum. Et nolite conformari huic saeculo: sed reformamini in nouitate sensus uestri: ut probetis quae sit uoluntas dei bona & bene placens & perfecta. Dico enim per gratiam quae data est mihi: oibus qui sunt in ter uos: non plus sapere quam oportet sapere: sed sapere ad pudicitiam: non ad sobrietatem: ut male in latinis codicibus legitur: sed sapere inquit ad pudicitiam. Si quidem graece scriptum est: εις το σωφρονειν: consideremus sententiam apostoli. Reformamini inquit nouitate sensus uestri: ut probetis quae sit uoluntas dei bona & bene placens & perfecta. Quod dicit huiusmodi est. Concedit quidem deus nuptias: concedit digamiam: & si necesse fuerit: fornicationi & adulterio prebet etiam trigamiam. Sed nos qui corpora nostra exhibere debemus: hostiam uiuam: sanctam: placentem deo: rationale obsequium nostrum: non quid concedat deus sed quid uelit: consideremus: ut probemus quae sit uoluntas dei bona & bene placens & perfecta: ergo quod concedit nec bonum nec placens est: nec perfectum. Redditque causas: cur hoc suadeat: scientes tempus: quia hora est iam nos de somno surgere. Nunc autem propior est nostra salus: quam cum credidimus: nox precessit: dies autem appropinquauit: & in extremo: induimini dominum Iesum Christum: & carnis curam ne feceritis in desideriis. Aliud est uoluntas dei: aliud indulgentia. Unde ad Corinthios scribens ait. Ego fratres non potui loqui uobis sicut spiritualibus: sed quasi carnalibus sicut paruulis in Christo: lac uobis potum dedi: non escam: nec dum enim poteratis: sed neque nunc potestis. Adhuc enim carnales estis: quia qui animalis est: non percipit ea quae spiritus dei sunt: stulticia enim illi est: nec potest intelligere: quia spiritaliter diiudicat. Ille non perfecto castitatis cibo: sed rudi nuptiarum lacte nutritur. Sicut per hominem mors: sic per hominem resurrectio mortuorum. Quomodo in adama omnes moriuntur: sic in Christo omnes uiuificabuntur. Seruiuimus in lege ueteri Adama: seruiamus in euangelio nouo Adam. factus est enim primus homo Adam in animam uiuentem: & nouissimus Adam in spiritum uiuificantem. Primus homo de terra terrenus: secundus homo de caelo caelestis. Qualis terrenus: tales & terreni: & qualis caelestis: tales & caelestes. Sicut portauimus imaginem terreni: portemus etiam imaginem caelestis. Hoc autem dico fratres: quia caro & sanguis regnum dei possidere non possunt: neque corruptio incorruptelam possidebit. Hoc tam clarum est: ut nulla expositione queat manifestius fieri. Caro inquit & sanguis regnum dei possidere non possunt: & corruptio incorruptionem. Si corruptio ad omnem coitum pertinet: incorruptio autem proprie castitatis est: premia pudicitiae nuptiae possidere non possunt. Scimus enim quoniam si terrena domus huius habitatiois destructa fuerit: aedificationem habebimus ex deo: domum non manufactam: sed perennem in caelis. In quo gemiscimus habitaculum nostrum: quod de caelo est supindui cupientes. Cupimus enim egredi de corpore: & habitare cum Christo propter quod & studiosissime nitimur siue in corpore siue extra corpus placere deo. Et ut plenius exponeret quales nos esse uellet: in alio

In declinatione fastidii

Supponitur bene

Aliud uoluntas
Aliud indulgentia

Hoc uoluntas dei est

loco docet dicens. Despondi enim uos uni uiro: uirginē castā exhibere Christo. Quod si ad totam ecclesiā cre-
dentiū uolueris referre: & in hac desponsatiōe Christi: & maritatus & digamas & uiduas & uirgines contineri:
hoc quoq; pro nobis facit. Nā dū omnes ad pudicitia & premiū uirginitatis iuitat: ostēdit cunctis gradibus uir-
ginitatē esse priorē. Rursūq; ad Galathas: Ex operibus inquit legis: nō iustificabit' omnis caro. Opera legis &
nuptiā sunt: unde & maledicunt' in ea: qui nō habent filios. Quæ si concedunt' etiā in euangelio: aliud est in-
dulgētiā infirmitati tribuere: aliud uirtutibus præmia polliceri. Cap. xxiii.

Dicam & ego nuptiatoribus meis: qui post castitatem & diuturnam continentia sudant ad coitū: & pe-
cudum more lasciuunt: sic insipientes estis: ut cum coeperitis spiritu: nunc carne consumemini? Tanta
passi estis sine causa? Apostolus q; continentia quibusdam nodos relaxat & dimittit frena currentibus propter
infirmitatem carnis hoc facit. Contra quam scribens denuo loquitur dicens. Spiritu ambulate: & desideria car-
nis non perficietis. Caro enim concupiscit aduersus spiritum & spiritus aduersus carnem. Non necesse est nūc
de operibus carnis dicere: quia longum est: & facile potest de apostoli epistola sumere: qui uoluerit. Dicam tan-
tum de spiritu: cuius fructus sunt charitas: gaudium: pax: longanimitas: bonitas: benignitas: fides: mansuetudo:
continentia. Omnes uirtutes spiritus quasi solidissimū fundamentum: & sublime culmen continentia sustētat
& protegit aduersum huiusmodi non est lex. Qui autem sunt christi: carnem suam crucifixerunt cum uitis
& concupiscentiis. Si uiuimus spiritu: spiritu & ambulemus. Qui cum christo carnem nostrā & passiones
eius desideriaq; crucifiximus: quid rursus ea quæ carnis sunt agere cupimus? Quodcunq; seminauerit homo
hoc & metet. Qui seminat in carne sua: de carne metet corruptionē. Qui autē seminat in spiritu: de spiritu me-
tet uitam æternam. Aestimo q; qui uxorem habet quādiu reuertit' ad ipsam: ne tentet eum sathanas: in carne se-
minet & non in spiritu. Qui autem in carne seminat non ego: sed apostolus loquitur q; metat corruptionem.
Elegit nos in Christo deus pater ante mundi constitutionem: ut essemus sancti & immaculati coram eo. Ambu-
lauimus in concupiscentiis carnis facientes uoluntatem eius: & cogitationem: & fuimus filii iræ: sicut & cæteri.
Nunc autem correuscitauit: & confedere nos fecit in cælestibus in Christo iesu: ut deponamus secundum prio-
rem conuersationem ueterem hominem: qui corrumpitur iuxta desideria erroris & aptari illa benedictio pos-
sit. quæ missam ad Ephesios epistolā: tali fine cōcludit. Gratia uobis cum oibus qui diligunt dominum in incor-
ruptionē. Cōuersatio nostra in cælis est. Vnde & Saluatorē expectamus dominum nostrum Iesum christum: qui
transfigurabit corpus humilitatis nostræ conforme corpori gloriæ suæ. Quæcunq; ergo sunt uera: quæcunq;
pudica: quæcunq; iusta: quæcunq; ad castitatem pertinētia: iis copulemur: hæc sequamur. Recōciliauit nos chri-
stus in corpore suo deo patri p mortem: & exhibuit sanctos & immaculatos & absq; ulla reprehensione corā se.
In quo et circuncisi sumus circuncisione nō manufacta in expoliationē corporis carnis: sed circuncisione chri-
sti conspulti ei in baptismo: in quo & consurreximus. Si ergo resurreximus cum christo: ea quæ sursum sunt q-
ramus: ubi christus est in dextera dei sedens: ea sapiamus quæ sursum sunt: non quæ super terram. Mortui eni-
sumus: & uita nostra abscondita est cum christo in deo. Cum enim christus apparuerit uita nostra: tunc & nos
apparebimus cū ipso in gloria. Nemo militans deo: implicat se negociis sæcularibus: ut possit ei placere: qui se
elegit: apparuit enim gratia dei omnibus hominibus erudiens nos ut abnegātes impietatem & sæcularia desi-
deria: & caste & iuste & pie uiuamus in præsentī sæculo. Cap. xxiiii.

Dico mihi. Iesuus si uolueris

Des mihi deficiet: si uolueris omnia castitatis de apostolo percepta memorare: ista sunt: de quibus ad apo-
stolos dominus loquebatur: Adhuc multa habeo uobis dicere: sed nō potestis ea portare modo. Cum
autem uenerit ille spiritus ueritatis: docebit uos omnem ueritatem: post crucem christi: statim in acti-
bus apostolorum una domus Philippi euangelista: quadrigam producit uirginum filias: ut Cæsarea in qua ex gē-
tibus ecclesia per Centurionem Cornelium fuerat dedicata: etiam uirginum puellas præberet exēpla. Cūq;
dominus in euangelio dixerit lex & propheta: usq; ad Ioannem: ista quia uirgines erant: etiam post Ioannem
prophetasse referuntur. Neq; enim poterant ueteris testamenti lege retineri: quæ uirginitatis fulserant clarita-
te. Transeamus ad Iacobum qui frater domini dicebatur: tantæ sanctitatis tantæq; iusticiæ et perpetuæ uirgi-
nitatis: ut Iosephus quoq; historicus iudæorum: propter huius necē hierosolymā subuersam referat. Hic primus
episcopus ex iudæis hierosolymæ credentis ecclesiæ: ad quem Paulus cum Tito Barnabaq; pergebat: loquitur
in epistola sua: Nolite errare fratres mei dilecti: omne bonum datum: & omnis perfecta donatio desursum est
descendens a patre luminū: apud quē nō est differentia: aut auersionis obūbraculū: uolens genuit nos uerbo ue-
ritatis: ut simus primitiæ creaturæ eius: uirgo mystice uirginitatē docet. Omne pfectū donū desursū descēdit
non a quolibet: sed a patre luminū qui dicit ad apostolos: uos estis lux mundi apud quē nō est differentia iudæi
siue gentilis: nec illa umbra quæ uersabatur in lege: præmit eos: qui de nationibus crediderunt: sed uerbo nos
genuit: & uerbo ueritatis: quia umbra & imago & quedam species ueritatis præcessit in lege: ut simus primitiæ
creaturarum eius. Et quomodo ipse primogenitus ex mortuis: omnes in se mortuos suscitauit: sic ipse uirgo pri-
mitiās uirginum suarum in se uirgine dedicauit. Petrus quoq; quid de uocatione gentium sentiat: contem-
mur. Benedictus deus inquit & pater domini nostri Iesu christi secundum magnam misericordiam suam re-
generauit nos in spem uitæ per resurrectionem Iesu christi ex mortuis: in hæreditatem incorruptam & imma-
culatam & immarcessibilem: quæ seruatur in cælis: in uos q uirtute dei custodimini p fidem: in salutē quæ prepa-
rata est reuelari in tēpore nouissimo. Vbi icorrupta predicat hæreditas: & immaculata: & immarcessibilis: & prepa-
rata in cælis: & in tēpore nouissimū reseruata: & spes uitæ æternæ: quādo nō nubent neq; nubent: ibi aliis uerbis uirgi-
nitatis priuilegiū describuntur. Nam in sequentibus hoc ipsū docet: propter hoc acciēti lūbos mētis uestræ:
uigilantes

*Jacobus frater dñi Iohannis
Iosephus*

immarcessibilis

omni p[ro]p[ri]etate

uigilantes perfecte: sperate in eam gratia: quae uobis deferenda est in reuelatione Iesu christi quasi filii obediencia: non conformemini prioribus ignorantiae uestrae desideriis: sed secundum eum qui uos uocauit sanctum: & ipsi facti estote in omni conuersatione. Scriptum est enim: Sancti estote: quia ego sanctus sum: neque enim corruptibili auro & argento redempti sumus sed precioso sanguine immaculati agni Iesu christi: ut castificemus animas nostras in obedientia ueritatis: renati non ex coitu corruptibili: sed incorruptibili per uerbum uiuentis dei & permanentis: & sicut lapides uiui aedificemur in domum spiritalem sanctum sacerdotium offerentes spirituales uictimas: per Christum dominum nostrum. Nos enim sumus genus electum: regale sacerdotium: gens sancta: populus acquisitionis. Christus pro nobis carne mortuus est. Armemur eadem conuersatione qua Christus: quoniam qui passus est carne: quieuit a peccato: ut nequaquam in desideriis hominum: sed in uoluntate dei: reliquum in carne tempus exigamus. Sufficit enim nobis preteritum tempus: quando ambulauimus in luxuriis & desideriis ceterisque uitiis. Grandia nobis & preciosa uirginitatis promissa donauit: ut per hanc efficiamur diuinae consortes naturae: fugientes eam quae in mundo est concupiscentiam corruptionis. Nouit dominus pios de temptatione eripe: & iniquos cruciandos in die iudicii referuare: precipue eos qui post carnem in desideriis pollutionis ambulant: & dominationes despiciunt audaces & procaces. Isti enim quasi irrationabilia iumenta in uentre & libidine proni sunt blasphemantes: qui in corruptione sua corrumpunt: recipiuntque mercedem iniquitatis: luxuriam qui putant delicias esse: iniustitiam: sordes & maculas: & nihil aliud nisi de uoluptatibus cogitantes: Qui habent oculos plenos adulterio: & insatiabili libidine: & decipiunt animas nec dum Christi charitate robustas: loquuntur enim uerba tumentia. Et indoctos facile illecebris carnis irretiunt: repromittentes eis libertatem: cum ipsi serui uitio: sint: atque luxuriae & corruptionis. Unusquisque enim ei subiacet passioni: a qua uincitur. Quod si fugientes coinquinationes mundi per scientiam saluatoris nostri Iesu christi: iisdem rursus superantur quae ante sperauerant: facta sunt eis nouissima peiora prioribus. Meliusque eis erat non esse uiam iustitiae: quam post agnitionem retrorsum conuerterent: & relinquere sanctum mandatum: quod eis traditum fuerat. Completumque est in eis uerissimum illud proverbium. Canis reuersus est ad suum uomitum. Et sus lota est in uolubro luti.

Castificans animas nostras

Preciosa uirginitatis promissa

procurat

Canis reuersus est ad uomitum suum. Sus lota est in uolubro luti.

*Ammonitio
nos
falsitas*

Noli omnem locum secundae Petri epistolae ponere: ne longum faceret. Sed tantummodo ostendi spiritus facti uaticinio huius temporis & doctores & haeresim prenunciata. De neque manifestius eos denotat dicens Venient enim nouissimi diebus illutores seducentes: iuxta propria desideria ambulantes: &c. Descripsit sermo apostolicus Iouinianum loquentem buccis tumentibus: & inflata uerba trutinante: repromittente in carnis libertate: cum ipse corruptionis seruus sit: atque luxuriae canis reuertens ad uomitum suum. Nam cum monachum esse se iactaret: & post sordidam tunicam: & nudos pedes: & cibarium panem: & aqua potum: ad candidam uestem: & nitidam cutem: ad mullum & elaboratas carnes: ad iura Apitii & Paxamii: ad balneas quoque ac friticulas & popinas se conferat: manifestum est: quod terram caelo: uitia uirtutibus: aerem praefert Christo: & purpuram coloris eius putet regna caelorum. Et tamen ille formosus monachus: crassus: nitidus: dealbatus: & quasi sponsus se per incedens: aut uxorem ducat: ut aequalem uirginitatem nuptiis probet: aut si non duxerit: frustra contra nos uerbis agit: cum opere nobiscum sit. Sed & Ioannes in eadem uerba concordat Nolite diligere mundum: neque ea quae in mundo sunt. Si quis diligit mundum: non est charitas patris in eo: quoniam omne quod in mundo est: desiderium carnis est: & desiderium oculorum & superbia huius uitae: quae non est de patre: sed de mundo est: & mundus preterit: & desiderium eius: qui autem facit uoluntatem dei: manet in aeternum. Mandatum nouum scripsi uobis: quod est uerissimum: & in Christo & in nobis: quia tenebrae preterierunt: & lux iam luget. Et rursum charissimi nunc filii dei sumus & nec dum apparuit: quid futuri sumus. Scimus autem quia si apparuerit: similes ei erimus: quoniam uidebimus eum sicuti est. Et omnis qui habet hanc spem: castificat semetipsum: sicut & ille castus est. In hoc perfecta est nostra charitas: si fiduciam habeamus in die iudicii: ut quomodo ille est: sic & nos simus in hoc saeculo. Epistola quoque Iudae tale quid significat. Odientes & carnis pollutam tunicam. Legamus apocalypsim Ioannis: & ibi reperimus agnum super montem Syon: & cum eo centum quadraginta quatuor milia signatorum habentium nomen eius: & nomen patris eius scriptum in frontibus suis: qui cantant canticum nouum: & nemo potest dicere canticum illud: nisi hi qui empti sunt de terra. Isti sunt qui cum mulieribus se non coinquauerunt: uirgines enim permanserunt: hi sequuntur agnum quocumque uadit. Empti sunt enim ex hominibus primitiae deo & agno: & in ore ipsorum non est inuentum mendacium: & sine macula sunt: de singulis tribubus excepta tribu Dan: pro qua reponit tribum Leui. xii. milia uirginum signatorum: creditura dicunt: qui cum mulieribus non sunt coinquati. At ne putaremus de his dici: qui scortata non norunt: statim intulit: uirgines enim permanserunt: ex quo ostendit omnes qui uirgines non permanserunt: ad comparationem purissimae & angelicae castitatis: & ipsius domini nostri Iesu christi esse pollutos. Hi sunt qui cantant canticum nouum: quod nemo potest canere: nisi qui uirgo est: hi sunt primitiae dei & agni: & sine macula. Si uirgines primitiae dei sunt: ergo & uiduae & in matrimonio continentes erant post primitias. i. in secundo & tertio gradu: nec prius perditus populus saluari poterit: nisi tales hostias castitatis deo obtulerit: & immaculatum agnum purissimis uictimis reconciliauerit. In finem est de euangelio decem uirginum exponere sacramentum: quinque stultae: & quinque sapientum. Hoc solum nunc dico: quod quomodo absque ceteris operibus uirginitas sola non saluat: sic omnia opera absque uirginitate: puritate: continentia: castitate: imperfecta sunt. Ex quo nequaquam nos illud poterit impedire quod aduersarius obiicit: fuisse dominum in Chana Galilaeae: & nuptiarum festa celebrasse: quando aquas uertit in uinum. Hoc enim breuissime respondebo: quod qui octaua die circumcisus est: & pro quo parturiturum & duo pulli columbarum die purgationis oblatus sunt: cum ceteris antequam pateretur iudaicam consuetudinem comprobauit: ne illis occasione iuste se interficiendi tribuere uideretur: quasi legem destruens: damnansque naturam: quae & hoc pro nobis faciat. Qui enim semel uenit ad nuptias: semel docuit esse nubendum.

Ioannem canis loquens buccis tumentibus

Apitius Paxamii

Laus uirginitatis

Et tunc uirginitati posset officere: si nuptias post uirginitatem: & uiduitatis castimoniam: non in gradu tertio poneremus. Nunc autem cum hæreticorum sit damnare coniugia: & dei spernere conditione: quicquid de laude dixerit nuptiarum: libenter audiuius. Ecclesia enim matrimonia non damnat: sed subiicit: nec abiicit: sed dispensat: sciens ut supra diximus in domo magna non solum esse uasa aurea & argentea: sed & lignea & fictilia: & alia esse in honorem: alia in contumeliam: & quicquid se mundauerit: eum futurum esse uas honorabile & necessarium in omne opus bonum preparatum. Cap. xxvi.

Quonia ab uideq; christianæ pudicitia: & uirginitatis angelicæ: de diuinis libris exempla prebuimus. Sed quonia intellexi in cõmentariis aduersarii prouocari nos etiã ad mundi sapientiã: q; nunq; hoc genus in sæculo sit probatũ: & nouũ dogma cõtra naturam religio nostra prodiderit: percurrã breuiter Græcas & Latinas: Barbarasq; historias: & docebo uirginitatẽ semper tenuisse pudicitia principatũ. Referunt fabulæ Atlantã calydoniã uirginẽ: semper in uenatibus: semper in siluis: non tumentes uteros scemina: fastidiaq; conceptuũ: sed expeditã & castã amasse uirtutẽ. Harpalicẽ quoq; uirginẽ Thraciã insignis poeta describit: & reginã uolscoꝝ Camillã: quã Turnus cui auxilio uenerat: laudare uolens: non amplius habuit quid diceret: nisi uirginem nominaret.

O decus Italia uirgo. Calcodocus quoq; illa filia leo uirgo perpetua pestilentia patriã scribit spõtanea morte soluisse: & Iphigeniã uirginis sanguis aduersos placasse uentos. Quid referã Sybillas Brythraã atq; Cumanã: & octo reliquas. Nã Varro decẽ fuisse autumat: quas in signe uirginitas est: & uirginitatis præmiũ diuinatio. Quod si æolici genere sermonis Sybilla ὁ εὐβουλή appellatur: recte consiliũ dei sola scribit nosse uirginitas. Cassandram quoq; & Chrysen uates Apollinis ac Iunonis uirgines legimus. Et sacerdotes Dianæ Tauricæ & Vestæ innumerabiles extiterunt quas: una Minutia ppter suspicionẽ stupri uiua defossa est: iniusta ut reor pœna: nisi grãde crimen putaret læsa uirginitas. Certe romanus populus q̄to honore uirgines semp habuerit: hinc apparet: q; cõsules & imperatores & i curribus triũphantes: qui de supatis gẽtibus trophœa referebant: & oēs dignitatis gradus eis de uia cedere solitus sit. Claudia uirgo uestalis cũ i suspicionẽ uenisset stupri: & simulacrũ matris Idææ in uado tyberis hæret: ad cõprobandã pudicitia suã: fert cingulo duxisse nauẽ: quã multa milia hoium trahere nequerant. Melius tamen inquit Lucani poetæ patruus cũ illa esset actũ: si hoc qd' euenit: ornamentũ potius exploratã fuisset pudicitia: q; dubiã patrociniũ. Nec mirũ hoc de hoibus: cũ Mineruã quoq; & Dianã uirgines deas finxerit error gentiliũ: & iter. xii. signa cæli: qbus mudũ uolui putãt: uirginẽ collocarũ. Magna iniuria nuptiarũ

& iter scorpis qdẽ & cẽtauros & cãcros & pisces & egocerotas. i. capricornos: uxore maritũq; cõstrinxerit. Trigita Atheniensiu tyrãni cũ Phedonẽ i cõuiuio necassent: filias eius uirgines ad se uenire iusserũt: & scortorũ more nudari: ac sup pauimẽta patris sãguine cruentata: i pudicis gestibus ludere: quã paulisp dissimulato doloris habitu: cũ tẽmuletos cõuiuas cerneret: quasi ad requisita naturã egrediẽtes: inuicẽ se cõplexe precipitauerunt i puteũ: ut uirginitatẽ morte seruarẽt. Demotionis Ariopagitarũ principis uirgo filia audito spõsi Leostenis iteritũ: q bellũ lamiacũ cõcitarat: se iterfecit: asserens q̄ itacta esset corpore: tamen si alterũ accipe cogeret: quasi secundũ acciperet: cũ priori mẽte nupsisset. Spartiatã & Messeniã diũ iter se habuere a micitias in tantũ: ut ob qdã sacra etiã uirgines ad se mutuo mitteret. Quodã igit tẽpore cũ quinquagita uirgines Lacedæmoniorũ Messeniũ uiolare tẽtassent: de tãto numero ad stuprum nulla cõsensit: sed oēs libetissime pro pudicitia occubuerũt. Quãobrẽ graue bellũ & longissimũ cõcitatũ est: & post multũ tempus Mamertia subuersa est. Aristoclidẽ Orcomeni tyrãnus adauit uirginẽ Stryphalidẽ: quã cũ patre occiso ad tẽplũ Dianæ cõgisset: & simulacrũ eius teneret: nec ui posset auelli: in eodẽ loco cõfossa est: ob cuius necẽ tãto ois Arcadia dolore cõmota est: ut bellũ publice sumeret: & necẽ uirginis ulcisceret. Aristomenes messeniũ uir iustissimus uictis lacedæmoniis: & quodã tẽpore nocturna sacra celebrantibus: quã uocabant hiacythina: rapuit de choris ludentiũ uirgines. xii. & tota nocte gradu concito fugiens excessit de sinibus Spartanorũ. Cũq; eas comites eius uellẽt uiolare: monuit quantũ potuit: ne hoc facerent: & ad extremũ quosdam non parentes iterfecit: ceteris metu coercitis: redẽpta postea a cognatis puellã: cũ Aristomenẽ uiderent cædis reũ fieri: tãdiũ ad patriã non sunt reuersã q̄ diu iudicium aduolutã genibus: defensorẽ pudicitia suã cernerent absolutum. Quo ore laudandã sunt Scedasi filia i Leuctris Boetiã: quas traditum est absente patre duos iuuenes pretereũtes iure hospitii suscepisse. Qui multum idulgentes uino: uim per noctẽ intulere uirginibus. Quã amissa pudicitia nolentes supuiere: mutuis conciderunt uulneribus. Iustũ est & Lucrinã uirgines non tacere: quã cũ Ilium mitterent ex more: panos circiter mille nulla obsceni rumoris & polutã uirginitatis ulla fabulam dedit. Quis ualeat silentio: preterire septẽ Milesias uirgines: quã Galloꝝ i petu cuncta uastante: ne quid indecens ab hostibus iustinerent: turpitudinẽ morte fugerunt: exẽplũ sui cunctis uirginibus relinquentes: honestis mentibus magis pudicitiam curã esse q̄ uitam. Nicãnor uictis Thebis atq; submersis: unius uirginis captiua amore superatus est. Cuius cõiugium expetens & uoluntarios amplexus quod scilicet captiua optare debuerat: sensit pudicis mentibus plus uirginitatem esse: q; regnum & interfectam propria manu: flens & lugens amator tenuit. Narrant scriptores Græciã & aliam Thebanam uirginem quam hostis Macedo corruperat: dissimulasse paulisper dolorẽ & uiolatore uirginitatis suã iugulasse postea dormientem: seq; iterfecisse cum gaudio. Ut nec uiuere uoluerit post perditam castitatem: nec ante mori: q̄ sui ultrix existeret. Apud gymnosophistas in diã quasi per manus huius opinionis auctoritas traditur: q; Buddam principem dogmatis eorum: e latere suo uirgo generarit. Nec hoc mirum de Barbaris cum Mineruã quoq; de capite Iouis & Libery patrem de scemina eius proceros: doctissima

de antonia Struio pappo
Harpalice
Camilla
Leon
Iphigenia
Sybilla
Cassandra
Chryse
Minutia
Claudia *de qua uide in pappo*
Mmerua
Diana
Filia phobis
Filia demotionis
Spartiatã uirginis
Stryphalidã uirgo
Hiacythina *de qua uide in pappo*
Filia Scedasi
Virgines lucrinæ
Septem uirgines Milesiæ
Nicanor
Bulla princeps dogmatis
Iudorum e uirgine maris

Mmerua

Barbus

Atissima finxerit graecia. Pseusippus quoque sororis Platonis filius: & Clearchus in laude Platonis & Anaxilides in secundo libro philosophiae Peritione matrem Platonis fatalitate Apollinis oppressam ferunt: & sapienter principem non aliter arbitrant nisi de partu uirginis editum. Sed & Timaeus scribit Pythagorae uirginem filiam choro uirginum presuisse: & castitatis eas instituisse doctrinis. Diodorus socraticus quoque filias dialecticas insignis pudicitiae habuisse narrat: de quibus & Philo Carneadis magister plenissimam scribit historiam: ac ne nobis dominum Saluatorem de uirgine precreatum romana exprobraret potentia: auctores urbis & gentis suae Ilia uirgine & Marte genitos arbitrant. Cap. xxvii.

Peritione. Plato e virgine matris. Sicut primogenit.

Vide Apulei. non de hoc. uirgo plato.

Uirgo uirginis. allegorice. Iustitia. & uirginitas. de uirginitate.

De uirginitate. Iulianus.

Xenophon. de rebus. Iulianus. de uirginitate. Iulianus. de uirginitate.

Haec de uirginibus saeculi: currens per multiplices historias: & properans sermo perstrinxerit: ueniam ad maritatas: quae mortuis uel occisis maritis suis: superuiuere noluerunt: ne cogentur secundos nosse concubitus. Et quae mire unicos amauerunt maritos: ut sciamus digamiam apud ethnicos etiam reprobari. Dido soror Pygmalionis multo auri & argenti pondere congregato: Africa nauigauit: ubique urbem carthaginem condidit: & cum ab Iarba rege Libya in coniugium peteretur: paulisper distulit nuptias: donec cederet ciuitatem: nec multo post exstructam in memoriam mariti quodam Sichaei pyra maluit ardere quam nubere. Casta mulier Carthaginem condidit: & rursus eadem urbs in castitatis laude finita est. Nam Hasdrubalis uxor capta & incensa urbe: cum se cerneret a romanis capiendam esse: apprehensis ab utroque latere paruulis filiis: in subiectum domus suae deuoluit incendium. Quid loquar Nicerati coniugem: quae impatiens iniuriae uiri mortem sibi ipsa consciiuit: ne triginta tyrannorum: quos Lysander uictis Athenis imposuerat: libidinem sustineret. Arthemisia quoque uxor Mauoli insignis pudicitiae fuisse perhibetur. Quae cum esset regina Cariae: & nobilium poetarum atque historicorum laudibus praedictur: in hoc uel maxime effertur: quod defunctum maritum sic semper amauit: ut uiuum: & mirae magnitudinis ac pulchritudinis extruxit sepulchrum: intantum ut usque hodie omnia sepulchra preciosa: ex nomine eius Mausolea uuncupentur. Teuta Illyriorum regina ut longo tempore uiris fortissimis imperaret: & Romanos saepe frangeret: miraculo utique meruit castitatis. Indi & omnes penes Barbari uxores plurimas habent: apud eos lex est: ut uxor charissima cum defuncto marito cremetur. Haec igitur contendunt inter se de amore uiri: & ambitio summa certantium est ac testimonium castitatis: dignam morte decerni. Itaque uictrix in habitu ornataque pristino: iuxta cadauer accubat: amplexans illud: & deosculans: & suppositos ignes pudicitiae laude cotinens: puto quae se moritur: secundas nuptias non requirit. Alcibiades ille socraticus uictis Atheniensibus: fugit ad Pharnabazum: qui accepto precio a Lysandro principe lacedaemone iussit cum interfici. Cumque suffocato caput esset ablatum: & missum Lysandro in testimonium caedis expletum: reliqua pars corporis iacebat insepulta. Sola igitur concubina contra crudelissimi hostis imperium: inter extraneos & imminente discrimine: funeri iusta persoluit: mori parata pro mortuo: quem uiuum dilexerat. Imitent matronae christianae saltem concubinae: fide: & prestent liberae: quod captiua seruauit. Strato regulus Sydonis manu propria se uolens confodere: ne imminetibus Persis ludibrio foret: quorum foedus aegyptii regis societate neglexerat: retrahebat formidine & gladium quem arripuerat circumspectans: hostium pauidus expectabat aduentum. Quae iam itaque capiendum uxor intelligens: extorsit acinace de manu & latus eius transuerberauit. Compositoque ex more cadaueri se moriens superiecit: ne post uirginalia foedera alterius coitum sustineret. Xenophon in Cyri maioris scribit infantia: occiso Abradote uiro: quem Pathia uxor miro amore dilexerat collocasse se iuxta corpus laetis: & confosso pectore sanguine suum mariti infudisse uulneribus. Iusta causa regis occidendi putauit uxor: quam maritus nudam amico suo & ignorantem monstrauerat. Iudicauit enim se non amari: quae & alteri posset ostendi. Rhodogune filia Darii post mortem uiri: nutrice quae illi secundas nuptias suadebat occidit. Alcestin fabulae ferunt pro Admeto sponte defunctam. Et Penelopsis pudicitia Homeri carmen est. Laodomia quoque poetae ore cantata occiso apud troiam Prothesilao noluisse superuiuere. Ad romanas foeminas traese. Et prima ponam Lucretiam: quae uiolata pudicitiae nolens superuiuere: maculam corporis cruore delcuit. Duillius qui primus Romae nauali certamine triumphauit: Biliam uirginem duxit uxorem tantae pudicitiae: ut illo quoque saeculo pro exemplo fuerit: quod impudicitia monstrum erat non uitium. Is iam senex & trementi corpore in quodam iurgio audiuit exprobrari sibi os fetidum & tristis se domum contulit. Cumque uxori questus esset: quare nunquam se monuisset: ut huic uitio mederetur: fecissem inquit illa nisi putassem omnibus uiris sic os olere. Laudanda in utroque pudica & nobilis foemina: & si ignorauit uitium uiri: quod sic patienter tulit: & quod maritus infelicitatem corporis sui non uxoris fastidio: sed maledicto sensit inimici. Certe quae secundum ducit maritum: hoc non potest dicere. Martia Catonis filia minor: cum quaereretur ab ea: cur post amissum maritum denuo non nuberet: respondit non se inuenire uirum: qui se magis uellet quam sua. Quod dicto ostendit diuitias magis in uxoribus eligi solere quam pudicitiam: & multos non oculis: sed digitis uxores ducere: optima sane res: quam auaritia conciliat. Eadem cum lugeret uirum: & matrimonium ab ea querebant: quem die haberet luctus ultimum. Ait quem & uitae arbitror quae ita uirum querebat absentem: de secundo matrimonio non cogitabat. Brutus Portiam uirginem duxit uxorem. Martiam Cato non uirginem: sed Martiam inter Hortensium Cato neque discurrit: & sine Catone uiuere Martiam potuit. Portiam sine Bruto non potuit. Magis enim se unicis uiris applicant foeminae: & nihil aliud nosse: magnum aetioris indulgentiae uinculum est. Aniam cum propinquus moreretur: ut alteri uiro nuberet: esse enim ei & aetatem integram & faciem bonam: nequaquam inquit hoc faciam. Si enim uirum bonum in uenero ut ante habui: nolo timere ne perdam. Si malum quid necesse est post bonum pessimum sustinere: Portiam minor cum laudaretur apud eam quedam bene morata: quae secundum habebat maritum: respondit: felix & pudica matrona: nunquam preter semel nupsit. Marcella maior rogata a matre sua gauderet ne se nupsisset: Respondit ita ualde: ut amplius nolim. Valeria Messallarum soror amisso Seruio uiro: nulli uolebat nubere. Quae interrogata cur hoc faceret: ait sibi semper maritum Seruium uiuere. Cap. xxviii.

Ethnici
Casta Dido
Uxor hasdrubalis
Nicerati coniugem
Arthemisia
Mausolea uirginitatis
Teuta
Indorum mores

Alcibiades

Strato

Xenophon

Rhodogune

Lucretia

Os fetens duillij

Martia, Catonis

Portia Bruti

Aniam

Marcella

Valeria

Entio in cathalogo fœminarũ multo me amplius plura dixisse: q̄ exemplorũ patitur cõsuetudo: & a le-
ctore erudito iuste posse reprehendi. Sed quid faciã: cũ mihi mulieres nostri tẽporis apostoli igerant
auctoritatẽ: Et nec dũ elato funere prioris uiri memoriter digamia precepta decantent: ut quã chri-
stianã pudicitia despiciunt fidẽ: discant saltẽ ab ethnicis castitatẽ. Fert Aureolus Theophrasti liber de nuptiis
in quo querit an uir sapiens ducat uxore. Et cũ definisset: si pulchra esset: si bene morata: si honestis parentibus:
si ipse sanus ac diues: sic sapientẽ aliquando inire matrimoniũ statim intulit: hæc autẽ in nuptiis raro uniuersa
concordant. Nõ est ergo uxor ducenda sapienti. Primũ eni impediri studia philosophia: nec posse quenq̄ libris
& uxori pariter inseruire. Multa esse quã matrimoniarũ usibus necessaria sunt: preciosæ uestes: aurũ: gemæ: su-
ptus: ancillæ: supellex uaria: leticia: & exedra deaurata. Deinde p noctes totas garrulæ cõquestiones: illa orna-
tior procedit in publicũ: hæc honorat ab oibus: ego in cõuentu fœminarũ misella despicior. Cur aspiciebas uici-
nam: quid cũ ancillula loquebaris: de foro ueniens quid attulisti: Non amicũ habere possumus: nõ sodalẽ: al-
terius amorẽ: suũ odiũ suspicat. Si doctissimus preceptor in qualibet urbiũ fuerit: nec uxore relinquere: nec cũ
sarcina ire potest: pauperẽ alere difficile est: diuitẽ ferre tormentũ. Adde quoniam nulla est uxoris electio: sed
qualiscũq; obuenerit: habenda: si iracunda: si fatua: si deformis: si superba: si fetida: quodcunq; uitii est post nup-
tias discimus. Equus asinus bos canis & uilissima mãcipia: uestes quoq; & lebetes: sedile ligneum: calix & urceo-
lus fictilis: probant prius: & sic emunt. Sola uxor nõ ostendit: ne ante displiceat q̄ ducat. Attẽdenda est semp
eius facies: & pulchritudo laudãda. ne si alterã aspexeris: se aestimet displicere: uocanda domia: celebrandus na-
talis eius. Jurandũ per salutẽ illius: ut sit supstes optãdum: honoranda nutrix eius & gerula: seruus paternus &
alũus: & formosus assecla: & procurator calamistratus: & in longã securãq; libidinẽ exectus spado: sub qbus
nominibus adulteri delitescũt. Quoscũq; illa dilexerit ingratis amãdi. Si totã domũ regendã ei cõmiseris: ser-
uendũ est. Si aliquid tuo arbitrio reseruaueris: fidẽ sibi adhibere nõ putabit: sed in odiũ uertet ac iurgia. & nisi
cito consulueris parabit uenena. Anus & aurifices & ariolos & institores gemarũ: sericarũq; uestium si i tromise-
ris: piculum pudicitia est. si phibueris: suspitiõis iniuria. Verũ quid prodest etiã diligens custodia: cũ uxor ser-
uari ipudica nõ possit: pudica nõ debeat. Infida enim custos est castitatis necessitas: & illa uere pudica dicenda
est: cui licuit peccare si uoluit. pulchra cito adamat: fœda facile cõcupiscit: difficile custoditur: qd plures amãt
Molestũ est possidere: quod nemo habere dignetur. Minore tamen miseria deformis habetur: q̄ formosa serua-
tur. Nihil tutũ est: in quo totius populi uota suspirant: alius forma: alius ingenio: alius facietis: alius liberalitate
solicitat: alio modo uel aliquãdo expugnatur: quod undiq; incesit. Quod si propter dispensationẽ domus
& languoris solatia & fugã solitudinis uxores ducuntur: multo melius seruus fidelis dispensat: obediens aucto-
ritati domini: & dispensationi eius obtẽperans: q̄ uxor quã in eo se aestimat dominã: si aduersum uiri faciat uo-
luntatẽ. i. quod placet: nõ quod iubet. Assidere autẽ egrotãti magis profert amici & uernulæ beneficiis obliga-
ti: q̄ illa quã nobis iputet lachrymas suas: & hæreditatis spe uendat illuuiẽ: & sollicitudinẽ iactans: languentis
aĩum desperatione cõturbet. Quod si ipsa languerit: cõgrotandũ est: & nunq̄ ab eius lectulo recedendũ. Aut
si bona fuerit & suauis uxor: quã tamen rara uisa est: cũ parturiente gemimus: cũ periclitante torquemur. Sapi-
ens autẽ nunq̄ solus esse potest: habet secum omnes qui sunt: q̄q; unq̄ fuerunt boni: & aĩum liberũ quocũq; uult
trãffert. Quod corpore nõ potest: cogitatione cõplectit: & si hoĩum inopia fuerit: loquit cũ deo: nunq̄ minus
solus erit: q̄ cũ solus fuerit. Porro liberorũ causa uxore ducere: ut uel nomẽ nr̄m nõ itreat: uel hẽamus senectutis
presidia: & certis utamur hæredibus stolidissimũ ẽ. Quid. n. ad nos ptinet recedẽtes e mũdo: si nomẽ nr̄o alius
nominef: Cũ & filius nõ statim pris uocabulũ referat: & innumerabiles sint: q̄ eodẽ appellẽnt noie. Aut quã sene-
ctutis auxilia sunt nutrire domi: q̄ aut prior te forte moriat: Aut puerissimis moribus sit: Aut certecũ ad matu-
rã ætatẽ uenerit: tarde ei uidearis mori: Hæredes autẽ meliores & certiores amici sũt & ppinq; quos iudicio eli-
gas: q̄ quos uelis nolis habere cogaris: licet certa hæreditas sit: dũ uiuis bene abuti substãtia tua: q̄ tuo labore q̄ si-
ta i certos usus relinq̄re. Hæc & huiusmodi Theophrastus disserẽs: quẽ nõ suffũdat christianorũ: quorũ conuer-
satio est i cælis: Qui quotidie dicũt: cupio dissolui & esse cũ Christo: Hæredẽ nimis desiderabit hoĩem: cohæ-
res Christi. Et optabit liberos: nepotũq; serie delectabit: quos forsità sit occupaturus Antichristus: cũ legamus
Moyse & Samuelẽ filiis suis alios prætulisse: nec putasse liberos: quos uidebãt dño displicere. Cap. xxix.

Cicero rogatus ab Hirtio ut post repudiũ Terentia: sorore eius duceret: oĩno facere supsedit: dicens nõ
posse se uxori & philosophia: pariter operã dare. Illa interim coniunx egregia: & quã de fontibus tul-
lianis hauserat sapiam: nupsit Salustio inimico eius: & tertio Metellæ coruio: & quasi per quosdã gra-
dus eloquentia deuoluta est. Socrates xatippen & Miro neptẽ Aristidis ducis habebat uxores. Quã cum cre-
bro inter se iurgarentur & ille eas irridere esset solitus: q̄ propter se fœdissimum hoĩem: simis naribus: recalua-
tum fugientemq; diu persecute sunt. Quodam autẽ tempore cum infinita conuitia ex superiori loco ingerẽti
xatippe restitisset: aqua perfusus imunda: nihil amplius respondit: q̄ capite deterfo: sciebã inquit futurũ: ut ista
tonitrua hymber sequerẽt. L. Syllæ Fœlicis si non habuisset uxore: Metella coniunx palã erat ipudica. Et quia
nouissimi mala nostra discimus: id Athenis cantabatur: & Sylla ignorabat secretaq; domus suã primũ ostium
cõuitio didicit. Cn. Põpeio Mutiã uxore ipudicã quã Pontici spadones & Mithridaticæ ambiebant cateruã cũ
eum putarent ceteri scientẽ pati: indicauit in expeditione cõmito: & uictorẽ totius orbis tristi nuntio conster-
nauit. M. cato censorius habuit uxorem Actoria Paulam humili loco natam: uiolentã: mentis ipotẽ & quod
nemo posset credere Catoni superbã. Hoc ideo dico: ne quis putet si pauperẽ duxerit: satis se concordia prouidisse.

Ex Aureolo Theophrasti.

Multa necessaria mariti
mariti uisibus.

Quidam
Filius ante dicitur paruos
supuasi in amos.

Terentia Ciceronis
habet uxore. 10. 1. an

Socratis Imago.

Infimus in mala nã dicitur

Qui foras prius uxore sua
pupum hunc appellam: q̄
in uolũtate suã rapit ab alio
philippum uolũtate uolũtate

disse. Philippū regē Macedonū cōtra quē Demosthenis philippicæ tonant: itro euntē ex more cubiculū: uxor
 exclusit irata: qui exclusus tacuit: & iniuriā suā uersu tragico consolatus est. Gorgias rhetor librū pulcherrimū
 de concordia: græcis tunc inter se dissidentibus recitauit olympiæ. Cui Melanthus inimicus eius: hoc nobis in-
 quit de concordia precipit: qui se & uxorem & ancillulā tres in una domo concordare non potuit. Aemulabat
 quippe uxor eius ancillulæ pulchritudini: & castissimū uirum quotidianis iurgiis exagitabat. Totæ Euripidis
 tragediæ in mulieres maledicta sunt. Vnde & Hermion loquitur: Malarū me mulierū deceptere concilia. In
 Lepti urbe semi barbara: & posita in solitudine moris est: ut nurus altera die socrū ollā mutuā postulet. Cui illa
 statim negat: ut scias illud uerū esse Terentii: quod consulto ambigue extulit. Quid est hoc: omnes socrus ode-
 runt nurus. Legimus quēdam apud romanos nobilem: cū cum amici arguerent: quare uxore formosā & castā
 & diuitem repudiasset: protendisse pedē: & dixisse eis. Et hic sotularis quē cernitis: uidetur uobis nouus & ele-
 gans: sed nemo scit præter me ubi me premat. Scribit Herodotus: quod mulier cū ueste deponat & uerecundiam.
 Et noster comicus fortunatū putat: qui uxore nunq̄ duxerit. Quid referam Paliphæn: Clytēnestram: & Eri-
 phylā: quarū prima delitiis fluens: quippe ut regis uxor tauri dicitur expetisse concubitus: alia occidisse uirū
 ob amorē adulteri: tertia prodidisse Amphiarauū: & saluti uiri monile aureum pretulisse: quicquid tragediæ tu-
 ment: & domos urbes regnaq; subuertit: uxore pellicūq; contentio est. Armantur parentū in liberos manus: ne
 fandæ apponuntur epulæ: & propter unius muliercule raptum: europæ atq; asiæ decēnalia bella confligunt.
 Quasdam repudiatas altero nuptiarū die statim nupsisse legimus. Vterq; reprehēdendus maritus: & cui tam ci-
 to displicuit: & cui tā cito placuit. Epicurus uoluptatis assertor: q̄q̄ Metrodorus discipulus eius Leontiā habue-
 rit uxore: raro dicit sapiētī in eunda cōiugia: quia multa incōmoda admixta sunt nuptiis. Et quomodo diuitiæ
 & honores & corporum sanitates & cætera quæ in differētia nominamus: nec bona nec mala sunt: sed uelut in
 meditullio posita: usu & euentu uel bona uel mala fiunt: ita & uxores sitas in bonorū malorūq; cōfinio. Graue
 autē esse uiro sapiētī uenire in dubiū: utrum bonā an malā ducturus sit. Ridicule Chrysippus ducendā uxore
 sapiētī precipit: ne Iouē Gameliū & Genethliū uiolet. Isto enim modo apud latinos ducēda uxor nō erit:
 quia Iouem non habent nuptialē. Quod si deos: ut putant nomina uitæ: hominū præiudicant: offendet ergo
 Statorem Iouē: qui libenter fedit.

Philippus Macedo

Gorgias
polihistor

Mos lepturum

Satum dicitur
nobis Romani

Epicurus

Iupiter statos ex eo qd dicitur
qd uxor ducenda sita sit

Cap. xxx.

Acripserunt Aristoteles & Plutarchus & noster Seneca de matrimonio libros: ex quibus & superiora
 nonnulla sunt: & ista quæ subiicimus. Amor formæ rationis obliuio est: & insanix proximus: sedū mi-
 nimeq; conueniens aio sospiti uitiū: turbat consilia: altos & generosos spiritus frangit: a magnis cogita-
 tionibus ad humillimas detrahit: querulos: iracundos: temerarios: dure imperiosos: seruiliter blandos: omnibus i-
 utiles ipsi nouissime amoris facit. Nā cum frūstrēdi cupiditate insatiabilis flagrat: plura tēpora suspicionibus: la-
 chrymis: cōquestionibus pdit: odiū sui facit: & ipse nouissime odiū est. Tota amoris infectatio apud Platonem
 posita est: & oia eius incōmoda Lysias explicat: q̄ non iudicio: sed furore ducatur: & maxime uxore pulchritudi-
 ni grauissimus custos accubet. Refert præterea Seneca cognouisse se quendā ornatū hoīem: qui exiturus in pu-
 blicū fascia uxoris pectus colligabat: & ne puncto quidē horæ presentia eius carere poterat potioneq; nullā si-
 bi: nisi alternis tactū labris uir & uxor hauriebant: alia deinceps non minus inepta facientes: in quæ improuida
 uis ardentis affectus erūpebat. Origo quidē amoris honesta erat: sed magnitudo deformis: nihil autē interest:
 q̄ ex honesta causa quis insaniat. Vnde & Sextus i sententiis: adulter est inquit in suā uxore amator ardentior.
 In aliena quippe uxore omnis amor turpis est: in sua nimius. Sapiens uir iudicio debet amare coniugē: non af-
 fectu. Reget ipetus uoluptatis: nec preceps feretur in coitū: nihil est scēdius: q̄ uxore amare quasi adulterā. Cer-
 te qui dicunt se causa reipublicæ: & generis humani uxoribus iungi: & liberos tollere: imitentur saltē pecudes:
 & postq̄ uxorū uenter intumuerit: non pdant filios: nec amatores uxoribus se exhibeant sed maritos. Quorū
 dā matrimonia adulteriis cohæserunt: & o rē iprobā iidē illi pudicitiam præceperunt: qui abstulerāt. Itaq; cito
 eiusmodi nuptias facietas soluit. Cū primū lenociniū libidinis abscessit: timor quod licebat euiluit. Nā quid ait
 Seneca: de uiris pauperibus dicā. Quorū in nomē mariti ad eludendas leges quæ cōtra cælibes latae sunt: pars
 magna cōducitur. Quomodo potest regere mores & precipere castitatē: & mariti auctoritatē tenere qui nup-
 sit: Doctissimi uiri uox est pudicitia in primis esse retinendā: qua amissa omnis uirtus ruit. In hac muliebrium
 uirtutū principatus est. Hæc pauperē cōmendat: diuitem extollit: deformē redimit: exornat pulchrā: benemeret
 de maioribus: quorū sanguinē furtiua sobole nō uitiat: bene de liberis: quibus nec de matre erubescendū: nec de
 patre dubitandū est. Bene in primis de se: quā a cōtumelia externi corporis uindicat. Captiuitatis nulla maior
 calamitas est: q̄ ad alienā libidinē trahi: uiros consulatus illustrat: eloquētia in nomē æternū effert: militaris glo-
 ria: triūphusq; nouæ gētis consecrat. Multa sunt quæ preclara ingenia nobilitēt. Mulieris uirtus pprie pudici-
 tia est. Hæc Lucretiā Bruto æquauit: nescias an etiā pretulerit: quoniā Brutus nō posse seruire a fœmina didi-
 cit. Hæc æquauit Corneliā Gracco. Hæc Portiā alteri Bruto: notior est marito suo Tanaquil. Illū inter multa re-
 gū nomina iā abscondit antiquitas. Hanc rara inter fœminas uirtus altius sæculorū oīum memoria: q̄ ut exci-
 dere posset infixit. Imitentur ergo nuptæ Theanū: Cleobulinā: Gorguntē: Timochiā: Claudias atq; Cornelias:
 & cū apostolū malis mulieribus digamiā uiderint ignoscentē: legant anteq̄ religio nostra fulgeret in mūdo uni-
 cubas semper habuisse inter matronas decus: p illas fortunæ muliebri sacra fieri solitū: nullū sacerdotē digamū:
 nullum flaminē bimaritum. Hierophantas quoq; Atheniensium usq; hodie cicute sorbitione castrari: & postq̄
 in pontificatum fuerint electi: uiros esse desinere.

Amor

Plato

Sextus plus

Pudicitia deo femina

Tanaquil

Alcibiades quæ
pudicitia dicitur

Beati Hieronymi contra Iouinianum, Secundus liber incipit.

Cap. xxxi.
•xxx•

Secunda propositio est: eos qui fuerint baptizati: a diabolo non posse tentari. Et ne hoc stulte dicere uideatur: adiecit. Quicumque autem tentati fuerint: ostendit eos aqua tantum: & non spiritu baptizatos: quod in Simone mago legimus. Vnde & Ioannes dicit: omnis qui natus est ex deo: peccatum non facit. quoniam sicut semina ipsius manent in eo: & non potest peccare: quia ex deo natus est. Et in hoc manifesti fiunt filii dei & filii diaboli. Et in fine epistolae: omnis qui natus est ex deo: non peccat: sed generatio dei conseruat eum: & malignus non tangit eum. Re uera fortis obiectio: & quae indissolubilis permaneret: nisi ipsius Ioannis testimonio solueretur. Statim enim intulit: filioli custodite uos a simulacris. Si omnis qui natus est ex deo: non peccat: & a diabolo tentari non potest: quomodo precipit ut caueant: ne tententur? Et in eadem rursus epistola. Si dixerimus quia peccatum non habemus: ipsi nos seducimus: & ueritas in nobis non est. Si confiteamur peccata nostra: fidelis est & iustus: ut remittat nobis peccata: & mundet nos ab omni iniquitate. Si dixerimus: quia non peccauimus: mendacem facimus eum: & uerbum eius non est in nobis. Aestimo quod Ioannes baptizatus ad baptizatos scripserit: & quod omne peccatum ex diabolo sit. Ille peccatorem se confitetur: & sperat remissionem post baptismum: & Iovinianus meus dicit: ne tangas me: quoniam mundus sum. Quid ergo: contraria sibi apostolus loquitur? Minime. In eodem quippe loco cur hoc dixerit: statim edisserit: filioli mei hoc scribo uobis ut non peccetis. Sed & si quis peccauerit: aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum: & ipse est propiciatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum: sed etiam pro totius mundi. Et in hoc scimus quod cognouimus eum: si mandata eius obseruamus. Qui dicit se nosse eum: & mandata eius non custodit: mendax est: & in eo ueritas non est. Qui autem seruat uerbum eius: uere in hoc charitas dei perfecta est. In hoc scimus quoniam in ipso sumus. Qui dicit se in ipso manere: debet sicut ille ambulauit: & ipse ambulare. Propterea inquit scribo uobis filioli mei: omnis qui natus est ex deo: non peccat: ut non peccetis: & tandiu sciatis uos in generatione domini permanere: quoadiu non peccaueritis: imo qui in generatione domini perseverant: peccare non possunt. Quae enim communicatio luci & tenebris? Christo & Belial? Quomodo dies & nox misceri non queunt: sic iusticia & iniquitas: peccatum & bona opera. Christus & Antichristus: si susceperimus Christum in hospitio nostri pectoris: ilico fugamus diabolum. Si peccauerimus: & per peccati ianuam ingressus fuerit diabolus: pronus Christus recedit. Vnde & Dauid post peccatum: Redde mihi ait laeticiam salutaris tui: scilicet quam peccando amiserat. Qui dicit se nosse eum: & mandata eius non custodit: mendax est: et in hoc ueritas non est: Christus ueritas appellatur: immo est. Ego sum inquit uia et uita et ueritas. Frustra nobis in eo applaudimus. cuius mandata non facimus. Scienti bonum et non facienti illud: peccatum est. Quomodo corpus sine spiritu mortuum est: sic et fides sine operibus mortua est. Nec graue putemus unum deum nosse: cum daemones credant et contremiscant. Qui dicit se in ipso manere: debet sicut ipse ambulauit et ipse ambulare. Eligat aduersarius de duobus quod uult: optionem enim damus: manet in Christo: an non manet? Si manet: ita ergo ambulet ut Christus. Si autem temerarium est: similitudinem uirtutum domini polliceri: nec manet in Christo: quia non ingreditur ut Christus. Ille peccatum non fecit: neque inuentus est dolus in ore eius: qui cum malediceretur: non maledixit: et tanquam agnus coram tondente: sic non aperuit os suum: ad quem uenit princeps mundi istius: & inuenit in eo nihil: qui cum peccatum non fecisset: pro nobis peccatum eum fecit deus. Nos autem iuxta epistolam Iacobi: multa peccamus omnes: & nemo mundus a peccatis: ne si unius quidem diei fuerit uita eius. Quis enim gloriabitur castum se habere cor? Aut quis confidet mundum se esse a peccatis? Tenemurque rei: in similitudinem preuaricationis Adam. Vnde et Dauid: Ecce ait in iniquitatibus conceptus sum: & in delictis concepit me mater mea. Et beatus Iob. Si fuero iustus os meum impia stitit: et execratum est me uestitum meum. Verum ne penitus desperemus: arbitrares nos post peccata baptismi non posse saluari: statim hoc ipsum temperat: Et si quis peccauerit: aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum: & ipse est propiciatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum: sed etiam pro totius mundi. Hoc ad credentes post baptismum loquitur: et aduocatum pro delictis eorum dominum pollicetur. Nec dicit: si quid peccaueritis aduocatum habetis apud patrem Christum: et ipse est propiciatio pro peccatis uestris: ne eos dices non plena fide baptismum consecutos: sed aduocatum inquit habemus Iesum Christum: et ipse est propiciatio pro peccatis nostris: et non solum pro peccatis nostris: sed etiam pro totius mundi: In toto autem mundo & apostoli sunt: omnesque credentes. Ex quibus liquido comprobatur post baptismum posse peccari. Frustra enim habemus aduocatum Iesum Christum: si peccari non potest.

Petrus apostolus ad quem dictum fuerat: qui lotus est non necesse habet ut iterum lauet: & tu es Petrus: & super hanc petram aedificabo ecclesiam meam: ab ancilla perterritus negat. Et ipse dominus: Simon Simon: ecce inquit sathanas postulauit uos: ut cribraret sicut triticum. Ego autem rogavi pro te: ne deficeret fides tua. Et in eodem loco: Vigilate & orate: ne intretis in tentationem: spiritus quidem propius est: caro autem infirma. Quod si ante crucem dictum responderis: certe post crucem in oratione dominica dicimus: dimitte nobis debita nostra: sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: & ne nos iducas in tentationem: sed libera nos a malo. Si non peccamus post baptismum: cur nobis poscimus peccata dimitti: quae in baptismo iam dimissa sunt? quid oramus: ne intremus in tentationem: & ut liberemur a malo: si diabolus tentare non potest iam baptizatos? Aliud autem est si ad catechuminos haec oratio pertinet: & non conuenit fidelibus & christianis. Paulus electionis uas castigat corpus suum: & in seruitute redigit: ne aliis praedicans: ipse reprobus inueniatur. Et datus est mihi inquit stimulus carnis angelus sathanae: qui me collaphizet. Et ad Corinthios. Timeo ait ne sicut serpens decepit Euam in astutia sua: ita corrumpantur sensus uestra simplicitate: quae est in Christo. Et alibi: Cui autem aliquid donastis: & ego: nam & ego quod donauit: liquid

Omne peccatum ex diabolo

Nemo sine peccatis

Cap. xxxii.

si quid donauit propter uos in persona christi: ut non circūueniamur a sathana. Nō enim eius ignoramus astu-
 tias. Et rursū. Tentatio uos nō apprehendat: nisi humana: Fidelis autē deus: qui nō dimittet uos tentari sup id
 quod potestis: sed faciet cū tentatione etiā euentū: ut possitis sustinere: & qui sibi uidetur stare: uideat ne cadat.
 Et ad Galathas. Currebatis bene: quis uos impediuit ueritati non obedire: Et alibi. Voluimus quidē uenire ad
 uos: ego quidem Paulus: & semel & iterū: sed impediuit nos sathanas. Et ad maritos. Et iterū reuertimini ad idipsum
 ne tentet uos sathanas propter incōtinentiā uŕam. Et rursū: dico autē spiritu ambulate: & desideria carnis nō
 perficietis. Caro enim concupiscit aduersus spūm: & spiritus aduersus carnē: hæc inuicē aduersantur sibi: ut nō
 quæ uultis illa faciatis. Ex utroq; cōpacti necesse est: ut utriusq; contra se substātiæ bella patiamur. Et ad Ephe-
 sios. Nō est nobis colluctatio aduersus carnē & sanguinē: sed aduersus pŕicipatus & potestates: aduersus recto-
 res tenebrarū istarū: aduersus spiritualia nequitia in cælestibus. Et æstimat aliquis securos & dormientes nos esse
 debere post baptismū. Necnon & ad hebræos. Impossibile est. n. eos qui semel sunt illuminati: & gustauerunt
 donum cælestē: & participes facti sunt spiritus sancti: gustaueruntq; nihilominus bonū dei uerbū: uirtutesq; sac-
 culi futuri: & prolapsi sunt: renouari iterū ad pœnitentiā: rursū crucifigentes sibi metipsis filiū dei: & ostentui ha-
 bentes: Certe eos qui illuminati sunt: & gustauerūt donū cælestē: & participes facti sūt spiritus sancti: gustau-
 eruntq; bonū dei uerbū: negare nō possumus baptizatos. Si autē baptizati peccare nō possūt: quō nunc apostolus
 dicit: & prolapsi sūt: Verū ne Montanus & Neouatus hic rideant: qui contendūt nō posse renouari per pœnitē-
 tiam eos: qui crucifixerunt sibi met filiū dei: & ostentui habuerūt: cōsequēter hūc errorē soluit: & ait. Cōfidimus
 autē de uobis dilectissimi: meliora & uiciniora salutis: tæcti ita loquimur. Nō enim iniustus est deus: ut obliui-
 scatur operis uŕi: & dilectionis quā ostendistis in noīe ipsius qui ministratis sanctis: & nūc ministratis. Et re ue-
 ra grandis esset iniusticia dei: si tantū peccatū puniret: & bona opera nō susciperet. Locutus sū inquit apostolus
 ut ita uos a peccatis retraherē: & desperationis metu facerē cautiore. Ceterū cōfido de uobis dilectissimi melio-
 ra & uiciniora salutis: Neq; enim iusticiæ dei est: ut obliuiscatur bonorū operū & ministerii: quod propter no-
 men eius exhibuistis & exhibetis in sanctos: & tantū meminerit peccatorū. Sed & apostolus iacobus sciens bap-
 tizatos posse tentari: & propria corruere uoluntate: & beatus ait uir: qui suffert tentationē: quia cū probatus fue-
 rit: accipiet coronā uitæ: quā repromisit deus diligētibus se. Ac ne putaremus secundū illud Geneseos ubi scribi-
 tur. Abrahā a deo fuisse tentatū: nos quoq; tentari a deo: nemo inquit cū tentatur dicat: quoniā a deo tentatur:
 deus enim intentator malorū est. Ipse autē neminē tentat. Vnusquisq; uero tentatur a concupiscentia sua abstra-
 ctus & illectus. dehinc concupiscentia cū conceperit: parit peccatū: peccatū uero cū consumatum fuerit: gene-
 rat mortē. liberi arbitrii nos cōdidit deus: nec ad uirtutes nec ad uitia: necessitate trahimur. Alioquin ubi neces-
 sitas est: nec dānatio nec corona est. Sicut in bonis operibus perfectior est deus: nō est enim uolentis neq; cur-
 rentis: sed miserētis & adiuuātis dei: ut puenire ualeamus ad calcē: sic in malis atq; peccatis semina nŕa sūt incē-
 tuias: & pfectio diaboli: Cū uiderit nos sup fundamētū Christi ædificare scēnū: ligna: stipulā: tunc supponit icē-
 dium. Aedificemus ergo aurū: argentū: lapides preciosos: & tentare nō audebit: q̄q̄ & in hoc nō sit certa & secu-
 ra possessio. Sedet quippe leo in insidiis: ut in occultis interficiat innocentem. Et uasa figuli probat fornax: hoīes
 aut iustos tentatio tribulationis. Et in alio loco scribit: fili accedens ad seruitutē dei: prepara te ad tentationem.
 Rursū idē iacobus loquitur. Estote factores uerbi: & nō auditores tantū. Siquis auditor est: & nō factor: iste si-
 milis est uiro: qui considerat uultū natiuitatis suæ in speculo. Considerauit illud: & statim recedens oblitus est
 qualis sit: frustra monuit ut iungerēt opera fidei: si post baptisma peccare nō poterāt. Qui totā legē inquit ser-
 uauerit: & peccauerit in uno: factus est oīum reus. Quis nŕm absq; peccato: Concluserit deus oīa sub delicto: ut
 oibus misereatur. Petrus quoq; nouit inquit dominus pios de tentatione eripere: & de falsis doctoribus. Hi sūt
 fontes sine aqua: & nebulæ turbiniibus exagitata: quibus caligo tenebrarū reseruat. Superbia enim uanitatē
 loquētes pelliciet in desideriiis carnis luxuriæ eos qui paululū effugerāt: Et ad errorē reuerſi sunt: Nōne tibi ui-
 detur pinxisse sermo apostolus nouā iperitiæ factionem: Aperiunt enim quasi fontes sciæ: qui aquā nō habēt:
 doctrinarū permittunt imbrē: uelut nubes prophetiæ ad quas pueniat ueritas dei: & turbiniibus exagitantur
 dæmonū: atq; uitioꝝ. Loquunt grandia: & totus eorū sermo superbia est. Immundus est autem apud deū om-
 nis qui exaltat cor suum: & qui paululum refugerant a peccatis: ad suum reuertuntur errorem: & suadent in lu-
 xuria ciborū carnisq; delicias. Quis enim non libenter audiat: manducemus et bibamus: et in æternum regna-
 bimus: Sapientes et prudentes prauos uocant: eos uero qui dulces sunt in sermonibus: plus audiunt. Ioannes
 apostolus: immo in Ioanne Saluator scribens angelo ephesi ecclesiæ: scio inquit opera tua: et laborem et patiē-
 tiam tuam: et quia sustinuisti propter nomen meum et non defecisti. Sed habeo aduersus te pauca: q; charita-
 tem tuam primā reliquisti: memor esto unde cecideris. Et age pœnitentiā: et prima opera fac. Sin autem ue-
 niam tibi: et mouebo candelabrum tuum de loco suo nisi pœnitentiā egeris. Similiter ceteras ecclesias Smyr-
 nam: Pergamum: Thiatiram: Sardis: Philadelphiam: Laodiceam ad pœnitentiā prouocat: et nisi reuertantur ad
 opera pristina: cōminatur. Et in Sardis paucos habere se dicit: qui nō coiquinauerunt uestimenta sua: et ambu-
 laturi sunt cū eo in albis: quia digni sūt. Qui autē dicit memēto unde cecideris. et ecce missurus est diabolus ex
 uobis carcerem: ut tentemini: et scio ubi habitas: ubi sedes est sathana: et in mente habe qualiter acceperis: et au-
 dieris: et serua. et pœnitentiā age: et reliqua: utiq; ei dicit: qui credidit: et baptizatus est: et stans quondam: cor-
 ruit per delictum.

Hominis pœnitentia

Inuictus esse dicitur si in se

Acconspicienda uentur.

Libere uelut uocari sumus

Septem ciuitates Asiae

Paulus per de ueteri testamento exēpla distulerā: quia solēt ubicūq; cōtra eos facit dicere lex & prophe-
 ta usq; ad Ioannē. Cæterūq; q̄s ignorat sub alta dispensatione dei: oēs retro sanctos eiusdē fuisse meri-
 d

Cap. xxxiii.
d .xxxii.

aplicus pro

Capitulum

ti: cuius nunc christiani sunt: Quod ante Abraham placuit in coniugio: sic nunc uirgines placet in perpetua. Serui-
 uit ille legi & tempori suo: seruiamus & nos euangelio & tpe nro: in quos fines saeculorum decurrerunt. David cle-
 ctus secundum cor domini: qui oēs eius fecerat uoluntates: et qui in quodam psalmo dixerat: Iudica me domine:
 quonia ego in innocentia mea ingressus sum: et in domino sperans non infirmabor: proba me domine et tenta
 me: ure renes meos: et cor meum. postea tentatus a diabolo: et post peccatum penitens loquitur. Misere mei
 deus secundum magnā misericordiā tuam. Magnū peccatū magna deleri uult misericordia. Salomon amabi-
 lis domini: et cui bis deus fuerat reuelatus: quia amator mulierū fuit: ita dei amore discessit. Manassē impiissimum
 regem post captiuitatē babilonicā: in pristina dignitatē liber die: restitutum refert. Et Iosias uir sanctus in cā-
 po Magedo ab Aegypto rege confoditur. Iesus quoque filius Iosedech sacerdos magnus quā in typo precesserit
 Saluatoris qui nostra peccata portauit: et alienigenā sibi ex gentibus ecclesiā copulauit: tamen secundum litterā
 post sacerdotiū sordidatus inducitur: et stat diabolus a dextris eius: et candida illi uestimenta deinceps reddun-
 tur. Superfluū est de Moysē et Aaron scribere: quod ad aquā contradictionis offenderint deum: et terram repromis-
 sionis non intrauerint: cum beatus Iob angelos quoque et omnem creaturam peccare posse cōmemoret dicens.
 Quid enim nunquid homo coram deo mundus est: Aut ab operibus suis sine macula uir: Si contra seruos
 suos non credit et aduersum angelos suos prauum quid repperit: quanto magis habitantes in domibus luteis:
 de quibus et nos ex eodem luto sumus: Tēatio est uita hoīum super terram. Et cecidit lucifer: qui mittebat ad
 uniuersas nationes. Et ille qui in paradiso delitiarū inter .xii. nutritus est lapides: uulneratus a monte domini: ad
 inferna descendit. Vnde & Saluator in euangelio uidebā inquit sathanā quasi fulgur de caelo cadentē. Si altissi-
 ma illa sublimitas cecidit: quis cadere nō possit: Si in caelo ruina: quāto magis in terra: Et tamen cum ceciderit
 Lucifer: imo post casū coluber antiquus: uirtus eius in lūbis est: & ptās eius sup umbilicū uentris: obūbrantur
 in eo arbores magnae: & dormit iuxta iuncū: & calamū: & caricē. Ipse est rex oīum quae in aquis sunt: ubi scili-
 cet uoluptas & luxuria: et propago et irrigatio nuptiarū. Quis enim denudabit faciem uestitus eius: Et por-
 tas uultus eius quis aperiet: Saginantur in eo nationes: et partiuntur phoenicū gentes. Ac ne forsitan tacita le-
 gentis cogitatio putaret eas tantū phoenicū gētes: quas et populos aethiopum significari: quibus draco in escā
 datus sit: statim de iis qui per mare huius saeculi transierunt: & ad portum salutis peruenire festinant: dicitur. Et
 in nauibus piscatorum caput eius stat sicut incudo infatigabilis: reputat ferrum ut paleas: & sicut lignum pu-
 tridum aēs. Et omne aurum maris sub eo est sicut lutum: feruescere facit abyssum sicut uas aeneum: aestimat ma-
 re sicut deletum: & tartarum abyssū ut captiuum. Omne altum uidet: & arbitratu Iouinianus meo facile sibi
 eum posse succūbere. Quid loquar de sanctis uiris & de angelis: qui cum creaturā dei sint: possunt utiq; reci-
 pere peccatum: Filium dei tentare ausus est: & prima eius & secunda sentētia reperiens: nihilominus caput
 leuat: & tertio uulneratus usq; ad tempus recedit: differens magis tentationem quā auferens: & nos nobis blandi-
 mur de baptisate. Quod sicut priora peccata dimittit: sic in futurum seruare non potest nisi baptizati omni
 custodia seruauerint cor suum.

Cap. XXXIII.

Quandem peruenimus ad cibos: ubi & tertiā quæstionis nobis opponitur difficultas: ad hoc creata esse
 omnia: ut usui mortaliū deseruirent. Et quomodo homo rationale animal quasi quidam habitator &
 possessor mundi deo subiaceret: & suum ueretur auctore: ita cuncta aīantia aut in cibos hoīum: aut in
 uestitum: aut ad scindendum terram: aut ad subuectionē frugū: & ipsius hoīs esse creata: unde & iumēta ab eo
 quod iuuent appellentur. Quid est Dauid homo quod memor es eius: aut filius hoīs quonia uisitas eū: Minui-
 sti eū paulominus ab angelis: gloria & honore coronasti eū: & constituisti eū sup opera manuum tuarū. Oīa sub-
 icisti sub pedibus eius oues & boues uniuersas: in super & pecora campi. Volucres caeli & pisces maris: qui p-
 ambulat semitas maris. Esto inquit bos ad arandū: ad sedēdū equus: canis ad seruandū: capræ ad lac: oues ad
 lanitia conditæ sint. Quis usus porcorū absq; esu carniū: quis capræ: ceruuli: damulæ: apri: leporis: & huius
 modi uenatio. Quid aferes siluestres & domestici: quid anates: quid ficedulæ: quid attagen: quid fulica: quid
 turdus. Cur in domibus gallina discurret: si non comeduntur hæc: omnia frustra a deo creata sunt. Verū quid
 opus est argumentis cum manifeste scriptura doceat omne quod mouetur sicut olera herbarum data nobis in
 escam: & apostolus clamitet omnia munda mundis: & nihil reiiciendum quod cū grātū actione precipitur: &
 uētuos in nouissimo qui prohibeant nubere: & uesci cibis: quos deus creauit ad utendū. Ipse dominus uini po-
 tator & uorator a pharisæis appellatur: & publicanorū conuiuia & peccatorū. Zachæi prandiū nō recusans: ua-
 dens ad nuptias: epulas. Porro aliud est si stulta contentione dicitis eum isse ad nuptias ieiunatus: & in poste-
 rum more dixisse hoc comedo: illud non comedo: nolo uinum bibere quod ex aquis creauit. In typo sanguinis
 sui nō obtulit aquā sed uinum. Post resurrectionem piscē & fauū comedit: nō Zizania nuces et sorbitiūculas.
 Petrus apostolus nō expectans stellā more iudaico: sed hora sexta in solarium præsurus ascēdit. Paulus in nauī
 panem frangit nō caricæ: Timotheo dolenti stomachum uinum suadet bibere non piratium. De ciborum sibi
 placent abstinentia quasi non & superstitione gentilium costum matris deum obseruet & isidis.

Cap. XXXV.

Equar ergo uestigia ppositiōis expositæ: & anteq ad scripturas uēiā: doceāq; ex eis deo grata ieiunia:
 & acceptabile cōtinentiā: argumētis philosophorū: argumēta cōponā: & pbabo nō Empedoclis & Py-
 thagoræ nos dogma sectari: qui ppter uē Teuoy uxωσιv. id est trānsanimationē: oē qd' mouet & uiuit
 edendū non putant: & eiusdē criminis reos arbitrant: qui abietē quercūq; succiderint: cuius parricidæ sunt: &
 uenefici: sed uenerari conditorem nrm: qui in usus hoīum cuncta generauit. Et quō bos ad arandum: equus ad
 sedendum:

David electus.

Salomoni dicitur bis reuelatus

Uincit libitū ppter uirtutē
in uoluptate

Uincit quia uirtutē
in uoluptate

Uincit quia uirtutē
in uoluptate

Uincit quia uirtutē
in uoluptate

100/110

100/110

100/110

100/110

100/110

100/110

sedendum: canes ad seruandū: capræ ad lac: oues ad lanitia cōdite sunt: ita sues & ceruos & capreas & lepores: &c. sed illa nō statim ad comedendū creata esse: sed in alios usus hoīum. Si enim oē quod mouetur & uiuit: ad uelendū factū est: & preparatū gulæ: respondeant mihi cur elephanti: cur leones: ursi: leopardi: lupi: cur uipe: scorpīi: culices: pulicesq;: cur uultur: aquila: coruus: accipiter: cur cete: delphines: phocæ: minutæq; cocleolæ conditæ sint. Quis n̄m leonē: quis uiperā: quis uolucrē: quis ciconiā: quis miluū: quis reptantes in littoribus uermiculos unq; comederit. Sicut igitur hæc proprios usus habent: ita possumus dicere & cæteras bestias pifces: aues: nō ad esum: sed ad medicinā creatas. Deniq; carnes uiperæ unde tyriaca conficitur: quātis rebus aptæ sint: norunt medici: segmenta eboris in medelas uarias assumūtur. fel hyeme oculoꝝ restituit claritatē. ster- cus eius & canū: putrida curat uulnera. Et quod forsitan legenti mis- sit: hoīs simus quantis curationibus profi- ciat Gallienus ἐναπλοῖς. id est in simplicibus docet. Aiunt phisici: q; pellis colubri qua exiuit decocta i oleo mire dolorē auriū mitigat. Quid ita inutile uidetur nescientibus: ut cimices. Si sāguisuga faucibus hæserit: fu- mo eius excepto: statim euomitur: & difficultas urinæ huius appositione laxatur. Porcorū autē & anserū & gal- linarum: phasianorūq; adipēs: quid cōmodi habeant: oēs medicorū declarāt libri: quos si legeris uidebis tot cu- rationes esse in uulture: quot mēbra sunt. Paui simus podagræ feruorē mitigat. Gruis: ciconiæ: fel aquilæ: san- guis accipitris: strutio camelus: ranæ: chameleontes: hyrundinis ster- cus & carnes: quibus morbis aptæ sint di- cerē: si mihi propositū esset de medela corporū disputare: legat qui uult Aristotelē & Theophrastū pro- sa. Mar- cellū Sydetē: & nostꝝ Flauīū hexametris uersibus differentes. P. Lyniū quoq; secundū: & Dioscoridē: & cæte- ros tam phisicos q; medicos: qui nullā herbā: nullū lapidem: nullū animal tā reptile q; uolabile & natatile: nō ad suæ artis utilitatē referunt. Igitur cū mihi dixeris: cur porcus creatus est: statim tibi respondebo puerorū more certantium. cur uiperæ: cur scorpīi. Nec deum superfluum iudicabis artificē. quia plurimæ & bestia & uo- lucres sunt: quas tuæ fauces recusent. Sed ne contenciosū hoc & pugna magis uideatur esse q; uerū: audi iccirco sues & apros & ceruos & reliquas aiātes creatas: ut milites & athletæ: nauarū: rhetorē: metallorūq; fossores: & cæteri duro operi mancipati: haberent cibos: quibus fortitudo corpoꝝ necessaria est: qui portant arma & ciba- ria: qui pugnis & calcibus sua inuicem membra debilitant: qui remos trahunt: quorum latera ad clamandum dicendūq; sunt ualida: qui subuertunt montes: & sub diuo & imbris dormiūt. Cæteræ n̄ra religio nō πικρὴν id est pugilem: non athletas: non nauas: nō milites: non fossores: sed sapientiæ erudit sectatorem: qui se dei cul- tui dedicauit: & scit cur creatus sit: cur uersetur in mūdo: quo abire festinet. Vnde & apostolus loquitur. Quā- do infirmor inquit tunc fortior sū. Et si exterior noster homo corrumpitur: sed interior renouatur de die in diē. Et cupio dissolui & esse cum Christo. Et carnis curam ne feceritis in desideriis. Nunquid omnibus preceptum est: ne duas tunicas habeant: ne cibos in pera: res in zona: uirgam in manu: calciamentum in pedibus: ut uen- dant uniuersa quæ possident: dentq; pauperibus: & sequantur Iesū. Sed iis utiq; qui uolunt esse perfecti: alio- quin a Ioāne baptista aliud precipitur militibus aliud publicanis: Dominus autē dicit in euangelio ad eū qui se iactauerat legis uniuersa complexisse. Si uis perfectus esse uade uende oīa quæ habes: & da pauperibus: & ueni sequere me. ne graue onus nolenti uideretur iponere: in propria audientis uoluntate dimisit dicens: si uis perfe- ctus esse. Quamobrē & ego tibi dicā. Si uis pfectus esse bonū est uinū non bibere & carnē non manducare. Si uis perfectus esse melius est saginare animam q; corpus. Si autem adhuc paruulus es: & cocorū iura te dele- ctant: nemo eripit faucibus tuis esculentas dapes. Manduca & bibe: & si tibi placet: cum israele lude consurgēs & canito: manducemus & bibamus: cras enim moriemur. Manducet & bibat: qui post cibos expectat interitū. qui cum Epicuro dicit: post mortem autem nihil est. & mors ipsa nihil est. Nos Paulo credimus in tonanti: esca- uentri: & uenter escis. deus autem & hunc & illam destruet.

Cap. XXXVI.

Hæc autē de scripturis pauca posuimus: ut congruere n̄ra cum philosophis doceremus. Cæterum quis ignoret: unāquāq; gentē nō cōi lege naturæ: sed his quoq; apud se copia est uesci solitam. Verbi grā: Arabes & Saraceni & omnis heremi barbaria camelorum lacte & carnibus uiuit: quia huiuscemodi aial pro tpe & sterilitate regionum facile apud eos & gignitur & nutritur. si nefas arbitrantur: porcorū uesci car- nibus: Sues enim qui glande: castaneis: radicibus filicū et hordeo ali solent: aut raro apud eos aut penitus non i- ueniuntur. & si inuenti fuerint: alimenta non habent quæ supradiximus. E regione septentrionales populos: si ad esum asinorū camelorūq; compellas: simile putabūt eorū uesci carnibus: ac si lupū comedere cogant uel cor- uum. In pōto et phrygia uermes albos et obesos qui nigello capite sūt: et nascuntur in lignorū carie pro magnis redditibus paterfamilias exigit. Et quomodo apud nos attagen & ficedula: mullus & scarus in delitiis compu- tantur: ita apud illos ξυλοφάγιον comedisse luxuria est. Rursum orientales & Lybiæ populos: quia per deser- tum & calidam heremi uastitatem locustarum nubes reperiuntur: locustis uesci moris est. Hoc uerū esse Ioan- nes quoq; baptista probat. Compelle phrygē & ponticū: ut locustam comedat: nefas putabit. Coge syrū: afri- cum & arabē: ut uermes ponticos glutiat: ita eos aspiciet: ut muscas: millepedas & lacertos. Quāq; Syri & cro- codilis terrenis: Afri etiam lacertis uiridibus uesci soleant. In ægypto & palæstina propter boum raritatem ne- mo uaccam comedit: tauroꝝ carnes & boum uituloꝝ assumunt in cibos. At in n̄ra prouincia scelus putant ui- tulos deuorare. Vnde et imperator Valens nuper legem per orientem dederat: ne quis uituloꝝ carnibus uesce- retur: utilitati agriculturæ prouidens: et pessimam iudaizantis uulgi emendans consuetudinem: pro altibus et lactentibus uitulos consumentis. Nomades & trogloditæ & scitæ et hunnoꝝ noua feritas semicrudis uescunt carnibus: Porro Ichthyopāgi gens errans in littore maris rubri: super petras solis calore feruētes assant pifces: et hoc solo alimento uictitant. Sarmatæ: Quadi: Vandali et innumerabiles aliæ gentes equorū et uulpiū car-

uolucrom

hepiata
hyene

Epicurus

xylophagom
larusta

Imperator Valens
phyte

Asinum
alioq; per
pauit huius

alibus

Scoti

Masfagete
Tibareni
Hircani
Syrus
Bactri

Thymus byzant.

Von Saccharis Comos.

Quidam dicunt qd sit
ex una natura

Pythagoras
Platonis
Stoici

Crates

Vetus sumi

nibus delectantur. Quid loquar de cæteris nationibus: cū ipse adolescētulus in Gallia uiderim Scotos gen-
te britannicā humanis uesci carnibus: & cū per siluas porcorū greges & armentorū pecudūq; reperiant: pasto-
nates & feminas: papillas solere abscedere: & has solas ciborū delicias arbitrari: Scotorū natio uxores proprias
non habet: Et quasi Platonis politiam legeris: & Catonis scētetur exemplū nulla apud eos coniunx propria ē:
sed ut cuiq; libitū fuerit: pecudū more lasciuiūt. Persæ: Medi: Indi: & Ethiopes: regna non modica: & Romano
regno paria: cū matribus & auis: cū filiabus & neptibus copulantur. Massagetæ & Derbices miserimos putāt
qui egrotatione moriantur & parentes. cognatos: propinquos: cū ad senectam uenerint: iugulatos deuorant: re-
ctius esse dicentes: ut a se potius q̄ a uermibus comedantur. Tibareni: quos dilexerint senes suspendūt in pati-
bulis. Hircani uolucris & canibus semiuuos proiciūt. Capsi bestiis mortuos proiciūt. Schytæ eos qui a de-
functis amati sunt: uiuos infodiunt cū ossibus mortuorū. Bactri canibus ad hoc ipsam nutritis obiciunt senes.
Quod cū Alexandri prefectus Nicanor emendare uoluisset: pene amisit prouinciā. Coge ægyptiū: ut ouium
lacte uescatur. Impelle si uales Pelusioten ut manducet cepe. Singulæ pene i ægypto ciuitates singulas bestias
& monstra uenerantur. Et quodcunq; uoluerint: hoc inuiolabile & sacrum putant. Vnde & urbes quoq; apud
eos ex animalium uocabulis nuncupantur. Leonto: Cyno: Lyco: Busyris: Thymius quod interpretatur hircus
Et ut sciremus: quales deos semper ægyptus recepisset: nuper ab Hadriani amasio urbs eorū Antinous appella-
ta est. Peruides igitur q; non solum in elu: sed & in sepulturis & in connubiis: & in omni conuersatione unaquæ
q; gens suo ritu & proprietatibus uictitet: & hoc eam naturæ legem putare quod didicit. Verū fac esum carniū
cunctis nationibus esse cōem: & passim licere quod passim gignitur. Quid ad nos: quorū conuersatio in cælis
est: Qui super Pythagoram & Empedocle: & omnes sapientiæ sectatores: non ei debemus cui nascimur: sed
cui renascimur: qui repugnantem carnem: & ad libidinum incentiua rapientem inedia subiugamus. Esus car-
nium: & potus uini: carnisq; saturitas seminarium libidinis est. Vnde & comicus: Sine cerere iquit & libero fri-
get uenus.

Cap. XXXVII.

Per quinque sensus: quasi per quasdam fenestras: ueriorū ad aiām introitus est. Non potest ante metro-
polis & arx mentis capi: nisi per portas eius irruerit hostilis exercitus. Horū perturbationibus aiā pre-
grauatur: & capitur aspectus: auditus: odoratus: sapor: tactus. Si Cyrcensibus quispiā delectetur: si Ath-
letarū certamine: si mobilitate histrionum: si formis mulierū: splendore gemarū: uestiū: metallorū: & cæteris hu-
iuscemodi per oculorū fenestras aiā capta libertas est: & impietur illud propheticū: mors intrauit per fenestras
uīas. Rursum auditus uario organorū cantu: & uocum flexionibus delinitur: & carmine poetarum: & Comæ-
dorū minorūq; urbanitatibus & strophis & quicquid per aures introiens uirilitem mentis effeminat. Odo-
ris autē suauitas & diuersa Thymiamata & amomū: cyphi: oenathemuscus: & peregrini muris pellicula: q; dis-
solutis & amatoribus cōueniat: nemo nisi dissolutus negat. Porro ciborū auiditas q; auaritiæ mater sit: & aiām
quasi quibusdam compedibus degrauiatū in terra teneat: quis ignorat: Propter breuem gulæ uoluptatem: ter-
ræ lustrantur et maria: et ut multum unū preciosusq; cibus fauces nras trāseat: totius uitæ opera desudamus.
Tactus autē alienorū corporū: et sceminarū ardentior appetitus: uicinus insanix est. Ob hunc sensū cupimus: ira
scimur: gestimus: inuidemur: æmulamur: solliciti sumus: et expleta uoluptate: per quandā plenitudinē rursus
accendimur: quærimusq; facere: quod cū faceribus: iterū pœniteamus. Igitur cū per has portas quasi quidam
pturbationū cunei ad arcē nrae mentis intrauerint: ubi erit libertas: ubi fortitudo eius: ubi de deo cogitatio ma-
xime cū tactus depingat sibi etiam preteritas uoluptates: Et recordatione uitiorū cogat aiām cōpati: et quodā-
modo exercere quod non agit: His igitur rationibus inuitati multi philosophorū reliquerunt frequentias urbi-
um: et hortulos suburbanos: ubi ager irriguet arborū comæ: et sulcatus auiū: fontis speculū: riuus immurmu-
rans: et multæ oculorū auriūq; illecebræ sūt: ne per luxum & abundantiam copiarū animæ fortitudo mollesce-
ret: & eius pudicitia constupraretur. Inutile quippe est crebro uidere: per quæ aliquādo captus sis: & corū te ex-
perimento cōmittere: quibus difficulter careas. Nam & Pythagoræi huiuscemodi frequentiam declinantes i
solitudine & desertis locis habitare consueuerunt. Platonici quoq; & Stoici in templorum locis & porticibus
uerfabantur: ut admoniti angustioris habitaculi sanctitate: nihil aliud q̄ de uirtutibus cogitarent. Sed & ipse
Plato cū esset diues: & toros eius Diogenes luteis pedibus conculcasset: ut posset uacare philosophiæ elegit Aca-
demiam uillam ab urbe procul non solū desertam: sed et pestilentem: ut cura et assiduitate morborum libidi-
nis impetus frangeretur: discipulūq; sui nullam aliam sentirent uoluptatem: nisi earum rerum quas discerent.
Quosdam legimus effodisse sibi oculos: ne per eorū uisum a contemplatione philosophiæ auocarentur. Vn-
de & Crates ille Thebanus proiecto in mari non paruo auri pondere: abite inquit pessum male cupiditates:
ego uos mergam: ne ipse mergar a uobis. Quod si quis existimat: & abundantia ciborū portionūq; semper frui
& uacare posse sapiētix: hoc est et uersari in delitiis: et deliciarū uitiis non teneri seipsum decipit. Cū enim pro-
cul ab his remoti sæpe capiamur naturæ illecebris: & cogamur ea cupere quorū copiam nō habemus: q̄to ma-
gis si circumdati rebus uoluptatum esse nos liberos arbitremur: Sensus noster illud cogitat: quod uidet: audit:
odoratur: gustat: attrectat: & ad eius rei trahitur appetitum: cuius capitur uoluptate. Quod mens uideat: et
mens audiat: et q; nec audire quippiam: nec uidere possumus: nisi sensus in ea quæ cernimus et audimus fuerit
intentus. Vetus quoq; sententia est: difficile est immo impossibile: delitiis et uoluptatibus affluentes non ea cogita-
re quæ gerimus: frustra q; quidam simulant salua fide et pudicitia et integritate mentis: se abuti uoluptatibus:
cum contra naturam sit: copiis uoluptatum sine uoluptate perfrui. Et apostolus hoc ipsū cauēs dixerit: Quæ
autem in delitiis uiuens est uidua: mortua est.

Cap. XXXVIII.

Sensus

Genera *Edo cura sanctorum*
Bibe cura claustrorum

Sensus corporis quasi equi sunt: sine rōne currentes: aīa uero in aurigæ modū retinet frena currentium. Et quō equi absq; rectore precipites ruunt: ita corpus sine rōne & īperio aīæ suū fertur interitū. Alia quoq; cōparatio aīæ & corpūs a philosophis ponitur: corpus pueri: aīam pedagogum esse dicētibus. Vnde & historicus: aīæ īperio: corporis seruitio magis utimur. alterū nobis cū diis: alterum cum baeluis cōe est. Igitur nisi uitia adolescentis & pueri prudentia pædagogi rexit: oīs conatus eius & īpetus ad lasciuīā properant: sine quatuor sensibus uiuere possumus. id est sine aspectu: auditu: odoratu: atq; cōplexu. Absq; gustu autē & cibus īpossibile est humanū corpus subsistere. Adesse ergo debet rō: ut tales ac tantas sumamus escas: quibus non oneretur corpus: nec libertas aīæ pregrauetur: quia & comedendū est: & deambulandū: & dormiendū: et digerendū: et postea inflatis uenis incentiua libidinis sustinēda. luxuriosa res uinū: et tumultuosa ebrietas. Oīs autē qui cū his miscetur nō erit sapiens. Nec tales accipiamus cibos: quos aut difficulter digerere: aut comestos magno partos: et perditos labore doleamus. Oleæ et pomorū ac leguminū: et facilior apparatus est: et arte īpediti: cocorū nō indiget: et sine cura sustentat humanū corpus: moderateq; sūptus. quia nec auide deuoratur: et quod irritamenta gulæ nō habet: leniori digestionē cōcoquitur. Nemo enim uno et duobus cibus iisq; uilibus usq; ad inflationē uentris oneratur: quæ diuersitate carniū et saporis delectatione concipitur: cū uariis nidoribus fumant patinæ: et ad esū sui expleta esurie: quasi captiuos trahunt. Vnde et morbi ex saturitate nimia concitantur: multiq; īpatientia gulæ uomitu remediuntur: et quod turpiter ingesserunt: turpius egerūt: Hippocrates in amphorismis docet crassa et obesa corpora quæ crescendi mensurā īpleuerint: nisi cito ablatione sanguinis minuantur: in paralylin & pessima morborū genera erūpere: & iccirco esse necessariā dēptionē: ut rursus habeant in quæ possint crescere. Non. n. manere ī uno statu natura corporis potest: sed aut crescere semp: aut decrecere habet: nec posse uiuere aīa: nisi crescendi capax sit. Vnde & Gallienus etiā doctissimus Hippocratis interpretas athletas quorū uita & ars sagina est: dicit in exhortatione medicinæ nec uiuere posse diu: nec sanos esse: aniasq; eorū ita nimio sanguine & adipibus quasi luto inuolutas nihil tenue: nihil cæleste: sed semp de carnibus: & uictu: & uētris īgluauie cogitare. Diogenes tyrānos & subuersiōes urbiū: bellaq; uel hostilia uel ciuilia: nō p simplici uictu oleæ pomorūq; sed p carnibus & epularū delitiis asserit excitari. Quodq; mirādū sit: Epicurus uoluptatis asserit: oēs libros suos repleuit oleribus & pomis & uilibus cibus dicit esse uiuēdū: quia carnes & exquisitæ epulæ ingenti cura ac miseria preparentur: maiorēq; pœnā habeant inquerendo: q̄ uoluptatē in abutēdo. Corpora autē nostra cibo tantum & potu indigere. ubi aqua & panis sit: & cætera his similia: ibi naturæ satisfactum quicquid supra fuerit: non ad uitæ necessitatē spectat: sed ad uitium uoluptatis: Bibere & comedere nō delinax ardorē: sed sitim famēq; restringere. Qui carnibus uescuntur: indigere etiā iis quæ non sunt carniū: Qui autē simplici uictu abutantur eos carnes non requirere: Sapiētia quoq; operā dare non possumus: si mēsa abundantiam cogitemus: quæ labore nimio. & cura diligenti atq; indigenti indiget. Cito expletur naturæ necessitas: frigus & fames simplici uestitu et cibo expelli potest. unde et apostolus habentes inquit uictū et uestitum his contenti sumus. Delitiæ et epulæ uarietates: fomenta auaritiæ sunt: Grādis exultatio aīe est: cū paru contentus fueris cibo: mundū habere sub pedibus: et oēm eius potentiam: epulas: libidines: propter quæ diuitiæ cōparentur: uilibus mutare cibus: et crassiore tunica cōpensare. Tolle epulæ et libidinis luxuriam: nemo quæret diuitias: quarū usus aut in uentre aut sub uentre est. Qui egrotat: non aliter recipit sanitatē: nisi tenui cibo et castigato uictu: quæ λεν τη Διαιτα id est tenuis diæta dicitur. Quibus ergo cibus recipitur sanitas: his et seruari potest: ne quis putet morbos oleribus concitari. Si autē Milonis illius Crotoniatæ uires olera non ministrant: quæ nascuntur et aluntur ex carnibus: quid necesse est uiro sapienti et philosopho Christi tantā habere fortitudinē: quæ athletis et militibus necessaria est: Quā cū habuerit ad uitia prouocetur. Illi arbitrantur carnes sanitati congruas: qui uolunt abuti libidine: et in cœnū demergi uoluptatum ad coitū semper exæstuat. Christiano sanitas absq; uiribus nimis necessaria est. Nec turbare nos debet: si rari sint huius propositi sectatores: quia rari sunt et amici boni et fideles et pudici et continentes. semperq; uirtus rara est. Lege Fabritii cōtinentiam: Curii paupertatē: et in tanta urbe uix paucos inuenies: quos sequaris. Noli timere ne si carnes non comederis: aucupes et uenatores frustra artificia didicerint. Legimus quosdam morbo articulari et podagræ humoribus laborantes p̄scriptione bonorū: ad simplicē mensā et pauperes cibos redactos conualuisse. Caruerāt enim sollicitudine dispendandæ domus: et epularum largitate: quæ et corpus frangunt et animam. Irridet Oratius appetitum ciborum: qui consumpti reliquunt pœnitentiam.

Comparatio Corporis et anime

Alcibiades debet ratio

Hippocrates

Galenus de regimine saniorum
Galenus

Diogenes
Epicurus

Cito expletur naturæ necessitas

Semper uirtus rara est
Fabritius
Curius pauper

Plenus uenter

Guttur multarum latrinarum

Dicæarchus

Xenophon in pædæ

corpus

De non habet

Cap. XXXIX.

Sed et ex uilissimis cibus uitanda satietas est. Nihil enim ita obruit aīum: ut plenus uenter: et exæstuat: & huc illucq; se uertens: & in ructus uel in crepitus uentorū efflatione respirans. Quale illud ieiuniū est: aut qualis illa refectio post ieiunium cum pridianis epulis distenditur: & guttur nostrum mediatorium efficitur latinarū: Dūq; uolumus prolixioris inediæ fame carere: tantum uoramus: quantum uix alterius diei nox digerat. Itaq; non tam ieiunium appellandum est: q̄ crapula ac fetens & molesta digestio. Dicæarchus in libris antiquitatum & descriptione Græciæ: refert sub Saturno id est in aureo sæculo: cum omnia humus funderet: nullum comedisse carnes: sed uniuersos uixisse frugibus & pomis: quæ sponte terra gignebat. Persarum regis Cyri uitam Xenophon octo uoluminibus explicat: polenta & cardamo & sale ac panis cibario.

Cheremon eloquentissimus
de vita sacerdotum.

Iunius
Lac.
Josephus.

de vita philosophorum in quinto
libro.

Gymnosophistae
Brahmanes
Samanae
Prophetes Iouis
Triptolemi leges
Orpheus
Antisthenes

Diogenes: eiusque doctrina

Satyrus
Hemerobius

Tropus

eos asserens uictitare: Lacedaemoniorum mese frugalitatisque & superscriptus Xenophon & Theophrastus & oēs pene scriptores Graeciae testes sunt. Cheremon Stoicus uir eloquentissimus narrat de uita antiquorum aegypti sacerdotum quod oibus mundi uegociis curisque postpositis semper in templo fuerint: & rerum naturas causasque ac rationes syderum contemplanti sint: nunquam mulieribus se miscuerint: nunquam cognatos & propinquos, ne liberos quidem uiderint: ex eo tempore quo cepissent diuino cultu deseruire: & carnibus & uino se semper abstinerint: propter tenuitatem sensus & uertiginem capitis: quod ex paruo cibo patiebantur: & maxime propter appetitus libidinis: qui ex his cibis & ex hac potatione nascuntur, pane raro uesciebantur: ne onerarent stomachum. Et si quando comedebant: tonsu pariter isopu sumebant in cibo: ut escam grauiorem illius calore decoquerent. Oleum tantum in oleribus nouerant: uerum & ipsum parum propter nauisam & asperitatem gustus leniendam. Quid loquar inquit de uolatilibus cum ouum quoque pro carnibus uitauerint & lac? Quorum alterum carnes liquidas: alterum sanguinem esse dicebant colore mutato. Cubile eis de foliis palmarum: quas Bayas uocant, contextum erat scabellum acliue: & ex una parte obliquum: in terra pro puluillo capiti supponebant: bidui triduique inedia sustinentes. Humores corporis qui nascuntur ex ocio: & ex mansione unius loci nimia uictus castigatione siccabant. Iosephus in secunda iudaicae captiuitatis historia: & in octauo decimo antiquitatum libro: & contra Appionem: duobus uoluminibus tria describit dogmata iudeorum. Pharisaeos: Saducaeos: Essaeos. Quorum nouissimos miris effert laudibus: quod & ab uxoribus & uino & carnibus semper abstinerint: & quotidianum ieiunium uerterint in naturam. Super quorum uita & Philo uir doctissimus proprium uolumen edidit. Eantes Cizycenus & Asclepiades cyprius: aetate qua Pygmalcon in oriente regnabat: scribunt esum carni non fuisse. Eubulus quoque qui historiam Mithrae multis uoluminibus explicuit: narrat apud Persas tria genera Magorum: quorum primos qui sunt doctissimi & eloquentissimi excepta farina & oleribus nihil aliud in cibo sumere: Apud Eleusina etiam uolucris & piscibus & quibusdam pomis abstinerere solent. Bardesanes uir babilonius in duo dogmata apud Indos gymnosophistas diuidit: quorum alterum appellat brahmanas: alterum samaneos: qui tantae continentiae sint ut uel pomis arborum iuxta gangem fluium: uel publico orizae & farinae alantur cibo: & cum rex ad eos uenerit: adorare illos solitus sit: pacemque suae prouinciae in illorum precibus arbitrari sita. Euripides in creta Iouis prophetas non solum carnibus sed & coctis cibis abstinuisset fertur. Xenocrates philosophus de Triptolemi legibus apud athenienses tria tantum precepta in templo Eleusinae resideret scribit: honorandos parentes: uenerandos deos: carnibus non uescendum. Orpheus in carmine suo esum carniū detestatur. Pythagorae, Socratis, Antisthenis: & reliquorum frugalitatem referrem in consensione nram: nisi & longum esset: & proprii operis indigeret officio. Hic certe est Antisthenes qui cum gloriose docuisset rhetoricam: audissetque Socratem dixisse fertur ad discipulos suos: Abite: & magis querite ego enim iam repperi. Statimque uenditis quae habebat: et publice distributis nihil sibi plus quam palliolum reseruauit. Paupertatisque eius et laboris et Xenophon testis est in symposio: et inumerabiles libri eius: quorum alios philosophico: alios rhetorico genere scripsit. Huius Diogenes ille famosissimus sectator fuit: potentior rege Alexandro: et naturam uictoris humanam. Nam cum discipulorum Antisthenes nullum recipe ret: et perseuerantem Diogenem remouere non posset: nouissime claua minatus est: nisi abiret. Cui ille subiecisse dicitur caput: atque dixisse: nullus tam durus baculus erit: qui me a tuo possit obsequio separare. Refert Satyrus: qui illustrium uirorum scribit historias: quod Diogenes palliolo duplici usus sit propter frigus: peram pro celario habuerit: secumque portarit clauam ob corpusculi fragilitatem: qua iam senex membra sustentare solitus erat. Et in uerbo id est diarii uictus uulgo appellatus sit. in presentem horam poscens a quolibet: et accipiens cibum. habitauit autem in portarum uestibulis et porticibus ciuitatum. Cumque se contorqueret in dolio: uolubile se habere domum iocabatur: et se cum temporibus immutantem. frigore enim os dolii uertebat in meridiem: aestate ad septentrionem & utcumque sol se inclinauerat: Diogenes simul pretorium uertebatur. Quodam uero tempore habens ad postandum cauum ligneum: uidit puerum manu concaua bibere: et elisisse illud fertur ad terram dicens. Nesciebam quod natura haberet poculum. Virtutem eius et continentiam mors quoque indicat. Nam cum ad agonem olimpiacum qui magna frequentia graeciae celebrabatur: iam senex pergeret: febre in itinere dicitur apprehensus accubuisse in crepidine uiae. uolentibusque eum amicis aut in iumentum aut in uehiculum leuare non acquieuit: sed transiens ad arboris umbram locutus est. Abite quae so: & spectatum pergit. haec me nox aut uictore probabit aut uictum. Si febre uicero: ad agonem ueniam. Si me uicerit febris: ad inferna descendam. Ibi quoque per noctem eliso gutture: non tam mori se ait: quam febre morte excludere. Vnius tantum philosophi exemplum posui. ut formosuli nostri & trofili: & uix sumis pedibus adubrantes uestigia: quorum uerba in pugnis sunt: & syllogismi in calcibus: qui paupertatem apostolorum & crucis duriciam aut nesciunt aut contemunt: imitent saltem gentiliu parcitate. Cap. LX.

Haec de argumentis philosophorum exemplisque disserui. Nunc ad exordium generis humani id est ad nostra transiens: docebo primum Adam & in paradiso accepisse preceptum: ut caetera poma comedens: ab una arbore ieiunaret. Beatitudo paradisi absque abstinentia cibi non potuit dedicari. Quoad Adam ieiunauit in paradiso fuit: comedit & eiectus est. eiectusque statim duxit uxorem. Qui ieiunans in paradiso uirgo fuerat: satur in terra matrimonio copulatur. & tamen eiectus non protinus accipit licentiam carniū uescenda: sed tantum poma arborum & fruges segetum: & herbarum olera ei traduntur in cibum. ut exul quoque paradisi non carnibus quae in paradiso non erant: sed similitudine frugum paradisi uesceretur. postea uero uidens deus quod diligenter appositum esset ad malitiam cor hominis ab adolescentia: & spiritus eius in iis permanere non posset: qui erant caro. opera carnis diluuiū condennauit: & audissimam hominum gulam probans dedit eis licentiam comedendarum carniū: ut dum sibi intelligunt licere omnia. non desiderarent magnopere quod licebat nec mandatum in causam uerteret preuaricationis: Quamquam & tunc ex parte imperatum de immundis animalibus ieiunium sit. nam cum

alia

alia munda dicantur: alia imunda: & in archa Noe de imudis bina: de mudis introducuntur iparia: & utiq; imudorū esus ablati: ne sine causa dicerentur imunda: ex parte ieiunium dedicatum est: docens abstinētia omnium in quorūdam recisione. Cur perdidit Esau primogenita sua: Nōne propter cibū: Impatentiamq; gulæ languinis emendare non potuit. Eiectus de ægypto populus Israel & in terrā repromissionis lacte & melle manantē introducēdus: ægyptias carnes & pepones: alliaq; desiderat. Vtinā inquit obissemus percussū a deo in terra ægypti: quādo sup ollas carniū sedebamus. Et iterū: Quis nos uescet carnibus? Venerūt in mentē nobis pisces quos in ægypto comedebamus gratis: & cucumeres: & pepones: & porri: & cepe: & allia. At nūc aīa nra arida: nihil nisi māna oculi nri cōspiciūt. Angelorū cibū cōtēnētes: carnes ægyptias suspirabant. Moyses quadraginta diebus & noctibus ieiunus ī mōte Syna: etiā tūc p̄bans: nō in pane solo uiuere hoīem: se in oī uerbo dei: cū do mino loquitur. populus aut satur idola fabricat. Ille uacuo uentre legē accipit scriptā digito domini: iste mādu cans & bibens: cōsurgensq; ludere: aurū conflāt in uitulū: & ægyptiū bouē prefert domini maiestati. Tot dieꝝ labor: unius horæ saturitate perit. Frangit audacter Moyses tabulas: sciebat enim dei sermonē nō posse audiri temulentos: icrassatus est & pinguefactus: & dilatatus: & recalcitrauit dilectus: & dereliquit dominū: qui fecerat eū: & abscessit a deo saluari suo. Vnde & in codē deuteronomio precipitur: ne cum manducaueris & bibe ris: & domos optimas ædificaueris: ouibus & bobus tuis multiplicatis & argento & auro extollatur cor tuū: & obliuiscaris domini tui. Deniq; manducauit populus: & icrassatū est cor eius: ne uideret oculis: & audiret auribus: & corde contineret: & uulū ieiunātis Moysi: & iuxta hebraicā ueritatē: dei cōfabulatiōe cornutū pastus & pinguior populus sustinere non potuit. Quamobrē dominus nri atq; Saluator nō ob differentiā uirginitatis & nuptiarū: ut quidā putant: sed ob ieiuniorū consortia Moysē & Heliam transfiguratus in monte secum ostendit in gloria. q̄q; Moyses & Helias typū propriæ legis prophetarūq; monstrauerint: sicut manifeste scriptura euangelii testatur. dicebant ei exitū: quem completurus erat in Hierusalē. passionē enim domini non uirginitas & nuptiæ: sed lex nūciat & propheta: Quod si contentiose in Moysē nuptias: in Helia uirginitatē dixerint demonstrari: breuiter audiant Moysē mortuū & sepultū: Heliam igneo curru raptū: ante imortalē esse cœpisse: q̄ mortuū. Sed nec secūda conscriptio tabularū: absq; ieiunio potuit ipetrari. Quod ebrietas pdiderat: inedia repperit. Ex quo ostenditur posse nos per ieiunium redire in paradisu. unde per saturitatē fueramus eiecti. In exodo aduersus Amelech orōne Moysi: & totius populi usq; ad uesperā ieiunio dimicatū est. Iesus filius Naue stationē ipetrauit soli & lunæ. & inedia plusq; unius diei uictoris exercitus p̄telauit. Saul sicut in regnoꝝ primo libro scribitur: maledictus inquit qui ederit panē usq; ad uesperā: donec ulciscar me de inimicis meis. Et nō gustauit oīs populus eius: & tota terra prandebat. Tantaq; fuit auctoritas stationis semel domino destinata: ut Ionatham qui causā uictoriæ extiterat: deprehenderet fors: & ignorantia crimen declinare nō posset. p̄risq; in se concitaret manum: & uix populi precibus saluaretur. Helias quadraginta dieꝝ ieiunio preparatus: deū uidit in monte Oreb: audiuitq; ab eo: quid tu hic helia? Multo familiarior ista uox: q̄ illa in Genesi. Adam ubi es? Illa enim pastū terrebat & perditū. hæc ieiunanti famulo blandiebatur. Congregatum Samuel populū in Masphat: indicto ieiunio roborauit: & fecit hostibus fortiorē. Assyriorū ipetū: & potētia Sēnacherib Ezechia regis lachrymæ saccus & humiliatio uictus fregit: prostrauit & uicit. Et e contrario ciuitas Ninue iminentem irā domini: ieiuniorū miseratione detorsit. quā & Sodoma placasset & Gomorra: si uoluisset agere pœnitentiam: & lachrymas pœnitentiæ p̄ocinante conciliare ieiunio. Acab rex ipiissimus: ut sniam dei subterfugeret: & euersio domus eius differretur in posteros: ieiunio impetrauit & sacco. Anna uxor Elchane inanem cibo uentrem filio meruit implere. Periclitantur in babylone magi: omnis coniector & atriolus & aruspex ceditur. Daniel & tres pueri reuelationem merentur ieiunio. & pasti leguminibus pulchriores sunt & prudentiores his: qui de mensa regis carnibus uescēbātur. Deinde scriptum est: q; Daniel tribus hebdomadis ieiunauerit: panem suauem non comederit: caro & uinum non intrauerit os eius: oleo unctus non sit: et uenerit ad eū angelus dicens. Daniel homo miserabilis es. Qui deo miserabilis apparuerat post ieiunium: leonibus in lacu fuerat horribilis. Quā pulchra res quæ placat deum: leones mitigat: dæmones terret. Mittitur ad eum licet hoc i hebraicis uoluminibus non inuenerimus Abacuch messorū prandium portans. Talem enim discophorum inedia meruerat hebdomadis: Dauid periclitante filio post adulterium εφομολογεσθι in cinere et ieiunio facit dicens. Qui cenerem tãq; panem manducabam: et potum meum cū fletu miscebam. Et infirmata sunt in ieiunio genua mea. et certe iã audierat a Nathan. Dominus abstulit te hoc peccatum. Sãp̄son et Samuel uinum et siceram non bibunt. Erāt enim filii repromissionis: et per abstinētia ieiuniorūq; concepti. Aaron et ceteri sacerdotes ingressuri templū omne quod potest inebriare nō potant: ne moriantur. Ex quo intelligimus mori eos: qui in ecclesia non sobriū ministrant. Quamobrē exprobratur Israeli: potum dabatis Nazareis meis uinum. Ionadab filius Zechab precepit filiis suis ut non biberent uinum usq; in æternū. Quibus cū offerret Hieremias ut biberēt: et illi biberē noluisent: loquitur dominus per p̄phetā. quia obedistis precepto Ionadab patris ur̄i nō deficiet uir de stirpe Ionadab filii Zechab: stans in cōspectu meo cūctis diebus.

Cap. XLI.

In foribus euangelii Anna filia Phanuelis uniuira iducit: sempq; ieiunās. Et dominū uirginē lōga castitas lōgaq; ieiunia suscepe. Præcurfor eius & preco locustis aliis & siluestri melle nō carnibus: hitatio q; deserti & icunabula moachorū talibus ichoanē alimētis. Sed & ipse dñs baptisma suū. xl. dieꝝ ieiunio dedicauit: & aciora dæmōia docuit nō nisi orōne & ieiuniis posse superari. Cornelius ceterio ut spūm sanctū acciperet anteq; baptisma: elemosynis meruit crebrisq; ieiuniis. Paulus apostolus post famē & siti et ceteros labores suos et pericula latronum: naufragii: solitudinis: crebra ieiunia enumerat. Et discipulo Timotheo dolenti

d iiii .xxx. iiii.

Ieiunium animalium

Sup. illas omnia Nubibant

Moses Cornutus

Ieiunium

Anna uirgine

Cornelius ceterio

Stomachum: & infirmitates plurimas sustineti suadet uini modicā potionē: Iā noli inquit aquā bibere. Cui autē dicit: Iā noli aquā bibere: ostendit eū aquā ante potasse. Quod nō concederet: nisi crebræ infirmitates & dolor stomachi postulassent. Reprobat quidē apostolus eos: qui phibebāt nuptias: & iuebant cibis abstinere quos deus creauit ad utendū cū grā: actione. sed Martionē designat & Tatianū & ceteros hæreticos: qui abstinentiam indicant perpetuā: ad destruēda & contēnenda & abomināda opera creatoris: nos autē & creaturā oēm laudamus dei: & maciē saginæ: abstinentiā luxuriæ: ieiunia preferimus saturitati. Vir quippe i laboribus laborat sibi & uim facit in interitū suū. Et a diebus Ioānis baptistæ ieiunatoris & uirginis regnū cælorū uim patitur: & uolenti diripiunt illud. Timemus enim ne ab aduentu æterni iudicis: sicut in diebus diluuii: & euerfionis Sodomæ & Gomorræ deprehendamus manducātes & bibentes: & nubentes: & nuptum tradentes. Nā & diluuium & ignis de cælo saturitatē pariter & nuptias quas deleret inuenit. Nec mirū si omne quod in macello uenditur: apostolus emi iubeat & comedat: cū idolatris & adhuc in templis idolorū quasi idolothea uescentibus: pro summa abstinentia fuerit cibis tantū abstinere gentiliū. Quod si sic loquitur ad romanos: is qui manducat: nō manducantē non spernat & qui non manducat manducantē non iudicat: non inter ieiunia & saturitatē æqualia merita dispensat: sed contra eos loquitur: qui in Christū credentes adhuc iudaizabant. & eos qui ex gētibus crediderant: monet ne scandalizet illos cibo suo: qui adhuc infirmiores erāt in fide: Deniq; & in consequētibus hoc ipsū sonat: Scio & confido i domino Iesu: q; nihil commune per seipsū est: nisi ei qui existimat qui cōe esse: illi cōe est. Si enim ppter cibū frater tuus contristatur: iā non secundū charitatē ambulat. Noli cibo tuo illū perdere: pro quo Christus mortuus est: non ergo blasphemetur bonū nrm: non est enim regnū dei esca & potus. Ac ne quis putaret hoc de ieiuniis dici: & non de superstitione iudaica: statim edisserit: alius credit manducare omnia. Qui autē infirmus est: olera manducet. Et rurū. Alius iudicat diem plus q; diē: alius iudicat oēm diē. unusquisq; in suo sensū abundat. Qui sapit: diē domino sapit. Et qui manducat: domino manducat. gratias agit enī deo. Et qui non manducat: domino non manducat: & gratias agit deo: Qui enim infirmi erant in fide adhuc: & alias carnes mundas: alias arbitrabantur immundas & inter diem & diem esse aliquid æstimabant. Verbi gratia: sanctius esse sabbatum: & nomenias: & scenophegiam: q; reliquos dies: iubentur olera manducate: quæ indifferenter comeduntur ab omnibus. Qui uero firmioris erant fidei: omnes carnes & oēs dies: æquales esse credebant. Illud autē quod proponere aduersarius ausus est: dominum uoratorē & potatorem uini a pharisæis appellatum esse. & qui ad epulas ierit nuptiarū: & conuiuia non despexit peccator: existimo quod nobiscū faciat. Iste enim est dominus ut arbitratis uorator: qui quadraginta diebus christianorū ieiuniū sanctificat: qui beatos appellat esurientes: & sitientes: qui esca habere se dicit: non quā discipuli suspicabantur: sed quæ in perpetuum non periret. qui de die crastino cogitare prohibet. Qui cū esurisse & sitisse dicatur: & isse frequēter ad prædia: excepto mysterio quod in typum suæ passionis expressit: & probandi corporis ueritatē: nec gula scribitur seruisse nec uentri: Qui diuinitē purpuratum propter epulas narrat in tartaro: & Lazari pauperē ob inediā dicit esse in sinu Abræ: qui quando ieiunamus ungi caput & lauari precepit faciē: ut non gloriæ hoium: sed domino ieiunemus. Qui comedit quidē post resurrectionē partem piscis asii & fauū: nō propter esuriem & gutturis suauitatē: sed ut ueritatem sui corporis comprobaret. Nam quotienscūq; mortuum suscitauit: iussit ei dari manducare: ne resurrectio fantasma putaretur. Et Lazari post resurrectionem: ob hanc causam scribitur cū domino inisse conuiuū. Nec hoc dicimus: q; negemus pisces & cetera si uoluntas fuerit in cibo esse sumenda: sed quō nuptiis uirginitatē: ita saturitati & carnibus ieiunia spiritūq; preferimus. Si autē Petrus hora sexta pransurus ascendit in cœnaculū: fortuita esuries non facit præiudiciū ieiuniorum. Hoc enim modo & dominus quia ad puteum samaritanæ hora sexta sessus refedit. & bibere uoluit: oibus incumbit necessitas: uelint nolint hoc tēpore bibendi: Potuit autē fieri: ut uel sabbatum esset uel dies dominicus: & post bidui triduiq; ieiuniū hora sexta esurierit. Nunq; enim crediderim apostolū: si ante unam diem cœnauerat: epulisq; distētus fuerat: alterius diei esurisse meridiē. Quod si cœnauit prædie et sequenti die esuriuit ante prandiū: existimo q; usq; ad facietatem non comederit: qui tam cito potuit esurire. Porro si per Esaiam loquitur deus: q; non tale ieiunium elegerit dicens: in diebus ieiuniorū uestrosq; inueniuntur uoluntates uestre: & subiectos percutitis: & in iudicia & in lites ieiunatis: & ceditis pugnis: non tale ieiuniū elegi dicit dominus. Quale elegerit: docet: Frange esurienti panem tuum: et pauperes sine tecto: induc in domum tuam. si uideris nudum uesti: et domesticos seminis tui ne despicias. Non igitur ieiunium reprobaui: sed quale uellet ostendit. Neq; enim uentris esuries accepta est deo: quā lites et rapinæ et libidines destruunt. Si non uult ieiunium deus: quomodo in leuitico precipit: ut septimo mense decima mensis omnis populus ieiunet usq; ad uesperam: Et qui non afflixerit aiām suam moriatur: Et exterminetur de populo suo: Quare sepulchra concupiscentiæ ubi carnibus deditus populus ruit: usq; hodie in solitudine perseuerant: Et crassus populus ortigomoram scribitur ad coleram usq; ructasse. Cur homo dei: ad cuius prophetiam manus aruerat regis Ieroboā: qui manducauit contra edictum dei: ilico percussus est: Et leo qui asinam custodiuit intactam: Propheta leuanti se de prandio non pepercit: Qui ieiunus miracula fecerat: pransus ilico saturitatis penas luit. Sed & Iohel clamitat. Sanctificate ieiunium: predicate curationem: ut monstraretur ieiunium sanctificari cæteris operibus: & sanctificatum ieiunium curationi proficere peccatorū. Quomodo autem uirginitati uere non præiudicat imitatio uirginum diaboli: ita et ueris ieiuniis costum Iliadis et Cybele: et quorundam ciborū in æternum abstinentiā: maxime cum apud illos: ieiunium panis sagina carniū cōpescetur. Et sicut signa quæ faciebat Moyses imitabantur signa ægyptiorū: sed nō erant in ueritate: nā uirga Moyli uirgas magorū deuorabat: ita et oia quæ per æmulationē dei facit diabolus: nō religionis nræ superstitio: sed

Martio
Tatianus

Comuna

Sabbatum
Nomenias
Scenophagia

Ne gula seruit nec uentri

Ortigometram

quid

Velle sum
magis est

Nomenias
Velle q; p
dicitur uentri

compendit

stio: sed nra arguit negligentia: id nolentiū facere qd bonū esse: etiā sæculi homines nō ignorāt. Cap. XLII.

Quarta propositio est Iouiniani quæ et extrema: duos esse ordines ouium ponit et hircos: alterum iustorum alterum peccatorum. alios stare a dextris: alios a sinistris et audire iustos. Venite benedicti patris mei possidere paratum uobis regnum a constitutione mundi. Peccatoribus uero dici: Discedite a me maledicti in ignem æternum: qui preparatus est diabolo et angelis eius. Arborem bonam nō posse malos fructus facere: nec malam bonos. Vnde et Saluator loquitur ad iudæos: Vos de patre diabolo estis. et concupiscētias patris uestri facere uultis. Decem uirgines proponit: stultas atq; sapiētes: et quinq; quæ oleum non habuerunt remansisse extrinsecus: alias uero quinq; quæ sibi lumen bonorum operum preparauerant: thalamum intrasse cum sponso. Ascendit ad diluuium et ait. Qui erant cum Noe iusti: seruati sunt: qui uero peccatores: omnes in comune perierunt. Apud Sodomam et Gomorram exceptis duobus gradibus bonorum malorumq;: nulla diuersitas inuenitur. Qui est iustus: eripitur: qui peccator: pari uoratur incendio. una salus liberatis. unus interitus remanentibus. Ne paululum quidem a iusticia declinandum: indicio est uxor Loth. Si autem inquit mihi opponis: quare iustus labore in pace: aut in persecutionibus: si nullus perfectus est: nec maiora premia? Scias hoc cum facere: non ut quid plus mereatur sed ne perdat: quod accipit. In ægypto quoq; decem plagas æqualiter omnes sentiunt peccatores: & similes tenebre domino & seruo: nobili & ignobili: regi iminent & uulgo. Sancto uero dei & populo israel una erat lux. Sic & in mari rubro iusti pariter transeunt: peccatores pariter obruuntur. Sexcenta hominum milia excepta imbelli ætate & sexu: in deserto æqualiter ruunt: & duo qui iusticia pares erant: æqualiter liberantur: per quadraginta annos cunctus israel similiter laborat & moritur. Gomor manē uniuersis ætatibus una in cibo mensura est. uestitus pariter non deteritur. capilli simul non augentur. barba in comune non crescit. calciamenta ex æquo omnibus durant. Non incaluerunt pedes. cibus in ore cunctorum æqualiter sapit. Ad unam mansionem pari labore & mercede pergebant. Omnis hebræus æquale habet pascha: æqualiter scenophegias: æquale sabbatum: æquales neomenias. Septimo requietionis anno absq; personarum discretionē dimittitur: & in iubilæo uniuersa cunctis debita relaxantur: atq; ad antiquam possessionem uenditor redit. Parabolam autem in euangelio seminantis: in qua in bona terra ceterisimus & sexagesimus & tricesimus fructus exoritur: & e contrario in terra mala triplex sterilitatis uarietas indicatur: in duos ordines diuidit: bonæ terræ & malæ. Et quomodo apostolis pro derelictis filiis & uxoribus: in euangelio alio centies: in alio septies dominus repromittit: & in futuro uitam æternam: nullaq; distantia est inter centum & septem: sic & in hoc numero non facere preiudicium: ubi huius terræ fertilitas predicatur: præsertim cum & euangelista Marcus retrorsum numerat: triginta: sexaginta & centum. Dicit dominus: qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem: in me manet & ego in illo. Sicut ergo sine aliqua differentia graduum Christus in nobis est: ita & nos in Christo sine gradibus sumus. Omnis qui diligit me: sermonem meum seruabit: & pater meum diliget eum: & ad eum ueniet: & mansionem apud eum faciemus. Qui iustus est: diligit. qui diligit: uenit ad eum pater & filius: & in eius habitatio. Vbi autem huiusmodi habitator est: puto quod nihil deesse possit hospiti. Si autem dicit: multæ mansiones sunt apud patrem meum: non in regno cælorum diuersas significat mansiones: sed ecclesiarum in toto orbe numerum: quæ constat una per septem. Vado inquit & preparabo uobis locum: non loca. Si hæc repromissio proprie. xii. apostolorum est: ergo Paulus exclusus est de hoc loco: & electionis uas superfluum putabitur & indignus. Ioannes & Iacobus quia plus cæteris petierunt: non impetrauerunt: & tamen non est dignitas eorum imminuta quia reliquis apostolis æquales fuerunt. Nescitis quia corpora uestra templum est spiritus sancti. Templum inquit est: & non templum: similiter in omnibus habitorem ostenderet deum. Non pro his rogo tantum: sed pro illis qui credituri sunt per uerbum eorum: in me: ut sicut tu pater in me: & ego in te unum sumus: ita oēs uerter & filius & spiritus sanctus unus deus: sic & unus populus in ipsis sit hoc est quasi filii charissimi diuinæ consortes naturæ: sponsa: soror: mater: & quæcūq; alia putaueris uocabula: unius ecclesiæ congregatio est: quæ nunquam est sine sponso: frater: filio unam habet fidem: nec constupratur dogmatum uarietate: nec hæresibus scinditur: uirgo manet. Quocūq; agnus uadit: sequitur illum. Sola nouit canticum Christi. Si autem inquit mihi opposueris. stella a stella differt in claritate: audies differre stellam a stella: hoc est spirituales a carnalibus. Omnia membra æqualiter diligimus. nec oculum præponimus digito: nec digitum auriculæ: sed singulorum amissione membrorum cōmunis dolor est. Aequaliter introimus in hoc sæculum: & æqualiter de eo egredimur. unus autem Adam terrenus: & alter cælestis. Qui in terreno fuerit a sinistris est: & peribit. Qui in cælesti: a dextris est & saluabitur. Qui fatuæ fratri dixerit & racha: reus erit gehennæ. Et qui homicida fuerit & adulter: mittetur similiter in gehennam. In persecutione qui incēditur: qui suffocatur: qui decollatur: qui fugerit: qui in carcere inclusus obierit: uaria quidem luctæ genera: sed una corona uictorum est. Inter eum fratrem qui semp cum patre fuerat: & qui postea pœnitens est receptus: nulla diuersitas est. Operariis primæ horæ & tertiæ & sextæ & nonæ & undecimæ: unus denarius æqualiter redditur. Et quo magis admireris: ab his incipit præmium: qui minus in uinea laborauerunt.

Cap. XLIII.

His et huiusmodi diuinarum scripturarum testimoniis: quæ ad pueritatē sui dogmatis callidus disputator inclinatus: non tentes etiā electorum dei. Et quod Ioannes apostolus antichristos dicit uenisse multos: hæc uera est Antichristi predicatio: quæ inter Ioannem et ultimum pœnitentem nullam facit esse distantiam. Simulq; miror quomodo serpens lubricus et Proteus nra in uariarum se mutet portenta formarum. Qui enim in coitu et in saturitate Epicureus est: subito in retributione meritorum Stoicus efficit. Hierosolymam Citto: iudæam Cypro: Christum Ze-

d y .xxv.

quis

nam

fulgens nro. vultu beneuolentia in te bello de pœnitentibus

Protheus

none cōmutat. Si non licet a uirtutibus paululum declinare: et oīa peccata sunt paria: eiusdēq; criminis reus est qui esurienti panem surripuerit: et qui hoīem occiderit: tu quoq; maximorum scelerum reus teneberis. Porro aliud est: si dicas te minima quidem habere peccata et cum omnes apostoli et propheta: iuxta id quod in secūda propositione differui peccatores esse se plangant: solus de iusticia glories: Ante nudo eras pede: modo non solum calciato: sed & ornato. Tunc pexa tunica & nigra subuccula uestiebaris sordidatus & pallidus: & callosā opere gestitans manum: nunc lienis & sericis uestibus & Atrebatum ac Laodicēa indumentis ornatus incedis. Rubent buccae: nitet cutis: comae in occipitium frontemq; tornantur: protensus est aqualiculus: insurgunt humeri: turget guttur: & de obesis faucibus uis suffocata uerba promuntur. certe in tanta diuersitate uictus & uestitus: necesse est aut hic aut ibi esse peccatum. Non q; peccatum in cibo aut in uestibus asseram: sed quo uarietas & commutatio in deterius reprehensionī proxima sit. Quod autem reprehenditur a uirtute procul est: uirtio mancipatur. Quod uitiosum arguitur peccato iungitur. Quod peccatum est: iuxta tuam sententiam in sinistra parte & hircorum grege describitur. Aut reuerteris igitur ad antiquū propositū: ut ouis possis eius esse ad dexteram. Aut si priorem sententiam peruersa pœnitentia commutaris: uelis nolis q̄q; barbam raseris: inter hircos numeraberis. Verum quid prodest iuscum uocare iuscum: & accusatoris docere inconstantiam: cum p propositionum series dilucēda sit: Oues & hēdos a dextra & sinistra: duos iustorum & peccatorū esse ordines non negamus. Arborem bonam fructus malos non facere: nec malam bonos: nulli dubium est. Decem quoq; uirgines sapientes & stultas: in bonas malasq; diuidimus: In diluuiō liberatos iustos: & peccatores aquis obrutos nō ignoramus. In sodoma & gomorra ereptum iustum: & impios igne consumptos: omnibus perspicuum est. X. quoq; plagis percussam aegyptum: & israel fuisse sospitem nouimus. In mari rubro transisse iustos: et pharao / nem cum suo exercitu demersum: etiam in scholis cantant paruuli. Sexcenta milia in deserto cecidisse quia in / creduli fuerint: et duos tantum terram repromissionis intrasse scripturae docent. et reliqua quae usq; ad opera / rios uineae in duos bonorum et malorū ordines descripsisti. Sed quale est: ut quia inter bonos et malos diuisio est: tu asseras inter ipsos bonos uel econtrario malos nullam esse distantiam: nihilq; referre: utrum i pecore ali / quis aries sit an ouicula: Vtrum primam lanam habeat: an secundam: Vtrum scabidum pecus sit et morbidū: an uegetum atq; suffultans: Maxime cum ezechiel oues rationabiles et diuersitatem inter pecus et pecus suae prophetiae auctoritate demonstrat dicens. Ecce ego iudico inter pecus et pecus: et inter arietes et hircos: et inter pecus pingue et macilentum. Pro eo q; lateribus et humeris impingebatis: et cornibus uestris ueutilabatis omnia infirma pecora: donec dispergerentur. Et ut sciremus quae ista sint pecora: statim intulit. Vos autem greges mei: oues pascuae meae: homines estis. Id ipsum ergo erit Paulus et ille pœnitens: qui cum patris uxore dormierat: quia in ecclesiam post pœnitentiā receptus est: Et quia simula dextris est: in eadē cū apostolo claritate fulgebit: Et quomodo in uno agello usq; ad messem: in cōsumationem mundi: zizania pariter frumenta q; succrescunt: Quae consequentia pisces boni et mali sagena christi et reti euāgelico continētur: Cur in typo ecclesiae in archa noe diuersa animalia: et pro qualitate meritorum diuersae sunt mansiones: Cur astitit regina a dextris tuis in uestigū deaurato circumdata uarietate: Cur ioseph in forma christi uariam habuit tunicam: Cur apostolus loquitur ad Romanos: Vnicuiq; sicut deus diuisit mensuram fidei: Sicut enim in uno corpore multa membra habemus: omnia autem membra non eundem actum habent: ita multi unum corpus sumus in christo: singuli autem alter alterius membra. Habentes autem donationes secundum gratiam quae data est nobis differentes: siue prophetia secundum mensuram fidei: siue ministerium in ministrando: siue qui docet in doctrina: qui exhortatur in exhortando: qui tribuit in simplicitate: qui praest in sollicitudine: & reliqua. Et in alio loco alius iudicat diem plus q̄ diem: alius iudicat omnem diem: unusquisq; in suo sensu abundat. Et ad Corinthios. Ego plantaui Apollo rigauit. sed deus incrementum dedit. Itaq; neq; qui plantat est aliquid: neq; qui rigat: sed qui incrementum dat deus. Qui plantat et qui rigat: unum sunt. Unusquisq; autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. dei enim sumus adiutores: dei agricultura estis: dei aedificatio estis. Et rursum alibi. Secundum gratiam quae data est mihi: ut sapiens architectus fundamentum posui: alius autem superaedificat. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere: praeterq̄ quod positum est: qui est christus iesus. Siquis autem superaedificat super fundamentum hoc aurum: argentum: lapides preciosos. ligna: scenum: stipulam: uniuscuiusq; opus apparebit. dies enim domini illud manifestabit: quoniam in igne reuelabitur: & singulorum opus quale sit ignis probabit. Si cuius opus manserit: quod superaedificauit: mercedem accipiet. Si cuius opus arserit detrimentum patietur. Ipse autem saluus erit: sic tamen quasi per ignem. Sic is cuius opus arsit & periit: & damnum sustinuit laboris sui: perdet quidem laboris praemium. sed ipse saluabitur: non tamen absq; probatione ignis: Ergo is cuius opus manserit: quod superaedificauit: sine ignis probatione saluabitur. & inter saluationem utiq; erit diuersitas aliqua. Necnon in alio loco: Sic nos inquit existimet homo: quasi ministros christi & dispensatores ministeriorum dei: Hic iam quaeritur inter dispensatores: ut fidelis quis inueniatur. Vis scire quoniam inter dispensatores sit multa di / stantia: Non dico de malis & bonis: sed de ipsis bonis qui ad dexteram stant. Audi consequenter. Nescitis quoniam qui in sacrificiis operantur: de sacrificiis comedunt. qui altario deseruiunt: de altario participantur. Sic & dominus disposuit his: qui euangelium annunciant: de euangelio uiuere. Ego aut non abutar horum aliquo. nō scripsi autē haec: ut sic fiant in me. Melius est mihi mori: q̄ ut gloriā meā quis euacuet. Si enim euange /

lizauero

Vide illi boni dicitur in pro
Koualdu in Antio Gm. Apule

Suffocata uerba

In scholis cantant paruuli

Scabidum pecus

lizauero non est mihi gloria necessitas quippe mihi incumbit. Ve enim mihi est: si non euangelizauero: nam si uoluntate hoc ago: mercedem habeo. Si autem nolens: dispensatio mihi credita est. Quæ est ergo merces mea ut euangelizans sine sumptu ponam euangelium Christi: ut non abutar potestate: quæ data est mihi in euangelio. Cum enim essem liber ex omnibus: omnium me seruam feci: ut plures lucrifacerem. Nunquid potes dicere peccare eos: qui uiuunt de euangelio? Et qui de sacrificiis participantur? Vtiq; non. Dominus enim disponit: ut qui prædicant euangelium: de euangelio uiuant. Apostolus autem qui non abutitur hac licentia: sed laborat manibus suis: ne quem grauet: & die & nocte operatur: & ministrat his qui secum sunt: utiq; ideo hoc facit: ut plus laborans: plus aliquid mercedis accipiat. Curramus ad reliqua. Diuisiones autem gratiarum sunt: idem autem spiritus. Et diuisiones ministeriorum sunt: Idem autem dominus. Et diuisiones operationum sunt: Idem autem deus: qui operatur omnia in omnibus. Vnicuiq; autem data est operatio spiritus: iuxta id quod expedit. Et iterum. Sicut corpus unum est & membra plurima habet: omnia autem membra corporis cum sint multa unum corpus est: sic & Christus. Verum ne dicas in uno corpore diuersa membra unum habere meritum: statim gradus describit ecclesiæ & ait: quosdam quidem posuit deus in ecclesiâ: primum apostolos: secundo prophetas: tertio doctores. Deniq; uirtutes & gratias curationum: opulationes: gubernationes: genera linguarum. Nunquid omnes apostoli? Nunquid omnes propheta? Nunquid omnes doctores? Nunquid omnes uirtutes? Nunquid omnes gratiam habentes curationum? Nunquid omnes linguis loquuntur? Nunquid omnes interpretantur? Aemulamini autem dona maiora: & adhuc excellentiorem uiam uobis demonstro. Cumq; de charitate uirtutis latius disputa set: adiecit. Siue prophetiæ euacuabuntur: siue linguæ cessabunt: siue scientia destructur. Ex parte enim cognoscimus: & ex parte prophetamus. cum autem uenerit quod perfectum est: euacuabitur quod ex parte est: & in continentibus. Nunc autem manent fides: spes: & charitas tria hæc. Maior autem horum est charitas. Sectamini charitatem: æmulamini spiritalia: magis autem ut prophetetis. Et iteq; uos loquimini. Et rursum. Gratias ago deo: q; omnium uestrum lingua loquor: ubi diuersa sunt dona: & alius maior: & alius minor est: & omnes spirituales appellantur: certe oues sunt: & stant a dextris: & inter ouem & ouem est aliqua diuersitas. Loquitur quidem de humilitate Paulus apostolus: ego sum nouissimus apostolorum: qui non sum dignus uocari apostolus: quia persecutus sum ecclesiam dei. Gratia autem dei sum id quod sum: & gratia eius in me uacua non fuit: sed amplius omnibus illis laboraui. Non ego autem sed gratia dei: quæ in me est. Verum tamen in eo q; se humiliat: ostendit posse apostolos alios minores: alios esse maiores. Et qui utiq; uas electionis dicitur: & cunctis amplius laborauit: non est iniustus deus: ut obliuiscatur operis eius: & dispar meritum æquali mercede compenset. Dehinc legimus: Sicut in Adam omnes moriuntur: ita & in Christo omnes uiuificabuntur: unusquisq; autem in suo ordine. Quoniam unusquisq; in suo resurget ordine: utiq; diuersa sunt merita resurgentium. Non omnis caro eadem caro: sed alia hominum: alia pecorum: alia uolucrum: alia autem piscium. Et corpora cælestia: & corpora terrestria: sed alia quidem cælestium gloria: alia autem terrestrium: alia claritas solis: alia claritas lunæ: alia claritas stellarum. Stella enim a stella differt in claritate: sic erit & resurrectio mortuorum. Quod tu sanctus doctus interpretes sic exposuisti: ut diceres spirituales differre a carnalibus. Ergo & spirituales & carnales in cælestibus erunt: & iam non solum oues: sed etiam hirci tui consendent regna cælorum: stella a stella differt in claritate: non oues & hirci: sed oues & oues. i. stella & stella. Deniq; alia inquit claritas solis: & alia claritas lunæ: ne stellam & stellam totum humanæ multitudinis assereres genus: solem posuit & lunam: quos certe inter hircos non poteris numerare. Sic inquit erit & resurrectio mortuorum: ut iusti in claritate solis luceant: & qui in sequenti gradu sunt lunæ splendore rutilent: ut alius Lucifer sit: alius Arcturus: alius Orion: alius Mazuroth: & cætera stellarum uocabula: quæ sacrata in Iob uolumine continent. Omnes enim ait: manifestari nos oportet ante tribunal Christi: ut recipiat unusquisq; quæ gessit per corpus siue bonum siue malum. Ac ne forsitan dicas: ante tribunal Christi nos manifestari: ut boni bona: mali recipiant mala: in eadem epistola docet. Qui parce seminat parce & metet. Et qui seminat in benedictionibus: de benedictionibus & metet. Certe qui plus & qui minus seminat: de parte sunt dextra. Et cum unius sementis genus sint: tamen mensura & numero differunt. Scribit ad ephesios idem Paulus: ut nota fieret nunc principatibus & potestatibus in cælis: per ecclesiam multiplex & uaria sapientia dei. Cernis q; in diuersis agminibus ecclesiæ uaria & multiplex sapientia dei prædicetur. Nec non in eadem epistola: unicuiq; autem nostrum data est gratia: iuxta mensuram gratiæ Christi non q; mensura Christi diuersa sit: sed tantum gratiæ eius infunditur: quantum ualemus haurire.

Cap. XLIII.

Rustra igitur oues & hircos: quinque & quinque uirgines: Aegyptios: & Israelitas & cætera huiuscemodi replicas: quia non est in præsentis retributio: sed in futuro. Vnde & dies iudicii in consummatione promittitur: quia nunc non est iudicium. Sine causa enim appellatur dies extrema iudicii: si modo iudicat deus. In præsentiarum nauigamus: luctamur: atq; pugnamus: ut in fine perueniamus ad portum: coronemur: triumphemus. Tu autem peruerse & lubricè præsentis sæculi conuersationem in futurorum exempla proponis: cum utiq; hic iniusticia sit: tibi iusticia: donec intremus in sanctuarium dei: & intelligamus in nouissimis eorum. Non aliter sanctus: aliter peccator moritur: in eodẽ mari nauigantibus: eadẽ tranquillitas & tēpestas

est: non aliter latro: aliter martyr occiditur. Nec alio modo de adulterio et prostibulis: alio de castis matrimo-
niis nascuntur liberi. Certe dominus et latrones æquali iudicio crucifixi sunt. Si idem est huius sæculi futuriq;
iudiciū: ergo quia hic pariter crucifixi sunt: et i futuro similiter habebuntur. Paulus et qui eū uinxerant: simul
nauigant: simul sustinent tempestatē: simul nauis fluctibus dissipata: in litus euadunt. Negare non potes: quin
inter uinctum et uinciētes diuersa sint merita. Et quomodo unum apostoli militūq; naufragiū: Refert postea
Paulus reuelationē: et eos qui i nauis fuerant: dicit sibi a domino esse donatos. Nunquid is cui donatur: et qui
donatur: unius meriti sunt: Decem sancti peccatricem possūt eruere ciuitatē: Loth cū filiabus ereptus est de
incēdio. liberati essent & generi si exire uoluissent. Et certe multa differentia est inter Loth & generos eius. Li-
beratur Segor una urbs de Pentapoli. Et quæ eiusdē meriti erat: atq; uni sententiæ subiacebat: cui Sodoma &
Gomorrah: Adama & Seboym sancti precibus custoditur. Ecce diuersum meritū in Loth & Segor: & tamen de
incendio pariter euadunt. Latrunculi qui absente Dauid uastauerant Sicelech & uxores eorū: & liberos in præ-
dam duxerant: die tertia ceduntur in cāpo: & quadrigenti homines ascensis camelis fugiunt: dic aliquā iter eos
qui cæsi sunt: & qui fugere potuerunt esse distantia. Legimus i euangelio turrē Siloe cecidisse super decem &
octo uiros: & obrutos occidisse. Certe iuxta sententiā Saluatoris: non soli fuerant peccatores: sed in formidinem
reliquoꝝ puniti sunt: ut pestilente flagello stultus sapientior fieret. Si omnium peccatoꝝ unū est supplicium: *Flagellatio*
iniuste alius occiditur: & per mortē alterius: alius cōmonet. Opponis mihi Gomorrah: unāq; mensurā & ue-
stitū & capillos & barbā & calciamenta ex æquo fuisse israelitarū: quasi nō & nos Christi corpus æqualiter acci-
piamus. Vna est i mysteriis sanctificatio domini & serui: nobilis & ignobilis: regis & militis: q̄q; pro accipientū
meritis diuersū fiat quod unū est. Qui enī indigne manducauerit & biberit: reus erit uiolati corporis & sangui-
nis Christi. Nunquid quia & Judas de eodem calice bibit: de quo & cæteri apostoli: unius cū reliq; erit meriti?
Quid si non uis recipere sacramentū: Certe omnes equaliter uiuimus: unū trahimus aerem: eodē humore ir-
rigamur: iisdē cibis pascimur. Porro si alimenta cocorū arte mutantur i melius: & fit aliqd; suauius cōdituris: hu-
iuscemodi cibi non naturæ satisfaciunt: sed uoluptati: æque esurimus: æque algemus: simul attrahimur frigore
æstibus & calore dissolui mur. Sol quoq; ipse & luna & omnis astroꝝ chorus & pluuia & mundus: æqualiter
nobis currunt: & iisdē omnes iuxta euangeliū i ribus irrigamur: boni & mali: iusti & iniusti. Si presentia exem-
pla sunt futuroꝝ: ergo & sol iusticiæ æqualiter iustis & peccatoribus: i piis & sanctis: Christianis & iudæis atq;
gentilibus orietur: cū scriptura dicat: timentibus autē dominū: oriet sol iusticiæ. Si timentibus oriet: ergo con-
tēptoribus & pseudo prophetis occidet. Oues quæ stant a dextris: ad regna cæloꝝ introducunt: hirci i tartarū
detruduntur. Parabola ista: non ouīū inter se merita: & e contrario describit hircorū: sed inter oues & hircos tan-
tum distantia facit. Neq; enī in oībus locis docent oīa: sed unaquaq; similitudo ad id refert: cuius similitudo
est. Sicut & decē uirginū non totius generis humani: sed sollicitoꝝ & pigroꝝ exempla sunt: quoꝝ alteri domini
semper prestolantur aduentū: alteri sōno & inertia sedantes futuro iudiciū non putant. Vnde & in fine parabo-
læ dicit: uigilate quia nescitis diē neq; horā. Sed in diluuiō liberatus est Noe: et oīs orbis iterit: oēs caro erant:
& propterea perierūt. Aut num eiusdē meriti dices filios Noe & Noe propter quē filii liberati sunt: Aut male-
dictū Cham i eodē pones loco: i quo et patrē: quia de diluuiō simul liberatus est: In passione Christi oēs declina-
uerūt: simul inutiles facti sunt: et nō fuit q̄ faceret bonū: non fuit usq; ad unū. Audebis ne igit; dicere: sic negasse
Petru et cæteros apostolos q̄ fugerūt: quomodo Cayphā et Phariseos: et clamantē populū crucifige crucifige
talē: Et ut de apostolis taceā: eiusdē ne sceleris tibi uidebit; reus Annas et Cayphas: et Judas proditor: cuius et
Pilatus: q̄ nolens compulsus est contra dominū ferre sententiā: Quanto maioris meriti fuit Judas: tanto maio-
ris criminis est: et quanto maioris criminis: tanto maioris et pœnæ: potentis enim potenter tormenta patientur.
Arbor mala fructus bonos non facit: nec bona malos. Si hoc ita est: responde mihi quomodo Paulus cū esset ar-
bor mala persequens ecclesiā Christi: fecit postea fructus bonos: et Judas cū esset arbor bona: signa faciens cum
apostolis: postea uersus in proditorē fecerit fructus malos: Tādiu ergo nec arbor bona malos fructus facit: nec
mala bonos: q̄ diu uel in bonitate sua: uel in malitia perseuerant: q̄ omnis Hebræus æqualiter facit pascha: et se-
ptimo anno liber efficitur: & iubilæo idest q̄nq; gesimo uniuersa possessio redit ad dominos: hoc nō de presenti
dicitur: sed de futuro: quia in sex diebus huius sæculi seruiētes: in septimo die uero et æterno sabbato liberemur.
Si tamē uoluerimus esse liberi: dum adhuc seruiamus in sæculo. Si autē noluerimus. pforabitur nobis auricula:
in testimoniū iobediētiæ. et cū uxore et filiis nostris quos pretulimus liberati. i. cū carne et operibus iugiter ser-
uiemus. Parabola autē seminātis quæ ex utraq; parte ternos fructus facit: et iuxta apostolū sup fūdamentū Chri-
sti alius edificat aurū: argētū: lapides preciosos: alius ligna: scēnū: stipulā: cum et in domo magna diuersa uasa
sint. pspicue patet: Et huic uelle cōtradicere: aptissime i prudētia est. Tamē ne exultet in mēdacio: et exēplū apo-
stolorū in preiudiciū cētenariū: et sexagenariū et trigenariū afferat numeri: sciat in Mattheo et in Marco aposto-
lis: qui sua uniuersa dimiserant: centuplum repromissū. In euangelio autē lucæ multo plura *πολυπλεισμονα*:
& penitus in nullo euāgelio pro centū scriptum esse septem: seq; aut falsariū: aut imperitiā: reum teneri: nec no-
cere nobis: quia in alio euāgelio a centum: in alio a triginta incipit numerari: cum omnis scriptura maxime ue-
tus: minorem preponat numerum: & sic ad maiorē gradatū conscendat. Verbi gratia: ut dicat aliquē fuisse āno
rum quinq; & septuagita & centū: nec tamen quinq; & septuagita plura poterunt esse: q̄ centū: quæ priora sūt
nominata. Si nō accipis in bonā partē diuersitatē numeri. c. & lx. & xxx. nec in malam partem accipies. Et idē
uitiū erit feminis: quod secus uia cecidit: & sup petras: & sup spinas. Si & illa tria: & hæc uel in bonā uel i malā
partē singula sūt: stultū fuit pro duabus rebus sex species numerare: presertim cū i Mattheo & i Marco & i Luca
narrata pa-

Segor.

Paulus arbor mala
Judas arbor bona

Subtilis animus

Minor nūm preponit

narrata parabola Saluator semper intulerit: qui habet aures audiendi audiat. Vbi nihil est quod intrinsecus la-
teat: frustra ad intelligentiam mysticam prouocatur.

Cap. XLV.

Sed autem pater & filius mansionem faciunt apud credentes: & ubi Christus hospes est: ibi nihil deesse
existimas: puto q; aliter Christus habitauerit in Corinthiis: aliter in Ephesiis. Hoc est aliter i iis apud
quos Paulus apostolus peccata multa reprehendit: & aliter in iis: quibus sacramenta a saeculis ignora-
ta differuit: aliter in Tito & Timotheo: aliter in Paulo. Certe inter natos mulierum non fuit maior Ioanne Bap-
tista: ubi autem maior dicitur: necesse est ut caeteros habuerit minores. Et qui minor est i regnum caelorum: ma-
ior est illo. Vides ergo q; in caelis sit maximus & minimus: & inter angelos quoq; & inter uisibiles creaturas sit
multiplex & infinita diuersitas. Quare dicunt apostoli domine auge nobis fidem: si omnium una mensura est?
Et dominus ad discipulum: modicae fidei quid dubitasti? In Hieremia quoq; de futuro regno legimus: Ecce di-
es ueniunt dicit dominus: ut feriam domum israel: & domui Iacob foedus nouum: non secundum pactum: qd
pepigi cum patribus uestris. Et post paululum: dabo legem meam in uisceribus eorum: & in corde eorum scri-
bam illam: & ero eis in deum: & ipsi mihi in populum: & non docebit uir ultra proximum suum: & uir fratrem
suum: dicens cognoscite dominum. Omnes enim cognoscent me a maximo usq; ad minimum: perspicue ex co-
textu ipsius loci: futurum Christi regnum propheta describit. Et qua consequentia ibi erit minimus & maxi-
mus: si omnes aequales futuri sunt? Vtiq; ea qua in euangelio dicitur: Qui docterit & fecerit: hic uocabitur ma-
ximus in regno caelorum. Qui autem docuerit & non fecerit: erit minimus. In conuiuio Saluator praecipit: ut
inferiorem praecipitemus locum: ne cum maior uenerit: de superiori turpiter extrudamur. Si cadere non pos-
sumus: sed tantum per poenitentiam subleuamur: quid sibi uult schala illa in Bethel: per quam angeli descen-
dunt: atq; conscendunt: qui de caelis ad terram ueniunt? Certe inter oues & ad dexteram stabant: dum ibi esset:
angeli de caelis descendunt: & Iouinianus de eorum possessione securus est. Quis autem risum tenere queat i
eo: q; multas mansiones apud patrem: ecclesias arbitretur i toto orbe diffusas: cum manifestissime scriptura do-
ceat secundum euangelium Ioannis: non de ecclesiarum numero: sed de caelorum mansionibus: & aeternis taber-
naculis: qua propheta desiderat: domino fuisse sermonem? In domo inquit patris mei mansiones multae sunt.
Si quo minus dixissem uobis: quia uado uobis parare locum: & si abiero & praeparauero uobis locum: iterum
ueniam & accipiam uos ad meipsum: ut ubi ego sum & uos sitis. Locus & mansiones quas praeparare se dicit
Christus apostolis: in domo utiq; sunt patris. i. in regno caelorum: non in terra: in qua praesens apostolos relin-
quebat. Simulq; sensus scripturae intuentus: dicerem inquit uobis quia uado & praeparabo uobis locum: si no-
mansiones multae essent apud patrem: hoc est si non unusquisq; mansionem sibi non ex largitate dei: sed ex p-
priis operibus praepararet. Et ideo non est meum parare sed uestrum: quia & iuda nihil profuit paratus locus
quem suo uitio perdidit: iuxta quem sensum & illud intelligendum: quod ad filios dicitur Zebedei: quorum
alter a sinistris: alter cupiebat sedere a dextris. Calicem quidem meum bibetis: sedere autem a dextris meis siue
a sinistris: non est meum dare uobis: sed quibus paratum est a patre meo. Non est filii dare: & quomodo patris
est praeparare? Paratae inquit sunt in caelo diuersae & plurimae mansiones: plurimis diuersisq; uirtutibus: quas
non personae accipiunt: sed opera. Frustra ergo me petitis: quod in uobis situm est: quod pater meus illis para-
uit: qui dignis uirtutibus ad tantam ascensuri sunt dignitatem. Porro quod ait iterum ueniam & accipiam uos
ad meipsum: ut ubi ego sum & uos sitis: proprie ad apostolos loquitur: de quibus & i alio loco scriptum est: ut
quomodo ego & tu pater unum sumus: sic & illi in nobis unum sint: qui crediderunt: qui perfecti sunt: qui pos-
sunt dicere pars mea dominus. Si autem non sunt plurimae mansiones: quomodo & in ueteri testamento & in
nouo alium ordinem pontifex tenet: alium sacerdotes: alium leuitae: alium ianitores: alium aeditui? Et i limine
Ezechielis ubi futurae ecclesiae & caelestis Hierusalem ordo describitur: sacerdotes qui peccauerant regradantur
in aedituos & in hostiarios: & cum sint in templo dei: hoc est a dextris: non sunt inter arietes: sed inter minimas
oues. In fluuio quoq; illo qui de templo egreditur: & irrigat salsum mare: & uniuersa uiuificat multae species pi-
scium describuntur. Quare in regno caelorum archangeli sunt: angeli: throni: dominationes: potestates: cheru-
bin: & seraphin: & omne nomen quod nominatur: non solum in praesenti saeculo: sed etiam in futuro. Sine cau-
sa diuersitas nominum est: ubi non est diuersitas meritorum. Archangelus utiq; aliorum minorum angelorum
archangelus est: & potestates & dominationes habent alia: super qua exerceant potestatem: & i qua subiecta
dominentur. Hoc in caelis est: hoc in mysterio dei: ne nos solito more irrideas atq; subannes si imperatorem po-
suerimus: & perfectos eius & comites: & tribunos: & centuriones: & manipulos: & reliquum militiae ordinem.

Cap. XLVI.

Illud autem quod ait: nescitis quia corpora uestra templum est spiritus sancti: ualde friuolum est: cum scrip-
tura diuina soleat & unum pluraliter: et plura singulariter appellare: et tamen sciat in templo quoq; ip-
so multas esse mansiunculas: esse exterius atrium: esse interius uestibula: esse sanctum: esse sancta san-
ctorum: sunt et culinae in templo: sunt et cellariola: sunt et torcularia: et uasorum receptacula. Ita et in templo corporis
nostri: diuersa sunt merita. Non aequae deus omnes inhabitat: nec ad eandem mensuram omnibus infundit de spiri-
tu. Moyse auferitur: et septuaginta presbyteris datur. Puto aliam esse abundantiam fluminis: aliam riuulorum. He-
liae spiritus Helisaeo duplex datur: unde et duplex gratia fecit signa maiora. Ille uiuus mortuum: iste mortuus
mortuum suscitauit. Ille famem imprecatus est populo: iste obsessae ciuitati sub una die hostiles copias pre-
buit: licet hoc quod ait: nescitis quia corpora uestra templum est spiritus sancti: de cuncta credentium dicat ec-
-xxxvii.

Helia spiritus Helisaeo datur

Manichei

clesia: qui pariter congregati unū Christi corpus efficiūt. Hic iā q̄rit in corpore: qui pedibus Christi dignus sit: qui capite: qui oculus eius sit: qui manus. Quod & duæ mulieres in euāgelio: poenitens & sancta significant: q̄ rū altera pedes: altera caput tenet. Tāetsi nōnulli æstimēt unā esse: & quæ primū cœpit a pedibus: eam gradatī ad uerticē peruenisse. Sed & illud quod obiecit nō pro his rogo tantū: sed pro illis qui credituri sūt per uerbum eorū in me: ut sicut ego pater in te: & tu in me unū sumus: ita omnes unū sint in nobis: & omnis populus Christianus unū sit in deo quasi filii charissimi diuine consortes naturæ: iā supra diximus: & nūc plenius inculcandū est: non nos secundū naturā: sed secundū gratiā unū esse in patre & filio. Neq; enim eiusdē substantiæ est: quod Manichæi solent dicere: anima humana & deus. Sed dilexisti inquit eos: sicut & me dilexisti. Vides ergo q̄ i cōfortiū substantiæ eius assumimur: non naturæ esse sed gratiæ: & ideo nos diligit: quia filium dilexit pater: & mēbra diligunt scilicet a corpore. Quot quot. n. receperunt Christū dedit potestātē filios dei fieri: qui credūt in nomine eius qui non ex sanguinibus: neq; ex uoluptate carnis: neq; ex uolūtate uiri: sed ex deo nati sūt. Uerbum caro factū est: ut nos de carne transiremus in uerbum: nec uerbum desit esse quod fuerat: nec homo pdidit esse: qd̄ natus est. Gloria aucta est: non mutata natura. Vis scire quomodo cū Christo unū corpus efficiamur? Doceat te ipse qui condidit: qui comedit carnem meā: & bibit sanguinē meū: hic in me manet: & ego in illo. Sicut misit me uiuens pater: & ego uiuo propter patrē: & qui comedit me: uiuit propter me. Iste est panis: qui de cælo descendit. Sed & Ioānes Euangelista: qui de pectore Christi auferat sapientiā: in eadem uerba cōcordat dicens. In hoc intelligimus q̄ in eo manemus: & ipse in nobis: quoniā de spiritu suo dedit nobis. Siquis confessus fuerit: quoniā Iesus est filius dei: deus in eo manet: & ipse in deo est. Si credis in Christo: quomodo & apostoli crediderūt: unū cū eis in Christo corpus efficieris. Si autē temerariū est fidē eorū tibi & opera uendicare: qui fidem eandem & opera non habes: eūdem locū habere non poteris. Porro quod iactitas sponsam: sororem: matrē: & oīa hæc uocabula unius esse ecclesiæ: cūctosq; credentes his nominibus significari: contra te facit. Si enim unus ordo ecclesiæ est: & non habet plurima mēbra in uno corpore: quid necesse est ut sponsa soror uocetur & mater? Nisi aliorū sponsa: aliorū soror: aliorū mater sit? Stant quidem omnes ad dexterā: sed alius stat ut sponsus: alius ut frater: alius ut filius. Filioli inquit mei quos itex parturio: donec Christus formetur in uobis: putasne eiusdē esse meriti eos qui parturiunt: & qui parturit? Vnde & stulte asserere uoluisti omnia mēbra æqualiter nos diligere: nec oculū preponere digito: nec manū auriculæ sed in singulorū amissione membrorū dolorē esse cōmunē: cū apostolus doceat ad Corinthios: alia mēbra esse honestiora: alia uerecūdiora: & quæ uerecūdiora sūt: maiore honestate circūdari: quæ uero p se honesta: nostra non indigere sollicitudine. Eiusdē ne ordinis arbitraris & meriti os: & aluū: oculū & meatus: per quos fumus egerit & urina? Lucerna iquit corporis tui: est oculus tuus. Si oculus cæcus fuerit: totū corpus in tenebris est. Si digitū amputes: si sūmitatē auriculæ: est quidē dolor: sed non tantū dānū: nec tanta cū dolore deformitas: q̄ta si oculos eruas: truces nares: os disseces. Sine aliis membris uiuere possumus: sine aliis omnino non possumus. Sūt peccata leuia: sūt grauiā. Aliud est decē milia talenta debere: aliud quadrantē. Et de ocioso quidē uerbo & adulterio: rei tenebimur: sed non est idē suffūdi & torqueri: & erubescere & lōgo tēpore cruciari. Putas nostrū esse quod loquimur? Audi apostolū Ioāne. Qui scit fratrem suū peccare peccatū: non ad mortē petat & dabit ei uitā peccati non ad mortē. Qui uero peccauerit ad mortē: quis orabit pro eo? Cernis q̄ si pro peccatis minoribus deprecemur: ipetremus ueniā? Si pro maioribus: difficilis ipetratio sit: & inter peccata & peccata magnā esse distantiā? Vnde & de populo israel: quia peccauerat peccatū ad mortē: dicitur ad Hieremiā. Noli orare pro populo hoc: nec assumes pro eis deprecationē: & non oblitas mihi: quia nō exaudiā te. Si autē omnes æqualiter & introimus sæculū: & eximus de sæculo: & hoc preiudiciū futurorū est: ergo æqualiter & iusti & peccatores habebimur apud deū: quia nūc pari modo & generamur et morimur. Quod si duos contēdis esse Adā: alterū terrenū: alterū cælestē: et qui i terreno fuerint eos esse ad sinistrā: qui uero i cælesti: eos esse a dextris. Respōde mihi iterū: ut de duobus fratribus iterrogē. Esau i terreno fuit: an i cælesti? Nulli dubiū est qn i terreno eū fuisse respōdeas. Iacob i quo fuit? Dices p̄tinus i cælesti? Et quomodo i cælesti fuit: cū adhuc Christus nō uenisset i carne: q̄ secundus et cælestis Adā dicit? Aut igiē oēs ante incarnationē Christi in ueteri reputabis Adā: et iusti quoq; i terreno hoīe: et ad sinistrā erūt iter hircos tuos. Aut si ipiū est ibi Isaac ponere: ubi Ismahel: ibi Iacob: ubi Esau: ibi factos: ubi peccatores: nouissimus Adā ex eo tēpore numerabit: quo Christus est natus ex uirgine. Et argumentū duorū Adā non proficiet ouibus et hædis tuis: quia in primo Adā et oues et hædos cōuincimus fuisse: et i uno atq; eodē homine: alios a dextris dei stetit: alios a sinistris. Ab Adā enī usq; ad Moysē mors sup omnes dominata est: etiā sup eos qui nō peccauerūt in similitudinē preuaricationis Adam.

Cap. XLVII.

de eo autē qd̄ niteris approbare cōiutiū et homicidiū racha et adulteriū et ociosū sermonē et impietate nō supplicio repēdari: iā et supra tibi respōsū ē: et nūc breuiter respōdebo. Aut peccatorē te negabis: ut nō sis reus gehēnæ: aut si peccator fueris etiā de leui crimie ducēris ad tartarū. Os inqt qd̄ mētē: occidit aiām. Suspicio te aliq̄do ut hoīem fuisse mētē: oīs enī hō mēdax ut sit solus deus uerax: et iustificet i sermonibus suis: et uicat cū iudicauerit. Aut igiē hō nō eris: ne mēdax sis: aut si quia hō es: mēdax fueris: cū parricidis et adulteris punieris: nulla est enī inter peccata diuersitas: et nō tibi habebūt tantas gratias: quos de humili in sublimē eleuas: quantum irascuntur: quos propter leue quotidianūq; peccatū in exteriores tenebras retrulisti. Si autē in p̄secutione: qui suffocat: et qui decolat: et qui fugerit: et qui in carcerem retrusus obierit: in uariis lucte generibus una corona uictoriæ est: et hoc p nobis facit. In martyre enī uolūtas: ex qua ipsa mors nascit: corōatur. Meū est opponere me gentiliū furori: et dominū nō negare. Iā in illos arbitrio est: aut decolare: aut uere:

aut re-

aut recludere in carcere: aut uaria adhibere genera pœnarum: quod si fugero: & in solitudine abiero: eadē erit corona morientis: quia eadē & causa mortis est Christus. Ad illud uero quod dicis: iter eū fratrem qui semper cū patre fuerit: & qui postea pœnitens est receptus: nihil penitus discrepare: Adicio si uis: & drachmā unā: quæ p̄ dita fuerat: & inuentā iunctā esse cū reliquis: & ouem unā quā nonagintanouē ouibus derelictis bonus pastor inquisiuit & retulit: explese numes: centenariū. Sed aliud est pœnitentē esse: & lachrymis ueniam deprecari: aliud semper esse cum patre. Vnde per Ezechielem ad reportandam ouem: & perditum quondam filium: loquitur pastor & pater: & suscitabo pactum meum tecum: & scies quia ego dominus: & recordaberis: & confundere: ut non sit tibi ultra aperire os p̄ confusionem tuam: cū placatus fuero tibi in omnibus quæ fecisti: ut nihil minus iusto habeant pœnitentes: sufficit eis pro omni pœna sola confusio. Vnde & in alio loco dicitur ad eos: & recordabimini uias uestras: pessimas: & omnium sceles: quibus polluti eratis: & displicebit uobis in cōspectu uestro in omnibus malitiis uestris: quas fecistis. Et scietis quia ego dominus: cū benefecero uobis propter nomen meū: & non secundū uias uestras malas: neq; secundū scelera uestra pessima. Arguitur quoq; a patre filius: q; saluti fratris inuideat: & cū angeli letentur in cælo: ille liuore crucietur. Quāq; duos fratrum similitudo frugi & luxuriosi: non ad merita totius generis humani: sed uel ad iudæi pertineant Christianiq; personas: uel ad sanctos: & pœnitentiū. Super qua parabola libellū quondā Damaso episcopo dum adhuc uiueret dedicaui. Porro si operariis primæ horæ & tertiæ & sextæ & nonæ & undecimæ: unus denarius redditur: & ab eis incipit premium: qui nouissimi in uinea laborauerunt: et hic non unius tēporis: & unius ætatis homines describuntur: sed ab exordio mundi usq; ad finē uocationū sacramenta sunt diuersas: prima hora uocatus est Abel & Seth. Tertia Enoch et Noe. Sexta Abraham Isaac et Jacob. Nona Moyses et propheta. Undecima gētilium populus. Cui primo redditur merces: quia in crucifixū credens dominū difficultate fidei magnitudinē meruit premiorum. Multiq; reges et propheta quæserunt uidere quæ uidemus: et nō uiderūt. Vnus autē denarius: nō unū est premium: sed una uita: et una de gehēna liberatio. Ceteros quomodo ad indulgentiā principalē diuersos criminum rei dimittunt de carcere: & unusquisq; pro labore uel opibus suis: in hoc uel in illo statu uitæ est: ita & denarius quasi indulgentia ueri p̄cipis: oēs p̄ baptismū emittit de carcere. Jam nostri laboris est pro diuersitate uirtutum diuersa nobis premia p̄parare.

Ille liuore crucietur
Libellus de filio galigo infra

Cap. XLVIII.

Hucusq; p̄ partes ad proposita respondimus: sequēs sermo in cōmune ad oēs respōdebit: dominus ad discipulos suos: Qui uult inquit inter uos maior esse: sit oīum minimus. Si oēs in cælo æquales futuri sumus: frustra nos hic humiliamus: ut ibi possimus esse maiores. De duobus debitoribus qui gentos denariorū & quinquaginta: cui plus dimittit plus amat. Vnde & saluator: dico inquit tibi remittunt ei peccata multa: quoniā dilexit multū. Cui autē minus dimittit: minus diligit. Qui minus diligit: & minus ei dimittitur: utiq; in minori gradu erit. Paterfamilias proficiscēs tradidit seruis suis substantiā: alii quiq; talēta: alii duo: alii unū: unicuiq; secundū p̄prias uires. Simile quod et in alio euāgelio scribit: q; homo nobilis proficiscēs in regionē longinquā: ut acciperet sibi regnū: et reuertere: uocauerit. x. seruos: et dedit eis singulas mnas: de quibus unus lucratus est. x. mnas: alius quinq;: et singuli iuxta uires suas et emolumentū: uel. x. uel quinq; acceperint ciuitates. Porro alius qui unū talētū siue unā mnā acceperat: quod acceperat in fodis: siue in sudario colligauit: et domini reseruauit ad uentū. Primo cōsiderandū: q; iusti nō spe p̄fectus laborant: ut uult noster Zenō: sed ne pdant quod acceperat: iste qui mnā & talētū in fodis: ne pderet quod acceperat: nō peccauit: magisq; laudāda est cautio reseruātis: q̄ cassus labor eorū: q; sine laboris premio desudarūt. Deinde q; hoc ipsū talentū quod auferat a timido uel negligēte seruo: nō det ei qui minus lucri fecerat: sed q; plus. i. q; sup. x. positus fuerat ciuitates. Si numerus nō facit ordinē: quare dixit dedit unicuiq; secundū suas uires. Si eadē lucra sūt qnq; talentorū: & x. cur ei q; minus lucri fecerat nō decē: & ei qui plus: nō qnq; tradunt urbes? Quod autē dominus nō his cōtentus sit quæ habemus: sed semp̄ maiora desideret: ipse mōstrat dicens: Quare nō dedisti pecuniā meā ad trapezetas: & ego ueniēs cū usura exegisse. Quod quidē & Paulus apostolus sciēs: preteritorū obliuiscit: & ad ea quæ ante sūt: se extendit. i. quotidie proficit: nec seruat in sudario delicate gratiā quā accepit: sed auarus negociator renouat de die in diem: & de crescere se putat: nisi semp̄ creuerit. Sex urbes fugitiuorū describunt in lege homines iterficere uolētes: & ipse se urbes sacerdotales sūt. Interrogare libet: fugitiuos istos iter hircos tuos: an iter oues nostras colloces? Si hirci essēt: occiderent ut homicidæ ceteri: nec ministrorū dei intrarēt ciuitates. Si oues dixeris: utiq; nō erūt tales oues quæ absq; luporū metu tota libertate pascant. Et probabit tibi oues quidē eas esse: sed erroneas a dextris esse uerū nō stare: sed fugere donec moriat sacerdos magnus: & ad inferna descēdens: liberet aīas fugitiuorū. Gabonitæ occurrūt filiis israel: & cæsis aliis gētib; in lignarios & aquarios reseruāt: Tantiq; apud deū meriti sūt: ut stirps Saul ab eorū iniuriis sit deleta. Inter quos eos collocabis? Inter hircos: sed non sūt interfecti & sententia domini iudicant oues. Sed dicit scriptura diuina q; non sint eiisdē meriti: cuius & israelitæ. Vides ergo q; stent quidē a dextris: sed multo inferiori gradu. Inter Dauid uirū sanctū: & Saul regem pessimū medius Ionathas fuit. Quē nec inter hædos possumus ponere: q; propheta amore dignus est: nec inter arietes: ne parē eū faciamus Dauid: maxime cum & ipse interfectus sit. Erit igitur inter oues: sed in inferiori ordine. Et quomodo inter Dauid & Ionatham: ita inter ouem & ouem cogitis suscipere differentias. Seruus qui cognouit uoluntatem domini sui: & non p̄parauit: nec fecit secundum uoluntatem eius uapulabit multis: qui autem non cognouit & nō fecit: plagis uapulabit paucis. Omni enim cui multum datum est: multum queretur ab eo: & cui commēdatur multū: plus exigitur ab illo. Ecce seruo & seruo plus minusue cōmittit: & pro qualitate cōmissi atq; peccati plagarum quoq; numerus irrogatur. Tota iudex terræ Tribuūq; descriptio futuræ ecclesiæ in cælis typus est. Le

Mna

Auarius negotiator.

Lignarij
Aquarij

gamus Iesū nauē: legamus Ezechielis extremas partes: & uidebimus quicquid in altero quasi p̄ historiā in ter-
ra distribuitur: in altero in caelis spiritualiter repromitti. Quid sibi uolunt in descriptione templi septē & octo
gradus? Quid rursū in psalterio post elementa centesimi octauidecimi psalmi: quibus mysticū erudimur al-
phabētū: per quindecim gradus usq; illuc peruenimus: ut possimus canere. Ecce nunc benedicite dominū omnes
serui domini: qui statis in domo domini: in atriis domus dei nostri: Quare duae & semis tribus trans iordanē
habitantes: ubi plurima sunt iumēta: & nouē & semis reliquae: uel expellūt pristinos habitatores de sedibus suis:
uel cū ipsis habitant. Cur leuitica Tribus in terra partē non accepit: sed dominus pars eius est: & inter ipsos Le-
uitas & sacerdotes: ad sancta sanctorū ubi cherubi & propiciatoriū est: pontifex solus ingredit. Quare reliqui
sacerdotes lineis tantū utunt̄ uestibus: & nō habent indumentū auro: hiacyntho: cocco purpura: byssoq; cōtex-
tū: Inferioris gradus Leuitae & sacerdotes & plaustra & boues accipiūt: Maioris ordinis ipsi gestant archā do-
mini humeris suis: si tollis ordinē tabernaculi: tēpli: ecclesiae: si omnes quia dextris sunt: corpus unū ut uulgo di-
citur ^{evs oia} ad militiā prodit: ne quicq; Episcopi frustra presbyteri sine causa dyaconi sunt. Quid perseue-
rant uirgines? Quid laborant uiduae? Cur maritae se continent? Peccemus omnes & post p̄nitentiā idem eri-
mus: quod apostoli sunt. Verum iam cepimus terram perspectare de pelago: & post montes gurgitum & spu-
mosos fluctus & nauem uel in sublimē erectam: uel in mari praecipitem: paulatim fessis & languentibus por-
tus aperitur.

Quod uis de nuptis: uiduis: uirginibus. Viduitati uirginitatē: uiduitatē pretulimus matrimonio. Expositi-
ta est ^{epi ko} ^{III} id est concilio apostoli: de huiusmodi quaestionibus disputantis: singulis opinionibus
responsū est. Saecularis quoq; litteratura uenit ī mediū: quae uirgines fuerint: quae uniuirae: & ecōtrario q̄s
interdū habeat molestias uinculū cōiugale. Transiuimus ad secundā partitionē: in qua negat eos: qui tota fide
baptisma consecuti sunt deinde posse peccare: Et docuimus q̄ excepto deo: ois creatura sub uitio sit. nō q̄ uni-
uersi peccauerint: sed q̄ peccare possint: & similiū ruina stantiū metus sit. Tertio uenimus ad ieiunia. Et quia ad
uersarii duplex propositio fuerat: uel ad philosophos: uel ad diuina scriptura: prouocātis exēpla: nos quoq;
ad utraq; respondimus. Quarta. i. extrema diuisio: oues & hēdos: dextram & sinistra: iustos & peccatores: in
duos ordines distribuerat: uolens ostendere nullā inter iustum & iustū: peccatorem & peccatorem esse distantia.
Et ut hoc probaret: infinita de scripturis exēpla congererat: quasi suo sensui congruentia: cuius nos quaestioni
& argumentis & exemplis respondimus scriptura: ueteremq; Zenonis sententiā tā cōmuni sensu q̄ diuina le-
ctione contriuiimus. Nunc restat ut Epicurus nostrū subantē in hortulis suis inter adolescentulas & mulierculas
alloquamur: fauent tibi crassi: nitidi: dealbati. Adde si uis iuxta Socraticā irrisionē: omnes sues & canes: & quia
carne amas: uultures quoq; aquilas: accipitres: & bubones: nunq; nos Aristippi multitudo terrebit. Quoscuq;
formosos: quoscūq; calamistratos: quos crine cōposito: quos rubentibus buccis uidero: de tuo armento sunt: im-
mo inter tuos sues grūniunt de nostro grege tristes: pallidi: sordidati: & quasi peregrini huius saeculi: licet sermo
ne taceant: habitu loquuntur & gestu. Heu mihi quia peregrinatio mea prolongata est: habitauit cū habitanti-
bus cedar: uidelicet in tenebris huius mundi: quia lux lucet in tenebris: & tenebrae eā nō cōprehenderunt. Ne
glorieris q̄ multos discipulos habeas: filius dei docuit in iudaea: & xii. tantū illū apostoli sequebantur soli. Tor-
cular inquit calcaui solus: & de gentibus uir non est mecū. Ille in passione solus remansit: & Petri quoq; erga eū
trepidauit cōstātia. pharisaorū autem doctrinae ois populus applaudebat: dicēs crucifige crucifige talē: nō habe-
mus regem nisi Caesarem. i. uitia sequimur: non uirtutes: epicurus non Christū: louinianū non apostolū Paulū.
Quod multi acquiescunt sententiā tuae: iudiciū uoluptatis est: non enī tā te loquentē probant: q̄ suis fauent ui-
tiis. In circulis platearū quotidie fictus ariolus stultorū nates uerberat & obtorto fusta dentes mordentium qua-
titate tamen dēst qui semper possit induci: & pro magna sapientia reputas: si plures porci post te currāt: quos
gehēnae succidiae nutrias post preconium tuū: & balneas quae uiros pariter & scēminas lauant: omnis ipatentia
quae ardentē prius libidinē quasi uerecundiae uestibus protegebat: nudata est & exposita: quae ante in occulto
erant: nunc in propatulo sunt. Ostendisti tales discipulos non fecisti: hoc profecit doctrina tua: ut ne peccatū
quidem p̄nitentiā habeat. Virgines tuae: quas prudentissimo consilio: quod nemo unq; legerat: nec audierat
de apostolo docuisti: melius est nubere q̄ uri: occultos adulteros in apertos uerterunt maritos. Non sua sit hoc
apostolus: non electionis uas. Virgilianum consilium est.

Coniugium uocat: hoc praetexit nomine culpam.

Quadringenti ferme anni sunt: q̄ Christi predicatio fulget in mundo. Ex quo innumerabiles hēreses tunica
illius cōsciderunt: uniuersus p̄ error de Chaldaeo et Syro et Graeco sermone processerat. Basilides magister
luxuriae et turpissimorum complexuum post tot annos ita in louinianum quasi in Euphorbum transforma-
tus est: ut latina quoq; lingua haberet hēresim suam. Nulla ne fuit alia in toto orbe prouincia quae reciperet
preconium uoluptatis: in qua coluber tortuosus irreperet: nisi in qua Petri doctrina super se petram fundauit
Christus: in qua uexillum crucis & predicationis auctoritas idolorum templa destruxerat: E regione luxu-
riae penis: uentris: et gutturis subuertere nititur fortitudinem crucis. Vnde per Esaiam loquitur deus: populus
meus qui uos beatificant: seducunt uos: & semitas pedum uestrorum conturbant. Nec non per Hieremiam: fu-
gite de medio Babylonis: et seruate unumquiscq; animam suam: et nolite credere pseudo prophetis: qui dicunt
pax pax: et non est pax: qui semper ingeminant: templum domini: templum domini. Prophete tui uiderunt ti-
bi fallas: et insipientia: non aperuerunt iniquitatē tuam: ut te ad p̄nitentiā prouocarent qui deuorāt plābē suā
ut cibū panis: deū non inuocauerunt. Hieremias captiuitatē nūcians: lapidatur a populo. Ananias filius Azor:
frangebat

EVUWMA

Prorsū subantē in hortulis
crassi: nitidi: dealbati.

Ariolus stultorū nates uerberat

Succidiae nutrias post preconium tuū

Basilides magister luxuriae

frangebat ad presens ligneas torques: & in futuræ ferreas preparabat. Semper pseudo prophetæ dulcia pollicetur: & ad modicum placent: amara est ueritas: & qui eam predicant replentur amaritudine. In azimis enim ueritatis & sinceritatis domini pascha celebrat: & cum amaritudinibus comedit. Egregia sane uox: & quam audiat sponsa Christi inter uirgines & uiduas & cælibes: unde & ipsum nomen inclutum est: quod cælo digni sint qui coitu careant: Raro ieiunare: crebrius nubite. Non enim potestis implere opera nuptiarum: nisi mulsu & carnes & nucleu sumpseritis. Viribus opus est ad libidinem. Cito caro consumpta marcessit. Nolite metuere fornicationem. Qui semel in Christo baptizatus est: cadere non potest: habet enim ad despumandas libidines solatia nuptiarum. Quod & si cecideritis: redintegrabit uos poenitentia: & qui in baptismo fuistis hypocritæ: eritis in poenitentia solidæ fidei: neque turbemini: putantes inter iustum & poenitentem aliquid interesse: humilioris gradum dare quidem ueniam: sed coronam tollere: una est enim retributio: qui ad dexteram steterit: introibit in regna cælorum. His consiliis subulci tui pastoribus nostris ditiores sunt: & hirci plurimas secum capras trahunt. Equi inlanientes in scæminas facti sunt: statim ut mulieres uiderint hinnunt: & impatientiam suam: pro nefas: scripturas solant exemplis: sed & ipsæ mulierculæ miseræ: & non miserabiles preceptoris sui uerba cantantes: quid enim nisi semet requirit deus: non solum pudicitiam: sed etiã uerecundiam perdiderunt maioriq; procacitate defendunt libidinem: quæ exercent. Habes preterea in exercitu tuo plures succenturiatos: habes scurras & uelites in presidiiis crassos: comptos: nitidos: clamatores: qui te pugnis calcibusq; defendant. Tibi cedunt de uia nobiles: tibi osculant diuites caput. Nisi enim tu uenisses: ebrii atq; ructantes paradisu intrare non poterant: macete uirtute: immo uitiis: habes in castris tuis & amazonas exercitus paterfamilias es: in auariis tuis non turtures: sed upupæ nutriunt: quæ tota fetidæ uoluptatis lustra circumuolat. Me carpe: me disuice: obuice crimina quæ uolueris: arguæ luxuriæ & deliciarum. Magis me amabis: si talis fuero: ero enim de armento tuo. Sed ad te loquar: quæ scriptam in fronte blasphemiam Christi confessionem delesti. Urbs potens: urbs orbis domina: urbs apostoli uoce laudata: interpretare uocabulum tuum. Roma aut fortitudinis nomen est apud grecos: aut sublimitas iuxta hebræos. Serua quod diceris: uirtus te excelsam faciat: non uoluptas humilem. Maledictionem quam tibi saluator in Apocalypsi comminatus est: potes effugere per poenitentiam: habens exemplum Niniuitarum. Caue Iouiniani nomen: quod de idolo deriuatum est. Squalet Capitolium: templa Iouis & cerimoniam conciderunt. Cur uocabulum eius & uicia apud te uigeant. Adhuc sub regibus: & sub Numa Pompilio facilius maiores tui Pythagoræ continentiam: quæ sub consulibus Epicuri luxuriam susceperunt.

Celebs
Iouiniani doctrina

Upupa

Roma

Incipit argumentum sequentis libelli. Genadius de uiris illustribus.

Heluidius Auxentii discipulus: Symachi imitator: scripsit religionis quidem studio: sed non secundum scientiam librum: neq; sermone: neq; oratione nitidum: quo opere ita sanctarum scripturarum sensum ad suam peruersitatem flectere conatus est: ut earum testimoniis asserere uoluerit sanctam Mariam post natiuitatem domini: quem uirgo peperit: Ioseph sponso suo iunctam: & ex eius consortio filios suscepisse: qui fratres domini appellati sunt.

Heluidius

Item de eodem Augustinus de hæresibus.

Heluidianus exorti ab Heluidio. Isti uirginitati beatæ Mariæ contradicunt: ut eam post Christum alios etiam filios de uiro suo Ioseph peperisse contendant. Sed nimirum istos prætermisso Heluidii nomine antimaritas Epiphanius appellauit.

Heluidianus

Incipit Liber Beati Hieronymi aduersus Heluidium de perpetua uirginitate beatæ Mariæ. Epistola. XII.

Nuper rogatus a fratribus: ut aduersus libellum cuiusdam Heluidii responderem facere distuli. Non quod difficile fuerit hominem rusticanum: & uix quoque primis imbutum litteris super ueri assertionem conuincere: sed ne respondendo dignus fieret: qui uinceret. Huc accedebat quod uerebar ne homo turbulentus & solus in uniuerso mundo simul & laicus & sacerdos: quod ait ille loquacitatem faciendi existiat: & maledicere omnibus bone conscientiarum signum arbitrat: accepta materia disputandi amplius inciperet blasphemare: & quasi de sublimi loco in totum orbem ferre sententiam: meque quia ueritate non posset lacerare conuictis. Verum quia hæc omnes tam iustæ silentii mei causæ ob scandalum fratrum: qui ad eius rabiem mouebant iustiorum sine cessarunt: iam ad radices infructuosæ arboris euangelii securis est admouenda: & cum infœcunditate foliorum tradenda flammis: ut discat aliquando reticere: qui nunquam didicit loqui. Igitur sanctus mihi inuocandus est spiritus: ut beatæ Mariæ uirginitatem suo sensu ore meo defendat. Inuocandus est dominus Iesus: ut sacri uentris hospitium: cuius nouem mensibus inhabitator fuit: ab omni concubitus suspitione tueatur. Ipse quoque deus pater est imprecandus: ut matrem filii sui uirginem ostendat fuisse post partum: quæ fuit mater antequam nupta. Non rhetorici campum desideramus eloqui: non dialecticorum tediculas: nec Aristotelis spineta conquirimus: ipsa scripturarum uerba ponenda sunt: ut ipsis quibus aduersum nos usus est testimoniis reuincatur: ut intelligat se & legere potuisse quæ scripta sunt: & non potuisse quæ pietate roborata sunt cognoscere. Prima eius propositio fuit. Matthæus loquitur: Christi autem generatio sic erit. Cum esset desponsata mater Iesu Maria Ioseph priusquam conuenirent inuenta est habens in utero de spiritu sancto. Ioseph autem uir eius cum esset iustus & nollet eam traducere uoluit occulte dimittere eam. Hæc autem eo cogitate: ecce angelus domini in somniis apparuit ei dicens: Ioseph fili Dauid: ne timeas accipe Mariam coniugem tuam. Quod enim natum est in ea: & de spiritu sancto est. Ecce inquit habes desponsatam non commedatam ut dicis. Et utique non ob aliud desponsatam nisi quod nupturam. Neque enim de non conuenturis euangelista dixisset: Priusquam conueniret: quia nemo de non prænupto dicit antequam præderet. Deinde ab Angelo uxorem appellatam & coniunctam. Audiamus nunquam scriptura pronunciet. Exurgens inquit Ioseph a sono fecit sicut preceperat ei Angelus domini: & accepit uxorem suam: & non cognouit eam.

Antimaritas quasi uerum
Marium (liberum) dicitur

Loquacitatem faciendi existit

Inuocatio spiritus

Dialecticorum tedicula
Aristotelis spineta

Traducere ut infamare

donec peperit filium suum. Curramus per singula: & impietate illde quibus ingressa est uelignis persequentes
pugnantia inter se dixisse uerba doceamus. Desponsata confitetur: & statim uxorem uult esse quam confessus
est sponsam. Rursum qua uxore nominat: dicit non ob aliud desponsata: nisi quandoque nupturam. Et ne parum
hoc arbitremur: habes inquit desponsata non comendata. i. necdum uxorem: necdum maritali uinculo copulatam.
in eo uero quod ait: neque enim de non conuenturis euangelista dixisset: Prius quam conuenirent: quia nemo de non pra-
suro dicit ante quam pranderent: doleam ne an rideam nescio: imperitia arguam an temeritatis accuset. Quasi si quis di-
xerit ante quam in portu praderet ad africam nauigauit: non possit stare sententia: nisi in eo portu praderent quadoque
sit. Aut si uelimus dicere: Paulus apostolus ante quam ad hispanias pergeret: Roma in uincula coniectus est. Aut cer-
te illud Heluidius ante quam poenitentiam ageret morte preuentus est: statim aut paulo post uincula ad hispani-
as sit eundem: aut Heluidio poenitentia agenda post morte: Cum scriptura dicat: In inferno autem quis confitebitur tibi: aut
non potius sit intelligendum quam ante prepositio licet saepe consequentia indicet: tamen nonnunquam ea tantum quae prius cogita-
batur ostendat: unde nec necesse sit ut cogitata fiant: cum aliud ideo interuenit: ne ea quae cogitata sunt fierent.
Igitur cum euangelista dicat: Prius quam conuenirent: proximum nuptiarum tempus ostendit: & in eo iam re fuisse: ut quae
prius sponsa fuerat: esse uxor inciperet. Quasi dixerit ante quam oscula amplexusque miscerent: ante quam re ageret nu-
ptiarum: inuenta est habens in utero. Inuenta est autem a nullo alio nisi a Ioseph: qui sponsae uterum tumentem pene iam
licentia maritali & curiosis oculis deprehendit. Non tamen sequitur ut prioribus docuimus exemplis eum cum Ma-
ria conuenisse post partum: cuius conueniendi desiderium uteri conceptione sublatum est: Quod autem in sonis dicit
ad Ioseph: Ne timeas accipere Mariam uxorem tuam: & rursum: Exurgens autem Ioseph a sono fecit sicut precepit ei an-
gelus domini: & accepit uxorem suam: nullum mouere debet: quasi ex eo quod uxor est appellata sponsa esse desierit: cum
hanc esse scripturam diuinam consuetudinem nouerimus ut sponsas appellet uxores: sicut in sequentibus Deutero-
nomii testimoniis approbatur. Siquis inquit inuenit uirginem desponsatam uiro in campo: & uim faciens dormie-
rit cum ea: moriatur: quia humiliavit uxorem proximi sui. Et in alio loco. Si autem fuerit adolescentula desponsata
uiro: & inuenit homo eam in ciuitate: & dormierit cum ea: educetis utrumque ad portum ciuitatis illius: & lapidabunt
lapidibus: & morientur: Adolescentula quidem: quia non proclamauit in ciuitate: uir autem quia humiliavit uxorem
proximi sui: & eradicabitis malignum ex uobismet ipsis: nec non & alibi. Et quis est ille homo cui desponsata est
uxor: & non accipiet eam? Vadat & reuertatur in domum suam: ne forte moriatur in bello: & forte homo alius acci-
piat eam. Sicut autem scrupulus commouetur quare desponsata & non potius sine sponso: siue ut scriptura appellat
marito uirgo conceperit: sciat triplicem fuisse rationem. Primo ut per genealogiam Ioseph cuius Maria cognata erat: ori-
go quoque Mariae monstraretur. Secundo ne iuxta legem Moysi ut adultera lapidaretur a populo. Tertio ut ad
aegyptum fugiens haberet solatiu custodis potius quam mariti. Quis enim in tempore illo credidisset uirgini de sancto eam
spiritu conceperit: uenisse ad eam angelum Gabrielem: dei detulisse mandatum: ac non magis quasi adultera iux-
ta exemplum Susanae sententiam omnium condemnasent: cum hodie toto iam credente mundo argumententur iudaei. Esa-
ia docente de Maria & uirginitate eius: Ecce uirgo in utero concipiet & pariet filium: in haebreorum iuenculam scri-
ptum esse non uirginem. i. ahalma non bethula: aduersus quos in alio loco competentiis differemus. Denique exce-
pto Ioseph & Helisabeth & ipsa Maria & paucis admodum si quos ab his audisse possumus existimare omnes le-
gum filium existimabant Ioseph: in tantum ut etiam euangelistae opinionem uulgi exprimentes quae uera historiae lex
est patrem eum dixerint Saluatoris: ut ibi: Et uenit in spiritu in templum haud dubium quae Symeon. Et cum induceret pue-
rum Iesu parentes eius: ut faceret de illo secundum consuetudinem legis. Et alibi: Et erant pater illius & mater admi-
rantes super his quae dicebant de eo. & rursum: Et ibant parentes eius per annum in hierusalem in solenni die paschae. Ac
deinde: Et completis diebus cum reuerterentur remansit puer Iesus in hierusalem: & non cognouerunt parentes eius.
Ipsa quoque Maria ad Gabrielem responderat dicens: quomodo fiet hoc: quia uirum non cognoui: Quid de Ioseph
loquitur ausculta: Fili quid fecisti nobis sic: ecce pater tuus & ego dolentes querebamus te. Nonne hic plerique
iudaeorum argumentantur: non enim ludentium uox est: euangelistae patrem dicunt: patrem Mariae confitetur. Non quo
ut superius indicauimus uere pater Ioseph fuerit Saluatoris: sed quo ad famam Mariae conseruandam pater sit ab om-
nibus existimatus: quod ante quam moneret ab angelo Ioseph fili David ne timueris accipere Mariam coniugem tuam: quod
enim in ea natum est de spiritu sancto est: cogitabat occulte dimittere eam: in tantum suum non esse qui conceptus fue-
rat confidebat. Sed iam satis docendi magis quam respondendi studio disputatum est: cur Ioseph pater domini: cur
Maria appellata sit coniunx: in quo & hoc breuiter continetur cur fratres eius quidam esse dicantur. Verum quia
suum locum huic quae uinculae referuamus: & ad reliqua festinat oratio: nunc illud est differendum quomodo Scrip-
tura dicat: Exurgens autem Ioseph a sono fecit sicut precepit ei angelus domini: & accepit uxorem suam & non cogno-
uit eam donec peperit filium & uocauit nomen eius Iesum: in quo primum aduersarius superfluo labore desudat cogno-
scendi uerbum ad coitum magis quam ad scientiam esse referendum: quasi hoc quisque negauerit: & eas ineptias quas redar-
guit aliquando prudens quisquam poterit suspicari. Deinde uult docere: quod donec siue usque ad uerbum certum tempus signi-
ficat: quo completo fiat id quod usque ad illud temporis quod prescriptum est non fiebat uelut in presenti. Et non cognoscebat
eam donec peperit filium. Apparet inquit cognitam esse post partum: cuius cognitionem filii tantum differerebat generatio.
Et ad hoc approbandum cogit de scripturis exempla quae plurima more andabitarum gladium in tenebris uentilans: & lin-
guam sonum ad confodienda sui tantum corporis membra concuties. Ad quod nos breuiter rudentur: & cognoscebat & usque
sermonem in scripturis sanctis dupliciter intelligi: & de eo quod quod scriptum est cognoscebat quoque ad coitum esse refe-
rendum: ipse differuit nullo dubitate quin ad scientiam saepe referat. Ut ibi: Remansit puer Iesus in hierusalem: & non
cognouerunt parentes eius. Nunc illud est ostendendum: ut quomodo ibi consuetudinem scripturae secutus est: sic etiam
hic donec

Ante propositio

Sponsa uxoris appellata

Uxor causa quare b. magis
non concepta sine marito

Ioseph pater christi

Cognoscere
Ios. Maria

Andabitarum gladios

deabus

Santa

Dono
b. 47

hic donec e iusdem scripturæ auctoritate fungat: quæ sape certū tēpus ut ipse differuit in eius assumptione si-
 gnificat: sape infinitū: ut est illud quod deus ad quosdā loquit in prophetis: Ego sū: ego sū: et donec senescatis
 ego sum. Nunquid postq̄ illi senuerint deus esse desistet: Et Saluator in euangelio ad apostolos: Ecce ego iquit
 uobiscum sum omnibus diebus usq; ad cōsumationē sæculi: a discipulis dominus abscedet: et tunc quando. xii.
 solis iudicaturi sunt. xii. tribus israel domini consortio fraudabuntur: Paulus quoq; apostolus corinthiis scri-
 bens: primitiæ ait Christus: deinde hi qui sunt Christi qui in aduentu eius crediderunt: deinde finis cum tradi-
 derit regnum deo et patri: cum destruxerit omnem principatum et omnem potestatem & uirtutem. Oportet
 enim illū regnare donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius. Omnia enim sub pedibus eius subiecit. Esto
 de homine dictum sit. Non negamus de eo qui passus est crucē: qui postea sedere iubetur a dextris. Quid sibi
 uult hoc quod ait: Oportet enī illū regnare donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius: Nunquid tādū re-
 gnaturus est dominus: donec incipiant esse inimici sub pedibus eius: & postq̄ illi sub pedibus fuerint regnare
 desistet: cum utiq; tunc magis regnare incipiet: cum inimici cœperint esse sub pedibus: Dauid quoq; in quarto
 graduū psalmo. Sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ: ita oculi nostri ad dominū deū nostrū donec mi-
 serereatur nostri. Ergo tādū propheta oculos habebit ad dominū q̄ diu misericordiā ipetret: & post ipetratā mi-
 sericordiā oculos torquebit ad terras. Qui in alio loco dicit: Oculi mei defecerunt in salutare tuū: & in uerbū
 iustitiæ tuæ. Poterā sup hoc innumerabilia exēpla cōgerere: & omnē lacescentis procacitatē testimoniōrū nube
 cælare. Verū adhuc pauca subiiciā: ut his similia ipse sibi lector inueniat. Loquit in Genesi sermo diuinus. Et
 tradiderunt Iacob deos alienos: qui erant in manibus eorū: & in aures qui erant in auriculis eorum. Et abscondit
 eos Iacob sub terebintū: quæ est in sicimis: & pdidit eos usq; in hodiernū diem. Item in fine deuteronomii: Et
 defunctus est Moyses seruus domini in terra modo per uerbū domini: & sepelierunt eum in geth prope domū
 phegor. & nemo scit sepulchrum eius usq; in diem istum. Certe hodiernus dies illius temporis existimandus
 est quo historia ipsa contexta est. Siue Moysen dicere uolueris auctorem pentateuci: siue Heliā eiusdē in-
 stauratorem operis nō recuso. Nunc hoc querit: ut id quod dictū est usq; i diem istum: ad illam referatur æta-
 tem qua libri editi siue conscripti sunt. Doceat igitur post illā diem tot iam ānorū usq; ad nos uoluminibus exa-
 ctis aut idola quæ sub terebinto condita fuerant reperta: aut Moysi tumulū iustigatū: quia obnixè asserit post
 donec & usq; esse inciperet: quod tādū non fuit q̄ diu usq; compleretur: & donec: quin potius animaduertat scri-
 pturæ sanctæ idioma: & nobiscū in quo hæsitabat intelligat. Intelligat ea de quibus posset ambigi si nō fuissent
 scripta significari: cætera uero nostræ intelligentiæ derelinqui. Si enim adhuc recentū tēpore uiuentibus his q̄
 uiderant Moysē sepulchrū eius potuit ignorari: multo magis tot sæculis pretereuntibus. Juxta quod & illud i-
 telligitur de Ioseph euangelistā id indicat: de quo scandalū poterat moueri non eā cognitā esse a uiro suo usq;
 ad partū: ut multo magis itelligeremus cognitā non fuisse post partū: a qua tunc se abstinuit cū adhuc de uisio-
 ne poterat fluctuare. Ad sūmam illud requiro: quare se abstinuerit Ioseph usq; ad partus diē. Respōdebit utiq;
 quia angelū audierit dicentē: Quod enī in ea natū est: de spiritu sancto est. Ad quod nos inferimus: & certe au-
 dierat Ioseph fili Dauid ne timeas accipere Mariā uxore tuā: prohibitū ei fuerat ne relinqueret: ne adulterā exi-
 stimaret uxore. Nunquid & a congressu coniugis separatus fuerat: cū utiq; ne separaret magis fuisset admo-
 nitus: Et audebat inquit uir iustus dei in utero audiens filiū de uxoris coitu cogitare: pulchre. Qui ergo sonio
 tantum credidit ut uxore non auderet attingere: is postq̄ pastorum uoce cognouerat angelū domini uenisse de
 cælis: & dixisse ad eos nolite timere: Ecce euangelizo uobis gaudium magnum: quod erit omni populo: quia na-
 tus est uobis hodie saluator: qui est Christus dominus in ciuitate Dauid & cū eo laudes militiæ concinisse cæle-
 stis. Gloria in excelsis deo: & super terram pax hominibus bonæ uoluntatis: qui Symeonem iustum inter am-
 plexus paruuli uiderat prædicantem: Nunc dimittis seruum tuum domine secundum uerbum tuum in pace.
 Quia uiderunt oculi mei: salutare tuū: qui Annā prophetissam: magos: stellam: Herodē: angelos uiderat: qui
 inq̄ miracula tanta cognouerat: dei templū: spiritus sancti sedem: domini sui matrē audebat attingere. Et certe
 Maria conseruabat omnia uerba hæc conferens in corde suo. Ac ne impudenter neges ista ignorat: Ioseph: Et
 erant inquit Lucas pater illius & mater admirantes super his quæ dicebantur de eo: licet tu mira impudentia
 hæc in græcis codicibus falsata contendas: quæ non solū omnes pene græciæ tractatores in suis uoluminibus
 reliquerunt. Sed nonnulli quoq; e latinis ita ut in græcis habetur assumpserunt. Nec necesse est nunc de exēpla-
 riorum uarietate tractare: cū omnes & ueteris & nouæ scripturæ instrumentū in latinū sermonē exinde trāsla-
 tum sit: & multo purior manare credenda sit fontis unda q̄ riuu. Hæc ais apud me nugæ sunt: & argumentatio-
 nes superflua: & disputatio magis curiosa q̄ uera. Nunquid non potuit scriptura dicere: & accepit uxorem suā
 & nō fuit amplius ausus contingere eam: sicut de Thamar dixit & iuda: Aut defuerunt Matthæo uerba: quibus
 id quod intelligi uolebat posset affari: Non cognouit inquit eam donec peperit filium. Post partū ergo cogno-
 uit: cuius cognitionem ad partum usq; distulerat. Si tā contentiosus es: iā nunc tua mente superaberis. Nolo mi-
 hi aliquod inter partū & coitū tēpus interseras. Nolo dicas mulier quecūq; cōcepit & peperit masculū imūda
 erit septē diebus secundū dies secessiōis & purgationis suæ imūda erit: & octauo die circumcidet carnē preputii
 eius: & xxx. tribus diebus sedebit i sanguine puro: & oē sanctū nō tāget: & reliq;: Statū eā iuadat Ioseph: statim
 audiat p Hieremiā: Equi isaniētes i foeminas facti sūt mihi: unusq; ad uxore pximi sui hīniebat. Alioquin sta-
 re quomodo poterit: nō cognouit eā donec pepit filiū: si post purgationis tēpus expectat: si. xl. iursū diebus tā-
 to tēpore dilata libido differat: polluat cruore puerpera: obstetrices suscipiat paruulū uagiet: maritus lassā te-
 neat uxore: Sic incipiat nuptiæ: ne euangelista mētus sit. Sed absit ut hoc de matre Saluatoris & uiro iusto sit
 .xl.

Sicut hic ex græcis trāslatū sūt

Obsterrix

Uxor puerperarum

*Primogenitus
Unigenitus*

Ingenitus

existimandum. Nulla ibi obstetrix: nulla mulierularum sedulitas intercessit. Ipsa p̄anis inuoluit infantem: ipsa & mater & obstetrix fuit. Et collocauit eum inquit in presepio: quia non erat ei locus in diuersorio. Quae sententia & apocryphorum deliramenta conuincit: dum Maria ipsa p̄anis inuoluit infantem: & Heluidii explere non patitur uoluntatem: in diuersorio locus non fuit nuptiarum. Verum quia iam satis abundeque respondi-
mus ad id quod proposuerat anteq̄ conuenirent: & non cognouit eam donec peperit filium. Ad tertiam uenie-
dum est questionem: ut iuxta disputationis eius ordinem etiam nostrae responsionis ordo procedat. Vult eni-
alios quoque filios Mariam p̄creasse: & ex eo quod scriptum est: Ascendit aut̄ Ioseph in ciuitate Dauid: ut p̄fiteretur
cum Maria uxore sua pregnantē. Factum est aut̄ cum ibi essent: impleti sunt dies ut pareret: & peperit filiū
suum primogenitum. uisitur approbare primogenitū non posse dici nisi eū qui habeat & fratres: Sicut unige-
nitus ille uocet̄ qui parētibus solus sit filius. Nos aut̄ ita diffinimus. Ois unigenitus est primogenitus: non ois
primogenitus est unigenitus. Primogenitū esse non tantū post quē & alii: sed ante quē nullus. Omne inquit do-
minus ad Aaron quod aperit uulua ab omni carne quae offert̄ domino ab hoīe usq; ad pecus tibi erunt. Tantū
modo precii redimant primogenita hominū & primogenita pecorū imundorum. Definiuit sermo dei quid sit
primogenitū. Omne inquit quod aperit uulua. Alioquin nō est primogenitus nisi is tantū quē sequunt̄ fratres: 311
tādiu sacerdotibus primogenita non debent̄: q̄diu & alia fuerint procreata: ne forte partu postea nō sequente
unigenitus sit & non primogenitus. Redēptio inquit eius erit ab uno mense: aestimatio quinq; siclis secundū si-
clum sanctū. xx. oboli sunt. Tantūmodo primogenita uitulorū & primogenita ouiu & primogenita caprarum
nō redimes quia sancta sunt. Cogit me sermo dei: ut omne masculinū qd̄ aperit uulua si de mūdīs aīalibus sit
deo uouea: si de imūdīs redimā dans precii sacerdoti. Possum respōdere & dicere: Quid me ī unius mēsis strig-
gis articulo: qd̄ primogenitū uocas: quē anteq̄ fratres sequant̄ ignoro. Expecta donec nascat̄ secundus. Nihil
debeo sacerdoti: nisi & ille fuerit p̄creatus: p̄ quē is qui ante natus est incipiat esse primogenitus. Nōne mihi ip-
sa apices loquent̄: & me stulticia redarguent eū esse dictū primogenitū: q̄ aperiat uulua: nō qui habeat & fra-
tres: Deniq; iterrogo de Ioāne quē constat esse unigenitū: an & primogenitus fuerit: utrū ne & ipse secundū le-
gē pro toto ei legi fuerit obnoxius: Ambigi nō potest. Certe de saluatore scriptura sic loquit̄: Cū expleti essent
dies purgationis eorū secundū legē Moysi: duxerunt eū in hiernsalē: ut offerrent eū domino: sicut scriptū est ī le-
ge domini. Quia omne masculū adaperiens uulua sanctū domino uocabit̄: & ut darent hostias secundū qd̄
dictū est in lege domini par turturū: aut duos pullos colūbarū. Si haec lex tantū ad primogenitos p̄inet: primo-
genitū aut̄ sequentes faciunt: nō debuit lege primogeniti teneri: qui de sequētibus ignorabat. Sed quia tenetur
lege primogeniti etiā ille quē fratres ceteri non sequunt̄: colligit̄ eū primogenitū uocari: qui uulua aperiat: &
ante quē nullus sit: non eū quē frater post genitus subsequat̄. Moyses scribit ī Exodo. Factū est aut̄ circa mediā
noctē: & dominus p̄cussit omne primogenitū in terra aegypti primogenito Pharaonis qui sedebat sup̄ thro-
nū eius: usq; ad primogenitū captiuā: quae est ad lacū: & omne primogenitū pecoris. Responde mihi hi q̄ tūc
ab exterminatore fuerint interēpti primogeniti fuerūt: an & unigeniti: Si primogeniti tantū illi uocant̄ q̄ fra-
tres habēt: ergo ab interēptione unigeniti liberati sunt: si aut̄ & unigeniti cāsi sūt: cōtra sententiā factū est: ut in-
ter primogenitos & unigeniti morerent̄. Aut unigenitos liberabis a p̄na & ridiculus eris: aut si cōfiteberis in-
terfectos igratis obtinebimus & unigenitos primogenitos appellari. Extrema propositio fuit (licet id ipsū ī pri-
mogenito uoluerit ostēdere) fratres domini ī euāgeliis nominari: ut ibi: Ecce mater eius & fratres eius stabant
foris q̄rentes loqui cū eo. Et alibi. Post haec ostēdit capharnaū ipse & mater eius & frater eius. Et ibi: Dixerunt
ergo fratres eius ad eū: Trāsi hinc: & uade ī iudāā: ut & discipuli tui uideāt opera tua: quae facis. Nemo enī ali-
quid ī occulto facies q̄rit ipse ī palā esse: Si haec facis: māifesta te ipsū huic mūdo. Ioāne desup̄ iherēte: Neq; enī
fratres eius tūc credebāt ī eū. Itē Marcus & Matthaeus. Et docebat eos ī synagoga eorū: in patria sua: ita ut stupe-
rent & dicerēt: Vnde huic haec oīs sapiētia & uirtutes: Nō hic est fabri filius: nō mater eius dicit̄ Maria: & fra-
tres eius Iacobus & Ioseph & Simon & Iudas: & sorores eius omnes apud nos sunt: Lucas quoq; ī actibus apo-
stolorū ita refert: Hi oēs erant istātes unanimes ī oratione cū mulieribus & Maria mater Iesu & fratribus ipsius.
Nec nō & Paulus apostolus ī eandē historiae ueritatē pari uoce concordat: Ascēdi aut̄ secundū reuelationē: &
nemine uidi nisi Petrū & Iacobū fratrem domini. Et rursum ī alio loco. Nūquid nō habemus potestātē māducādi
& bibēdi: Nūquid nō habemus potestātē uxores circūducēdi: sicut & ceteri apostoli & fratres domini &
Cephas: Et ne forte aliquis iudeorū testimoniū non admitteret: qui etiā nomina fratrum illius ediderunt: simili
eos asserens ī fratribus errore deceptos quo in patre aestimando sunt lapsi: argute precauit: & ait haec eadē uoca-
bula ab euāgelistis in alio loco nominari: & eosdem esse fratres domini filios Mariae. Matthaeus loquitur: Erant
autē ibi & mulieres: haud dubiū quin ante crucē domini etiā mulieres multae a longe expectantes: quae secutae
fuerunt Iesū a galilaea ministrantes illi. Inter quas erant Maria magdalene & Maria Iacobi & Ioseph mater: &
mater filiorū zebedei. Itē Marcus: Erant autē & mulieres a longe aspicientes: inter quas erant Maria magdale-
ne & Maria Iacobi minoris & Ioseph mater & Salome. Ibiq; post modicū: & aliae multae: quae ascenderant cum
eo in hierusalem. Nec non & Lucas: Erant autem Maria magdalene & Ioāna & Maria Iacobi: & ceterae cū eis.
Haec iccirco replicauimus: ne calūnietur & clamitet ea quae pro se faciant a nobis esse subtracta: & sententiā suā
nō testimoniis scripturarum sed lubrica disputatione conuulsam. Ecce inquit Iacobus & Ioseph filii Mariae
quos iudaei fratres appellauerunt: Ecce Maria Iacobi minoris & Ioseph mater: minoris autem Iacobi: ad di-
stinctionem maioris qui erat filius zebedei: sicut et in alio loco Marcus ponit: Maria autē magdalene et maria
Iacobi et Ioseph mater uiderunt ubi poneretur: et transacto sabbato emerūt aromata: et uenerūt ad monymētū &
utiq; ait:

utiq; ait. Quā miser erit & ipiū de maria hoc sentire: & cū aliā scēminā curā sepulturæ Iesu habuerint: matrē eius dicamus absentē: aut alterā esse mariā nescio quā confingamus: presertim cū euangeliū Ioannis testet presentē eā illic fuisse: quando illā de cruce dominus iā uiduā ut matrē Ioanni cōmendabat. Aut nunquid euangeli- stæ falluntur & fallunt: ut eorū mariā matrē dicerent quos iudæi fratres esse dixerunt. O furor cæcus & in pro- priū exitū mens uesana. Dicis ad crucē domini matrē eius fuisse presentē. dicis Ioanni discipulo ob uiduitatem & solitudinē cōmendatā: quasi iuxta te non haberet quatuor filios & inumeras filias: quarū cōsortio frueret. Vi- duam quoq; nomias: quod scriptura nō loquit. Et cū oīa euangelistarū exēpla pponas: solius tibi Ioannis uer- ba nō cōplacent. Dicis transitorie ad crucē domini eā fuisse presentē: ne cōsulto preterisse uidearis: & tamē quæ cū illa mulieres fuerāt siles. Ignoscerē nesciēti: nisi uiderē cōsulto reticētē. Audi itaq; Ioānes quid dicat: Stabant aut iuxta crucē domini mater eius & soror matris eius Maria Cleophæ & Maria Magdalenæ. Nulliq; dubiū ē duos fuisse apostolos Iacobi uocabulo nūcupatos: Iacobū Zebedei: & Iacobū Alpei: Istū nescio quē minorē Iacobū: quē Mariæ filiū: nec tamen matris domini scriptura cōmemorat: apostolū uis esse an nō: Si apostolus ē Alpei filius erit: & credit in Iesū: & nō erit de illis fratribus de quibus scriptū est. Neq; enī tūc fratres eius crede- bant in Iesum. Si nō est apostolus: sed tertius nescio quis Iacobus: quō est frater domini putādus: & quomō terti- us ac distinctiōe maioris appellabitur minor: cū maior & minor nō inter tres sed iter duos soleāt prebere distā- tiā: & frater domini apostolus sit Paulo dicēte: Deinde post triēniū ueni hierusalē uidere Petrū: & mansi apud illū diebus. xv. aliū apostolorū uidi neminē: nisi Iacobū fratrem domini. Et i eadē epistola: Et cognita gratia quæ data est mihi Petrus & Iacobus & Ioannes: qui uidebantur colūnæ esse. Ne aut hunc putes Iacobū filiū Zebe- dei: lege actus apostolorū: iā ab Herode fuerat interēptus. restat cōclusio: ut Maria ista quæ Iacobi minoris scri- bitur mater: fuerit uxor Alpei: & soror Mariæ matris domini: quā Mariam Cleophæ Ioānes euangelista co- gnominat a patre siue a gentilitate familiæ: aut quacūq; alia causā ei nomē iponens. Si aut idē tibi alia atq; alia uidetur: q; alibi dicatur Maria Iacobi minoris mater: & hic Maria Cleophæ: disce scripturæ consuetudinē eun- dē hoīem diuersis nominibus nuncupari. Raguel socer Moyli & Iethro dicitur: Gedōn nōnullis causis immu- tādī nominis ante premissis subito Hieroal legitur. Ozias rex iuda uicissim Azarias uocatur: Mons thabor thabiriū dicitur. Rursū Hermon Phœnices cognominant sanior: & Amoreus cognominat eum sanir. Eadē ca- li plāga tribus nominibus appellatur nageb themā darion. Lege Ezechiel Petrus & Simon dicitur & Cephas. Iudas Iacobi Zelotes: in alio euangelio Thadeus dicitur: Multaq; alia: quæ ad exēplum horū ipse sibi de oibus scripturis lector poterit congregare. Nūc illud est qd' conamur ostendere: ut fratres domini appellent filii ma- terteræ eius Mariæ: qui antea nō credentes postea crediderūt: licet fieri potuerit: ut uno statim credēte alii diu i creduli fuerint: & hanc fuisse matrē Iacobi & Iosephitis. i. Mariā Cleophæ uxore Alpei: hanc dictā Mariā Iacobi minoris. Quæ si esset mater domini: magis eā ut in oibus locis matrē illius appellasset: & nō aliorū: dicen- do matrē alterius uoluisset intelligi. Verū in hac parte contentiosū funē nō traho. Alia fuerit Maria Cleophæ: alia Maria Iacobi & Iosephitis: dūmō constet nō eandē Mariā Iacobi & Iosephitis esse quā matrē domini. Et un- de ais fratres domini dicti sunt: qui nō erant fratres: Iā nūc doceberis quatuor modis in scripturis diuinis frēs dici natura: gente: affectu: cognatiōe. Natura Esau Iacob. xii. p̄iarcha: Andreas & Petrus Iacobus & Ioānes. Gē- te qua oēs iudæi iter se fratres uocant: ut in deuteronomio: Si aut emeris fratrem tuū: qui est hebræus: uel quæ ē hebræa: seruiet tibi sex annis: & septio āno dimittes eū liberū abs te: & in eodē cōstituēdo: constitues sup te prin- cipē quē elegerit dominus deus tuus: eū qui ex fratribus tuis sit. Non enī poteris cōstituere sup te hoīem alieni genā: quia non est frater tuus. Et rursū: Ne uiso uitulo fratris tui uel oue eius errātibus per uia: negligas ea. Re- uersione reduces ea fratri tuo: & reddes ea fratri tuo. Quod si nō appropiquat tibi frater tuus: neq; noueris eū: colliges ea intra domum tuam: & erunt ea tecum donec querat ea frater tuus: & reddes ei. Et apostolus Paulus. Opiabam inquit ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis cognatis secundū carnem qui sunt israeli- tæ. Porro cognatione fratres uocantur: qui sunt de una familia. i. patria: quas latini paternitates interpretantur: cum ex una radice multa generis turba diffunditur: ut in Genesi. Dixit aut Abraham ad Loth: non sit rixa iter me & te: & inter pastores meos & pastores tuos: quia fratres nos sumus: ibiq; elegit sibi Loth regionem iorda- nis: & eleuauit Loth ab oriente: & discesserunt unusquisq; a fratre suo. Et certe Loth non est frater Abrahæ: sed filius fratris eius Arā. Thara q̄ppe gēuit Abrahā & Nachor & Arā & Arā genuit Loth. Et rursū: Abrahā aut erat ānoꝝ. lxxv. cum exiret de carra. Et sumpsit Abraham Saram uxore suam: & Loth filiū fratris sui. Quod si adhuc dubitas fratrem fratris filium nuncupari: accipe exemplum. Cum autem audisset Abraham: quia cap- tiuus ductus est Loth frater suus: numerauit uernaculas suos trecentos decem & octo. Et cum cædem noctur- ni impetus descripsisset: adiecit & reduxit omnem equitatum sodomorū: & Loth fratrem suum reuocauit. Suf- ficiebant hæc ad ea quæ diximus approbanda. Sed ne in aliqua cauilleris: & te quasi lubricus anguis euoluas: testimoniōꝝ stringendus es uinculis: ne querulus sibilis: & dicas te magis argumentationibus tortuosus q̄ scri- pturæ: ueritate superatum: Iacob Isaac filius ac Rebecca cum fratris insidias metuens mesopotamiam pere- pturæ: ueritate superatum: Iacob Isaac filius ac Rebecca cum fratris insidias metuens mesopotamiam pere- xisset: accessit & deuoluit lapidem ab ore putei: & aduocauit oues Laban fratris matris suæ. Et osculatus est Ia- cob Rachel: & exclamans uoce sua plorauit: & indicauit Rachel quia frater est patris eius: & quia filius Re- beccæ est. Ecce & hic eadem lege qua frater sororis filius appellatur. Et iterum. Dixit autem Laban ad Iacob: Quoniam frater meus es: non seruiet mihi gratis. Dic mihi quæ sit merces tua. Expletis itaq; xx. annis cum ignorante socero uxoribus filiisq; comitatus reuerteretur ad patriam: consecutus est eum Laban in monte ga- laad. Et cū idola quæ Rachel occultabat quæ sita non inuenisset in sarcinis: respondit Iacob: & dixit ad Laban.

Maior de duobus dicitur Minor

Petrus Simon Cephas Iudas Iacobus Zelotes

Contentiosus funem non traho.

Fratres quatuor matris dicitur

Anathema atq; anathema sunt fratribus suis in apud septimum 730 uolens in anathema. p̄terea

Testimoniū uinculis stringendus es.

Quare culpa mea est: & quod delictum meum: & quare persecutus es me: & quare scrutatus es omnia uasa mea: Quid inuenisti de omnibus rebus tuis: Pone hic in conspectu fratrum tuorum: & fratrum meorum: & redarguent inter nos duos. Responde qui sint isti fratres Iacob & Laban: qui tunc fuerant in presenti. Esau certe frater Iacob absens erat: & Laban filius Bathuel fratres excepta sorore Rebecca non habuit. Innumerabilia sunt istiusmodi libris inserta diuinis. Sed ne longum faciam: ad extremam diuisionis partem reuertar. i. & affectum fratres dici: qui in duo scinditur. in spiritale & in comune. In spiritale: quia omnes christiani fratres uocantur: ut ibi Ecce quod bonum & quod iocundum habitare fratres in unum. Et in alio psalmo saluator: Narrabo inquit nomen tuum fratribus meis. Et alibi: Vade dic fratribus meis. Porro in comune: quia omnes homines in comune ex uno patre nati pari germanitatis coniungimur. Dicite ait his qui oderunt uos: fratres nostri estis. Et apostolus ad Corinthios: Siquis frater nominatur fornicator: aut auarus: aut idolis seruicus: aut maledicus: aut ebriosus: aut rapax: cum eiusmodi nec cibum sumere: & cetera his similia. Interrogo nunc iuxta quem modum fratres domini in euangelio intelligas appellari: iuxta naturam. Sed scriptura non dicit: nec Mariam eos uocans filios & Ioseph iuxta gentem. Sed absurdum est ut pauci ex iudeis uocati sint fratres: cum omnes qui ibi erant hac lege iudei fratres potuerunt appellari: iuxta affectum humani iuris ac spiritus. Verum si sic quod magis fratres quam apostoli quos docebat intrinsecus: quos matres uocabat & fratres. Aut si omnes quia homines fratres stultum fuit nunciari quasi proprium: ecce fratres tui querentes te: cum generaliter omnes homines hoc iure sint fratres. Restat igitur ut iuxta superiorum expositionem fratres eos intelligas appellatos cognatione: non affectu: non gentis priuilegio: non natura. Quomodo Loth Abraham: quomodo Iacob Laban est appellatus frater: quomodo & filia Saphaad accipiunt de se inter fratres suos: quomodo & Abraham ipse Sara sororem suam habuit uxorem. Etenim ait. Vere soror mea est de patre: sed non de matre: id est fratris est filia non sororis. Alioquin quale est ut Abraham uir iustus patris sui filiam coniugem sumpserit: cum in primis hominibus propter aurium sanctitatem id ipsum scriptura non nominet male intelligi quod profertur: & deus lege postea sanciat & minet: qui acceperit sororem suam de patre suo uel de matre sua: & uiderit turpitudinem eius. & in ipsa uiderit turpitudinem illius: obprobrium est: exterminabuntur coram filiis generis sui: turpitudinem sororis suae detexit: peccatum suum accipient. Imperitissime hominum ista non legeras & toto scripturarum pelago derelicto ad iniuriam uirginis tuam rabiem contulisti: exemplum eius quod fabula ferunt: cum uulgo esset ignotus & nihil boni posset facinoris excogitare: quo nobilis fieret Diana incendisse templum: & nullo prodente sacrilegium fertur ipse in medium processisse clamitans sese incendium subiecisse: sciscitantibus ephesi principibus quam ob causam hoc facere uoluisset: respondisse ut quia bene non poterat omnibus male innotescere. Et hoc quidem graeca narrat historia. Tu uero templum dominici corporis succendisti: tu contaminasti sanctuarium spiritus sancti: ex quo uis quadrigam fratrum & sororum processisse congerere. Denique cum iudeis uoce sociata dicis: Nonne hic est fabri filius: Nonne mater eius dicitur Maria: & fratres eius Iacobus & Ioannes & Simon & Iudas: & sorores eius omnes apud nos sunt: Omnes nisi de turba non dicitur. quis te oro ante hanc blasphemiam nouerat: quis diuino supputabat: Consecutus est quod uolebas: nobilis es factus in scelere. Ego ipse qui contra te scribo: cum in eadem urbe tecum consistam: quare balbutis & erubescis: albus ut aiunt ater ueris nescio. Praetermitto uicia sermonis: quibus omnis liber tuus scatet. Taceo ridiculum exordium. O tempora: o mores. Non quero eloquentiam: quam ipse non habens in fratre Craterio requisisti. Non in quam flagito linguam nitorem: animam quero pietatem. Apud christianos autem sollicitissimus est magnus & uitium turpe quid uel narrare uel facere. Ad calcem uenio: & te cornuta interrogatio concludo. sicque tecum agam: quasi superius nihil egerim. eodemque modo dictos esse fratres domini: quo Ioseph dictus est pater. Ego inquit & pater tuus dolentes querebamus te. Mater haec loquitur: non iudei & ipse euangelista referens: Et erat pater & mater illius admirantes super his quae dicebantur de eo & his similia quae iam enumerauimus: in quibus parentes uocabantur. Ac ne forte de exemplariorum ueritate causeris: quia tibi stultissime persuasisti graecos codices esse falsatos: ad Ioannis euangelium uenio: in quo plenissime scribitur: Inuenit Philip- pus Nathanael. & ait illi: Quem scripsit Moyses in lege: & propheta: Inuenimus Iesum filium Ioseph a nazareth. Certe hoc in tuo codice continetur. Responde mihi quomodo Iesus sit filius Ioseph: quem constat de spiritu sancto esse procreatum. Vere Ioseph pater fuit: quis sic hebes dicere non audebis. An putabatur: Eodem modo attestentur & fratres: quo attestatus est & pater. Sed quoniam iam e cautibus et confragosis locis enauigauit oratio: pandenda sunt uela: et in epilogos illius irruendum: in quibus sciolus sibi uisus Tertullianum in testimonium uocat: et Victorini pictauiensis episcopi uerba proponit. Et de Tertulliano quidem nihil amplius dico quam ecclesiae hominem non fuisse. De Victorino uero id assero: quod et de euangelistis fratres eum dixisse domini non filios Mariae. Fratres autem eo sensu quem superius exposuimus propinquitate: non natura. Verum nugas terimus: et forte ueritatis omisso: opinionum riuulos conlectamur. Nunquid non possum tibi totam ueteris scripturae gratiam commouere: Egnatium: Polycarpum: Hirenatum: Iustinum martyres: multosque alios apostolicos & eloquentes uiros: qui aduersus Hebionem et Theodotum byzantium: Valentinum haec eadem sentientes plena sapientiae uolumina conscripserunt: quae si legisses aliquando plus sciret. Sed melius puto breuiter ad singula respondere: quam diutius imorando uolumen extendere. In illud nunc impetum facio in quo tu uirginitatem & nuptias comparando: disertus esse uoluisti. Risimus in te proverbium: camelum uidimus saltitantem. Dicis: Nunquid meliores sunt uirgines Abraham Isaac & Iacob: qui habuere coniugia: Nunquid non quotidie dei manibus paruuli finguntur in uentribus: ut merito erubescere debeamus Mariam nupsisse post partum: Quod si hoc illis turpe uideatur: superest ut non credant etiam deum per genitalia uirginis natum. Turpius est enim iuxta eos deum per uirginis pudenda genitum: quam uirginem suo uiro nupsisse post partum. Junge si libet & alias naturae contumelias nouem mensibus uterum insolecete: fastidia: partum sanguinem: panos. Ipse tibi describat infans tegmine membranae solito conuolutus

Faci spirituales

Abraham filia in uxore dicitur

Erasmus sceleris nobilitas

*Quadruga fratrum
Omnes de mulieribus
Eius de diuino supputabat
Albus ueris nescio*

Cornuta interrogatio

*Parabola sunt uela
Stedus Heluandus
Tertullianus*

Camelum uidimus saltitantem

*Membrana in plura dicitur
Serrata a medicis
Serrata quia inuoluit
et infans in uero*

De virginibus b. Maria

conuolutus. Ingerantur dura presepia: uagitus paruuli: octauæ dici circuncisio: tempus purgationis: ut probe
 tur imundus. Non crubescimus: nō silemus. Quanto sunt humiliora quæ pro me passus est: tanto plus illi de
 beo. Et cum oia replicaueris: cruce nihil contumeliosius proferes: quā profitemur & credimus: & in qua de ho-
 stibus triūphamus. Sed ut hæc quæ scripta sunt non negamus: ita ea quæ nō sunt scripta renuimus. Natū deū
 esse de uirgine credimus: quia legimus: Mariā nupsisse post partum non credimus: quia non legimus. Nec hoc
 ideo dicimus: quo nuptias cōdēnemus (ipsa quidē uirginitas fructus est nuptiarū) sed quod nobis de sanctis
 uiris temere æstimare nihil liceat. Possumus enim hac æstimationis possibilitate cōcedere plures quoq; uxores
 habuisse Ioseph: quia plures habuerit Abrahā: plures habuerit Iacob: & de his esse uxoribus fratres domini: qd'
 pleriq; nō tam pia q̄ audaci temeritate confingūt. Tu dicis Mariā uirginē nō permāsisse. ego mihi plus uēdico
 etiam ipsū Ioseph uirginē fuisse per Mariā: ut ex uirginali coniugio uirgo filius nasceretur. Si enim in uirū san-
 ctū fornicatio non cadit: & aliā eū uxore habuisse nō scribit: Mariæ autē quā putatus est habuisse: custos potius
 fuit q̄ maritus: Relinquitur uirginem eū māsisse cū Maria: qui pater domini meruit appellari: & quia de cōpa-
 ratione uirginitatis & nuptiarum sū aliqua dicturus: obsecro lecturos: ne me putent nuptiis detraxisse in uirgi-
 num laude: & aliquā fecisse distantia: inter sanctos ueteris testamēti & noui. i. inter eos qui habuere cōiugia: &
 hos qui a cōplexu mulierū penitus recesserunt. Verū pro conditiōe tēporū alia eos tunc subiactū sentētia: &
 alia nos: in quos fines sæculorū decurrerūt. Quādiu lex illa permāsit: Crescite & multiplicamini & replete ter-
 ra: & maledicta sterilis quæ nō parit semen in israel: nubebant oēs: & nubebant: & derelictis parētibus siebant
 una caro. Quādo uero uox illa per tonuit: Tēpus breuiatū est: reliquū est: ut qui habēt uxores sic sint quasi nō
 habentes: adherentes domino unus cū eo efficiuntur spiritus & quare: quia sine uxore est: & cogitat ea quæ dei
 sunt quomō placeat deo. Qui autē cū uxore est: sollicitus est quæ sūt huius mundi: quomō placeat uxori. Et di-
 uisa est mulier: & uirgo quæ non est nupta: cogitat quæ sunt dei: ut sit sancta corpore & spiritu. Nā quæ nupta
 est: cogitat quæ sunt mundi: quomodo placeat uiro. Quid oblatras: Quid repugnas: Vas electionis hæc lo-
 quitur: Diuisa est dicens mulier & uirgo. Vide quantæ felicitatis sit quæ & nomen sexus amiserit uirgo: iā mu-
 lier non uocatur. Quæ nō est nupta cogitat quæ sunt domini: ut sit sancta corpore & spiritu. Virginis diffini-
 tio sanctam esse corpore & spiritu. quia nihil profit carnem habere uirginem: si mente quis nupsit. Quæ ue-
 ro nupta est cogitat quæ sunt mundi: quomodo placat uiro. Idem tu putas esse diebus & noctibus uacare ora-
 tioni: uacare ieiuniis. & ad aduentum mariti expolire faciē: gressum frangere: simulare blanditias. Illa hoc agit
 ut turpior appareat: & naturæ bonū infuset iniuria. Hæc ad speculum pingitur: & in contumeliam artificis co-
 natur pulchrior esse q̄ nata est. Inde infantes garrunt: familia perstrepat: liberi ab osculis & ab ore dependent:
 cōputantur sumptus: impendia preparantur. hinc cocos: accincta manus carnes terit: hinc textricū turba com-
 murmurat. nunciatur interim uir uenisse cum sociis. Illa ad hirundinis modū lustrat uniuersa penetralia: si tho-
 rus rigeat: si pauimenta uerterint: si ordinata sint pocula: si prandiū preparatum. Responde quæso iter ista ubi
 sit dei cogitatio: & hæc felices domus. Cæterę ubi tympana sonant: tibia clamitat: lyra garrit: cymbalū concre-
 pat: quis ibi dei timor? Parasitus in contumeliis gloriatur: ingrediūtur expositæ libidinum uictimæ. & tenuita-
 te ueluti nudæ impudicis oculis ingeruntur. His in foelix uxor aut lætatur aut perit: aut si tristatur offendit ma-
 ritus & hinc iurgia concitantur: hinc discordia seminariū repudiū: Aut si aliqua inuenitur domus: in qua ista
 non fiant: quæ tamen rara est: ipsa dispensatio domus: liberorū educatio: necessitates mariti: correctio seruulo-
 rū: quæ a dei cogitatione non auocent. Defecerunt inquit scriptura Saræ muliebria: post quod dicitur ad Abra-
 ham: Omnia quæcūq; dicit tibi Sara audi uocem eius: quæ non est in partus anxietatibus & dolore: quæ defi-
 cientibus mēstrui cruoris officiis mulier esse desistit: a dei maledictione fit libera. nec est ad uirū cōuersio eius:
 sed e contrario uir subiicitur ei: & domini uoce precipitur: Oia quæcūq; tibi dicit Sara audi uocem eius: & sic i-
 cipiunt uacare orationi: quia q̄diu in coniugio debitum soluitur: orandi preteritur instantia. Non negamus ui-
 duas: non negamus maritatas sanctas mulieres inueniri: sed quæ uxores esse desierint: quæ i ipsa necessitate cō-
 iugii imitantur uirginum castitatem. Hoc est quod apostolus breuiter Christo in se loquente testatus est: nup-
 ta cogitat quæ sunt mundi: quomodo placeat uiro: nobis super hoc campū intelligentiæ dereliquens. Neq; ta-
 men alicui necessitatē imponit aut laqueum: sed id quod honestum est suadet: uolens omnes esse sicut seipsum
 & q̄q; de uirginitate domini preceptum non habeat: quia ultra hoies est: & quodāmodo ipudentis erat aduer-
 sum naturam cogere: alioq; modo dicere: Volo uos esse quod angeli sunt: Vnde & uirgo maioris est meriti: dū
 id contennit: quod si fecerit non delinquit: nihilominus in coherentibus infert: Consiliū autem do tanq̄ miseri-
 cordiam consecutus a domino: ut sim fidelis. Existimo ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem:
 quia bonum est homini sic esse. Quæ est ista necessitas? Ve pregnantibus & nutrientibus in illa die. Ideo silua
 succrescit: ut postea recidatur. Ideo ager seritur ut metatur. Jam plenus est orbis: nos non capit: quotidie bella
 secant: morbi subtrahunt: naufragia absorbent & nihilominus de terminis litigamus. De hoc numero sunt illi
 qui agnum sequuntur: qui uestimenta sua non coinquinauerunt. uirgines enim permanserunt. Obserua quid
 significet coinquinauerunt: Ego non audeo exponere. ne heluidius calūnietur. Quod autem ais quosdam esse
 se uirgines tabernarias: ego tibi plus dico esse in his & adulteras: & quod magis mireris clericos esse caupones:
 & monachos impudicos. Sed quis non statim intelligat: nec tabernariam uirginem: nec adulterum monachū:
 nec clericum posse esse cauponem? Nunquid uirginitas est culpa? Sed simulator uirginitatis in crimine est.
 Ego certe ut aliis personis pretermissis ad uirginem ueniā: quæ institorias exercet artes: nescio an corpore qd'
 scio spiritu uirgo non permanet. Rhetorici sumus: & i morem declamatorū paululum lusimus. Tu nos Hel-
 c ii .xlii.

*Ioseph uirgo custos Mariæ
potius q̄ maritus.*

Virginis diffinitio

Molestie nuptiarum

*Discordia seminariū repudiū
Heresuatores*

Campus intelligentiæ

Tabernaria uirgo

Institories uirgo

Rhetorici sumus

uidi coegisti: qui iam euangelio coruscante eiusdem uis esse gloriae uirgines & maritatas. Et quia arbitror te ueritate superatum ad detractionem uitae meae & ad maledicta conuerti (solent enim hoc & mulierculae facere: quae uictoribus dominis male optant in angulis) illud dico preueniens gloriae mihi fore tua conuicia: cum eodem quo Mariae detraxisti ore me laceres: & caninam facundiam seruus domini pariter experiatur & mater.

Argumentum sequentis Libelli excerptum ex Gennadio de uiris illustribus.

Uigilantius presbyter natione Gallus hispaniae barcelonensis ecclesiam parochiam tenuit. Scripsit & ipse quidem zelo religionis: aliqua, sed uictus studio humanae laudis: & presumens supra uires suas: homo lingua politus: non sensu scripturae exercitatus: exposuit prauo ingenio secundam Danielis uisionem: factorum quoque reliquias minime uenerandas: uigilias non custodiendas: & alia locutus est friuola: quae in catalogo haereticorum necessario exponuntur.

Beati Hieronymi Presbyteri in Vigilantium haereticum.

Multa in orbe monstra generata sunt: Centauros & sirenas: ululas & onocrotalos in Esaiam legimus. Iob Leuiathan & Behemoth mystico sermone describit. cerberus & symphalidas apertum erimantium & leonem nemurum: chimeram atque hydram multorum capitum narrant fabulae poetarum. Cacum describit Virgilius, triformem geryonem hispaniae perdidit. Sola Gallia monstra non habuit: sed uiris semper fortibus & eloquentissimis abundauit. Exortus est subito Vigilantius seu uerius dormitatus: qui in mundo spiritu pugnet contra Christi spiritum & martyrum neget sepulchra ueneranda danandas dicat esse uigilias: nunquam nisi in pascha alleluia cantandum continentiam haeresim: pudicitiam libidinis seminari. Et quomodo Euphorbus in Pythagora renatus esse perhibetur: sic & in isto Iouiniani mens praua surrexit: ut & in illo & in hoc diaboli respondere cogamur insidiis, cui iure dicitur. Semen pessimum para filios tuos occisioni peccati patris tui. Ille romanae ecclesiae auctoritate danatus inter phasides aues & carnes suillas non tam emisit spiritum quam eructa uit. Iste caupo callaguritanus & in peruersum propter nomen uituli mutus Quintilianus miscet aquam uino: & de artificio pristino suae uenena perfidiae catholicae fidei sociare conatur: impugnare uirginitatem: odisse pudicitiam: in conuiuio saecularium contra sanctorum ieiunia proclamare: dum inter phialas philosophatur: & ad placetatas liguriens: psalmodiae modulatione mulcet: ut tantum inter epulas Dauid & Idithim & Asaph & filiorum Chore cantica audire dignetur. Haec dolentis magis effudi animo quam ridentis: dum me cohibere non possum: & iniuriam apostolorum ac martyrum surda nequeo aure transire. Proh nefas episcopos sui sceleris dicitur habere consortes: si tamen episcopi nominandi sunt: qui non ordinant diaconos: nisi prius uxores duxerint: nulli caelibus credentes pudicitiam: imo ostendentes quam sancte uiuant: qui male de omnibus suspicantur: & nisi pregnantes uxores uiderint clericorum: infantemque de uenis matrum uagientes: Christi sacramenta non tribuunt. Quid facient orientis ecclesiae: quid aegypti & sedis apostolicae: quae aut uirgines clericos accipiunt: aut continentes: aut si uxores habuerint: mariti esse desistunt: Hoc docuit dormitatus: libidini frena permittens: & naturale carnis ardorem qui in adolescentia plarumque feruescit suis hortatibus duplicans: imo extinguens coitu foeminae: ut nihil sit: quo distemus a porcis: quo differamus a brutis animantibus: quo ab equis: de quibus scriptum est: Equi insanientes in foeminas facti sunt mihi: unusquisque in uxorem proximi sui hinniebat. Hoc est quod loquitur per Dauid spiritus sanctus: Nolite fieri sicut equus & mulus: quibus non est intellectus. Et rursum de dormitatio & sociis eius: In chamo & freno maxillas eorum constringe: qui non approximant ad te. Sed iam tempus est: ut ipsius uerba ponentes ad singula respondere nitamur. Fieri enim potest: ut rursum malignus interpres dicat fictam a me materiam. cui rhetorica declamatione respondeam: sicut illa quam scripsi ad Galliam: matri & filiae inter se discordantibus. Auctores sunt huius dictatiuulae meae sancti presbyteri Riparius & Desiderius: qui parochias suas uicinia istius scribunt esse maculatas. miseruntque libros per fratrem Sisinnium: quos inter crapulam stertens euomit: & asserunt repertos esse nonnullos: qui fauentes uitiis suis: illius blasphemias acquiescant. Est quidem imperitus: & uerbis & scientia & sermone inconditus: nec uera quidem potest defendere. Sed propter homines saeculi & mulierculas oneratas peccatis: semper discentes: & nunquam ad scientiam peruenientes: una locubratiuula illius ueniis respondebo: ne sanctorum uirorum qui ut haec facerem: me deprecati sunt: uidear litteras respuisse. Nimirum respondet generi suo: ut qui de latronum & conuenarum natus est semine: quos consul Pompeius edomita hispania: & ad triumphum redire festinans: de pirenaei iugis deposuit: & in unum oppidum congregauit unde & conuenarum urbs nomen accepit. Hucusque latrocinetur contra ecclesiam dei: & de Teutonibus aruis celtiberisque descendens incurset Galliarum ecclesias: portetque nequaquam uexillum Christi: sed in signe diaboli. Fecit hoc idem Pompeius etiam in orientis partibus: ut Cilicibus & Isauris pyratibusque superatis: sui nominis inter Ciliciam & Isauriam conderet ciuitatem. Sed haec urbs hodie seruat scita maiorum: & nullus in ea ortus est dormitatus. Galliae uernaculum hostem sustinent: & hominem moti capitis: atque Hippocratis uinculis alligandum: sedentem cernunt in ecclesia: & inter caetera uerba blasphemiae: ista quoque dicentem: Quid necesse est te tanto honore non solum honorare: sed etiam adorare illud nescio quid: quod in modico uasculo transferendo colis? Et rursum in eodem libro. Quid puluerem lintheamine circumdatum adorando oscularis? Et in consequentibus prope ritum gentiliu uidemus sub pretexto religionis introductum in ecclesiis sole adhuc fulgere: moles caereorum accendi: & ubicumque puluisculum nescio quid in modico uasculo precioso lintheamine circumdatum osculantes adorant. Magnum honorem prebent huiusmodi homines beatissimos martyribus: quos putant de uilissimis caereolis illustrandos: quos agnus qui est in medio throni cum omni fulgore maiestatis suae illustrat. Quis enim o insanum caput aliquando martyres adorauit: quis hominem putauit deum: nonne Paulus & Barnabas: cum

Ab Insuper uirgines. laudes

Comuna

nabas: cum a Lycaonibus Iupiter & Mercurius putarentur: & eis uellent hostias immolare: sciderunt uestimenta sua & se homines esse dixerunt: non quod meliores non essent olim mortuis hominibus Ioue atque Mercurio: sed quod sub gentilitatis errore honor eis deo debitus deferretur. Quod & de Petro legimus: qui Cornelium se adorare cupientem: manu subleuauit: & dixit: Surge, nam & ego homo sum. Et audes dicere illud nescio quid quod in modico uasculo transferendo colis: Quid est illud nescio quid: scire desidero: Expone manifestius: ut tota libertate blasphemus puluisculum nescio quid in modico uasculo precioso lintheamine circumdatum. Dolet martyrum reliquias precioso operiri uelamine: & non uel pannis uel cilicio colligari: uel proiici in sterquilinum: ut solus Vigilantius hebraeus & dormiens adoretur. Ergo sacrilegi sumus quando apostolorum basilicas ingredimur: Sacrilegus fuit Constantinus imperator: qui sanctas reliquias: Andreæ, Lucae & Timothei transtulit constantinopolim: apud quas demones rugiunt: & habitatores Vigilantii illorum se sentire presentiam confitentur: Sacrilegus dicendus est & nunc Augustus Arcadius: qui ossa beati Samuelis longo post tempore de iudæa transtulit thraciã. Omnes episcopi non solum sacrilegi sed & fatui iudicandi: qui rem uilissimã & cineres dissolutos in serico & uase aureo portauerunt: Stulti omnium ecclesiarum populi: qui occurrerunt sanctis reliquiis: & tanta lætitia sunt iocundati: quasi presentem uiuentemque prophetam cernerent: atque susciperent ut de Palæstina usque ad chaldæam iungerent populorum examina: & in Christi laude una uoce resonarent: Videlicet adorabant Samuelē & non Christum: cuius Samuel & leuita & propheta fuit: Mortuum suspicaris: & iccirco blasphemus. Lege euangelium. Deus Abraham, deus Isaac: deus Iacob: non est deus mortuorum: sed uiuorum. Si ergo uiuunt: honesto iuxta te carcere non claudunt. Ais enim uel in sinu Abraham: uel in loco refrigerii: uel sub ter aram dei ante apostolorum & martyrum condidisse: nec posse de suis tumulis & ubi uoluerint adesse presentes. Senatoria uidelicet dignitas sunt: & non inter homicidas terribilissimo carcere: sed in libera honestaque custodia in fortunatorum insulis & in cæcis clypeis recludantur. Tu deo leges pones: Tu apostolis uincula iniicies: ut usque ad diem iudicii teneantur custodia: nec sint cum domino suos de quibus scriptum est. Sequitur agnum quocumque uadit. Si agnus ubique: ergo & hi qui cum agno sunt ubique esse credendi sunt: Et cum diabolus & demones toto uagentur in orbe: & celeritate nimia ubique presentes sint: martyres post effusionem sanguinis sui ara operientur inclusi: & inde exire non poterunt. Dicis in libello tuo: quod dum uiuimus: mutuo pro nobis orare possumus. postquam autem mortui fuerimus nullius sit pro alio exaudienda oratio. presertim cum martyres ultionem sui sanguinis obsecrantes impetrare non quierint. Si apostoli & martyres adhuc in corpore constituti possunt orare pro cæteris: quando pro se adhuc debent esse solliciti: quanto magis post coronas uictorias & triumphos. Unus homo Moyses sexcentis milibus armatorum impetrat a deo ueniam: & Stephanus imitator domini sui: & primus martyr in Christo: pro persecutoribus ueniam deprecatur: & postquam cum Christo esse coeperint: minus ualebunt. Paulus apostolus ducenta septuaginta sex sibi dicit in nauis animas condonatas & postquam resolutus esse coeperit cum Christo: tunc ora clausurus est: & pro his qui in toto orbe ad suum euangelium crediderunt: mutire non poterit. Meliorque erit Vigilantius canis uiuus: quam ille leo mortuus. Recte hoc de ecclesiaste proponere: si Paulum in spiritu mortuum confiterer. Denique sancti non appellantur mortui: sed dormientes. Unde & Lazarus qui resurrexerat dormisse prohibetur: & apostolus uetat thessalonicenses de dormientibus contristari. Tu uigilans dormis: & dormiens scribis: & proponis mihi librum apocryphum: qui sub nomine Esdræ a te & similibus tui legitur: ubi scriptum est: quod post mortem nullus pro aliis audeat deprecari: quem ego librum nunquam legi. Quid enim necesse est in manus sumere: quod ecclesia non recipit: Nisi forte balsamum mihi & barbellum & thesaurum Manichæi: & ridiculum nomen Leusiboræ proferas: & quia ad radices pyrenæi habitas: uicinusque es Hiberiæ Basilidis antiquissimi hæretici & iperitiæ scientiæ: incredibilia portenta persequeris: & proponis quod totius orbis auctoritate dannat. Nam in comentiolo tuo: quasi pro te faciens de Salomone sumis testimoniū: quod Salomon omnino non scripsit: ut qui habes alterum Esdræ: habeas & Salomonem alterum: & si tibi placuerit: legito fictas reuelationes omnium patriarcharum & prophetarum: & cum illas didiceris inter mulierum textrinas cætato: imo legendas propone in tabernis tuis: ut facilius per has uenias uulgus indoctum prouoces ad bibendum. Cæceos autem non clara luce accendimus: sicut frustra caluniaris sed ut noctis tenebras hoc solatio temperemus: & uigilemus ad lumen: ne cæci tecum dormiamus in tenebris. Quod si aliqui propter imperitiam & simplicitatem secularium hominum: uel certe religiosarum sceminarum: de quibus uere possumus dicere: confiteor zelum dei habent: sed non secundum scientiam: hoc pro honore martyrum faciunt: quid inde perdis? Causabantur quondam & apostoli: quod periret unguentum sed domini uoce correpti sunt. Neque enim Christus indigebat unguento: nec martyres lumine cæcorum: & tamen illa mulier in honore christi hoc fecit: deuotioque mentis eius recipitur. Et quicumque accendunt cæceos secundum fidem suam habent mercedem: dicite apostolo: unusquisque in suo sensu abundat. Idolatras appellas huiusmodi homines: Non diffiteor omnes nos qui in christo credimus: de idolatriæ errore uenisse: Non enim nascimur: sed renascimur christiani. Et quia quondam colebamus idola: nunc deum colere non debemus: ne simili eum uideamur cum idolis honore uenerari. Illud fiebat idolis: & iccirco detestandum est. hoc fit martyribus: & iccirco recipiendum est. Nam & absque martyrum reliquiis: per totas orientis ecclesias quando legedum est euangelium: accedunt lumina iam sole rutilante: non utique ad fugandas tenebras: sed ad signum lætitiæ demonstrandum: Unde et uirgines ille euangelicæ semper habent accensas lampades suas. Et ad apostolos dicitur. Sint lumbi uiri precincti: et lucernæ ardentes in manibus uestris. Et de Ioanne baptista. Ille erat lucerna ardens et lucens: ut sub typo luminis corporalis illa lux ostendatur: de qua in psalterio legimus: Lucerna pedibus meis uerbum tuum domine: et lumen semitis meis. Male facit ergo romanus episcopus: quod super mortuorum hominum Petri et Pauli secundum nos ossa ueneranda: secundum te uile puluisculum offert domino sacrificia: et tumulos eorum christi arbitrat altaria: Et non

solum unius urbis: sed totius orbis errant episcopi: qui cauponē Vigilantiū cōtēnentes: ingrediuntur Basilicas mortuorū: i quibus puluis uilissimus & fauilla nescio quæ iacet lintheamic colligata: ut polluta oīa polluat: & quasi sepulchra pharisaica foris dealbata sint: cū intus imūdo cinere iuxta te imunde oīa oleāt atq; sordeāt: Et post hæc de barathro pectoris tui cœnosā spurcitiā euomens audes dicere. Ergo cineres suos amant aiæ martyꝝ: & circūuolant eos: sempq; presētes sūt: ne forte si aliquis peccator aduenerit: absentes audire nō possint. O portentū in terras ultimas deportandū. Rides de reliquiis martyꝝ: & cū auctore huius hærescos Eunomio: ecclesiis christi calūniā struis: nec tali societate terreris: ut eadē cōtra nos loqueris: quæ ille cōtra ecclesiā loquitur. Oēs enī sectatores eius basilicas apostolorū & martyꝝ nō ingrediūtur: ut scilicet mortuū adorent Eunomiū: cuius libros maioris auctoritatis arbitrant q̄ euāgelia: & in ipso credūt esse lumen ueritatis: sicut aliæ hæreses paraclitum in Montanū uenisse contēdūt & Manichæū ipsū dicunt esse paraclitū. Scribit aduersū hæresim tuā: quæ olim erupit aduersū ecclesiā ne & in hoc quasi repertor noui sceleris glorieris: Tertullianus uir eruditissimus i-
Tertullianus
signe uolumen qd' scorpia cū uocat rectissimo nomine: quia arcuato uulnere in ecclesiæ corpus uenena diffudit: quæ olim appellabatur caicia hæresis & multo tēpore dormiens uel sepulta: nunc a dormitatio suscitata est miror q; nō dicas nequa q̄ perpetranda martyria: deū enī qui sāguinē hircoꝝ taurorūq; non querat: multo magis hominū nō requirere. Quod cū dixeris: imo & si nō dixeris ita habebis quasi dixeris. Qui enī reliquias martyꝝ asseris calcandas esse. phibes sanguinē fūdi: qui nullo honore dignus est: De uigiliis & pnoctatiōibus in basilicis martyꝝ sæpe celebrādis i altera epistola quā ferme ante biēniū sancto ripario presbytero scripserā respōdi breuiter. Quod si ideo eas æstimas respūdas: ne sæpe uideamur pascha celebrare: & nō solennes post annū exercere uigilias: ergo & die dominico nō sūt Christo offerēda sacrificia: ne resurrectionis domini crebro pascha celebremus: & icipiamus nō unū pascha habere: sed plurima. Error autē & culpa iuuenū uilissimarūq; mulierū: qui p noctē sæpe deprehendit: nō est religiosus hoibus iputandus: quia & uigiliis paschæ tale quid fieri plarūq; cōuincitur: & tamē paucorū culpa nō preiudicat religioni: qui & absq; uigiliis presēte errare uel i suis uel i alienis domibus. Apostolorū fidē Iudæ perditio nō destruxit. Et n̄as ergo uigilias malæ aliorū uigilia nō destruent: quin potius pudicitia uigilare cogant: qui libidini dormiunt. Quod enī semel fecisse bonū est: non potest malū esse si frequenter fiat aut si aliqua culpa uitāda est. nō ex eo q; sæpe: sed ex eo quod fit aliquando: culpabile est. nō uigilemus itaq; diebus paschæ: ne expectata diu adulterorū desideria cōpleantur: ne occasione peccandi uxor inueniat: ne maritali nō possit recludi clauē. Ardentius appetitur quicquid est rarius. Nō possū uniuersa percurrere: quæ sanctorū presbyterorū litteræ cōprehendūt. de libellis illius aliquid proferā. Argumētatur cōtra signa atq; uirtutes: quæ in basilicis martyꝝ fiunt. & dicit eas incredulis prodesse: nō credentibus: q̄. si nūc hoc querat quibus fiant: & nō qua uirtute fiāt. Esto ergo signa sint infidelium: qui quoniā sermoni & doctrinæ credere noluerūt: signis adducant ad fidē: & dominus incredulis signa faciebat: & tamē nō iccirco domini sigillāda sūt signa. quia illi infideles erāt. Sed maiori admiratiōi erunt: quia tantæ fuere potentia: ut etiā mētes durissimas edomarent: & ad fidē cogerēt. Itaq; nolo mihi dicas signa infidelium sūt: sed responde quomō i uilissimo puluere & fauilla nescio quā: tāta sit signorū uirtutūq; presentia. Sētio sētio infœlecissimæ mortaliū qd' doleas: quid timeas. Spiritus iste imūdus qui hæc te cogit scriberē: sæpe hoc uilissimo tortus est puluere: imo hodieq; torquetur: & qui in te plagas dissimulat: in cæteris confitē. Nisi forte in morē gentiliū ipiorum: Porphyrii & Eunomii. has prestigias dæmonū esse cōsingas: & nō uere clamare dæmones: sed sua simulare tormenta. Do consiliū. Ingredere Basilicas martyꝝ & aliquando purgaberis. inuenies ibi multos socios tuos: & nequa q̄ cæreis martyꝝ qui tibi displicent: sed flāmis inuisibilibus cobureris: & tūc fateberis quod nūc negas: & tuū nomen qui in Vigilantiō loqueris: libere proclamabis te esse aut Mercuriū propter nūmorū cupiditatē: aut Nocturnū iuxta Plauti Amphitriōnē: quo dormiente in Alcmenæ adulterio: duas noctes Iupiter copulauit ut magnæ fortitudinis Hercules nasceret: aut certe liberū patrē pro ebrietate & cantharo ex humeris: depēdētē: & se per rubente facie: & spumantibus labiis effrenatisq; conuitiis. Vnde & in hac prouincia cū subitus terremotus noctis medio oēs de sono excitasset: tu prudentissimus & sapientissimus mortalium nudus orabas: & referebas nobis Adā & Euā de paradiso eiectos sic orasse. & illi quidē apertis oculis erubuerunt: nudos se esse cernentes: & uerenda texerunt arborū foliis: tu & tunica & fide nudus: subitoq; timore perterritus: & aliquid habens nocturnarū crapularū sanctorū oculis obscenam partē corporis ingerebas: ut tuā indicares prudentiā. Tales habet aduersarios ecclesia. Hi duces contra martyꝝ sanguinem dimicant. huiusmodi oratores contra apostolos pertonant. immo tam rabidi canes contra Christi latrant discipulos. Ego confiteor timorē meū: ne forsitan de superstitione descendat. Quando iratus fuero: et aliquid mali in meo aīo cogitauero: et me nocturnū fantasma deluserit: Basilicas martyꝝ intrare non audebo: ita totus: et corpore et aīo pertremisco. Rideas forsitan et mulierularū deliramenta subfannes. Non erubescō earū fidem: quæ primæ uiderunt dominū resurgentē: quæ mittuntur ad apostolos: quæ in mīe domini Saluatoris sanctis apostolis cōmendant. Tu ructato cū sæculi hoibus. ego ieiunabo cū scemīs: imo cū religiosis uiris: q; pudicitia uultu preferūt: et pallida iugū cōtinētia orantētes Christi ostēdūt uerecundiā. Videris mihi dolere et aliud: ne si inoluerit apud Gallos cōtinētia et sobrietas atq; ieiuniū: tabernæ tuæ lucra non habeant: et uigilias diaboli ac temulenta conuiuia tota nocte exercere non possis. Præterea iisdem ad me relatum est epistolis: q; contra auctoritatem apostoli Pauli: immo Petri: Ioannis: et Iacobi: qui dextrā dederunt Paulo et Barnabæ cōmunicationis et preceperunt eis: ut pauperum memores essent: tu prohibeas Hierosolimam in usus sanctorum aliqua sumptuum solatia dirigi. Videlicet si ad hoc respondero: statim latrabis meam me causam agere: qui tanta cūctos largirate donasti: ut nisi uenisses Hierosolimā

posant
pro

177

et
cō
uitam
ta cogit
nate ab
nia apert
Q uod d
lucra d
fuerim
mubere
Quasi H
dicit
Crep
gust
Dama

Hierosolyma: & tuas uel p̄onos tuorū pecunias effudisses: oēs periclitaremur fame. Ego hoc loquor: qd' beatus apostolus Paulus in cunctis pene epistolis suis loquitur: & precipit in ecclesiis gentiū per unā sabbati: hoc est in die dominico oēs cōferre debere. quā Hierosolymā in sanctorū solatia dirigant: & uel p̄ discipulos suos: uel quos ipsi pbauerint: & si dignum fuerit: ipse aut dirigat: aut perferat qd' collectum est. In actibus apostolorū loquens ad Felicē presidē: post annos ait plures elemosynas facturū in gentē meā ueni Hierosolymam: & oblationes & uota: in quibus inuenerunt me purificatū in tēplo. Nunquid in alia parte terrarum & in iis ecclesiis quas nascentes fide sua erudiebat: quā ab aliis acceperat: diuidere nō poterat. Sed factis pauperibus dare cupiebat: qui suas pro christo facultatulas relinquentes: ad domini seruitutē tota mēte cōuersi sunt. Longū ē nūc si de cunctis epistolis eius oīa testimonia reuoluere uoluerō: in quibus hoc ait: & tota mēte festinat: ut Hierosolymā & ad sancta loca credētibus pecuniā dirigātur. nō in avaritiā: sed in refrigeriū. nō ad diuitias cōgregandas: sed ad imbecillitatē corpusculi sustentandā: & frigus atq; inediā declinandā. Hac in iudaea usq; hodie pseuerante cōsuetudine: nō solū apud nos: sed & apud hebræos: ut qui in lege domini meditant' die ac nocte: & patrē non habēt in terra: nisi solū deū synagoga: & totius orbis foueant ministeriis. ex æqtate dūtaxat: nō ut aliis refrigeriū: & aliis sit tribulatio: sed ut aliorū abūdantiā: aliorū sustentet iopiā. Respondebis hoc unūquēq; posse in priā sua facere. nec paupes defuturos: qui ecclesiā opibus sustentādū sint. Nec nos negamus cunctis pauperibus etiā iudæis & Samaritanis. si tanta sit largitas: stipēs porrigendas. Sed apostolus faciendā quidē docet ad oēs elemosynā: sed maxime ad domesticos fidei. De quibus & saluator in euāgelio loquebat'. facite uobis amicos de mōna iniquitatis qui uos recipiāt in æterna tabernacula. Nunquid isti paupes iter quorū pannos & ingluuiem corporis flagrans libido dominatur: possūt habere æterna tabernacula: qui nec presentia possidēt nec futura. Nō enī simpliciter paupes: sed paupes spiritu beati appellant': de quibus scriptū est: Beatus qui intelligit sup̄ egenū & pauperē: in die mala liberabit eū dominus. In uulgi pauperibus sustentādīs: nequaquā intellectus: sed elemosyna opus est. In sanctis pauperibus beatitudo est intelligentiā: ut ei tribuat qui erubescit accipere: & cū accepit: dolet: metēs carnalia: & seminās spiritalia. Quod aut' asseris eos melius facere qui utant' rebus suis: & paulatī fructus possessionū suarū pauperibus diuidēt: q̄ illos qui possessionibus uenūdatis semel oīa largiant': nō a meis: sed a domino respondebit. Si uis esse p̄fectus: uade & uēde oīa quæ habes: & da pauperibus: & ueni sequere me. Ad eū loquitur qui uult esse p̄fectus: qui cū apostolis patrē nauiculā & rete dimittit. Iste quē tu laudas: secundus & tertius gradus est: quē & nos recipimus dū nō sciamus prima secundis & tertiis p̄ferēda. Nec a suo studio monachi deterrendi sunt a te linguis uiperis & morsu saxissimis: de quibus argumētariis & dicis. Si oēs se clauerint & fuerint in solitudine: quis celebrabit ecclesias: quis sæcularēshomines lucrifaciet: quis peccātes ad uirtutes poterit cohortari. Hoc enī mō si oēs tecum fatui sint: sapiens quis esse poterit. Et uirginitas non erit approbanda. Si enim oēs uirgines fuerint: nuptiæ non erunt: interibit humanū genus: infantes in cunis nō uigilent: obstetrices absq; mercedibus mendicabunt: & grauissimo frigore solutus atq; contractus dormitantiū uigilabit in lectulo. Rara est uirtus: nec a pluribus appetitur. atq; unā hoc oēs essēt: quod pauci sunt: de quibus dicitur: multi uocati: pauci aut' electi. & uacui essent carceres. Monachus aut' nō doctoris sed plangentis habet officiū: qui uel se uel mundum lugeat: & domini pauidus prestoletur aduentū. qui sciens imbecillitatē suam & uas fragile quod portat: timet offendere ne impingat: corruiat: atq; frangatur. Vnde & mulierū maximeq; adolescentularū uita aspectū: & in tantū castigatōis sui est: ut etiā quæ tutta sunt pertimescat: cur iniquis pergis ad heremū: uidelicet ut te nō audiā: nō uideā: ut tuo furore non mouear: ut tua bella non patiar: ne me capiat oculus meretricis: ne forma pulcherrima ad illicitos ducat amplexus. Respondebis hoc non est pugnare: sed fugere. Sta i acie: aduersariis armatus obsiste. ut postq̄ uiceris: coroneris. Fateor imbecillitatē meā. Nolo spe pugnare uictoriā: ne perdā aliquando uictoriā. si fugero: gladiū dimittā. si stetero: aut uincendū mihi est: aut cadendum. Quid aut' necesse est certa dimittere: & incerta sectari. Aut scuto aut pedibus mors uitanda est. Tu qui pugnās & superari potes: & uincere. Ego cū fugero. non uincar in eo q̄ fugio: sed ideo fugio: ne uincar. Nulla securitas est uicino serpente dormire potest fieri ut me non mordeat: tamen potest fieri ut aliquando me mordeat. Matres uocemus sorores & filias & non erubescimus uitiis nostris nomina pietatis obtendere. Quid facit monachus in cellulis sceminarum: quid sibi uolunt solā & priuata colloquia: & arbitros fugientes oculi. Sāctus amor impatientiam non habet. Quod de libidine diximus: referamus ad avaritiā: & ad oīa uitia quæ uitantur solitudine. Et iccirco urbium frequentias declinamus: ne facere compellamur: quæ nos non tam natura cogit facere: q̄ uoluntas. Hæc ut dixi sanctorū presbyterorū rogatu unius noctis lucubratione dictaui: festinante admodum fratre Sisinnio: & propter sanctorū refrigeria ægyptum ire properante: alioquin & ipsa materia apertā habuit blasphemiam: quæ indignationem magis scribentis q̄ testimoniorū multitudinem flagiraret. Quod si Dormitantiū in mea rursus maledicta uigilauerit: & codē ore blasfemo quo apostolos & martyres lacerat: de me quoq; putauerit detrahendū: nequaquā illi breui lucubratiūcula: sed tota nocte uigilabo: & sociis illius immo discipulis uel magistris: qui nisi tumentes uteros sceminarū: maritos earū Christi ministerio arbitrantur indignos.

Monachus.

Beati Hieronymi presbyteri ad Riparium presbyterum blasphemiam Vigilantiū de non uenerandis reliquiis detestantis. Epistola. XIII.

Acceptis primū litteris tuis nō respōdere supbia ē incaute id facere temeritatis. De his enī rebus interrogas: quæ & p̄ferre & audire sacrilegiū ē. Ais Vigilantiū qui καὶ τῶν τῆρρασιν hoc uocat' nomine: nā Dormitantiū rectius dicere. Os fetidū rursus aperire: & putorem spurcissimum contra sanctorum

martyrum proferre reliquias: & nos qui eas suscipimus appellare cinerarios & idolatras: qui mortuorum hostium ossa ueneremur: O infelicem hominem: & omni lachrymarum fonte plangendum: qui hæc dicens non se intelligit esse Samaritanum & iudæum: qui corpora mortuorum pro imundis habet: & etiã uasa quæ in eadẽ domo fuerint pollui suspicatur: sequentes occidentem litteram: & non uiuificantem spiritum. Nos autem non dico martyrum reliquias: sed ne solè quidẽ & lunam: non angelos: non archangelos: non cherubim: non seraphim: & omne nomen quod nominatur: & in presenti sæculo & in futuro colimus & adoramus: ne seruiamus creaturam potius quam creatori: qui est benedictus in sæcula. Honoremus autem reliquias martyrum: ut eum cuius sunt martyres adoremus. Honoramus seruos: ut honor seruorum redundet ad dominum: qui ait: Qui uos suscipit: me suscipit. Ergo Petri & Pauli imunda sunt reliquias: Ergo Moyse corpusculum imundum erit: quod iuxta hebraicam ueritatem ab ipso sepultum est domino: Et quotienscumque apostolorum & prophetarum & omnium martyrum basilicas ingredimur: totiens idolorum templa ueneramur: Accensique ante tumulos eorum ceteri idolatriæ insignia sunt: Plus aliquid dicam: quod redundet in auctoris caput: & insanum cerebrum uel sanet aliquando uel deleat: ne tantis sacrilegiis simulacrum animæ subuertant: ergo & domini corpus in sepulchro positum imundum fuit: Et angeli qui candidis uestibus utebantur mortuo cadaueri atque polluto prebebant excubias: ut post multa sæcula Dormitantius soniaret: imo eructaret imundissimam crapulam: & cum Iuliano persecutore sanctorum basilicas aut destrueret: aut in templa conuerteret: Miror sanctum episcopum: in cuius parrochia esse presbyter dicitur acquiescere furori eius. & non uirga apostolica: uirgaque ferrea confringere uas inutile: & tradere in iteritum carnis: ut spiritus saluus fiat. Meminerit illius dicti: Si uidebas furem: currebas cum eo: & cum adulteris portionem tuam ponebas. Et in alio loco: In matutino interficiebam omnes peccatores terram: ut disperderem de ciuitate domini omnes operantes iniquitatem. Et iterum. Nonne odistes te domine odio habui: & super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos. Si non sunt honorandæ reliquias martyrum: quomodo legimus: preciosa in conspectu domini mors sanctorum eius? Si ossa mortuorum polluit contingentes: quomodo Heliseus mortuus mortuum suscitauit: Et dedit uitam corpori: quod iuxta Vigilantiũ iacebat imundum: Ergo omnia castra israelitici exercitus: & populi dei fuere imunda: quia Ioseph & patriarcharum corpora portabant in solitudine: & ad sanctam terram imundos cineres ptulerunt: Ioseph quoque qui in tyro precessit domini saluatoris nostri sceleratus fuit: qui tanta ambitioe Jacob in Hebræo ossa portauit: ut imundum patrem auo & attauo sociaret imundis: & mortuum mortuis copularet: O precidendam linguam a medicis: immo insanum curandum caput: ut qui loqui nescit: discat aliquando reticere. Ego uidi hoc aliquando portetum: & testimoniis scripturarum quasi uinculis Hippocratis uolui ligare furiosum. Sed abiit: excessit: euasit: erupit: & iter Hadriæ fluctus. Cotinque Regis alpes: in nos daclamando clamauit. quicquid enim amens loquitur: uociferatio & clamor est appellandus. Tacita me forsitan cogitatione reprehendas: cur in absentem iuehar: Fatebor tibi dolor meum. Sacrilegium tantum patienter audire non possum. Legi enim Syromasten Phinees austeritatem Heliam: zelum Simonis Chananeis: Petri saueritatem Ananiam & Saphiram trucidantis: Paulique constantiam: qui Helymam magum uis domini resistentem æterna cæcitate dannaui. Non est crudelitas pro deo: sed pietas. Unde & in lege dicitur. Si frater tuus & amicus & uxor: quæ est in sinu tuo deprauare te uoluerit a ueritate: sit manus tua super eos: & effunde sanguinem eorum: & auferes malum de medio israel. Iterum dicam. Ergo martyrum imundæ sunt reliquias? Et quid passi sunt apostoli: ut imundum Stephani corpus tanta funeris ambitioe precederent: ut facerent ei planctum magnum: ut eorum luctus in nostrum gaudium uerteretur. Nam quod dicitur eum uigilias execrari facit & hoc contra uocabulum suum ut uelit dormire Vigilantius & non audiat saluatorem dicentem sic: Non potuistis una hora uigilare mecum. uigilate & orate ne intretis in tentationem. Spiritus promptus est: sed caro infirma. Et in alio loco Propheta dicit: Media nocte surgebam: ut confiterer tibi super iudicia iustitiæ tuæ. Dominum quoque in euangelio legimus pernoctasse & apostolos clausos carcere tota nocte uigilasse: ut illis psallentibus terra quateretur: custos carceris crederet: magistratus & ciuitas terrerentur. Loquitur Paulus. Orationi insistite uigilantes in ea. Et in alio loco: in uigiliis frequenter. Dormiat itaque Vigilantius: & ab exterminatore Aegypti cum Aegyptiis dormiens suffocetur. Nos dicamus cum Dauid: Non dormitabit neque dormiet qui custodit israel: ut ueniat ad nos sanctus Ethir: qui interpretatur uigil. Et si quando propter peccata nostra dormierit: dicamus ad eum. Surge: ut quid dormitas domine excitemusque illum: & nauicula fluctuante clamemus. Magister saluos nos fac: Perimus. Plura dictare uoluimus: si non epistolaris breuitas pudorem nobis tacendi imponeret: & si librorum ipsius ad nos uoluisses mittere cætilenas: ut scire possemus ad quæ rescribere deberemus. Nunc autem aerem uerberauimus: & non tam illius infidelitatem: quæ omnibus patet: quam nostram fidem aperuimus. Ceterum si nolueris longiorem non aduersum eum librum scribere mitte nenias illius & ineptias: ut Ioannem baptistam audiat predicantem. Iam securis ad radices arborum posita est. Omnis enim arbor quæ non facit fructum bonum excidetur: & in ignem mittetur.

Argumentum sequentis opusculi excerptum ex Isidoro libro octauo ætimologiarum.

Luciferiani a Lucifero Syrimæ episcopo orti: qui episcopus catholicos qui Constantini persecutioe perfidie Arrianorum consistentes erant: & postea correcti redire in catholicam ecclesiam delegerunt dantes res siue quod crediderunt: siue quod se credere simulauerunt. quos catholica ecclesia merito recipit sicut tanquam Petrum post fletum negationis. Hanc illi matris charitatem superbe accipientes eosque recipere nolentes: ab ecclesie comunione recesserunt. Et cum ipso Lucifero suo auctore qui mane oriebatur cadere meruerunt.

Altercatio Luciferiani & Orthodoxi cuiusdam edita a beato Hieronymo presbytero contra Luciferianum inscripta.

Proxime accidit: ut quidam Luciferi sectator cum alio ecclesie alium odiosa loquacitate contedens: canina facundiam exercuerit. Asserebat quippe uniuersum mundum esse diaboli. Et ut iam familiare est eis dicere:

Moyse a dno sepultus
in Valle Moab.

dicere: factum de ecclesia lupanar. At ille contrario rationabiliter quidem & oportuno loco & tempore defen-
 debat: nō sine causa Christū mortuum fuisse: nec absurdor: tantū causa dei filium descendisse. Quid plura: dū
 audientia & circum lumina iam in plateis accensa soluerent: & inconditā disputationē nox interrūperet: con-
 sputa pene inuicē in facie recesserunt. Hoc tamē his qui assuerunt stantibus: q; in secretā porticū primo ma-
 ne conueniret: quo cū iuxta placitum oēs cōuenissent uisum est utriusq; sermonē a notariis excipi. Atq; ita cū
 etis residentibus HELLADIUS LVCIFERIANVS dixit. Hoc primum mihi responderi uolo: utrū Arriani
 christiani sint an non: HIERONYMVS ORTHODOXVS. Ego plus inquit interrogo: utrū ne oēs hære-
 tici christiani sint. LV. dixit. Q uē hæreticū dixeris christianū negasti. OR. Oēs ergo hæretici christiāi nō sūt.
 LV. Iam superius audisti. OR. Si christiani non sunt: diaboli sūt. LV. Nemo dubitat. OR. Si autē diaboli sunt:
 nihil refert hæretici sint an gentiles. LV. Non refello. OR. Igitur præfixū iter nos habemus de hæretico sic lo-
 quendū sicut de gentili. LV. Plane fixum. OR. Q uare modo ut libet: quoniā inter nos constat nūc hæreticos
 gentiles esse. LV. Q uod interrogatio mea cogere uolebat expressū est hæreticos christianos nō esse: Nunc re-
 stat cōclusio. Si arriani hæretici sūt: & hæretici oēs gētiles sūt: & arriani gētiles sūt: & ita cōstat nullā societate ec-
 clesie esse cū arrianis. i. cū gentilibus. manifestū est ergo uestrā ecclesiam quæ ab arrianis. i. a gētilibus episcopos
 suscipit: nō tam episcopos recipere q̄ de capitolio sacerdotes: ac per hoc antichristi magis synagoga q̄ Christi ec-
 clesia debeat nūcupari. OR. Ecce impleta est pphetia: parauit mihi foueā & ipse incidit in eā. LV. Q uo nā mo-
 do: OR. Si arriani ut dicis gētiles sūt: & arrianor: cōueticula castra sunt diaboli: quomodo in castris diaboli
 baptizatū recipis: LV. Recipio: sed pœnitentē. OR. Prorsus quid dicas nō intelligis: quisq; ne gentilem recipit
 pœnitentē: LV. Ego simpliciter in exordio sermonis oēs hæreticos gentiles esse respōdi. Verū quia captiosa re-
 spōsio fuit: primæ questionis tibi palmā tradēs ad secundā ueniā: in qua aio laicū ab arrianis uenientē recipi de-
 bere pœnitentē: clericū uero nō debere. OR. Atqui in prima questioe quā obtinuisse me dicis: etiā secundā
 obtinui. LV. Doce quomō obtinueris. OR. Nescis & laicos & clericos unū habere christū: nec aliū neophytis
 aliū episcopis esse deū: Cur ergo nō recipiat clericos: q; recipit laicos pœnitentes: LV. Non est episcopi ipsū la-
 chrymas fundere pro peccatis: & corpus atrectare domini. Non est episcopi ad fratru genua puolui: & de sub-
 limi loco eucharistiā ministrare populo. Aliud est lugere quod fueris: aliud neglecto peccato in ecclesia uiuere
 gloriosū. Tu qui hesternō die sacrilegus creaturā dei filium prædicabas: qui quotidie peior iudæis blasphemiaz
 lapides in christū iaciebas. cuius manus sanguine plenæ sunt: cuius stilus lancea militis fuit ad unius horæ con-
 uersionē uirginem ecclesiam adulter ingrederis: si peccasse te pœnitet: officium depone sacerdotis: si te non pec-
 casse confidis: permane quod fuisti. OR. Rhetoricis: & a disputationū spinetis ad cāpos liberæ declamatiōis
 excurris. Verum desine quæso a cōmunibus locis: & in gradū rursus ac in lineas regredere: postea si placuerit
 latius differemus. LV. Nulla declamatio hic est. Dolor patientiā superat: propone ut libet: argumētare ut libet:
 nunq̄ persuadebis idē esse episcopum quod laicū pœnitentē. OR. Q uoniā obstinate tenes aliā esse rationē epi-
 scopi: aliam laici ad cōpendiū tentationis: tribuo quod postulas: nec me pigebit locū te faciente manū tecum cō-
 ferere: expone mihi quare laicum uenientem ab arrianis recipias: episcopum nō recipias. LV. Recipio laicum
 quia errasse se confitetur: & dominus mauult pœnitentiā peccatoris q̄ mortem. OR. Recipio & ego episcopū:
 quia & errasse se confitetur: & dominus mauult pœnitentiā peccatoris q̄ mortē. LV. Si errare se confitetur: cur
 episcopus perseuerat: deponat sacerdotiū: concedo ueniā pœnitenti. OR. Respondebo tibi & ego sermoni-
 bus tuis. Si laicus errasse se cōfiteatur: quomō laicus perseuerat: depōat sacerdotium laici idest baptisma: & ego
 do ueniā pœnitenti. Scriptum est enim: Regnū quippe nos & sacerdotes deo & patri suo fecit. Et itez. Gēte
 sanctam: regale sacerdotiū: populum acquisitum. Omne quod licet christiano: cōmune est tā episcopo q̄ laico.
 Qui pœnitentiā agit: priora condēnat. Si non licet episcopo pœnitenti perseuerare quod fuerat: nō licet lai-
 co pœnitenti in eo permanere: propter quod pœnitentiā confitetur. LV. Recipimus laicos: quoniā nemo con-
 uertitur si scierit baptizandū: & ita fiet ut nos simus causa perditionis eor: si repudiētur. OR. Tu in eo quod re-
 cipis laicū unā aiām recipiendo saluas: & ego in recipiendo episcopū non dicā unius ciuitatis populos: sed uni-
 uersā cui præest prouinciā ecclesie socio: quē si repellā multos secū in ruinā trahet. Q uamobrē quæso uos ut
 eā rationē quā in paucis recipiendis habere uos existimastis: etiā ad totius orbis salutē concedatis. Q uod si di-
 splacet & tam duri estis. imo tam irrationabiliter inclāmentes: ut cum qui dederit baptisma hostē christi: eum
 qui acceperit filium putetis: nos nobis: aduersa nō facimus: aut episcopū cum populo recipimus quē facit chri-
 stianum: aut si episcopū non recipimus: scimus etiā nobis populū reiiciendū. LV. Oro te nomine christi non le-
 gisti de episcopis dictum: uos estis sal terræ. Si autē sal infatuatū fuerit: in quo salietur: sed & ad nihilū est utile: ni-
 si ut proiciatur foras: & conculcetur ab hoibus. Sed & illud quod populo peccatore sacerdos deū exoret: ac p
 sacerdote nullus sit alius qui deprecetur. Q uæ quidē duo scripturar: capitula in sententiā concurrunt unam.
 Nā ut sal omnē cibum condit: nec est aliquid p se tā suaue quod absq; eo gustū demulceat: Ita mundi totius &
 ecclesie proprie condimentū episcopus est: qui si infatuatus fuerit: siue per negationē: siue p hæresim: sine pli-
 bidinem: & ut semel dicā per uniuersa peccata: a quo alio poterit condiri: cum ipse fuerit condimentum: Sacer-
 dos quippe pro laico offert oblationem suam: imponit manū subiecto: reditum sancti spiritus inuocat: atq; eum
 qui traditus fuerat sathanæ in interitum carnis: ut spiritus saluus fieret indicta in populum oratione altario re-
 conciliat. nec prius unum membrum restituit sanitati: q̄ omnia simul membra conflauerit. facile quippe igno-
 scit filio pater: cum mater pro uisceribus suis deprecatur. Si ergo hoc quem diximus gradu laicus pœnitens re-
 stituitur ecclesie: ubiq; cōsequitur ueniā ubi luctus precesserat: manifestū est sacerdotem de gradu suo motū

Sacerdotum laici baptisma dicitur.

in eundē locū nō posse restitui: quia aut poenitēs sacerdotio carebit aut in honore p̄sistēs reduci in ecclesiā nō poterit p̄ ordinē poenitētis. Tu mihi nūc infatuato sale ecclesiā sapore cōtaminas: tu enī eū qui proiectus foras iacere deberet in stercore a cūctis hoibus cōculandus sup altariū reponis. Et ubi erit illud apostoli p̄ceptū. Oportet episcopū esse sine crimie quasi dispensatorem dei. Et iterū p̄bet autē se unūq̄sq̄: & sic accedat ubi domīnica denūciatio ē: ne miserimus margaritas nostras ante porcos. Quod si de oibus generaliter dictū intelligis: quātomagis de sacerdotibus precauēdū est cū etiam de laicis sic habeat? Separamini inq̄t dominus p̄ Moysē a tabernaculis istorū hominum durissimorū: & nolite tangi ab oibus qui sunt eorū: ne simul pereatis in peccato eorū. Et rursū in duodecim p̄phetis: Sacrificia eorū tanq̄ panis luctus: oēs qui māducāt ea cōtamiabuntur. Et in euāgelio: dominus lucerna inquit oculis corporis est oculus tuus. id est ecclesiā lumē est episcopus. Si autē oculus tuus simplex est: totū corpus tuū lucidū erit. Sacerdote enī fidē uerā predicāte ex omni corde tenebrā discutiat: & causam reddit. Neq̄ enī lucerna accēditur & ponitur sub modiū: sed sup candelabrū: ut luceat omnibus qui in domo sunt. Lucernā enim hoc est deus scientiā suā igniculum in episcopo succēdit: ut non sibi tantū luceat: sed oibus p̄sit. Et ī cōsequēti. Si inq̄t oculus tuus neq̄ fuerit: oē corpus tenebrosū est. Si enim lumē quod in te est tenebrā sunt: ipsā tenebrā quātā erūt. Et recte Nam cū ideo episcopus in ecclesia constituatur ut populū coerceat ab errore quātus erit error in populo: cum errat ille qui docet. Quomō pōt peccata dimittere: q̄ ipse peccator est? quomō sanctū sacrilegus faciet? unde ad me lumē introiet: cum oculus meus cæcus sit. Proh dolor antichristi discipulus ecclesiā Christi gubernat. Et unde est illud: Non potestis duobus dominis seruire. Sed & illud. quæ cōmunicatio luci ad tenebras? qui consensus christi ad belial? Legimus in ueteri testamēto. Homo in quo fuerit macula & uitium: nō accedat offerre dona domino. Et rursū. Sacerdotes qui accedunt ad dominum deum ut sacrificent: mundi sint: ne forte derelinquat eos dominus. Et in eodem: & cum accēdūt ministrare sancta: nō adducāt in se delictū: ne moriāt. Et multa alia: quæ p̄sequi infinitū est: sed studio breuitatis omitto. Neq̄ enim numerus testimoniorū: sed auctoritas ualet. Ex q̄bus ostēdit uos p̄ modicū fermentum totā ecclesiā massam corrupisse. Et de eius manu hodie eucharistiā accipere: quā heri quasi idolū respuebatis. OR. dixit. Multa q̄dē de sacris uoluminibus memoriter copioseq̄ dixisti: sed cū totū circūieris saltū: meis cassibus cōcluderis. Sit q̄ppe arrianorū episcopus hostis christi: sit infatuatū sal: sit lucerna sine igniculo: sit oculus sine pupilla: nēpe eo puenies ut salire nō possit: quia sal ipse nō habeat. nō illuminet cæcus: nō accēdat extinctus. Tu autē cū conditū cibū ab eo deuores: cur insulsū arguis cōditorē? Igniculus eius ī ecclesia tua lucet: & lucernam eius criminariā extinctā. Oculos tibi p̄bet: & cæcus est. Quā ob rē oro te: ut aut sacrificandi ei diligētiam tribuas: cuius baptisma p̄bas: aut reprobos eius baptisma: quē nō existimas sacerdotē. Neq̄ enim fieri pōt ut qui ī baptisate sanctus sit: sit apud altare peccator. LV. Sed ego recipio laicum poenitentem per manuum impositionem & inuocationem spiritus sancti: sciens ab hæreticis spiritum sanctum non posse conferri. OR. Omnes propositionum uestrarum calles ad uuum compitum confluunt: & pavidorum more ceruorum dum uanos pēnarum euitatis uolatus fortissimis retibus implicamini. Nam cum in patre & filio & spiritu sancto baptizatus homo templum domini fiat: cum ueteri æde destructa nouum trinitatis delubrum ædificetur: quomodo dicis sine aduentu spiritus sancti apud arrianos peccata posse dimitti? Quomodo at̄iquis sordibus anima purgatur: quæ sanctum nō habet spiritum? Neque enim aqua lauat animam: sed prius ipsa lauatur spiritu: ut alios lauare spiritualiter possit. Spiritus inquit Moyses domini ferebatur super aquas. Ex quo apparet baptisma nō esse sine spiritu sancto. Bethsaida lacus iudææ: nisi per aduentum angeli debilitata corporaliter mēbra sanare non poterat. Et tu mihi aqua simplici quasi de balneo animam loram pducis. Ipse dominus noster Iesus christus qui nō tam mundatus est q̄ lauacro suo uniuersas aquas mandauit: statim ut caput extulit defluente spiritū sanctum accepit: nō q̄ unq̄ sine spiritu sancto fuerit: quippe qui de spiritu sancto in carne natus est: sed ut illud nobis monstraretur uerum esse baptisma: quo spiritus sanctus adueniat. Igitur si arrianus spiritū sanctū non potest dare: nec baptizare quidem potest: quia ecclesiā baptisma sine spiritu sancto nullum ē. Tu uero cū baptizatum ab eo recipis: & postea iuocas spiritū sanctū: aut baptizare eū debes: quia sine spiritu sancto baptizari non potest: aut si est baptizatus in spiritu: desine ei inuocare spiritum: quem tunc cum baptizaretur accepit. LV. Obsecro te nōne legisti in actibus apostolorū eos qui iam a Ioāne baptizati fuerāt: cum ad interrogationem apostoli respondissent se nec auditu quidē comperisse quid esset spiritus sanctus: postea fuisse spiritum sanctū cōsecutos? Vnde manifestū est posse aliquē baptizari: & tamē non habere spiritū sanctū. OR. Nō tam imperitos diuinorum uoluminū eos qui audiunt puto ad hanc quæstiūculam dissoluēdam: longo ut sermone opus sit. Verū prius q̄ quid in ea sentiā loquar: ausculta iuxta sensum tuū quāra scripturarum turbatio oriatur. Quid est hoc quod Ioānes in baptisate suo aliis sanctū dare nō potuit: qui Christo dedit? Et quis est iste Ioānes? Vox clamantis in deserto: parate uiam domini: rectas facite semitas dei nostri. Ille qui dicebat: Ecce agnus dei ecce qui tollit peccata mundi. Minus dico ille qui ex matris utero clamabat. Et unde hoc mihi: ut ueniat mater domini mei ad me? spiritum sanctum non dedit quem Philippus diaconus eunucho dedit: quem Ananias Paulo dedit: Audacter forsītā uidear Ioannē preferre cūctis. Audi dominum loquētem. Non est in natis mulierum aliq̄s maior Ioāne Baptista. Nulli enim cōtigit p̄phetarum & annūciare christum & digito demonstrare. Et quid mihi necesse est in talis uiri laudibus immorari: cum a deo patre etiam angelus nuncupetur? Ecce inquit mitto angelum meum ante faciem tuam: qui p̄parebit uiam tuam. Plane angelū qui post materni uentris hospitium heremi secreta sectatus: paruulus de serpētibus lusit: q̄ oculis expectantibus Christū: nihil aliud est di-

Bethsaida lacus

spiritum

est dignatus aspicere: qui eloquiis domini quæ melle & fauo dulciora sunt: dignam deo uocem erudiuit: Et ne
 quæstionem morer: sic decebat crescere præcursores domini. Iste ergo talis tantusq; spiritum sanctum nõ de-
 dit: quem Cornelius centurio anteq̃ baptizaretur accepit. Responde quælo cur non dederit: sed ignoras. Audi
 quid scripturæ doceant. Ioannes baptista nõ tam peccata dimisit: quã baptisma pœnitentiæ fuit in peccatorũ
 remissionem: id est in futuram remissionem: quæ est post ex sanctificatione christi subsecuta. Scriptum est enĩ:
 fuit Ioannes in deserto baptizans: & prædicans euangelium pœnitentiæ in remissionem peccatorum. Et post-
 modum: & baptizabantur ab eo in iordanem confitentes peccata sua: ut enim ante præcurfor domini ipse: sic
 & baptisma eius præuium dominici baptismatis fuit: qui de terra est aiebat: terrena loquitur: & qui de super-
 nis uenit: super omnes est. Et iterum: Ego baptizo uos in aqua: ille baptizabit uos i spiritu sancto. Si autem Ioã-
 nes ut confessus est non baptizauit in spiritu: neq; peccata dimisit: quia nulli hominum sine spiritu sancto pec-
 cata dimittuntur: aut si contentiose argumentaris: ideo Ioannis baptisma dimisisse peccata: quia de cælis fuit: e-
 doce quid amplius in Christi baptismate consequamur. Quod peccata dimittit: liberata gehenna: quod a ge-
 henna liberat perfectum est. Perfectum autem baptisma non est: nisi quod in cruce & in resurrectione Christi
 est: ita tu in peruersum ducis irreligiosus: dicente ipso Ioãne: illum oportet crescere: me autem minui: & cum
 serui baptismato plus q̃ habuit tribuis: dominicum destruis. Cui nihil amplius relinquis. Quorsum ista tendit
 assertio: uidelicet ut non tibi durum uideatur: & si ii qui a Ioanne fuerant: baptizati: postea per impositionem
 manuum apostolorum sint spiritum sanctum consecuti: cum constet eos nec peccatorum quidem sine subse-
 cutura fide remissionem consecutos. Tu uero qui ab arrianis recipis baptizatum: ideo tribues baptisma quod
 perfectum est. Et quo pacto quasi modicum quod ei defuerit: sanctum aduocas spiritum: cum baptisma Chri-
 sti sine spiritu sancto nullum sit: Verum longe excessis: cum æqua fronte aduersarii exercitus concitus sim im-
 petum summouere: leuiora minus tela direxi. Ioannis autem baptisma in tantum perfectum fuit: ut constet po-
 stea Christi baptismate baptizatos: qui ab eo fuerant baptizati. Ita enim historia refert. Factum est autem cū
 Apollo esset corinthi: & cum Paulus pertransiret superiores partes Asiæ: deuenit Ephesum: & cum inuenisset
 quosdam descendentes dixit ad eos. Si spiritum sanctum accepistis: cui credidistis? At illi responderunt.
 Sed nec si spiritus sanctus sit: audiuius. Dixit autem ad eos: in quo ergo baptizati estis? Responderunt
 in Ioannis baptismate. Sed dixit Paulus: Ioannes quidem baptizauit baptismato pœnitentiæ plæbem: di-
 cens in aduenientem post eum ut crederet. hoc est in Iesum: in remissionem peccatorum. His auditis baptizati
 sunt in nomine domini nostri Iesu Christi. Et cum imposuisset illis manus Paulus continuo cecidit spiritus san-
 ctus super eos: Si ergo baptizati sunt uero & legitimo ecclesiæ baptismate: & ita postea spiritum sanctum con-
 secuti sunt: & tu apostolorum sequere auctoritatem: & baptiza eos qui Christi non habent baptismato: & pote-
 ris inuocare spiritum sanctum. **LUCIFERIANVS** dixit. Qui dormientes sitiunt: auide fauces flumibus igur-
 gitant. Et quãto plus hauserunt tãto plus sitiunt: ita mihi & tu uideris aduersus quæstiunculã: quanto pposui:
 hinc atq; illinc argumẽta quæsisse: & nihilominus eandẽ quæstionẽ uis pseuerare: an nescis & iã ecclesiarũ hũc
 esse morẽ: ut baptizatis postea manus imponatur: & ita inuocetur spiritus sanctus: exigis ubi scriptũ sit in acti-
 bus apostolorum: etiam si scripturæ auctoritas non subesset: totius orbis in hac parte consensus instar præcep-
 ti obtinet. Nam & multa alia quæ per traditionẽ in ecclesiis obseruantur. auctoritatem sibi scriptæ legis usur-
 pauerunt uelut in lauacro ter caput mergitare: deinde egresos lactis & mellis prægustare concordiam ad infã-
 tiã significationem die dominico: & p oẽm penthecosten: nec de genicolis adorare: & ieiuniũ soluere multaq;
 alia quæ scripta non sunt: rationis sibi obseruatio uendicabit. Ex quo aĩ aduertis nos ecclesiæ consuetudinẽ se-
 qui. licet ante aduocationẽ spiritus constet aliquẽ baptizatũ. **ORTHO.** Non quidem ab uno hanc esse eccle-
 siæ consuetudinẽ: ut ad eos qui longe in maioribus urbibus per presbyteros & diaconos baptizati sunt episco-
 pus ad iuocationẽ sancti spiritus manu impositurus excurrat: quale est ut leges ecclesiæ ad hæresim transferas: &
 uirginis tuæ integritatẽ per meretricũ lupanaria spurcari patiaris. Episcopus si ipsonit manu eis ipsonit: qui i re-
 cta fide baptizati sũt: qui & in patre & filio & spiritu sancto tres psonas unã substantiã crediderũt. Arrianus ue-
 ro cū aliud nihil crediderit (claudite quælo aures qui audituri estis: ne tãtã impietatis uocibus polluamini) nisi
 in patre solo uero deo & in Iesu christo saluatore creatura & in spiritu sancto utriusq; seruo: quõ spũm sanctũ ab
 ecclesia recipiet: qui necdũ remissionẽ pctõrũ cõsecutus est: Spũs qppe sanctus nõ nisi in mundã sedem incedit:
 nec hitator eius tẽpli efficit: cuius antistes nõ hẽt uerã fidẽ. Quod si obloqueris quare i ecclesia baptizatus ni-
 si per manus episcopi non accipiat spiritum sanctũ: quem nos asserimus in uero baptismate tribui: disce hanc
 obseruationem ex ea auctoritate descendere: quod post ascensũ domini spiritus sanctus ad apostolos ascẽdit.
 Et multa in locis id esse tantum factũ reperimus ad honorẽ potius sacerdotiũ: q̃ ad legis necessitatẽ. Alioquin si
 episcopi tantum ipræcatione spiritus sanctus defluit: lugendi sunt qui in uillulis aut in castellis aut in remotio-
 ribus locis p presbyteros & diaconos baptizati ante dormierũt: q̃ ab episcopis iuiferent. Ecclesiæ salus i sũmi sa-
 cerdotis dignitate ac ueneratiõẽ cõsistit: cui si nõ exors qdã & ab oibus eminẽs det ptãs: tot i ecclesiis efficietur
 chrismata: quot sacerdotes: ideo uerũ: ut sine chrismate & episcopi iussioe neq; presbri neq; diaconus ius hẽat
 baptizãdi. Quod frẽq̃nter si tñ necessitas cogit: scimus licet laicis: Vt. n. accipiat qs: ita & daĩ pot: nisi forte eu-
 nuchus a Philippo diacono sine spũ scõ baptizatus fuisse credẽdus ẽ: de quo scriptura hoc loquit. Et descẽde-
 rũt abo i aquã: & baptizauit eũ Philippus. Et cũ abscederẽt ab aq̃ spũs scõs uerũ i eunuchũ. Si aut illud obici-
 endũ putas: qã cũ audisset apostoli: q̃ erãt hierosolymis: qã recepisset samaria uerbũ dei miserũt ad eos Petũ &
 Ioãne: q̃ cũ uenisset ad eos: orauerũt p eis: ut acciperẽt spũm scõũ. nõdũ enĩ deciderat sup ullũ illoꝝ. Cur ita

Abnuo

multis

factū sit i cōsequētibus disce. Ipse enī ait. Sed solū baptizati erāt i noīe domini Iesu. Tūc iponebant illis manus: & accipiebāt spiritū sanctū. Hoc loco si & tu similiter te facere dicis: q̄a haretici nō baptizauerūt in spiritu sancto: scias Philippū ab apostolis nō fuisse baptizatū: i diuisā eādē habuisse ecclesiā: eundē dominū Iesū Christū predicasse: diaconū fuisse eorū: qui postea manus iposuerūt. Tu uero cū apud Arrianū nō ecclesiā dicas esse: sed synagogā: nec clericos dei: sed creaturā & idolorū cultores: quomodo i dispari causa eandē asseris rationē te tenere? **LVCIFERIA.** Valēter quidē & fixo gradu me tibi i faciē dimicātē repellis: sed post tergū caderis: & nuda a spiculis dorsa nō p̄tegis. Esto q̄ppe apud Arrianos ne baptisma esse q̄dē: & ideo spiritū factū ab eis nō posse dari: quia necdū remissionē peccatorū acceperūt: totū hoc uictoriā meā p̄ficiat: & argumētōrū tuorū palæstra mihi palmā uictoriā sudat. Arrianus baptisma nō habet: & quomodo sacerdotiū habet? Laicus apud eos non est: & quomodo episcopus esse pōt? Mihi recipere medicū nō licet: tu recipis regē. Vos hosti castra traditis: & a nobis p̄fuga reiciēdus est. **OR.** Si priorū meminisses: iā scires tibi fuisse respōsū: sed dū amorē cōtradiciēdi seq̄ris: a questionū lineis excidisti more quorundā loquaciū potius q̄ faciūdorū: qui cū disputare nesciunt: tamen litigare nō desinūt. Ego enī nō tā in presētī arrianos uel improbo uel desēdo: q̄ illā cursus mei metā circūeo: eadem ratioē a nobis episcopū recipi: qua laicus a nobis recipiē. Si errātī cōcedis ueniā: & ego ignosco p̄nitenti: si i fide sua baptizatū baptizās nocere nō potuit: & i fide sua sacerdotē cōstitutū cōstituēs nō iquinauit. Subtilis est hāreſis: & ideo simplices aīa facile decipiunt. Deceptio tā laici q̄ episcopi cōmunis est. At episcopus errare nō potuit: re uera de Platonis & Aristophanis sinu i episcopatū eligunt. Quotus est qui nō apprime i his eruditus sit? Deniq; ex litteratis quicūq; hodie ordinant: id habēt curā: non quomodo scripturarū medullas ebibāt: sed quomodo aures populi declamatorū flosculis demulceāt. Accedit ad hoc q̄ arriana hāreſis magis cū sapiētia sæculi facit: & argumētationū riuos de Aristotelis fōtibz mutuat. Igit̄ paruulorū iter se certantiū ritu quid dixeris dicā: affirmabis: affirmabo: negabis: negabo. Arrianus baptizat: ergo episcopus est: nō baptizat tu refuta laicū: & ego nō recipio sacerdotem. Sequar te quocūq; ieris: aut pariter i luto hāsitabimus: aut pariter expediemur. **L V.** Sed laico ideo ignoscēdū est: quia ecclesiā dei putās simpliciter accessit: & iuxta fidē suā credēs baptizatus est. **OR.** Nouā rē asseris ut Christianus quisq; factus sit ab eo qui nō fuit Christianus. Accedēs arrianus i qua fide baptizatus est? Nēpe i ea quā habebāt arriani: aut si iā ipse bene credebat: & sciēs ab hāreticis baptizatus est erroris ueniā nō meret. **Ve;** hoc penitus absurdū est: ut discipulus ad magistrū uadēs ante sit artifex q̄ doceatur. At modo ab idolorū ueneratione cōuersus nouerit Christū melius q̄ ille qui doceat. At dicis simplici ter in patre & filio & spiritu sancto credidit: & ideo baptisma cōsecutus est. Quā est ista queso simplicitas: nescire quid credas: simpliciter credidit. Quid credidit? certe aut tria nomina audiēs tres deos credidit: & idola tra effectus est: aut in tribus uocabulis trinomini credens in Sabellii hāreſim icurrit. Aut edoctus ab arrianis unū esse uerū: deū patrē filiū & spiritū sanctū credidit creaturas: aut extra hoc quid credere potuerit nescio nisi forte homo iā edoctus i capitolio homouisiā didicerit trinitatē: sciebat patrē & filiū & spiritū sanctū: nō natura: sed p̄sonis esse diuisos. Sciebat & filii nomē in patre: & patris nomē in filio. Ridicula penitus assertio ante de fide disputare q̄ credere: ante mysteriū scire q̄ initiatus sit. Aliter de deo scire baptizantē: & aliter baptizatū. Præterea cū solēne sit in lauacro post trinitatis cōfessionē interrogare: credis i sanctā ecclesiā: credis i remissionē peccatorū? In quā ecclesiā credidisse eū dicis: in arrianorū: sed nō habēt. In nostrā: sed extra hāc baptizatus non potuit in eā credere: quā nesciuit. **L V C I.** Quoniā ad oīa argumētariis: & emissa a nobis spicula scuto oratiōis eludis: unā hastā iaciā: quæ umbonē tegminis tui: & uerba crepitantia ui sua penetret: nec diutius patiar fortitudinē arte superari. Laicus etiā extra ecclesiæ fidē baptizatus p̄nitēs recipiē. Episcopus uero aut penitentiā non ager: & sacerdos est: aut si penitentiā egerit: esse episcopus desinit. Quā ob rē recte nos laicū suscipimus p̄nitentē: & episcopū si i sacerdotio p̄seuerare uult repudiamus. **OR.** Sagitta quæ cōtēto neruo dirigit̄ difficile uitaē. Ante enī ad eū ad quē iacta est puenit: q̄ obice clypei frustret̄. Ecōtrario tuæ p̄positionē: quia sine ferri acumie mittūtur hostē nō ualent p̄forare. Hāc igitur hastā quā totis uiribus misisti: de qua nobis minitaris: ut aiūt uno digitulo repellā. Neq; enī hoc modo querit̄ an episcopus p̄nitens esse non possit: sed an hāreticus baptisma habeat: qui si ut constat baptisma non habet: quō potest esse p̄nitens ante q̄ christianus? Proba mihi ab arrianis ueniētem laicum habere baptismum: & tunc ei penitentiam nō denegabo. Si uero christianus nō est si nō habuit sacerdotem qui cum faceret christianum: quō ager penitentiam homo qui necdum credit. **L V C I.** Oro te ut philosophorū argumentatione deposita christiana mecum simplicitate loquaris. Si tamen non dialecticos sequeris: sed piscatores: æquum ne tibi uideatur: ut arrianus episcopus sit? **OR.** Tu eū episcopū probas: quā ab eo recipis baptizatum: & in hoc reprehendendus es: quare a nobis parietibus separaris: cum in fide & in arrianorū nobiscū receptione consentias. **L V C I.** Iam supius rogauit̄: ut nō philosophicā: sed christianā mecū loq̄ris. **OR.** Discere uis an contendis? **L V.** Vtiq; contendo quia facti tui a te quero rationē. **OR.** Si contendis iā tibi responsū est. Eadem enim ratione episcopū ab arrianis recipio: qua tu recipis baptizatū. Si discere cupis: in meam aciē transgredere. Aduersarius enim uincitur: discipulus docetur. **L V.** Nō possū ante esse discipulus q̄ magis audiam predicātē. **OR.** Quoniā tergiuersaris: & sic uis a me doceri: ut aduersariū in tergo habeam tuo aīo te docebo. Consentimus in fide: consentimus in hāreticis recipiendis: consentiamus etiam in cōuentu. **L V.** Hoc non est docere: sed argumentari. **OR.** Quia tu pacē cum scuto petis: & nos oliuæ ramum gladio in serimus. **L V C I.** En tollo manus: cedo: uicisti. Verum cum arma deponam sacramētū in quo me iurā cōpellis: quero rationem. **OR.** Gratulor interim tibi: & Christo deo meo gratias ago: quia animo bono a falsitatis ardore ad totius cibi te sapore cōtulisti nec dicis more quorundā. Saluū me fac domine: quoniam defecit in me species.

spiritus quorū uox ipia crucē Christi euacuat: dei filiū subiugat diabolo: & illā cōplorationē quā a domino de peccatoribus prolata est nō de uniuersis hominibus dictā intelligit. Quā utilitas ī sanguine meo: dū descendo ī corruptionē: Sed absit: ut frustra deus mortuus sit. Alligatus est fortis: & uasa eius direpta sunt. Allocutio patris īpleta est. Postula a me & dabo tibi gētes: hāreditatē tuā & possessionē tuā terminos terre: apparuerūt fontes aquarū: & reuelata sūt fundamēta orbis terrarū: ī sole posuit tabernaculū suū: nec est qui se abscondat a calore eius: de eo plenus psalmista canit. Inimici defecerūt frameā in sinē: & ciuitates eorū destruxit. Et ubi queso isti sunt nimirū religiosi imo nimirū pphani qui plures synagogas asserunt esse q̄ ecclesias: quomodo destructe sunt diaboli ciuitates: & ī fine hoc est ī saeculorū cōsumatione idola corruerunt: Si ecclesiā p̄ totū orbē nō habet Christus: & ī sardinia tantū habet: nimirū paup factus est. Et si britānias: gallias: oritē: indorū populos: barbaras nationes: & totū semel mundū possidet sathanas: quomodo ad angulū uniuersae terrae crucis trophæa collocata sunt: Nimirū aduersarius potēs cōcessit Christo hiberiā & celiberos liuidos hoies: aethiopūq; prouiciā dignatus est possidere. Quod si de illa quā ī euāgelio scripta est: sibi sentētia blandiunt: putas ne cū uenerit filius hoīs inueniet fidē sup̄ terrā? Sciāt illā fidē noiari: quā ipse dominus aiebat: Fides tua te saluā fecit. Et alibi de Cēturione. Nō inueni tantā fidē ī israel. Et rursus ad apostolos. Quid timidi estis modicæ fidei? Nec nō & ī alio loco. Si habueritis fidē sicut granū synapis: dicetis huic mōti trāsmigra: & trāsmigrabit. Neq; enī centurio: aut illa muliercula quæ p̄ duodecī annos fluxu sanguinis tabescebat: ī trinitatis sacramēta crediderat: quæ post resurrectionē Christi a apostolis māifestata sūt: ut merito fides horū quæ ī mysterio est laudaretur. Sed simplicitas mentis & deuota deo suo anima approbata est. Dicebat enī corde suo: Si tetigero uestimentū eius tantū salua fiā. Hæc est fides: quā raro inuentā deus pronunciauit. Hæc est fides quæ etiā apud eos qui bene credunt difficile p̄fecta inuenit. Fiat tibi iquit deus secū dū fidē tuā: hanc ego fidē audire uolo. Si enī secundū fidē meā fiat mihi p̄ibo. Et certe credo in deū patrē: credo in deū filiū: & credo in deū spiritū sanctū. Credo in unū deum & tamen secundū meā fidē nolo mihi fieri. Saep̄ quippe uenit inimicus homo: & iter dominicā messē zizania īterferit. Neq; hoc dico q; maius quicq; sit q̄ sacramēti fides: q̄ puritas animæ: sed īdubitata ad deū fides arduæ reperitur. Verbi gratia dictū sit: ut qd' uolumus p̄spiciū fiat: ad orationē assiste: nō orare si non crederē: sed si uere credere illud cor quo deus uidetur mundare: manibus tūdere pectus: genas lachrymis rigare: corde mollescere corpore īhorrescere: ore pallerē: iacere ad domini mei pedes: eosq; fletu p̄funderē: crine tergerē: hærere certe trūco crucis: nec prius amitterē q̄ misericordiā īpetrare. Nūc uero creberime ī oratione mea aut p̄ porticus de abulo: aut de scenore cōputo: aut adductus turpi cogitationē etiā quæ dictū erubescēda sunt gero. Vbi est fides? Sicine putamus orasse Ionā: sic tres pueros: sic Danielē inter leones: sic certe latronē ī cruce. Et hæc ego exēpli causa ad itelligētiā Iesus prolui. Ceterū cōueniat unusq; cor suū: & ī omni uita inueniet q̄ rax sit fidelē aiām inuenire: ut nihil ob gloriæ cupiditatē: nihil ob rumusculos hoīum faciāt. Neq; enī statū qui ieiunat deo ieiunat: aut extēdes paup manū deo scenerat. Vicina sūt uita uirtutibus. Difficile est deo tantū iudice esse contētū LVCIFE. Præuenisti īterrogationē meā: hāc enī scripturā mihi ī ultimo referuabā. Et fere oēs nostri: imo iā nō mei: hoc quasi ariete ī disceptationibus utunt: quē cōfractū ac cōminutū uehemēter gaudeo. Sed queso te: ut mihi oēm causam quæ ab arrianis ueniētes ecclesia nō recipiat: nō quasi aduersario: sed discipulo explices. Nā cū tibi uerbo respōdere nō possim: aiō tamē necdū assētor. OR. Sub Rege Cōstātio Eusebio & Hippatio cognomine unicitatis & fidei ī fidelitas nō agnoscebat. Nā illo ī tēpore nihil tā piū: nihil tā cōueniēs seruo dei uidebat: q̄ unitatē sequi & totius mūdi comunione nō scindi. Præsertim cū sup̄ficies expositionis nihil sacrilegum praeferret: credimus aiebant ī unū deū patrē omnipotētē: hoc etiā nos cōfitemur. Credimus ī unigenitum dei filiū qui ante oīa saecula: & ante omne principiū natus est ex deo. Natū autē unigenitū solū ex deo patre: deū ex deo: similit̄ genitori suo patri secundū scripturas: cuius natiuitatē nullus nouit: nisi qui solus eū genuit pater. Nūquid hic īsertū est: erat tēpus q̄do nō erat: Vel de nullis extātibus creatura ē filius dei? Perfecta fides ē: deū de deo credere: & natū aiebāt unigenitū solū: ex solo patre quidē natū: nō factū: natiuitas suspitionē auferebat creaturæ. Aiebant preterea qui de cælo descēdit: cōceptus ē de spiritu sancto: natus ex Maria uirgine: crucifixus a potio Pilato: tertia die resurrexit: sedet ad dexterā dei patris: uēturus iudicare uiuos & mortuos. Sonabāt uerba pietatis: & inter tāta mella preconii: nemo uenēnū īsertū putabat. De usiā uero nomine abiiciēdo: uerisimilis ratio prebebat. Quia ī scripturis aiebāt nō inuenit: & multos simpliciores nobilitate sua scādalizabāt: placuit auferrī: nō erat curæ episcopo de uocabulo: cū Iesus esset ī tuto. Deniq; ipso ī tēpore cū fraudē fuisse ī expositione rumor populi nūciaret: Valēs mirsēsis episcopus: q̄ eā cōscripserat p̄fete Tauro pretorii p̄fecto: q̄ ex iussu Regis synodo aderat: p̄fessus est se Arrianū nō esse: & penitus ab eorū blasphemis abhorre: res secreta gesta opinionē uulgi nō extixerat. Itaq; alia die ī ecclesia: quæ est apud Arrianū: & episcoporū simul & laicorū turbis cōcurrētibus. Mizonius episcopus puiciæ Byzātinae: cui primæ ab oibus deferebant: ita locutus ē: ea quæ sūt iactata p̄ publicū: & ad nos usq; plata: aliq̄ue a nobis sc̄titati ueræ legere precipimus: ut q̄ sūt mala: & ab auri bus: & a corde nō abhorre debēt: oīum una uoce dānent. Responsū ē ab uniuersis episcopis: placet. Itaq; cū claudius episcopus puiciæ Piceni ex precepto oīum blasfēias: q̄ ferebat legere cœpisset: Valēs suas eē negans exclamauit: & dixit. Siq; negat Christū deū: dei filiū: ante saecula ex p̄re gēitu: anathema sit. Siq; negat filiū similit̄ p̄ri sc̄d̄m scripturas anathema sit. Ab uniuersis cōsonatū ē: anathema sit. Siq; filiū dei nō dixerit: athernū cū patre anathema sit: ab uniuersis conclamatū est: anathema sit. Siq; dixerit creatū filiū dei: ut sunt creatæ creaturæ: anathēa sit: similit̄ dictū ē anathēa sit. Siq; dixerit d̄ nō nullis extātibus filiū & nō de deo patre: anathema sit. Oēs clamauerūt: anathēa sit. Siq; dixerit: erat tēpus q̄do nō erat filius: anathēa sit. ī hoc x̄o cūcti episcopi: &

Celiberos liuidos homines

tora simul ecclesia & plausu quodā & tripudio Valētis uocē susceperunt. Quod si quis a nobis fictū putat: scri-
nia publica scrutet. Plenæ sunt certe ecclesiæ archæ & recēs adhuc memoria est. Superfunt homines: qui illi
synodo interfuerunt: & qui ueritatē firment. Ipsi arriani hæc ita ut diximus: gesta non denegant. Cū ergo cun-
cti Valentē ad cælū laudibus tollerent: & suā in eū suspicionē penitentia dānarent: idē Claudius qui supra lege
re cœperat: ait. Adhuc sunt aliqua quæ superfugerunt dominū & fratrem meū Valentē: quæ si uobis uidentur: ne
quis scrupulus remaneat: in cōmune dānemus. Siquis dixerit filiū dei esse siquidē ante omnia sæcula: sed non
ante omnino omne tēpus: ut ei aliqd auferat: anathema sit. Dixerūt cūcti anathema sit. Multaq; alia quæ suspi-
tiosa uidebant: ad pronūciationē Claudii Valens cōdēnauit. Quæ si quis plenius dicere cupit: i Ariminen. syno-
di actis repiet. Vnde & nos ista prelibauimus. His itaq; gestis cōciliū soluit: læti hoies ad puinciā reuertuntur.
Id enī Regi & bonis hoibus curæ fuerat: ut oriens atq; occidentis canonis sibi uinculo neq̄terent: sed diu scelera
nō latent: & cicatrix male obducta i corpore dirūpit. Cœperunt postea Valēs & Vrsatius cæteri q; neq̄tiae eorū
socii egregii: uidelicet Christi sacerdotes palmas suas iactitare: dicentes se filiū nō creaturā negasse: sed similem
cæteris creaturis. Tunc usiæ nomen aboletū est: tunc nicenæ fidei dānatio cōclamata est: igemuit totus orbis: &
Arrianū se esse miratus est. Igit̄ alii intra suā comunionē remanere: alii ad eos cōfessores q; sub nomine Athana-
sii exulabāt: cœperūt litteras mittere: nōnulli istā societate meliōs dispositiōe plāxerunt. Pauci uero (ut se natu-
ra hoium habet) errorē pro cōsilio defensauerunt. Periclitabat̄ nauicula apostolorū: urgebāt uētī: fluctibus latera
tundebant: nihil iā superat spei: dominus suscitāt: i perat tēpestati: bestia moritur: tranquillitas rediit. Manifesti
us dicā. Omnes episcopi q; de p̄p̄iis sedibus fuerāt exterminati: p̄ indulgentiā noui p̄cipis ad ecclesias redeūt.
Tunc triūphatorē suū Athanasiiū ægyptus excepit: tūc Hilariū de prelio reuertentē galliæ ecclesia cōplexata
est: tūc ad reditū Eusebii lugubres uestes Italia mutauit. Cōcurrerāt episcopi: q; ariminen. sibus dolis irretiti: sine
cōscientia hæretici ferebant: cōtestantes corpus domini & qcquid in ecclesia sanctū est: nihil mali i sua fide su-
spicatos. Putauimus aiebant sensū cōgruere cū uerbis: nec i ecclesiis ubi simplicitas: ubi pura cōfessio est: aliud i
corde clausū esse: aliud i labiis p̄ferri timuimus. Decepit nos bona de malis existimatio. Nō sumus arbitrati sa-
cerdotes Christi aduersus Christū pugnare. Multaq; alia quæ breuitatis studio pretereo: s̄tētes asserebāt: para-
ti & subscriptionē pristinā & omnes Arrianorū blasphemias cōdēnare. Hoc loco iterroga istos nimiū religiosos
quid de cōfessoribus agendū putauerint. Depositis i quietē ueteribus episcopis: nouos ordinasse tentatū est. Sed
quotusquisq; bene sibi cōscius patitur se deponi: Præsertim cū oēs populi sacerdotes suos diligētes pene ad la-
pides & ad iterēptionē deponentiū eos cōuolauerint: māssissent aiūt itra suā comunionē: hoc est dicere irrōnabi-
li crudelitate orbē totum diabolo cōdēnassent. Cur dānassent eos: qui Arriani non erāt? Cur ecclesiā scinderēt
in cōcordia fidei p̄manentē? Curq; idē credentes bene obstinatione sua facerēt arrianos? Nā cū in synodo nice-
na: quæ propter arrianā pfidiā cōgregata est: octo episcopos arrianos susceptos sciamus: & episcopus iā in mū-
do nullus sit: nisi quos synodus illa ordinauit: quomodo potuerūt aduersū eos facere: propter quos exiliū susti-
nuerūt. L V C I. dixit. Ad id tandē uenisti: ut tūc recepti sint arriani: quā q̄lo? OR. dixit. Eusebius episcopus Ni-
comeden. Theogonus episcopus nicenus: Sacras tūc presbyter libyæ: Eusebius cæsareæ Palestinæ: & reliqui
quos enumerare longū est. Ipse quoq; caput horū: & causa malorū Arrius presbyter: & Coronius diaconus: qui
postea sub Theodosio Anthiocenus episcopus fuit: & Achelas lector: hi quippe tres Alexandrinæ ecclesiæ cle-
rici auctores huius hæreseos extiterūt. L V C. dixit. Quispiā eos negās fuisse susceptos: quomodo reuincetur?
OR. dixit. Sup̄sūt adhuc hoies qui illi synodo iterfuerunt. Et si hoc parū est: quia p̄pter tēporis antiquitatē ra-
ri admodū sunt: & i omni loco testes adesse nō possūt: legamus acta & nomia episcoporū synodi Nicenæ: & hos
quos supra diximus fuisse susceptos seripisisse omouision iter cæteros repiemus. L V. dixit. Si potes ostēde post
synodū nicenā illos in pfidiā declinasse. OR. dixit. Recte p̄posuisti. Solent enī oculis clausis denegare: qui cre-
dunt factū esse qd̄ nolunt. Sed quomodo postea declinarūt: propter quos synodus cōgregata est? Et quorū epi-
stolæ & libri ipietatis ante synodū editi usq; ad presentē diē durēt? Igit̄ cū illo tēpore treceti & eo amplius epi-
scopi paucos hoies: quos sine dāno ecclesiæ abiicere poterāt susceperint: miror quosdā nō certe nicenæ fidei se-
ctatores tāta duritiā existere: ut tres cōfessores de exilio reuertētes nō putent id ob totius orbis salutē necessita-
te facere debuisse: quod tot & tales uiri uolūtate fecerūt. Sicut dicere cœperamus post reditū confessorū in Ale-
xadrina postea Synodo cōstitutū est: ut exceptis auctoribus hæreseos: quos error excusare nō poterat: pœnitē-
tes ecclesiæ sociarent: nō qd̄ episcopi possent esse: qui hæretici fuerāt: sed qd̄ cōstaret eos: qui recipentur: hære-
ticos nō fuisse. Assēsus est huic sententiæ occidēs: & p̄ tā necessariū cōciliū & sathanæ faucibus mūdus ereptus est
Ventū est ad asprimū locū: i quo aduersū uolūtate & p̄positū meū: quo corde bono erga Lucifeg: sū: secus qcq̄
dicere: q̄ & illius meritū & mea humanitas possit existimari. Sed quid faciā: ueritas os referat: & inuitū longius
ad loquēdū pectus ipellit. In tali articulo ecclesiæ: in tanta rabie luporū segregatis paucis ouibus reliquū gregē
deseruit: bonus quidē ipse pastor: sed multā prædā bestiis relinques. Prætereo illa quæ quidā ex maledicis qua-
si satis firma defendūt: hoc illū nō amore ecclesiæ: sed nominis in posteros trāmissione fecisse: nec non & simul-
tate quam aduersus Eusebium propter Anthiocenam dissensionem susceperat: nihil istorum de tali uiro credo:
unum quod etiam in præsentī constat: eloquar: uerbis cum a nobis dissentire nō rebus: sed eos quidem recipiat
qui ab arrianis baptisma consecuti sunt. L V C I. dixit. Quālonge alia: & nūc intelligo: error magis q̄ spei profi-
cientia mihi ante asserebantur. Verum gratias ago Christo deo: qui in pectus meum ueritatis lumen ifudit: ne
adhuc ore sacrilego uirginē eius scortum diaboli clamarē. Restat unum quod queso ut differas: quod aduersū
Hilariū dicēdū sit: q; nec baptizatos qdē recipiat ab arrianis. OR. THO. dixit. Hilarius cōdiaconus de ecclesia
recessit

Ariminen. synodis
Valens Vrsatius

Quotusquisq;

recessit solus: quæ ut puta turba sit mundi: neq; eucharistiam conficere potest: episcopos & presbyteros non habes: neq; baptisma sine eucharistia tradere. Et cū iā homo mortuus sit: cū hoīe pariter interiit & secta: quæ post se nullū clericū diaconus potest ordinare. Ecclesia autē non est: quæ nō habeat sacerdotē. Sed omīssis paucis hominibus: qui ipsi sibi & laici sunt & episcopi: ausculta quid de omni ecclesia sentiendū sit. LVCL. dixit. Tribus ut aiunt uerbis rē istā grandē dissoluisti: & quidē dū loqueris uideor mihi tecū facere. Si uero obticueris nescio quid rursum scrupuli nascit: quare ab hæreticis baptizati suscipiunt. ORTHO. dixit. Hoc est quod & ego dixi ausculta quid de omni ecclesia sentiendū sit. Iste enī (ut ais) scrupulos multos titillat. Et lōgus fortasse ero enarrandū: uerū tāti est lucrū ueritatis: ut nō sileā. Archa Noe ecclesiæ typus fuit. Dicente Petro apostolo. In archa Noe pauci. i. octo animæ saluæ factæ sunt p̄ aquā: quod & nos nunc similiter baptisma saluos faciat. Vt in illa oīum aīaliū genera: ita & in hac uniuersarū & gentiū & morū homines sūt. Vt ibi pardus & hædi: lupus & agni ita & hic iusti & peccatores. i. uasa aurea & argentea cū ligneis & fictilibus cōmorant. Habuit archa nidos suos: habet ecclesia plurimas nationes. Octo animæ hoīum in archa Noe secutæ sunt. Et nobis Ecclesiastes iubet dare partes septē: dare partes octo. i. credere utriq; testamento. ideo quidā psalmi pro octaua scribunt. Et p̄ octo nos uersus: qui singulis litteris subiecti sūt: i. cētēsimō decimo octauo psalmo iustus erudit. Beatitudines quoq; quas dominus discipulis in mōte pnūcians ecclesiā demōstrauit: octo sunt. Et Ezechiel i. adificationē tēpli octo nariū numeꝝ assumit. Multaq; in hunc modū p̄ scripturas significata reperies. Emittit itaq; de archa Coruus: & non rediit. Et postea pacē terræ colūba denūciat. Ita & in baptisate ecclesiæ deterrimo alite expulso. i. diabolo: pacē terræ nostræ colūba spiritus sancti nūciat: a triginta cubitis incipiens: & usq; ad unū cubitū paulatī decrescens archa construit. Similiter & ecclesia multis gradibus consistens: ad extremū diaconis presbyteris: episcopisq; finit: periclitata est archa i. diluio: periclitat ecclesia i. mūdo. Egressus Noe uineā plantauit: & bibens de ea inebriatus est. Natus quoq; in carne Christus: & ecclesiā plantauit: & passus est. Nudatū patrē irrisit: maior filius: & minor tenuit: & deū crucifixū illuserūt iudæi: & honorauerunt gētiles. Dies me deficiet: si oīa archæ sacramēta cū ecclesia cōponēs edisserā. Qui sint iter nos aquilæ: qui colūbæ: qui leones: qui cerui: qui uermiculi: qui serpētes: quod ad presens negociū pertinet breuiter expediā. Oō solū in ecclesia morant oues: nec mūdæ tantum aues uolitant: sed frumentū in agro seritur: & inter nitentia culta.

Lappæq; tribuli & steriles dominantur auenæ.

Quid faciat agricola? Auellat loliū: Sed tota pariter messis euerit. Quotidie industria rusticana aues sonitu abigit: imaginibus exterrit: hinc flagello crepitat: hinc formidines tendit. Attamē aut ueloces capræ: aut lascius onager incurrit: hinc in effossa horrea mures frumenta cōportant: hinc frequē agmine segētē formica populatur: ita res se habet. Nemo securus agrum possidet. Dormiente patte familias inimicus homo zizaniā superseminauit: ad quā eradicandā cū serui ire proponerent: dominus prohibuit: sibi seruans palearū & frumētī discretionē. Hæc sunt uasa iræ & misericordiæ: quæ in domo dei ab apostolo predicant. Veniet ergo dies quando thesauro ecclesiæ aperto proferet dominus uasa iræ suæ: quibus exeuntibus sancti dicent. Ex nobis exierūt: sed nō erant ex nobis. Si enī fuissent ex nobis: mansissent utiq; nobiscū. Nemo potest Christi palmā sibi assumere: nemo ante diē iudicii de hominibus iudicare. Si enī iā mūdā est ecclesia: quid domino reseruamus? Est uia quæ uidetur apud homines recta: nouissima autē eius ueniunt in profundū inferni: hoc iudicii errore quæ potest esse certa sentētia? Conatus est beatus Cyprianus cōtritos lacus fugere: nec bibere de aqua aliena. Et iccirco hæreticos: baptisma reprobans: ad Stephanū tunc romanæ urbis episcopū: q̄ a beato Petro. xxvi. fuit: super hac re africanā synodū indixit: sed conatus eius frustra fuit. Deniq; ipsi episcopi q̄ rebaptizādos hæreticos cū eo statuerant: ad antiquā consuetudinē reuoluti nouū emisere decretū. Quid faciamus? Ita est: nobis maiores nostri: & illis sui tradidere maiores. Sed qd de posterioribus loquar? Apostolis adhuc in sæculo supstitibus adhuc apud iudæā Christi sanguine recētī fantasma domini corpus asserbat. Gallatas ad obseruationē legis traductos apostolus iterū parturit. Corinthios resurrectionē carnis non credentes pluribus argumentis ad uerū iter trahere conat. Tunc Simon magus & Menander discipulus eius dei se asseruere uirtutes: tunc Basilides sumū deū: Abaxas cū trecētis sexagintaquinque editionibus cōmentatus est: tunc Nicolaus qui unus de septem diaconibus fuit: die noctuq; nuptias faciens obscenos quoq; auditu erubescendos coitus sōniauit. Taceo de iudaismi hæreticis: qui ante aduentū Christi legē traditā dissiparunt: quod Dosiceus Samaritanorū princeps prophetas repudiavit: quod Saducei ex illius radice nascentes etiā resurrectionē carnis negauerūt: quod pharisæi a iudæis diuisi propter quasdam obseruationes superfluas nomen quoq; absidio susceperunt: quod Herodiani Herodē regē susceperūt pro Christo. Ad eos uenio hæreticos: qui euangeliā lanauerunt. Saturninū quēdā & Orphitū & Chaldæā & Theoitū & Carpocratē & Cheritū & huius successorē Hebionē & cæteras pestes: quorū plurimi uiuēte adhuc Ioāne apostolo eruperūt: & tamen nullū eorū legimus rebaptizatū. Quoniā autē talis uiri fecimus mentionē: de apocalypsi quoq; eius approbemus hæreticis sine baptisate debere penitētiā cōcedi. Angelo ephesi deserta charitas iputatur: in angelo p̄gamenæ ecclesiæ idolatretū eius et nicolaitarū doctrina reprehendit: itē apud angelū thaidiatirorū hie zabel prophetissā: et simulacrorū escæ & fornicationes i erepant. Et tamen omnes hos ad penitētiā dominus hortat sub cōmīatiōe quoq; futuræ pœnæ nisi cōuertant. Nō aut cogeret pœnitere: si nō eēt pœnitētibus ueniā cōcessurus. Nūqd dixit rebaptizent q̄ i nicolaitarū fidē baptizati sūt: uel iponāt eis manus: q̄ eo tpe apud p̄gamos crediderūt: qd disciplinā tenebāt Baalin. Qui potius age inq̄t penitētiā: sin aut ego ueniā tibi cito: & pugnabo tecū i rōphea oris mei. Verū si uoluerit hi q̄ ab Hilario instituti sūt: & oues sine pastore eēt cœperūt: ea de scripturis p̄ferre: q̄ btūs Cypriāus ad hæreticos bapti

zandos in epistolis suis reliquit: Sciunt illū non eos qui se sequi noluerunt sententiā odisse. Siquidē in comu-
 nione eorū permansit: qui sententiā suā contraierant: sed hortatū potius fuisse propter Nouatū: & alias tūc hæ-
 reses multas enascentes: ne quisq̄ ab eo sine dānatione erroris sui reciperet. Sermonē deniq; suū quē super hac
 re ad Stephanū romanū pontificē habuit: tali fine cōpleuit. Hæc ad cōscientiā tuā frater charissime & pro ho-
 nore comuni & pro simplici dilectione protulimus credentes etiā tibi religionis tuæ & fidei ueritate placere: q̄
 & religiosa pariter & uera sunt. Cæterū scimus quosdā quod semel ibiberūt: nolle deponere: nec propositū suū
 facile mutare: sed saluo inter collegas pacis & cōcordiæ uinculo quedā ppria quæ apud se semel sunt usurpata
 retinere. Quia in re non uim cuiq; facimus: aut legē damus q̄do habeat i ecclesia administratio uoluntatis suæ
 arbitriū suū libere: & unusquisq; sit prepositus rationē acti sui domino redditurus. Ad Iouinianū quoq; de hæ-
 reticis rebaptizandis scribens: in fine libelli sic locutus est. Hæc tibi breuiter pro nostra mediocritate rescripti-
 mus frater charissime: nemini prescribētes aut preiudicātes quo minus unusquisq; episcopos quod putat faci-
 at: habens arbitrii sui liberā potestātē. Nos q̄tū in nobis est: propter hæreticos cū collegis & episcopis nostris cō-
 tendimus: cū quibus diuinā cōcordiā & dominicā pacē tenemus: maxime cū apostolus dicat. Siquid autē pu-
 tauerit contentiosos esse: nos talē consuetudinē non habemus: ne ecclesia dei scindat̄ a nobis patienter & leniter
 charitas animi: collegii honor: uinculū fidei: cōcordia sacerdotū est. Præterea aliud quiddā inferimus: aduersū
 quod ne mutire quiddā audeat Hilarius deucapolim urbis. Si enim hæretici baptismā nō habent: & ideo bap-
 tizandi ab ecclesia sunt: quia in ecclesia nō fuerunt. Ipse quoq; Hilarius non est christianus. In ea quippe ecclesia
 baptizatus est: quæ semp ab hæreticis baptismū recepit: ante q̄ Ariminensis synodus fieret: ante q̄ lucifer exula-
 ret. Hilarius romanæ ecclesiæ diaconus ab hæreticis uenientes in eo q; prius acceperāt: baptismate suscipiebat.
 Nisi forte tantū arriani hæretici: & ab iis aliū baptizatū recipere nō licet: ab aliis licet. Diaconus eras o Hilari: &
 Manichæos recipiebas. Diaconus eras: & Hebionis baptismā cōprobabas repēte postq̄ exortus ē Arrius totus
 tibi displicere cœpisti. Segregas te cū tuis seruulis: & nouū balneū apis. Si te angelus aliq; aut apostolus bap-
 tizauit: nō refringo: quod sequeris. Si uero i sinu meo natus: si ubere meorū lacte nutritus: aduersū me gladium le-
 uas: redde quod dedi. Et esto si potes: aliter christianus. Meretrix sū: sed tamē mater tua sū. Nō seruo unius tho-
 ri castitatē: talis erā q̄do conceptus es: cū Arrio adulteriū cōmitto: feci: & antea cōpar cū Hebione: cū cherintho:
 Nouato: hos amplexaris: hos in matris tuæ domū iā adultos recipis. Nescio quid te unus adulter offendat: q; si
 negandū quispiā putauerit hæreticos a maioribus nostris semp fuisse susceptos: legat beati Cypriani epistolas:
 in quibus apud Stephanū romanæ urbis episcopū inueteratæ cōsuetudinis lacerat errorē: legat & ipsius Hila-
 rii libellos: quos aduersū nos de hæreticis rebaptizandis edidit: & ibi reperiet ipsū Hilariū cōfiteri a Iulio: Marco:
 Siluestro: & cæteris ueteribus episcopis: similiter in pœnitentiā omnes hæreticos susceptos: nec tamen sibi & ue-
 ritati māsuētinē preiudicare debere. Synodus quoq; Nicena: cuius paulo ante fecimus mētionē: omnes hæ-
 reticos suscepit: exceptis Pauli Samosatēni discipulis: & quod his maius est: episcopi Nouitianos: si cōuersi fue-
 rint presbiteri gradū seruāt: quæ sentētia & Luciferus impugnat: & Hilariū: dū idē & clericus est & baptizatus. Po-
 terā diē istiusmodi eloquio ducere: & oēs ppositionū riuulos uno ecclesiæ sole siccari. Verū quia tam multū ser-
 mocinati sumus: & prolixitas cōcertationis audientū studia lassauit: breuē tibi apertaq; animi mei sententiā p-
 ferā in illa esse ecclesia pmanendū: quæ ab apostolis fūdata: usq; ad diē hanc durat. Si cubi audieris eos: qui di-
 cūtur christi: nō a domino Iesu christo: sed a quoq; alio nūcupari: ut puta Martionitas: Valentinianos: Monten-
 ses: siue Cāpates: scito nō ecclesiā christi: sed antichristi esse synagogā. Ex hoc enī ipso quod postea instituti sunt:
 eos se esse idicāt: quos futuros apostolus prenūciauit. Ne etiā ipsi sibi blādiant̄: uel si de scripturarū capitulis ui-
 dent sibi affirmare: quod dicūt: cū & diabolus de scripturis aliq; sit locutus: & scripturæ nō in legēdo cōsistant:
 sed i intelligēdo: alioquin si litterā sequimur: possumus & nos quoq; nouū nobis dogma componere: ut assera-
 mus in ecclesiā nō recipiendos qui calciati sunt: & duas tunicas habeāt. LUCIFERIANVS dixit. Nō te uicisse
 æstimes: uicimus utriq; uterq; nostrū palmā refert: tu mei: & ego erroris: utināq; mihi sic sepe disputare cōtin-
 gat: ut ad meliora proficiens deserā: quod male tenebā. Vnū tamen tibi cōfiteor: quia mores meorū: apprime no-
 ui: facilius uinci posse: quā psuaderi.

Beati Hieronymi presbyteri ad Cresiphontē de libero arbitrio cōtra Pelagianos hæreticos: qui dei gratiæ ad-
 uersantes cuncta ad humanam referunt uoluntatem. Epistola. XV.

NON Audacter: ut falso putas: sed amanter studioseq; fecisti: ut nouā mihi ex ueteri mitteres quæ-
 stionē: quæ ante litteras tuas plærosq; in oriēte decepit: ut p simulatā humilitatē supbiā discerēt:
 & dicerēt cū diabolo: In cælū ascēdā: sup sydera cæli ponā thronum meū: & ero similis altissimo.
 Quæ enī potest admissa maior esse temeritas: q̄ dei sibi nō dicā similitudinē: sed equalitatē uēdi-
 care: & breui sentētia oīum hæreticorū uenena cōplecti: quæ de philosophorū & maxie Pythagoræ & Zeno-
 nis principis stoicorū fōte manarūt: Illa enī eorū quæ græcæ appellāt τωον nos perturbationes possumus dice-
 re: ægritudinē uidelicet & gaudiū: spem & metū: quorū duo præsentia: duo futura sūt. Asserūt exinaniri & extir-
 pari posse de mētibus: & nullā fibrā radicēq; uitiorū in homine omnino residere meditatione & assidua exerci-
 tatione uirtutū. Aduersū quos & peripatetici qui ex Aristotelis fonte descendunt: fortissime disputant: & acade-
 mici noui quos Tullius sequit̄: & eorū non dico res quæ nullæ sunt: sed umbras & momenta subuertunt. Hoc
 est enī hominē ex homine tollere: & in corpore constitutū esse sine corpore: & optare potius q̄ docere: dicente
 apostolo. Miser ego homo: quis me liberabit de corpore mortis huius: Et quia epistolaris breuitas non potest
 omnia comprehendere: strictim tibi uitanda describam. Vnde & illud uirgilianum est.

Hinc

Hinc metuunt: cupiuntq; dolent: gaudentq; neq; auras

Despiciunt clausi: tenebris & carcere caeco.

Quis enim potest aut non gestire gaudia: aut moerore contrahi: aut spe extolli: aut timore terri? Quam ob rem & grauissimus poeta Flaccus scripsit in Satyra.

Nam uitis sine nemo nascitur: optimus ille est

Qui minimis urgetur.

Pulchræ quidā nostrorū ait: philosophi patriarchæ hæreticorū ecclesiæ puritatē pueris maculauere doctrina: ut nesciāt illud dictū de humana fragilitate. Quid gloriat terra & cinis: preferit cū de iisdem apostolus dicat. Vi deo aliā legem in mēbris meis repugnātem legi mētis meæ: & ducentē me in captiuitatē. Et iteg. Non. n. quod uolo hoc ago: sed qd' nolo id opor. Si qd' nō uult opatur: quō stare potest hoc qd' dicitur: posse hoīem sine peccato esse si uelit? Quia rōne potest esse qd' uelit: cū apostolus asserat se qd' cupiat implere non posse: Cūq; ab eis qramus: qui sint illi quos absq; peccato putent: Noua stropha eludere cupiunt ueritatē: se nō eos dicere qui sint uel fuerint: sed qui esse possint. Egregii doctores dicunt esse non posse: quod nunq̄ fuisse demonstrat: dicente scriptura. Omne quod futurū est: iam factū est in priori tēpore. Neq; nūc mihi necesse est ire p̄ singulos sanctorū: & quasi in corpore pulcherrimo neuos quosdā & maculas demonstrare: quod plariq; nostrorū simplici ter faciunt cū paucis sententiolis scripturarū possint hæreticorū & per eos philosophorū argumenta conuinci.

Quid enim dicit uas electionis: Conclufit deus omnia sub peccato: ut omnīū misereat. Et in alio loco. Omnes enī peccauerunt & indigent gloria dei. Ecclesiastes quoq; p̄ quē se cecinit ipsa sapientia libere protestatur: & dicit: Non est enī homo iustus super terrā: qui non peccet. Et iterū: Si peccauerit populus tuus: non est enim homo qui non peccet & quis gloriabitur castū se habere cor: & non est mundus a forde: nec si unius diei fuerit super terrā uita eius. Vnde & David dicit. Ecce enī in iniquitatibus conceptus sū: & in peccatis concepit me mater mea. Et in alio psalmo: Non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Quod testimoniū sub nomine ueritatis noua argumentatione deludunt. Aiunt enī ad cōparationē dei nullū esse perfectū: quasi scriptura hoc dixerit. Neq; enim ait: Non iustificabitur ad cōparationē tui omnis uiuens: sed non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Quando enī in conspectu tuo hoc intelligi uult: quod etiā qui hominibus sancti uidentur: dei scientiæ atq; notitiæ nequaquā sancti sint. Non enim uidet in facie: deus aut in corde. Si aut in spiciente deo & omnia contēplante: quē cordis archana non fallunt: nullus est iustus: perspicue ostenditur hæreticus non hominē in excelsa sustollere: sed dei potentia derogare: multaq; alia: quæ si de scripturis sanctis uoluerō cōgregare: non dicā epistolæ: sed uoluminis quoq; excedam modū. Nihil noui asserunt qui in huiusmodi applaudēte perfidia simplices quidē & indoctos decipiunt: sed ecclesiasticos uiros qui in lege dei die ac nocte meditantē decipere non ualent. Pudeat ergo eos principū & sociorū suorū: qui aiunt posse hominē sine peccato esse si uelit: quod græci dicunt ἀναμάρτη τον: & quia hoc ecclesiarū prurientes aures ferre non possunt: simulant se si ne peccato quidem dicere: sed ἀναμάρτη τον: & non græcū sermonē ἀναμάρτη τον dicere audere: q̄ si aliud sit sine peccato: aliud ἀναμάρτη τον: & non græcū sermonē: qui apud illos compositus est duobus uerbis sermo latius expresserit: si absq; peccato dicis ἀναμάρτη τον dicet diffiteris. Dāna eos ergo q te ἀναμάρτη τον predicant: sed nō facis. Nosti enim quid intrinsecus discipulos tuos doceas: aliud ore comemorans: & aliud cælans conscientia: nobisq; alienis & indoctis loqueris p̄ parabolā: tuis autē mysteria confiteris: & hoc iuxta scripturā te facere iactas. Quia dictū est turbis Iesus parabolis loquebat: & ad discipulos in domo dicit. Vobis datū est scire mysteria regni cælorū: illis aut non est datū. Sed ut dicere cœperā exponā breuiter principū & sociorū tuorū nomina: ut animaduertas qualiū consortio gloriaris. Manichæus electos suos quos iter idæas id est formas Platonis in cælestibus collocat: dicit omnia carere peccato: nec si uelit posse peccare. Ad tanta enī eos uirtutū culmina transcendisse ut carnis operibus illudant. Priscillianus in Hispania pars manichæi de turpitudine cuius te discipuli diligunt uerbū perfectionis: & scientiæ sibi temere uendicantes soli cū solis claudūtur mulierculis: & illud eis inter coitū amplexusq; decantant.

Tum pater omnipotens fecundis imbribus æther

Coniugis in gremium lætæ descendit: & omnis

Magnus alit magno commixtus corpore foetus.

Qui quidē partē habet gnoscæ hæreseos de basilidis impietate uenientē. Vnde & uos asseritis eos q absq; legis scientia sunt peccata uitare nō posse. Quid loqr de Priscilliano: q & sæculi gladio: & totius orbis auctoritate dānatus est: Euagrius pōticus Hypborita: q scribit ad uirgines: scribit ad monachos: scribit ad eā cuius nomē nigredinis testat: & pfidia tenebras edidit librū & sciētias: τῶν πῶτα αἰεὶ ὅσῃ quā nos ipassibilitatē: uel iperturbationē possumus dicere: q̄do nunq̄ animus ulla p̄turbatione cōtagione & uitio cōmouet: & ut simpliciter dicā: uel saxonū uel deus est. Huius libros p̄ oriētē græcos: & interpretatē discipulo eius, Rufino latinos plariq; in occidēte seētant: qui librū quoq; scripsit quasi de monachis: multosq; in eo enumerat qui nunq̄ fuerūt & quos fuisse scribit. Origenistas ab episcopis dānatos esse nō dubiū est a moniū uidelicet & Eusebiū & Euthymiū: & ipsū Euagriū: Origenē quoq; & Isidorum & multos alios: quos dinumerare tedium est: & iuxta illud Lucretii.

Ac ueluti pueris absinthia tetra medentes

Cum dare conantur prius ora pocula circum

Contingat: dulci mellis flauoq; liquore.

Ita ille unū Ioannē in ipsius libri poseit principio: quē & catholicū & sanctū fuisse nō dubiū est: ut pillius oc

caſionē ceteros quos poſuerat hæreticos eccleſiæ introduceret: illā autē temeritatē imo inſaniā eius quis digno poſſit explere ſermone: q̄ librū Sixti pythagorei hominis abſq̄ Chriſto: atq̄ ethnici imutato nomīe Sixti martyris: & romanæ eccleſiæ epiſcopi prenotauit: in quo iuxta dogma pythagoricū hominē exæquant deo: & de eius dicunt eſſe ſubſtantia. Multa de p̄fectione dicuntur: ut qui uolumē philoſophi neſciunt ſub martyris nomine bibant de aureo calice babylonis. Deniq̄ i ipſo uolumine nulla propheta: nulla patriarcha: nulla apoſtolo: nulla Chriſti ſit mētio: ut epiſcopū & martyre ſine chriſti fide fuiſſe contendat. Vnde & uos plurima cōtra eccleſiā uſurpatis teſtimonia. Fecerat hoc & in ſancti Pamphili martyris nomine: ut librū primū ſex libroꝝ deſenſionis Origenis Eulebii Cæſariēſis (quem fuiſſe arrianū nemo qui neſciat) nomine Pāphili martyris prænotaret: quo ſcilicet egregia illa quatuor Origenis τριπλον uolumina latinis iſuderet auribus. Vis adhuc & alium noſſe tui erroris principē: Doctrina tua Origenis ramuſculus eſt. In eo enī pſalmo: ubi ſcriptū eſt: ut de cæteris taceā: Inſuper & uſq̄ ad noctē erudierunt me renes mei: aſſerit uirū ſanctum: de quoꝝ uidelicet & tu numero eſ: cū ad uirtutum uenerit ſūmitatē: ne in nocte quidē ea pati: quæ hoīum ſunt: nec cogitatione uitioꝝ aliqua titillari: nec erubescas de ſocietate taliū renuens eoꝝ nomina: quoꝝ blaſſemiis iungeris. Louiniano reſpōſum eſt: tibi reſponſū credito: nec fieri poteſt: ut diuerſus ſit eoꝝ exitus: quoꝝ eſt una ſententia. Cū hæc ita ſe habeant: quid uolunt miſeræ mulierculæ onerata peccatis: quæ circumferent omni uēto doctrinæ: ſemper diſcētes & nūnq̄ ad ſcientiā ueritatis peruenientes: & cæteri mulierculæ ſocī prurientes auribus & ignorantēs quid audiant: quid loquant: qui uetuliſſimū cœnū quaſi nouā ſuſcipiant tēperaturā: qui iuxta Ezechielē liniunt parietē abſq̄ tēperamento: & ſuperueniente ueritatis pluuia diſſipantur. Simon magus hæreſim condidit. Helēnæ meretricis adiutus auxilio. Nicolaus anthiocenus omniū immunditiarū repertor: choros duxit ſcemeos. Martion Romā premisit mulierē: quæ decipiendos ſibi animos prepararet. Appelles Philomenem ſuarū comitem habuit doctrinā. Montanus imundi ſpiritus predicator multas eccleſias per Prifcam & Maximillam nobiles & opulentas ſcemeas primū auro corrupit: & deinde hæreſi polluit. Dimittam uetera: ad uiciniora tranſcendā. Arrius ut orbē caperet: ſorore principis ante decepit. Donatus per africā ut inſcelices quoſq̄ ſetentibus polluerat aquis. Lucillæ opibus adiutus eſt. In Hiſpania Agape Elpidiū mulier cæcum cæca duxit in foueā: ſucceſſore ſui Prifcillianum habuit Zoroaſtri magi ſtudioſiſſimū: & ex mago epiſcopū: cui iuncta galla non gēte ſed nomine Germanam huc illucq̄ currentē alterius & uicinæ hæreſos reliquit hæredē. Nunc quoq̄ myſteriū iniquitatis operatur duplex ſexus: utrūq̄ ſupplantat: ut illud propheticū cogamur aſſumere. Clamauit perdix congregauitq̄: non peperit: faciens diuitias ſuas non cū iudicio. In dimidio dieꝝ derelinquet eū: & nouiſſimū eius erit inſerpiens. Illud uero quod ad decipiendos homines quoſq̄ poſtea huic ſententiæ coaptarunt nō abſq̄ dei gratia: cū prima legentes fronte decipiant intro inſpectū & diligentiffime uentilatū decipere non poteſt. Ita enim dei gratiā ponunt: ut non per ſingula opera eius nitamur: & regamur auxilio: ſed ad libere referunt arbitriū: & ad precepta legis ponentes illud Eſaiæ: legē enim deus in adiutoriū poſuit: ut i eo deo referendæ ſint gratiæ q̄ tales nos condiderit: qui noſtro arbitrio poſſimus & eligere bona: & uitare mala: & non intelligunt iſta: dicentes q̄ per os eoꝝ intolerabilē blaſſemiā diabolus ſibilet. Si enim in eo tantū dei eſt gratia q̄ propriæ nos condidit uoluntatis: & libero arbitrio contenti ſumus: nec ultra eius indigemus auxilio: ne ſi idigerimus liberum frangatur arbitriū: ergo nequaquā ultra orare debemus: nec illius clementiā precibus flectere: ut accipiamus quotidie quod ſemel acceptū in noſtra eſt poteſtate. Iſtiusmodi homines tollunt orationē: & per libere arbitriū non homines propriæ uoluntatis ſed dei potentia factos eſſe iactant: qui nullius ope indigent. Tollantur & ieiunia omniſq̄ continentia. Quid enim mihi neceſſe eſt laborare: ut accipiā per indiſtinctiā quod ſemel mea factū eſt poteſtatis: Hoc quod dico nō meum eſt argumentū unius diſcipuloꝝ eius: imo iam magiſter & totius doctor exercitus: & contra apoſtolū uas perditionis per ſyllogiſmos: & non ut ſui iactant ſyllogiſmoꝝ ſpineta decurrens: ſic philoſophatur & diſputat. Si nihil ego abſq̄ dei auxilio: & per ſingula opera eius eſt omne quod geſſero: ergo non ego qui laboro: ſed dei in me coronabitur auxilium: fruſtraq̄ dedit arbitrii poteſtatē: quod implere non poſſū niſi ipſe me ſemper adiuuerit. Deſtruitur enī uoluntas: quæ alterius ope indiget. Sed liberū dedit arbitriū deus: quod aliter liberū nō erit: niſi fecero quod uoluerō. Ac per hoc ait. Aut uitor ſemel poteſtate: quæ mihi data eſt: ut liberū ſeruet arbitriū: aut ſi alterius ope indigeo: libertas arbitrii in me deſtruet. Qui hæc dicit: quā nō excedit blaſſemiā: quæ hæreticoꝝ uenena nō ſuperat. Aſſerunt ſe p̄ arbitrii libertatē nequaquā ultra neceſſariū habere deū: & ignorant ſcriptū qd̄ habes quod nō accepisti: ſi autē accepisti: qd̄ gloriaris quaſi non acceperis. Magnas agit deo gratias: qui p̄ libertatē arbitrii rebellis in deū eſt. Quā nos libenter amplectimur ita dūtaxat ut agamus ſemper gratias largitori: ſciamuſq̄ nos nihil eſſe: niſi quod donauit i nobis ipſe ſeruaauerit: dicēte apoſtolo. Nō eſt uolētis neq̄ currētis: ſed miſerētis dei uelle: & currere meū eſt. Sed ipſū meū ſine dei ſemp̄ auxilio nō erit meū. Dicit enī idē apoſtolus: Deus q̄ opat̄ nobis uelle & p̄ficere. Et ſaluator i euāgelio. Pater meus uſq̄ modo opat̄: & ego operor. Sēper largitor: ſempq̄ donator eſt. Nō mihi ſufficit quod ſemel donauit: niſi ſemp̄ donauerit. Peto ut accipiā: & cū accepero ruruſus peto: auarus ſū ad accipiēda beneficia dei: nec ille deficit in dādo: nec ego fatior in accipiēdo: q̄to plus bibero: tāto plus ſitio: legi enī pſalmiſtæ uoce cantari. Guſtate & uidete: quoniā ſuauiſ eſt dominus: oē qd̄ hēmus bonū: guſtus ē domini. Cū me putauerō ad calicē pueniſſe uirtutū: tūc bibā principiū. Principiū enī ſapientiæ timor domini qui expellit atq̄ deſtruitur charitate: hæc eſt hominibus ſola perfectio: ſi imp̄fectos eſſe ſe nouerint: & uos inquit cum omnia feceritis: dicite ſerui inutiles ſumus: qd̄ debuimus facere fecimus. Si inutilis eſt qui fecit oia: qd̄ de illo dicēdū ē q̄ explere nō potuit. Vnde & apoſtolus: & ex pte accepiffe: & ex parte cōprehēdiſſe ſe dicit: & nec dū eē p̄fectū preteritoꝝ obliuiſci & in

Simon Magus

Zoroaſter Magus

Fluor

& in futuro se extendere qui semper preteritorum obliuiscit: & futura desiderat: ostendit se presentibus non esse contentum. Quod autem rursu iactitant liberu nobis arbitriu destrui: audiant e contrario eos arbitriu destruere libertatem: qui male eo abutuntur aduersu beneficiu largitoris. Quis destruit arbitriu: ille qui semper deo agit gratias: & quodcumque in suo riuulo fuit ad fontem refert: an qui dixit. Recede a me quia mundus sum: non habeo te necessarium. Dedisti enim mihi semel arbitrii libertate: ut faciam quod uolueru. Quid rursu te ingeris: ut nihil possim facere: nisi tu in me tua dona compleueris: fraudulenter preterdis: ut dei gratia ad conditionem hominis referas: & non in singulis operibus auxiliu dei requiras: ne scilicet liberum arbitriu uidearis amittere: & cum dei contenas adminiculū: hominū quæras auxilia. Audite queso: audite sacrilegū. Si inquit uolueru curare digitū: mouere manum: sedere: stare: ambulare: discurre: sputa iacere: duobus digitulis narium purgamenta decutere: releuare aluū: urinam digerere: semper mihi auxiliū dei necessarium erit. Audi ingrati: imo sacrilege apostolū predicantē. Siue manducatis: siue bibitis: siue aliud quid agitis omnia in nomine domini agite. Et illud Jacobi. Age nunc qui dicitis hodie: & cras proficiscemur in illam ciuitate: & faciemus illic annū unū: ut negociemur & lucrēmur qui nescitis de crastino. Quæ enim est uita nostra? Aura est enim siue uapor paululum apparens: De inde disputat pro eo quod debeatis dicere. Si dominus uoluerit & uixerimus ut faciamus hoc aut illud. Nunc autē exultatis in supbiis uestris: omnis istiusmodi gloriatio pessima est. Iniuriā tibi fieri putas: & destrui arbitrii libertate: si ad deum semp auctore recurras: si ex illius pendeas uoluntate: & dicas: oculi mei semp ad dominū: quoniam ipse euellet de laqueo pedes meos. Unde audeas lingua proferre temeraria unūquēque arbitrio suo regi. Si suo arbitrio regitur: ubi est auxiliū dei: & si Christo rectore non indiget: quomodo scribit Hieremias: non est in homine uia eius & a domino gressus hominis diriguntur. Facilia dicimus esse mandata: & tamen nullum proferre potes qui uniuersa compleuerit. Responde mihi facilia sunt: an difficilia? Si facilia profer quis ea impleuerit: & cur David in psalmo canat. Qui singis dolore in precepto: & iterū: propter uerba labiorum tuorum: ego custodiui uias duras. Et dominus in euangelio. Intrate per angustā portā: & diligite inimicos uestros: & orate pro his qui persequuntur uos: sin autē difficilia: cur ausus es dicere: facilia esse dei mandata: quæ nullus impleuerit? Non intelligis tuas inter se repugnare sententias? Aut enī facilia sunt: & infinita est multitudo hominū: qui ea impleuerint: aut difficilia: & temere dixisti esse facile quod difficile est. Soletis & hoc dicere possibilia esse mandata: & recte a deo data: aut impossibilia: & non in his esse culpā qui acceperunt mandata: sed in eo qui dedit impossibilia. Nunquid præcepit mihi deus ut essem quod est: nihil inter me esset & dominū creatorē: ut maior essem angelorum fastigiorum: ut habere quod angeli non habent. De illo scriptū est quasi propriū: qui peccatū non fecit: nec dolus inuentus est in ore eius. Si hoc est mihi cum Christo comune est: quid ille habuit propriū: alioquin per se tua sententia destruetur. Afferis posse hominem esse sine peccato si uelit: & post grauissimū somnū ad decipiēdas rudes animas frustra conaris adiungere: non absque dei gratia. Si enī semel homo per se potest esse sine peccato: quid necessaria est dei gratia? Sin autē sine illius gratia nihil potest facere: quid necesse fuit dicere quod non potest? Potest inquit esse sine peccato: potest esse perfectus si uoluerit. Quis enī christianorum non uult esse sine peccato: aut quis perfectionē recusat? Sufficit enī uelle: & statim sequitur posse si uelle precesserit: nullusque christianorum qui nolit esse sine peccato: omnes ergo sine peccato erūt: quia utique omnes cupiunt esse sine peccato: & in hoc ingratus teneberis: ut quia nullū aut rarū quēque sine peccato proferre potes: oēs sine peccato esse posse fatearis. Possibilia inquit mandata dedit deus. Et quis hoc negat? Sed quomodo hæc intelligēda sit sententia: uas electionis aptissime docet. Ait enī. Quod erat impossibile legis: in qua infirmabatur per carnē: deus filiū suū mittēs in similitudinē carnis peccati & de peccato condēnauit peccatū in carne. Et iterū. Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro. Quod ne de lege Moyse tantum dictum putes: & non de omnibus mandatis: quæ uno legis nomine continentur: idem apostolus scribit dicens. Consentio enim legi dei iuxta interiorē hominem: uideo autē aliam legē in membris meis repugnāte legi mentis meæ: & captiuantē me in lege peccati: quæ est in membris meis. Miser ego homo: quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesū Christū dominū nostrū. Cur autē hoc dixerit alio sermone demonstrat. Scimus enim quod lex spiritalis est: ego autē carnalis sum: uenundatus sub peccato. Quod enim operor non cognosco. Non enī quod uolo illud operor: sed quod odi illud facio. Sin autē quod nolo hoc facio: consentio legi: quoniam bona est. Nunc autē nequaquam operor illud: sed quod in me habitat peccatū. Scio enī quod non habitat in me: hoc est in carne mea bonū. Velle enim adiacet mihi: perficere autē bonū non inuenio: non enī quod uolo bonū hoc facio: sed quod nolo malū: hoc ago. Si autē quod nolo: hoc facio: nequaquam ego operor illud: sed quod habitat in me peccatū. Reclamabis: & dices: Manichæorum dogma nosce: & eorum qui de diuersis naturis ecclesiæ bella concinnant: afferētium malā esse naturā: quæ immutari nullo modo possit. Et hoc non mihi sed apostolo imputa: qui nouit aliud esse deū: aliud esse hominem: aliam carnis fragilitatē aliam spiritus fortitudinē. Caro enim deservit contra spiritum: & spiritus contra carnē: & hæc inuicē sibi aduersantur: ut non quæ uolumus: ipsa faciamus a me nunquam audies malā esse naturā: sed quomodo sit carnis fragilitas differēda: ipso quod scripsit docēte discamus. Interroga eū quare dixerit: non enī quod uolo: hoc operor: sed quod odi malū: illud facio. Quæ necessitas illius impediatur uoluntate: quæ tāta uis odio digna imperet facere: ut non quod uult: sed quod odit: & non uult facere compellat? Respondebit tibi: o homo tu quis es: qui respondeas deo? Nunquid dicit figmētū figulo: quare me fecisti sic? An non hēt potestatem figulus luti de eadē massa aliud quod uas facere in honorē: aliud autē in cōtumeliā? Obiice deo fortiorē calūniā: quare adhuc eū in utero essēt Esau & Jacob: dixerit Jacob dilexi. Esau autē odio habui. Accusa eū iniquitatis: cur Achar filius Charit: de Hierichōtina preda aliq furatus sit & tāta milia hominum illius uitio trucidata sint. Quā obrem filii Heli peccauerūt: & oīs pene populus exiunctus: archa quoque sit capta: David peccauit ut enume-

raret populū: & cur in toto Israele tanta hominū cāsa sint milia. Et ad extremū (quod solet nobis obiicere contubernalis uester Porphyrius) quia ratione clamens & misericors deus ab Adam usq; ad Moysem: & a Moyse usq; ad aduentū Christi: passus sit uniuersas gentes perire ignorantia legis & mandatorū dei. Neq; enim Britānia fertilis prouincia tyrannorū & scythicā gentes omnesq; usq; ad oceanū p̄ circuitū barbarā nationes Moysem prophetaq; cognouerant. Quid necesse fuit eū in ultimo uenire tēpore: & non prius q̄ innumerabilis periret hominū multitudo? Quā questionē beatus apostolus ad Romanos scribens prudentissime uentilat: ignorans hęc: & dei concedens scientiā. Dignare & ista nescire: quā quæris. Concede deo potentiā sui: nequāq; te indiget defensore. Ego miserabilis qui tuas expecto contumelias: qui illud semper lego: Gratia salui facti estis: & Beati quoq; remissæ sunt iniquitates: & quorū tecta sunt peccata. Ut de mea fragilitate loquar: noui me multa uelle: quæ faciēda sunt: & tamē implere nō posse. Spūs. n. fortitudo ducit ad uitā: sed carnis fragilitas ducit ad mortē. Et audio dominū cōmonentē. Vigilate & orate: ne intretis in tentationē. Spūs p̄mptus est: caro aut̄ infirma. Frustra blaffemias & ignorantia auribus i geris: & nos ais liberū arbitrium condēnare. Dānetur ille qui dānat: Cæterū nos ex eo differimus a brutis animalibus: q̄ liberi arbitrii conditi sumus: sed ipsū libere ut diximus arbitriū: dei nitē auxilio: illiusq; p̄ singula ope indiget. Quod uos nō uultis. Sed id uultis: ut qui semel habet libere arbitriū: deo adiutore non egeat. Libere arbitriū dat liberā uolūtātē: & nō statim ex libero arbitrio homo facit: sed domini auxilio: qui nullius ope indiget. Tu ipse qui perfectā & deo laudabilē in oibus iusticiā iactitas: & peccatorem te esse confiteris: responde mihi uelis an nolis carere peccato? Si uis quare iuxta sententiā tuā non implet: quod desideras? Sin autē non uis: contēptorē te preceptorū dei esse demonstras. Si contēptor es: utiq; & peccator. Si peccator audi tibi scripturā loquentē: peccatori dixit deus. Quare tu enarras iusticias meas: & assumis testamentū meū p̄ os tuū? Tu uero odisti disciplinā: & proiecisti uerba mea retrorsū. Verba dei dū nō uis facere post tergū tuū proiicis. Et nouus apostolus orbi terrarū faciēda & nō faciēda decernis. Sed non est ita ut loqueris: aliud in tua mente uersat: quando enī te dicis peccatorē: & posse hoīem sine peccato esse: si uelit: & illud uis intelligi: te quidē sanctū esse: & omni carere peccato: sed p̄ humilitatē peccati nomen assumere: ut alios potius laudes: & tibi detrahas. Illud quoq; argumentū uestrū ferre quis possit? Dicitis his uerbis: Aliud est esse: aliud esse posse. Esse nō est in nostra positū potestate: esse aut̄ generaliter posse dici. Quod licet alius non fuerit: tamen possit esse: q̄ esse uoluerit. Rogo quæ est ista argumentatio: posse esse quod non fuerit? Posse fieri: quod nullū fecisse testaris? Id cui libet tribuere: qui an futurus sit ignores? Et dare nescio cui quod in patriarchis: prophetis & apostolis fuisse nequeas approbare? audi ecclesiasticā simplicitatē: siue rusticitatē: aut iperitiā ut uobis uidet: loquere quod credis: publice predica: quod secreto discipulis loqueris. Qui dicis te habere arbitrii libertatē: quare non libere quod sentis: loqueris? Aliud audiūt cubiculorū tuorū secreta: aliud nostrorū populi. Et enī uulgus indoctū nō potest arcanorū tuorū onera sustentare: nec capere solidū cibū: quod infantia lacte contentū est. Nec dū scripti: & cōminaris mihi rescriptorū tuorū fulmina: ut scilicet hoc timore p̄teritus non audeā ora referare: & non aīaduertis iccirco nos scribere: ut uos respondere cogamini: & apte aliq̄do dicere: quod pro tēpore p̄sonis & locis: uel loquimini uel tacetis. Nolo uobis libere esse negare: quod semel scripseritis. Ecclesiæ uictoria est: uos aperte dicere quod sentitis: aut enī idē responsuri estis: quod & nos loquimur: & nequāq; eritis aduersarii: sed amici. Aut si contraria nostro dogmati dixeritis: in eo uincemus: quod oēs cognoscēt ecclesiā: qd̄ sentiat. Sentētiās uestras prodidisse: sup̄asse est: patet prima fronte blaffemia. Non necesse habet cōuinci: qd̄ sua statim p̄fessione blaffemiū est. Minamini nobis responsionē: quā uitare nullus potest: nisi qui oīno nō scribit. Vnde nostis qd̄ dicturi sumus: ut responsionē paretis? Forsitan uestra dicemus: & iccirco ingenii uestri acuetis stilū. Eunomiani: Arriani: Macedoniani: noibus separatim: i pietate cōcordes: nullū nobis laborē faciūt. Loquuntur enī qd̄ sentiūt sola hęc hærēsis est: quæ publice erubescit loq; quod secreto docere nō metuit. Magistorū si lentū p̄fert rabies discipulorū. Quod audierūt i cubiculis: tectis predicāt: ut si placuerit auditoribus quod dixerit: deferat ad gloriā magistorū. Si displicuerit: culpa sit discipuli: nō magistri. Ideo crescit uestra hærēsis: & decepistis plurimos: maximeq; eos q̄ adhærēt mulieribus: & sciūt se peccare nō posse. Quia semp̄ docetis: semper negatis: & audire meremini illud p̄pheticū. Gloriā illis i partibus: & parturitōibus da illis domie. Quid dabis illis? Vuluā sterilē: & ubera arida. Feruet aīus: nec possū uerbū cohibere. Epistolaris angustia nō patit loqui opis magnitudinē. Nullius i hoc opusculo nomē p̄prie tangit. Aduersus magistrū p̄uersi dogmatis locuti sumus. Qui iratus fuerit: atq; scripserit suo q̄si mus p̄del̄ idicio: āpliora i uero certamine uulnera suscepturus. Multi anni sūt: q̄ ab adolecētia usq; ad hęc ætatē diuersa scripsi opuscula: semp̄q; habui studiū audientibus loqui: quod publice in ecclesia didicerā: nec philosophorū argumēta sectari: & apostolorū simplicitati acquiescere: sciens illud scriptū pdā sapientiā sapientiū: & prudentiā prudentiū reprobabo: & fatuū dei sapientius est hominibus. Cū hęc se ita habeant: prouoco aduersarios: ut omnes retro chartulas ex integro discutiant. Et siquid in meo ingenio uitii repererit: p̄ferant in mediū. Aut enī bona erunt: & cōtradiciā eorū calūniā: aut reprehensibilia: & confitebor errorem: malens emendare q̄ perseuerare in prauitate sententiā. Et tu ergo doctor egrege: aut defende quod locutus es: & sententiarum tuarum acumina astrue eloquio subsequenti: ne quando tibi placuerit neges quod locutus es: aut si certe errasti quasi homo libere confitere: & discordiarum inter se redde concordiam. In mentem tibi ueniat tunicam saluatoris: nec a militibus fuisse conscissam. Fratrum inter se cernis iurgia: & rides atq; lætaris: quod alii in tuo nomine: alii in Christi appellentur. Imitare Ionam: & dicito. Si propter me est illa tempesta: tollite me: & mitte in mare. Ille humilitate deiectus est in profundum: ut in typum domini gloriolus resurgeret. Tu per superbiam ad astra substolleris: ut de te loquatur

iesus. Videbam sathanam sicut fulgur cadentem de caelo. Quod autem in scripturis sanctis multi iusti appellen-
tur: ut Zacharias & Elisabeth: Iob: Iosaphat: & Iosias & multi: quorum nominibus sacra scriptura contexta est: quae
in promisso opere plenius si gratia dominus dederit: dicturus sum: tamen in presenti epistola hoc breuiter stru-
xisse sufficiat: quod iusti appellantur: non quod omni uitio careant: sed ex maiori parte uirtutum comendantur
Denique & Zacharias silentio condemnatur: & Iob suo sermone reprehenditur: & Iosaphat & Iosias: qui iusti absque
dubio scripti sunt: fecisse narrantur: quae domino displicerent. Quorum alter impio auxilium tulit: & correptus
est a propheta: alter contra preceptum domini ex ore Hieremiae occurrit Machao regi aegypti: & interfectus est
& tamen uterque iustus appellatur. De ceteris non est huius temporis scribere: neque enim a me librum: sed episto-
lam flagitasti. Qui dictandus est ex octo: & omnes oblationes eorum Christi auxilio destruenda: quod nobis
sanctae scripturae testimoniis asserendum est: in quibus quotidie credentibus loquitur deus. Illudque te per sa-
ctae & illustris domus conciliabulum praecor: atque comoneo: ne per unum: aut multum tres homunculos susci-
pian tantarum faeces haereseon: aut ut parum dicam infamiam: ut ubi primum uirtus & sanctitas laudabatur: ibi
praesumptionis diabolicae & sordidissime societatis turpitudine uersetur. Sciantque qui huiusmodi hominibus opes
sugerunt: haereticorum multitudinem congregare: & christi hostes facere: & nutrire aduersarios eius: frustra
quod aliud lingua pretendere cum animus sentire aliud comprobetur.

Argumentum dialogi subsequentis contra Pelagium excerptum ex Gennadio de uiris illustribus.

Pelagius haeresiarches antequam proderet haereticus scripsit studiosis necessaria tres de fide trinitatis libros.
Et pro actuali conuersatione aeglogae: ex diuinis scripturis liber unus capitulorum: indicis in modum Cy-
priani martyris praesignatum. postquam haereticus publicatus est scripsit haeresei suae fauentia.

Item aliud argumentum ex epistola beati Hieronymi de .xii. tractatoribus.

Pelagius de quo apud fideles sermo est: de quo etiam mihi grauis causa disputationis uerborum: pene in toto
orbe annunciata est: quae omnes ecclesiae quasi lupum de silua comirent aureum colorem super nigrum uenenum
componens: fontem primi mellis dulcem amaritudinis malitiae commiscuit. Item Isidorus .viii. aetimolo-
giarum. Pelagiani a Pelagio monacho exorti. Hi liberum arbitrium diuinae gratiae anteponunt: dicentes suffi-
cere solam uoluntatem ad implenda iussa diuina.

Prologus dialogi beati Hieronymi praesbyteri rectae fidei contra Pelagianum monachum haeretici dogma-
tis repertorem: quae sub Attici & Critoboli nominibus uoluit appellari. Epistola .XVI.

Scripta iam ad Cresiphontem epistola: in qua ad interrogata respondi: crebra fratrum expositula-
tio fuit: cur promissum opus ultra differre. In qua pollicitus sum me ad cunctas eorum: qui ἀπεριστα-
predicant: quaestiuiculas responsurum. Nulli enim est dubium: quin Stoicorum: & peripatheticorum
hoc est ueteris academiae: ista contentio sit: quod alii eorum asserant πᾶσι: quas nos perturbationes pos-
sumus dicere: aegritudinem: gaudium: spem: timorem eradicari & extirpari posse de mentibus hominum: alii fran-
gi eas atque moderari: & quasi infrenos equos quibusdam lupatis coerceri. Quorum sententias & Tullius in Thu-
sculanis disputationibus explicat. & Origenes ecclesiasticae ueritati in Stromatibus suis miscere conatur ut pre-
teream Manichaeum: Priscillianum: Euagrium hyperborean: Iouinianum: & totius pene Syriae haereticos: quos ser-
mone gentili Abin & Paanin .i. pueros & massilianos graece εὐτυχεῖς uocant. quorum omnium ista sententia est: pos-
se ad perfectionem: & non dicam ad similitudinem: sed aequalitatem ei humanae uirtutis & scientiam dei perueni-
re. ita ut asserant ne cogitatione quidem & ignorantia cum ad consumationis culmen ascenderint: posse pecca-
re. Et quae superiori epistola contra errores eorum pro angustia temporis pauca perstrinxerim: hic liber quem nunc
cudere nitimur: Socraticorum consuetudinem conseruabit. ut ex utraque parte quid dici possit exponat: & magis per-
spicua ueritas fiat: cum proposuerit unusquisque quod senserit. Illud autem Origenis proprium est: & impossibile es-
se humana a principio usque ad mortem non peccare natura. Et rursus esse possibile: cum se aliquis ad meliora con-
uerterit: ad tantam fortitudinem peruenire. ut ultra non peccet. Aduersum eos autem qui me dicunt hoc opus inflama-
tum inuidiae facibus scribere: breuiter respondebo: nunquam me haereticis pepercisse: & omni egisse studio: ut ho-
stes ecclesiae mei quoque hostes fierent. Heluidius scripsit contra sanctae Mariae uirginitatem perpetua. Nunquam
ut ei responderem: ductus inuidia sui: quae omnino in carne non uidetur: Iouinianus cuius a te haereseis suscitatur: roma-
nam fidem me absente turbauit: & tamen elinguis & sic sermonis putidi: ut magis misericordia dignus fuerit: quam in-
uidia. Illi quoque respondi: ut potui. Rufinus non uni urbi: sed orbi blasphemias Origenis: & περιεργων libros qua-
tum in se fuit intulit. Ita ut Eusebii quoque primum librum defensionis sub nomine Paphili martyris ederet: & qua-
si ille passus dixisset: nouum pro eo uolumen euomeret. Num uidemus ei: quia respondimus: Et tanta in eo eloque-
tia fluere flumina ut me a scribendi atque dictandi studio deterrent: Palladius seruilis nequitiae eandem haere-
sim instaurare conatus est: & nouam translationis hebraicae mihi caluniam instruere. Num & illius ingenii nobilita-
ti inuidemus: Nunc quoque ministerium iniquitatis operatur: & garrat unusquisque quod sentit. Ego solus sum: qui cun-
ctorum gloria mordear. Et tanta miser: ut iis quoque inuideam: qui non merentur inuidiam. Vnde ut omnibus approbare: me non
odisse homines: sed errores. Nec aliquorum magis infamiam querere quam dolere uicem eorum: qui falsi nominis scientia
supplantantur: Attici & Critoboli nomina posui: per quos & nostra pars & aduersarios: quid sentiret: exprimeret
quin potius omnes qui catholicam sectantur fidem: optamus & cupimus danare haeresim: homines emendari. Aut certe
si in errore uoluerint permanere: non istam nostram culpam esse: qui scripsimus: sed eorum qui mendacium prae-
lerunt ueritati. Breuiterque caluniatoribus respondemus: quod sua in nos conferunt: manichaeorum esse sententiam: hominum dan-
nare naturam: & liberum auferre arbitrium: & adiutorium dei tollere. Rursusque apertissime insania hoc hominem dicere esse:

scro in hys 70.

quod deus est. Et sic ingrediendū uia regia: ut nec ad sinistra: nec ad dextra declinemus. Appetitūq; ppria uoluntatis dei semp credamus auxilio gubernari. Siq; aut falso se infamari clamitat: & gloriatur nostra sentire: tūc uera fidei probabit assensum: cū aperte absq; dolo aduersa dāauerit: Ne audiat illud propheticum. Et i omnibus his nō est cōuersa ad me prauaricatrix soror eius iuda ex toto corde suo: sed i mendacio: minorisq; peccati ē sequi malū: qd' bonū putaueris: q̄ nō audere de fēderē: quod bonum pro certo noueris. Qui minas: iniuriā. paupertatēq; ferre nō possumus: quomō flāmas Babylonis uinceremus? Quod bellū seruauit: pax ficta non auferat. Nolo timore perfidiā discere: cū ueram fidē meā Christus reliquerit uoluntati.

Initiū dialogi beati Hieronymi presbyteri cōtra Pelagiū sub noibus Attici & Critoboli. Epistola. XVII.

ATTICVS. Dic mihi Critobole. Verū ne est quod a te scriptū audio: posse hoiem sine peccato esse: si uelit: & facilia dei esse praecepta. CRITOBOLVS. Verū Attice. Sed nō eodē sensu ab aemulis accipitur quo a me dictum est. ATTI. Quid enim ambiguitatis in dicto est: ut diuersae intelligentiae tribuatur occasio? Nec quāro ut de utroq; pariter respondeas. Duo enim a te proposita sunt. Vnū posse hoiem sine peccato esse: si uelit. Alterū: facilia dei esse praecepta. licet ergo simul dicta sint: tamen per partes singulas differantur: ut quorū una uideatur fides: nulla sit in sententiarū diuersitate contentio. CRI. Ego Attice dixi hoiem absq; peccato posse esse: si uelit. Non ut quidā maledici calūniantur: absq; dei grā: quod etiam cogitare sacrilegiū est. Sed simpliciter posse: si uelit: ut subaudiatur dei gratia. ATTI. Ergo & malorū in te operū auctor est dominus? CRI. Nequaquā ita ut aestimas. Sed siquid in me boni habeo: illo suggerente & adiuuante cōpletur. ATTI. Non de natura quāro: sed de actu. Quis enim dubitat deum oīum creatorē? Hoc mihi respondeas uelim: qd' agis bonum: tuū est: an dei? CRI. Meū est: & dei: ut ego oper: & ille adiuuet. ATTI. Quomō hāc oīum opinio est: ut dei auferas grām? Et quicquid hoīes agimus: propriae tantū asseras uoluntatis? CRI. Miror Attice: cur erroris alieni a me causā rationēq; flagites: & id quāras: quod scriptū non est: cū perspicuum sit: quod scripserim. dixi hoiem sine peccato esse: si uelit. Nunquid addidi. absq; dei gratia? ATTI. Sed ex eo quod non negauit: dixisse aestimandus sum? Neq; enim quicquid non dicimus: negare arbitrādi sumus. ATTI. Confiteris ergo hominē sine peccato esse: si uelit cum dei gratia. CRI. Non solum fateor: sed & libere proclamabo. ATTI. Errat ergo: qui dei gratiam tollit. CRI. Errat: quin potius arbitrandus est ipius: cū dei nutu oīa gubernentur: & hoc quod sumus: & hēmus appetitum propriae uoluntatis: dei conditoris sit beneficium. Vt enim libere possideamus arbitrium: & uel ad bonā uel ad malam partē declinemus propria uoluntate: eius est gratia: qui nos ad imaginē & ad similitudinem sui tales condidit. AT. Nulli o Critobole dubiū est: ex eius cuncta pēdere iudicio: qui creator est oīum: & quicquid hēmus illius beneficio deputandum esse. Sed quero hoc ipsū quod dei asseris gratia: ad conditionis ne referas beneficiū? An in singulis rebus putes esse quas gerimus: ut simul illius i oībus utamur auxilio? An semel ab eo liberi arbitrii conditi nostra uoluntate uel uiribus agamus: qd' uolumus? Noui enī plerosq; uestrū ita ad dei cuncta referre gratiā: ut nō in partibus sed in genere: hoc est nequaquā in singulis rebus: sed in conditione arbitrii intelligāt ptātē. CRI. Nō est ita ut autumas: sed a me utrūq; dicit. ut & dei gratia sit: q; tales conditi sumus: & per singula opera illius adminiculo fulciamur. AT. Constat ergo iter nos in bonis opibus post ppriā uoluntatē nos niti dei adiutorio: in malis diaboli. CRI. Cōstat: & sup hoc nulla contentio est. AT. Male ergo sētunt: qui per singulas res quas agimus: dei auferunt adiutoriū. Et id qd' psalmista canit: Nisi dominus aedificauerit domū in uanū laborāt qui aedificāt eā. Nisi dominus custodierit ciuitatē: frustra uigilat qui custodit eā: ut caetera huiuscemodi pueris interpretationibus: imo risu dignis ad alios sensus retorquere nituntur. CRI. Quid mihi necesse est cōtra alios dicere: cū meū respōsū habeas? ATTI. Tuū respōsū cuiusmodi? Bene sētire: an male? CRITO. Et quā me cogit necessitas: ut cōtra alios promā sententiā? AT. Disputatiōis ordo & rō ueritatis. an ignoras oē quod dicit: aut esse aut nō esse: & aut iter bona aut mala debet numerari? Hoc ergo de quo iterrogo: aut bene dici aut male i gratis tibi fatendū est. CRI. Si in singulis rebus quas gerimus: dei utendū est adiutorio: ergo & calamū tēperare ad scribendū: & tēperatū pumicā terere: manūq; aptare litteris: tacere: loqui: sedere: stare: ambulare: currere: comedere: ieiunare: flere: ridere: & caetera huiuscemodi: nisi deus iuuerit nō poterimus. AT. Iuxta meū sensū nō posse: pspicuū est. CRI. In quo igitur liberū hēmus arbitriū: & dei in nos gratia custoditur? sine hoc quidē absq; deo possumus facere? AT. Non sic donata est liberi arbitrii gratia ut dei per singula tollatur adminiculū. CRI. Non tollitur dei adiutorium: cū creaturae ex semel dati liberi arbitrii gratia conseruentur. Si enim absq; deo & nisi per singula ille iuuerit: nihil possum agere. nec pro bonis me iuste opibus coronabit: nec affliget pro malis: sed in utroq; suum uel recipiet: uel dānabit auxilium. AT. Dic ergo simpliciter: q; dei auferas gratiam. Quicquid enī tollis in partibus: necesse est ut & in genere neget. CRI. Non nego gratiam: cum ita me a deo asseram conditum: ut per dei gratiam meā datum sit uoluntati: uel facere quid: uel non facere. AT. Dormitat ergo deus i operibus nr̄is semel data liberi arbitrii potestate: nec orā dus: ut in singulis rebus nos iuuet? cum uoluntatis nostrae sit & proprii arbitrii: uel facere si uolumus: uel non facere si nolumus? CRI. Quō in caeteris creaturis conditionis ordo seruatur: si concessa semel liberi arbitrii potestate nostrae uoluntati omnia derelicta sunt. AT. Ergo ut dixi nō debeo a deo per singula auxilium depreca ri quod semel meo datum est iudicio? CRI. Si in omnibus ille cooperatur: non est meū sed eius qui adiuuat: immo qui in me operatur: presertim cū absq; eo facere nihil possum. AT. Oro te: nō legisti: Nō enī uolētis neq; currētis sed miserētis est dei: Ex qbus itelligimus nostrū quidē esse uelle: & currere. Sed ut uoluntas nostra cōpleat & cursus: ad dei misericordiā ptinere: atq; ita fieri. ut & in uoluntate nostra & in cursu libere seruet arbitriū. & in consumatiōe uolūtatis & cursus dei cūcta potētiā relinquāt. Sed nunc mihi scripturarū testimonia replicanda

ex eo quod non ad h
dixi uobis negare.
Critobolus //

ostendit

replicanda sunt quomodo per singula dei a sanctis flagitetur auxilium. & in singulis operibus suis illo adiutore & protectore uti desiderent. Lege totum psalterium: oēs sanctorū uoces: nihil erit nisi ad deum in cunctis operibus deprecatio. Ex quo perspicue responditur: te aut dei negare grām quam tollis in partibus. aut si in partibus dederis: qd' nequaquam te uelle manifestū est: in nrām sniam transire: qui sic liber: hoīs seruamus arbitrium: ut dei per singula adiutoriū non negemus. CRI. Captiosa ista est conditio: & de dialecticorū arte descēdens. Mihi aut nullus auferre poterit liberi arbitrii ptātē: ne si in operibus nostris deus semper extiterit: nō mihi debeat merces: sed ei qui in me operatus est. AT. Fruere liberi arbitrii ptātē: ut cōtra deum armes linguam tuā: & in eo te liberum probes: si tibi liceat blasphemare. Veg. sup hoc quod sentias: nulli dubiū est: & prestigia cōfessionis tuæ aptissima luce claruerunt. Nunc reuertamur ad id: unde differē cōepimus. Dic mihi si tibi uidetur: hoc qd' cum dei adiutorio paulo ante dicebas: posse hoīem nō peccare si uelit: in perpetuū ne dicas an ad tēpus & breue? CRI. Supflua interrogatio est. Si enī ad tps: & breue dixerō: nihilominus referē ad perpetuū. Q uicquid enim ad breue dederis: hoc cōcedat & in perpetuū. ATTI. Q uid dicas: nō satis intelligo. CRI. Ita ne durus es: ut manifesta nō sentias. AT. Nō me pudet nescire qd' nescio: Et de quo futura ē dubitatio debet iter utrūq; cōuenire: quē sēlū hēat. CRI. Ego hoc assero: qui pōt uno die se abstinere a peccato posse: & altero: q duobus posse & tribus qui tribus posse & xxx. atq; hoc ordine posse & trecentis & tribus milibus. Egd iucunq; se uoluerit obseruare. AT. Dic ergo simpliciter: posse hoīem in ppetuum sine peccato esse: si uult. possumus ne oē qd' uolumus? CRI. Nequaquam. Neq; enī possū quicquid uoluerō: sed hoc solū dico: hoīem sine peccato posse esse: si uelit. AT. Q uāso ut mihi respōdeas hoīem putas merā baeluam? CRI. Si de te ambigo: Vtrū hō an baelua sis: ipse me baeluā confitebor. AT. Si ergo ut dicis: hō sū: quomō cum uelim: & satis cupiam non peccare delinquo? CRI. Q uia uoluntas in perfecta est. Si enim uere uelles: uere utiq; non peccares. AT. Ergo tu qui me arguis: non uere cupere sine peccato es: quia uere cupis? CRI. Q uasi ego de me dicam quem peccatorem esse confiteor. & non de paucis & raris: si qui uoluerunt non peccare. AT. Interim ex meo tuorū iudicio: & ego qui interrogo: & tu qui respōdes peccatores sumus. CRI. Sed possumus non esse: si uelimus. AT. Dixi me uelle non peccare: te quoq; hoc sentire non dubium est: quomodo ergo quod uterq; uolumus: uterq; non possumus? CRI. Q uia plene non uolumus. AT. Da ergo qui maiorē nrōrū plene uoluerunt: & potuerunt. CRI. Hoc quidem non facile est responde-
re. Neq; enim quando dico hominem posse esse sine peccato: si uelit aliquos fuisse contēdo. Sed simpliciter posse esse: si uelit. Aliud nāq; est esse posse: quod grāce dicitur. *ἄνευ αἰσ*. aliud est esse: qd' ipsi appellāt *εὐεργιστῶν*. Possum esse medicus: sed interim non sum: Possum esse faber: sed nec dum didici. quicquid igitur possum: licet nec dum sim: tamen ero si uoluerō. AT. Aliud sunt artes. aliud id quod super artes est: medicina & fabrica: Et artes ceteræ inueniuntur in plurimis. sine peccato aut esse perpetuo: diuinæ solius est ptātis. Itaq; aut da exēplū: qui absq; peccato fuerit in ppetuum. Aut si dare non potes. confitere imbecillitatē tuā. & noli imponere in celo os tuū: ut peresse & esse posse: stultoꝝ illudas auribus: Q uis enim tibi concedet: posse hominē facere: quod nullus unq; hoīum potuerit? An tu ne dialecticis ibutus quidē es? Si enim pōt hō: nō posse tollitur. Si aut nō potest: posse subuegitur. Aut concede mihi aliquē potuisse: qd' fieri posse contendis. Aut si nullus hoc potuit: inuitus teneberis nullum posse: quod possibile iactitas. Inter Diodorū & Crisippū ualentissimos dialecticos ista cōtentio est. Diodorus id solum posse fieri dicit: quod aut sit uerū: aut uerū futurū sit. Et quicquid futurū sit: id fieri necesse est. Q uicquid aut nō sit futurū: id fieri non posse. Chrysippus uero & quæ non sunt futura: posse fieri dicit: ut frangi hoc margaritum: etiam si id nunq; futurum sit. Q uis ergo aiunt hoīem posse esse absq; peccato si uelit: non poterunt hoc uerum probare: nisi futurum docuerint. Cum autē futura incerta sint omnia & maxie ea quæ nunq; facta sunt: perspicuum est eos id futurū dicere: quod non sit futurū. Ecclesiaste hanc confit mātē sniam. Omne quod futurū est: iā factum est in priori sæculo. CRI. Oro te ut mihi respondeas: possibilia deus mandata dedit: an impossibilia? AT. Cerno quo tua tendat assertio. Sed de hoc in posterioribus differendū est: ne dum miscemus quæstionibus quæstiones: obscuram audientibus intelligentiam relinquamus. Reserua to ergo hoc quod fatemur: possibilia deum dedisse mandata: ne ipse auctor iniusticiæ sit: si id exigat fieri: quod non potest fieri. Nunc illud imple: quod proposueras: posse hoīem sine peccato esse: si uelit. Aut emendabis eos qui potuerunt: aut si nullus potuit: liquido confiteberis: hoīem in perpetuum uitare peccata non posse. CRI. Q uoniam urges me ut dem: quod dare non debeo. Illud quæso considera quod dominus dixerit: Facilius esse camelum per foramen acus intrare posse: q diuitem in regnum cælorū. Et tamen dixit fieri posse: quod nunq; factum est. Neq; enim camelus per foramen acus ingressus est. AT. Miror hoīem prudentem proposuisse testimonium quod contra se faciat. In hoc enim non quod fieri possit dictum est. Sed impossibile impossibili cōparatum. Q uomodo enim camelus non potest intrare per foramen acus: ita & diues non igreditur regna cælorū: aut si potueris respōdere q diues igrediatur regna cælorū. Sequet ut & camelus itret p foramē acus: Nec mihi abrahā & ceteros quos in ueteri testamento diuites legimus exēplo pponas qui diuites igressi sunt regna cælorū. Cū tamē ipsis diuitiis ad bona utētes opa diuites esse deserint: imo cū nō tibi sed aliis diuites fuerint: & dispēfactores magis dei q diuites appellandi sunt. Sed nobis euāgelica pfectio requirenda est. In qua precipit: Si uis pfectus esse uade & uēde oīa tua: & da paupibus: & ueni sequer me. CRI. Dū nescis pprio captus es laqueo. AT. Q uo nā mō? CRI. Ex snia domini asseris posse hoīem esse pfectum. Q uando enim dicit Si uis pfectus esse: uēde omnia quæ hēs: & da paupibus: & ueni sequere me: respōdit hoīem si uoluerit & fecerit quæ præcepta sūt: posse esse pfectū. AT. Validissimo quidem pugno me pcussisti: ita ut caligo mihi ante oculos obseruari cōeperit. sed tamē hoc ipsū qd' dicit. si uis pfectus esse: ei dicit: qui nō potuit imo noluit: & iccirco non potuit. tu

ostendit

ostendit

ostendit

sibi

obuersari

autem ostende mihi: qui & uoluerit & potuerit: quod nunc pollicitus es. **CR.** Quare enim me cogit necessitas ^{ostendere} ostendere: qui perfecti fuerint: cum perspicuum sit posse esse perfectos ex eo: quod uni a saluatore sit dictum: & per unum omnibus si uis esse perfectus. **AT.** Tergiuersaris & in eodem luto hasitas: aut enim quod potest fieri aliquando factum est: aut si nunquam factum est fieri non posse concede. **CR.** Quid ultra differo? Scripturarum auctoritate uicendus es: ut cetera pretermittam. Nonne his duobus testimoniis tibi imponitur silentium: in quibus Iob & Zacharias Elisabethque laudantur? Ni fallor. non in Iob ita scriptum est. Homo quidem erat in regione Hus nomine Iob: & erat homo ille uerax & sine crimine: uerus dei cultor: abstinens se ab omni re mala. Et iterum: quis est qui arguit iustum meum sine peccato? & loquitur uerbis tuis per ignorantiam. In euangelio quoque secundum Lucam: Fuit in diebus Herodis regis iudae sacerdos quidam nomine Zacharias: de uice Abia: & uxor illius de filiabus Aaron: & nomen illius Helisabeth. Erant autem ambo iusti ante deum: iocundantes in omnibus mandatis & iustificationibus domini sine querela. Si uerus dei cultor est: & immaculatus: ac sine crimine: & qui ambulabat in cunctis iustificationibus: deinde iusti sunt in conspectu eius: puto quod peccato careant: & nulla re indigeant: quae ad iusticiam pertinet. **AT.** Proposuisti testimonia quae non de alterius scriptura loco: sed de propriis libris absoluta sunt. Nam & Iob postquam percussus est plaga multa aduersus dei suam: puocans eum ad iudicium: dixisse conuincit. atque utinam sic iudicaretur uir cum deo: quomodo iudicatur filius hominis cum collega suo. Et iterum: quis mihi tribuat adiutorem: ut desiderium meum omnipotens audiat: & liberum scribat ipse qui iudicat. Et rursum: Si non fuero iustus: os meum iniqua loquatur: & si absque crimine prauus inueniat: & si purificatus niue & lotus manibus: satis me sordibus tinxisti: execratus est in me uestimentum meum. Et de Zacharia scriptum est: quod angelo natiuitate filii pollicente dixerit: Unde hoc sciam? Ego enim sum senex: & uxor mea processit in diebus suis. ob quae statim silentio condonatur. Eris tacens: & loqui non poteris usque ad diem quo fient haec quae non credidisti uerbis meis: quae complebuntur in tempore suo. Ex quo perspicuum est: iustos quidem & immaculatos dici. Sed si negligentia subreperit: posse concidere: & semper hominem in meditullio positum: ut & de uirtutum culmine ad uitia delabatur: & de uitis accendat ad sublimia & nunquam eum esse secum: sed semper metuere in tranquillitate naufragium. ac per hoc hominem sine peccato esse non posse: dicente Salomone: Non est homo iustus super terram: qui faciat bonum & non peccet. Et eodem in regum libro. Neque enim est homo: qui non peccet. Ac beato David. Delicta quis intelligit: ab occultis meis munda me domine: & ab alienis parce seruo tuo. Quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Et multa alia: quibus scripturae plenae sunt. **CR.** Quid ergo respondebis ad illud exemplum: quod ponit euangelista Ioannes? Scimus quod omnes qui nati sunt ex deo non peccant. sed generatio dei conseruat eum: & malignus non tangit eum. Scimus quoniam ex deo sumus & mundus totus in maligno positus est. **AT.** Par pari referam: & paruam euangelistae epistolam tuam secundum sensum tuum docebo sibi esse contrariam. Si enim omnes qui nati sunt ex deo: peccatum non faciunt: quoniam semen eius manet in eo: & non potest peccare: quia ex deo natus est: quae consequentia idem in eodem loco loquitur. Si dixerimus quoniam peccatum non habemus: ipsi nos seducimus: & ueritas in nobis non est: ignoras rationem: hasitas: atque turbaris. Audi eundem euangelistam. Si confiteamur peccata nostra: fidelis & iustus est. ut dimittat nobis peccata nostra & mundet nos ab omni iniquitate. Tunc ergo iusti sumus quando nos peccatores fatemur. Et iusticia nostra non ex proprio merito: sed ex dei misericordia: dicente sancta scriptura: iustus accusator sui est in principio sermonis: & in alio loco. Dic tu peccata tua: ut iustificeris. Conclufit enim deus omnia sub peccato: ut omnibus misereatur. Et haec hominis summa est iusticia: quicquid potuerit habere uirtutis: non suum putare esse: sed domini qui largitus est. Qui ergo natus est ex deo: non peccat: quod diu semen dei manet in eo. & non potest peccare: quia ex deo natus est. Sed quia in agro dominico dormiente praefamilias inimicus homo zizania superfeminat: Et frumento bono dum nescimus: locum auenaeque steriles satur nocturnus interfert. Ista parabola ista euangelici paterfamilias formidanda est: qui purgat aream: & frumento horreis condito paleas uentorum flatibus dispergendas: & uendas ignibus derelinquit. Unde & in Hieremia scriptum legimus: quid paleis ad frumentum: dicit dominus: Paleae autem a frumento in consumatione saeculi separantur. Ex quo approbatur dum sumus in corpore isto mortali: mixtas esse cum tritico: quod si opposueris: quare dixerit. Et non potest peccare: quia ex deo natus est. Audies: & ubi erit premium uoluntatis? Si enim ideo non peccat: quia peccare non potest: liberum tollitur arbitrium: & nequaquam nostrum fiet. Sed natura bonum: quae peccata non capiet. **CR.** Dudum faciliora proposui: ut te ad maiora exercerem. quid ad illud dicere potes: quod quis sis ingeniosus nulla ualebis arte subuertere? Primum ponam de ueteri testamento. deinde de nouo. Veteris testamenti princeps Moyses est. Noui dominus atque saluator: Moyses loquitur ad populum. Perfecti estote in conspectu domini dei uestri: Et saluator ad apostolos: Estote perfecti: sicut pater uester perfectus est. Aut enim possibile est audientibus facere: quod Moyses & dominus preceperunt. Aut si impossibile est. non est culpa eorum: qui obedire non possunt: sed eius qui impossibilia precepit. **AT.** hic locus apud imperitos: & scripturarum sanctarum meditatione usque & sciam non habentes: uideatur opinioni tuae prima fronte blandiri. Ceterum discussus facile soluitur. Et cum testimonia scripturarum aliis comparaueris testimoniis: ne sibi spiritus factus pro qualitate locorum & temporum uideatur esse contrarius: secundum illud quod scriptum est. Abyssus abyssum in uoce caratagarum tuarum. Tunc ueritas apparebit. in Christum impossibilia precepisse dicentem. Estote perfecti. sicut pater uester caelestis perfectus est: & tamen apostolos non fuisse perfectos. **CR.** Non dico quid apostoli fecerint: sed quid Christus praeciperit. Neque enim culpa imperantis est: sed eorum qui audierunt imperium: quod utique potuisse fieri: ex iusticia eius qui imperabat agnoscit. **AT.** Pulchre: Nolo ergo mihi dicas posse hominem sine peccato esse si uelit. Sed posse hominem id esse: quod apostoli non fuerunt. **CR.** Tam stultum me putas: ut audeam hoc loqui? **AT.** Licet non loqueris: tamen ex propositione tua ipsa consequentia & rerum ordine innuitur. Hoc loqueris. Si enim potest esse homo sine peccato: quod apostolos non potuisse perspicuum est: posset esse super apostolos homo: ut taceam de patriarchis & prophetis: quorum in lege non fuit perfecta iusticia: secundum illud apostoli. Omnes enim peccauerunt: & indigent gloria dei: iustificati gratis per dei

per dei gratia: per redemptione: quae est i Christo Iesu: que proposuit deus propiciatore. CR. Hae argum. eta
tio tortuosa e ecclesiastica simplicitate inter philosophos spineta concludemus: Quid Aristoteli: & Paulo:
Quid Platoni & Petro: Ut ille enim princeps philosophos: ita hic apostolos: fuit: super que ecclesia domini
stabilis mole fundata e: quae nec ipetu fluminis nec ulla tēpestare concutit. AT. Rhetoricarum: & dū mihi obii
cis philosophia: ad oratorum castra transcēdis: Vex: audi quid idē dicat orator tuus: desine cōibus locis: domi no
bis ista nascūtur. CR. I. Nulla hic eloquētia e: nullus oratorum timor: quorum definitio e: dicere ad psuadēdū accō
modate. Sed pag: puro sermone quae rimus ueritate: aut dominū nō ipossibilia praecepisse. ut sint in culpa: qui
possibilia nō fecerūt: aut si nō possūt fieri: nō eos qui ipossibilia nō faciūt: sed eū qui ipossibilia praecepit: qd ne
fas dictu sit: conuinci iniusticia. AT. Video te cōtra mores tuos uehemēter esse cōmotū: & ppter ea argumen
tari desinā: sed parūper te iterrogabo: qd de illo apostoli loco scias: que scribit ad philippēses: nō quia iā acce
pi: aut iā pfectus sū. Persequor aut: si cōprehēdā: in quo & apprehēsus sū a christo. Fratres ego me necdū arbi
tror cōprehēdisse. unū aut posteriorum obliuiscēs: ad ea quae priora sūt me extēdens: iuxta ppositum sequor ad
brauiū supernae uocatiōis dei: in christo iesu. quotquot ergo pfecti hoc sapiamus: & siquid aliter sapitis: hoc quo
q: deus uobis reuelauit: & caetera: quae te scire nō dubito: & nos breuitatis studio praeferimus: Dicit se necdū cō
prehēdisse: & necdū: & nequaquē esse pfectū: sed instar sagittarii ad ppositū: & ad signū iacula dirigere: que signi
ficātius graeci σκοπov noiant: ne sagitta ad partē declinans alterā impitū ostēdat sagittariū. Et asserit praeferi
torum se semp obliuisci: & ad priora semp extēdi: p quae docet praeferita negligēda: & futura cupienda: ut qd ho
die pfectū putauit: dū ad meliora & priora extēdit: cras iperfectū fuisse cōuicat. Atq: ita p singulos gradus: dū
nunq in statiōe: sed semp i cursu e: impfectū doceat qd hoies putabamus esse pfectū solāq: pfectionē & ueram
iusticia dei tātū uirtutibus coaptandā: secūdū ppositū inquit: Persequor ad brauium supernae uocatiōis dei
in christo iesu. O apostole paulo ignosce mihi: qsi homūculo mea uitia cōfitemi. Si audacter interrogemus di
cis te necdū accepisse: & necdū cōprehēdisse: & necdū esse pfectū: & praeferitorum semp obliuisci: & ad priora te
extēdi: si quo mō possis occurrere in resurrectiōe mortuorum: & cōsequi brauiū supernae uocationis: & quō statim
infern quotquot ergo pfecti hoc sapiamus siue sapiamus: diuersa enī sunt exemplaria: & quid sapiamus siue sa
pimus nos esse pfectos: cōprehēdisse qd nō cōprehēdimus: accepisse qd nō accepimus: esse pfectos qui non
dum pfecti sumus: Quid ergo sapiamus imo quid sape debemus pfecti nō sumus: iperfectos nos esse cōfiteri
& necdū cōprehēdisse: necdū accepisse: Hae est hois uera sapiētia iperfectū esse se nosse. Atq: ut ita loquar cum
ctore i carne iustorum iperfecta pfectio est. Vnde & in puerbiis legimus ad intelligēdā iusticia uerā: Nisi enim
esset & falsa iusticia: nunq dei uera iusticia diceret. Et in eodē apostoli loco sequitur: Et siquid aliter sentitis: &
hoc uobis deus reuelauit. Rē nouā audio: qui paulo ante dixerat: nō quia iā accepi: aut quia iā pfectus sum. Et
uas electiōis qui p cōfidētia hitatis i se christi audebat loqui: an expimētū qritis eius qui i me loquit christus:
& tamē simpliciter fatebat se nō esse pfectū. nunc uero quid sibi pprie denegabat mittit in turbā: iūgitq: cum
caeteris: & ait quotquot ergo pfecti hoc sapiamus. Sed qua rōne hoc dixerit exponit in sequentibus. Hoc iquit
sapiamus qui uolumus secūdū humanae fragilitatis modulū esse pfecti: necdū nos accepisse: necdū cōprehē
disse: necdū esse pfectos: & quia necdū pfecti sumus. & forsitā aliter sapiamus q: poscit uera & pfecta pfectio: siqd
aliter sapiamus & aliter itelligimus q: dei habet scia: & hoc nobis deus reuelauit: ut praecemur cū David: atq: di
camus. Reuela oculos meos: & considerabo mirabilia de lege tua. Ex quo pspiciū est: duas in scripturis factis
esse pfectiōes: duasq: iusticias: & duos tiores: primā pfectionē & incōparabilē ueritatē pfectāq: iusticia dei uir
tutibus coaptādā. Secundā aut quae cōpetit nostrae fragilitati: iuxta illud qd in psalmis dicit: Nō iustificabit
i cōspectu tuo ois uiuēs: ad eā iusticia: quae nō cōparatiōe: sed dei sciētia dī esse pfecta. Job quoq: & Zacharias
& Elisabeth iusti dicti sunt secūdū eā iusticia quae possit in iniusticia aliquādo mutari: & non secūdū illā quae
nunq mutari pōt: q: dicit: Ego sū: & nō mutor: & hoc est qd apostolus alio loco scribit: Etenim non e glorifican
dum qd glorificatū e propter excellentē gloriā. q: uidelicet legis iusticia ad cōparatiōē euāgelicā gratiae non
uideatur eē iusticia. Si enī ait qd destruit gloriolū est: multo magis qd permanet: erit in gloria. Et ite: ex par
te scimus: & ex parte prophetamus: Cū aut uenerit qd pfectum est: destruentur illa: quae ex parte sūt. Et uide
mus nunc p speculū in enygmate: tunc at facie ad facie. Nunc cognosco ex parte: tunc cognoscā sicut & cogni
tus sum: ut in psalmis: Mirabilis facta est scia tua ex me: confortata est: & non potero ad eam. Et ite: ex iustima
bam cognoscere: hoc labor est in conspectu meo: donec iutroeam in sanctuarium: & intelligā i nouissimis eorum.
Et in eodem loco: ut iumentum factus sum apud te: & ego semper tecum. Et Hieremias. Stultus factus est ois
hō a scia. Et idem Paulus apostolus. Fatuum inquit dei sapientius est hoibus. Et multa alia: quae studio breuita
tis omitto. CR. I. Argute mi Attice: memoriterq: dixisti. Sed labor tuus: & multiplex testimoniore replicatio
meae parti proficit. Neq: enim ego hoīem deo comparo: sed aliis hoibus: quorum collatione qui studium dederit
potest esse pfectus. Ac per hoc quando dicitur: Homo potest esse sine peccato: si uoluerit: iuxta mēsuram ho
minis: non iuxta mēsuram dei dicitur. maiestatis cuius comparatiōe nulla creatura potest esse pfecta. AT.
O Critobole hae memorans mecum facis: & ego enim hoc sentio: nullam creaturam secūdum ueram consu
matamq: iusticiam posse esse pfectam. Caeterum alium disferre ab alio: & diuersas esse in hoibus iusticias: nulli
dubium est: & uel maiorem esse alium uel minorem: & tamen secūdum statum & mēsuram suam posse iu
stos nominari. qui aliorum comparatione non iusti sunt. Verbi gratia Paulus apostolus uas electionis: qui plus
oibus apostolis laborauit: utiq: iustus erat: qui scribēs ad Timotheū. Certamē bonū certauit: cursū consumauit:
fidē seruauit: de caetero reposita e mihi corōa iusticia: quā reddet mihi domus i illa die iustus iudex. nō solum

σκοπov

Cognosce trāsum

autē mihi: sed oibus qui diligunt aduentū eius. Iustus erat & Timotheus discipulus eius & imitator: quē docet quid agere debeat: & quē modū tenere uirtutū. Putamus ne unā & eandē i utroq; fuisse iusticiam: & non plus habere meritorum eum: qui plus in omnibus laborauit. Multae mansiones sunt apud patrem: quia & merita diuersa. Stella a stella differt in gloria. & i uno ecclesiae corpore mēbra diuersa sūt. Habet sol fulgorē suū. Luna quoq; noctis tenebras tēperat. & quinq; sidera alia quae uocātur errantia: diuersis & cursibus & lumibus cælū pagrāt. Innumerabiles sunt aliae stellae: quas micare in firmamento cernimus. In singulis diuersa sūt lumina: & tamen in sua unaqueq; pfecta est: ita dūtaxat ut cōparatione maioris pfectione careat. In corpore quoq; cuius mēbra diuersa sunt: aliud oculus: aliud manus: aliud pes agūt. Vnde & apostolus dicit. Nō potest oculus dicere manui: non es mihi necessaria. Aut iteꝝ caput pedibus non desidero operam uestrā. Nunquid omnes apostoli: nūquid omnes pphetæ: nunquid omnes magistri: nunquid oēs cunctas habēt uirtutes: nunquid oēs nationes habent sanitatum: nūquid oēs linguis loquuntur: nunquid oēs interpretātur: & mulamini dona maiora. Omnia autē hęc opatur unus atq; idem spūs: diuidens propria unicuiq; prout uult. In quo diligenter attende q; non dixerit: secundū quod unūquodq; mēbrū cupit: sed secundū q; ipse uult spiritus. Neq; enim dicere potest uas figulo suo: quare ita uel ita me fecisti? Aut nō habet figulus potestātē de eodem luto aliud uas facere in honorē: aliud in cōtūmeliā. Vnde consequēter adiecit & mulamini dona maiora. In fide & industria plus ceteris charismatibus hēre mereamur: melioresq; simus iis: qui cōparatiōe nostri i secūdo uel tertio gradu positi sunt. In magna domo uasa diuersa sunt: alia aurea: alia argentea: aenea: ferrea: ligneaq;. Et tamē secūdo modū suū: cum aeneū uas pfectū sit: cōparatione argentei uasis i pfectū dicitur. Rursūq; argenteū aurei collatione deterius est. Atq; hoc mō dū sibi inuicē cōparātur: i pfecta & pfecta sūt oīa. In agro terrae bonae ex una semēte tricenarius & sexagenarius: & cētenarius fructus exorīt: i ipsi numeris iudicat i par esse qd nascitur. Et tamē in suo genere pfecta sūt singula. Elisabeth & Zacharias quo testimonio q̄si impenetrabili uteris clypeo nos docere possūt: quāto i inferiores sūt beatae Mariae matris sanctitate: quae cōsciētia in se hitātis dei libere proclamat. Ecce enī ex hoc beatā me dicēt oēs generatiōes. Quia fecit mihi magna qui potēs est: & sanctū nomen eius. Et misericordia eius a progenie in progenies timētibus eū. Fecit potētia in brachio suo. In quo ai aduerter q; beatā se esse dicat: nō proprio merito atq; uirtute: sed dei in se hitantis clamētia. Ipse quoq; Ioānes: quo maior nō fuit inter natos mulierū: parētibus suis melior est. Nō enī solū hoibus: sed & angelis testimonio domini cōparat. Et tamē qui cūctis hoibus erat maior in terra: minimo in regno cælōꝝ minor fuisse phibet. Quid miri in collatiōe sanctōꝝ alios esse meliores: & alios inferiores: cū cōtrario hoc liquide itelligi possit. Ad Hierusalē dicitur: quae multis peccatorū erat cōfossa uulneribus: iustificata est Sodoma ex te. nō q; Sodoma p te iusta sit: q̄ in aeternos collapla cineres audit. Per Ezechiel. Sodoma restituet in antiquis: sed q; comparatiōe sceleratoris Hierusalē hęc iusta uideatur: illa enim dei filiū trucidauit. Hęc propter abūdantiā panis: & p luxuriā magnitudinē excessit modū libidinis. Publicanus in euāgelio qui pcutiebat pectus: quasi thesaurū cogitationū pelli magis: & cōscientia delictōꝝ oculos non audebat tollere: supbientis pharisei collatiōe fit iustior. Et Thamar sub specie meretricis fallit iudā. Et ipsius sententia qui deceptus est: meretur audire: iustificata est Thamar: magis q̄ ego. Ex quibus oibus approbat: non solū ad cōparationem diuinā maiestatis hoies nequaq; esse pfectos: sed ne angelōꝝ quidem & ceterōꝝ hoium: qui uirtutū culmina conscenderunt: cū & tu qui meliores alterius collatione: quē imperfectū esse monstraues: rursū ab alio te praecunte uincaris: ac p hoc nō hēas uerā pfectionē: quae si pfecta sit: nulla re indiget. CR. Et quō Attice ad pfectionē diuinus sermo prouocat. AT: Hac ratione q̄ dixi: ut secundū uires nostras unusquisq; q̄tum ualuerit extēdatur. Si quo mō possit puenire: & cōprehendere brauiū supernae uocationis. Deniq; oipotēs deus cui docet apostolus: iuxta dispensatiōē carnis assumptae subiiciendū filiū: ut sit deus oīa in oibus: perspicue demonstrat: sibi cūcta esse subiecta. Vnde & propheta subiectiōe sui in fine praesumit dicens. Nōne deo soli subiecta erit aīa mea: ab ipso enim est salutare meū. Et quia i corpore ecclesiae caput christus est: quibusdā adhuc repugnantibus mēbris: uidetur corpus quoq; capiti nō esse subiectū. Nāq; si patitur unū mēbrū: cōpatiūtur oīa & totū corpus dolor unius mēbri cruciatur. Quod dico: ita manifestius fiet: q̄ diu hēmus thesaurū iustū in uasis fictilibus: & fragili carne circundamur: imo mortali & corruptibili. Beatos esse nos credimus: si in singulis uirtutibus: partibusq; uirtutum: deo subiecti sumus. Cum autē mortale hoc indutū fuerit i immortalitate: & corruptiuū hoc in corruptione uestitū: & absorpta mors fuerit in Christi uictoria: tunc deus erit omnia in oibus. Vt non sit tantum in Salomone sapientia: in Dauid ai mansuetudo: in Helia & Finees zelus: in Abraham fides: in Petro cui dictum est: Simon ioannis amas me: perfecta dilectio. in electionis uase studium praedicandi. Et in ceteris: uel bina: uel trina: Sed totus in cunctis sit: & omni uirtutum choro sanctōꝝ numerus gloriatur: & sit deus omnia in omnibus. CR. I. Nullus ergo sanctōꝝ q̄ diu in isto corpusculo est: cunctas potest habere uirtutes. AT. Nullus: quia nunc ex parte prophetamus: & ex parte cognoscimus. Nec enim possunt omnia esse in omnibus hoibus: quia non est immortalis filius hois. CR. I. Et quō legimus: Qui unā habuerit: oēs uidetur hēre uirtutes. AT. Participatiōe: nō proprietate. Necesse est enim ut singuli excellant in quibusdā: & tamē hoc qd legisse te dicis: ubi scriptū sit nescio. CR. I. Ignoras hęc philosophōꝝ esse sententiā. AT. Sed non apostolorū. Neq; enim mihi curae est qd Aristoteles: sed quid Paulus doceat. CR. I. obsecro te. Nōne Iacobus apostolus scribit: qui in uno offenderit: esse oīum eum reum. AT. Ipse locus se interpretatur. Non enim dixerat unde cōperat disputatio: qui diuitem pauperi in honorem praetulerit: reus est adulterii uel homicidii. In hoc enim delirant stoici paria cōtēdentes eē pētā. Sed ita quoq; qui dixit nō mæchaberis: dixit & nō occides: q; & si nō occides: mæchaberis autē: factus est transgressor legis: Leuia cū le

uibus &

uibus & grauia cū grauibz cōparantur. Nec ferula dignū uitiū gladio uindicandū est: nec gladio dignū se-
 lus ferula coercendū. CRI. Esto ut nullus sanctorū oēs uirtutes hēat: hoc certe dabis: in eo qđ pōt facere: si fece-
 rit: esse pfectū. AT. Nō tenes quid supra dixeris? CRI. Quidnā illud est? AT. Perfectū esse in eo qđ fecit: & im-
 perfectū in eo qđ facere nō potuit. CRI. Sed sicut pfectus est in eo qđ fecit: quia facere uoluit. ita & i eo p quod
 imperfectus est: quia nō fecit: pfectū esse potuisse: si facere uoluisset. AT. Quis eni nō uult facere. qđ perfectū est?
 Aut qđ nō cūctis cupiat florere uirtutibus? Si totū requiris: ab oibus tollis reꝝ diuersitatē & gratiā: distantiā:
 & creatoris artificis uarietate: cuius sacro ppheta sonat carmie. Oīa in sapia fecisti. Indignetur Lucifer qre ful-
 gorē lunæ nō hēat: Luna sup suis defectibus & labore causetur: cur annuū solis circulū singulis mēlibz exple
 at sol q̄ratur: qđ offēderit: ut lunæ cursu tardior sit. Clamemus & nos homūculi: qđ causā extiterit: ut hoies &
 nō angeli facti simus: q̄q̄ magister ὁ ἀρχαῖος. i. uetustus: de cuius hęc sōte pcedūt: oēs rōales creaturas æquo-
 asserit iure cōditas: ut instar q̄drigaz & currū de carceribus exeuntēs: in medio spatio uel corruant uel prater-
 uolēt: & ad optata pueniant. Elephāti tātā molis: & Griphes i sua grauitate causetur: cur q̄ternis pedibus ince-
 dāt: cū mulcæ culicēq; & cetera huiuscemodi aiantia sub pēnulis senos pedes hēant: & aliq uermiculi sint: qui
 tātis pedibus scateāt: ut innumerabiles simul motus nōlla acies cōprehēdat. Dicat hęc Martion: & oēs hāretici:
 qui creatoris opibus illudūt. Vrum decretū hucusq; pueniet: ut dū singula calūniantur: manū iniiciāt deo: cur
 solus deus sit: cur iuiderit creaturis: ut nō oēs eadem polleāt maiestate? Quod licet nō dicatis (Neq; enī tam i
 sani estis) ut apte pugnetis deo: tamē aliis uerbis loqmini: rem dei hoī copulantes: ut sit absq; pctō: qđ & deus
 est. Vnde apostolus sup diuersis in tonās gratiis loqitur. Diuisiones donationū sūt. idē aut spūs: & diuisiones mini-
 sterioꝝ sunt: sed idē dominus: & diuisiones opationū. Vnus aut deus: q̄ operatur oīa in oibus. CRI. Nimiū es i
 una atq; eadē q̄stione. ut persuadere coneris hoīem uniuersa simul hēre nō posse: q̄ si aut inuiderit aut nō potue-
 rit deus prestare imagini & similitudini suæ: ut in oibus respōdeat suo creatori. AT. Ego ne nimiū an tu: q̄ so-
 luta proponis: & non intelligis aliud esse similitudinē: aliud æqualitatē. Illud picturā: hoc esse ueritatē. Verus
 equus cāpoꝝ spatia transuolat pictus parieti hāret in curru. Arriani dei filio nō cōcedūt: qđ tu omni hoī tribu-
 is. Alii nō audent pfectū in christo hoīem confiteri: ne suscipere in eo hoīs pctā cogātur: quasi potērior sit crea-
 tio creatore: Et idip̄sū tantū filius hoīs: qđ dei filius. Aut igit̄ propone alia: q̄bus respondeā. aut desine supbi-
 re: & da gloriā deo. CRI. Immemor es responsionis tuæ: & dū argumēta argumentis cōnectis: ac p scripturas
 latissimos cāpos infrenis equi libertate baccharis: sup fortissima questioē: cui pollicitus es te in cōsequentibus
 respōsuz: oīno tacuisti: obliuionē simulās ut necessitatē respōsiois euaderes. Sed ego stultus ad horā tribui qđ
 petebas: existimās oblatuz sponte qđ acceperas: & nō admonitū reddere qđ debebas. AT. Nisi fallor de pos-
 sibilibus mādati dilata respōsio. CRI. Aut possibilia deus mādata dedit: aut impossibilia. Si possibilia: in nra po-
 testate est ea facere: si uelimus. Si impossibilia: nec in hoc rei sumus: si nō facimus: qđ iplere nō possumus. Ac per
 hoc siue possibilia dedit deus mādata siue impossibilia: pōt hō sine pctō esse si uelit. AT. Quāso ut patienter au-
 dias: nō enim de aduersario uictoriā: sed contra mēdaciū quærimus ueritatem. Deus possibiles dedit humano
 generi ingenio oēs artes q̄ppe quas plurimi didicerūt: ut taceā de his q̄s graci μαθηματικὰ uocant: nos ad ope-
 ra manuum prinere possumus dicere. Verbi gratia: grāmaticā: rhetoricā: philosophiā: tria genera: physicā:
 ethicā: logicā: geometriā atq; astronomiā: astrologiā: arithmetiā: quæ & ipsæ partes philosophiæ sunt: medi-
 cinā etiā q̄ i tria diuidit̄ Διατριτικόν. i. uictus rationē φαρμακευτικόν. i. medicamēti rationē κειροφυικόν
 .i. operis manuarii rationem: iuris quoq; & legum scientiā quis nostz: q̄ quis sit ingeniosus poterit omnia cōpre-
 hendere: Cum eloquentissimus orator de rhetorica & iuris scientia disputans dixerit: pauci unū possunt: utrū
 q; nemo. Vides ergo: q; & deus possibile iusserit: Et tamen id quod possibile est per naturā nullum posse com-
 plere: Dedit itaq; p̄cepta diuersa: uirtutes uarias: quas oēs simul hēre nō possumus. Atq; ita sit: ut quod in a-
 lio: aut primum: aut totū est: in alio ex parte uersetur. Et tamen nō sit in crimine: qui non habet oīa. Nec condē-
 netur ex eo: quod non habet: Sed iustificetur ex eo: quod possidet. Definit apostolus: qualis episcopus esse de-
 beat: scribēs ad Timotheum. oportet episcopum esse irreprehensibilem: unius uxoris uir: sobrium: pudicum:
 ornatum: hospitem: docilem: non uiolentum: non percussorem: sed mansuetum: non litigiosum: sine avari-
 tia: domum suam bene regentem: filios habentem subditos cum omni pudicitia. Et non neophytum: ne infla-
 tus in iudicium incidat diaboli. Oportet autem eum etiam testimonium de foris habere: ne in obprobrium in-
 cidat: & laqueum diaboli. Tito quoq; scribens discipulo: quales episcopos debeat ordinare: breui sermone de-
 monstrat. Ideo reliqui te Cretæ: ut quæ reliqua sunt corrigas: & constituas per ciuitates presbyteros: sicut ego
 p̄cepti tibi tibi. Siquis est sine crimine: unius uxoris uir: filios habens fideles: nec in accusatione luxuriæ: aut
 non subiectos. Oportet autem episcopum esse sine crimine: sine accusatiōe. Hoc enim magis ἀνεγκλητοῦ si
 cut dei dispensatorem: non pronū: non iracundum: non uiolentum: non percussorem: non turpis lucri appe-
 titorem. Sed hospitem: benignum: pudicum: iustum: sanctum: continentē: obtinentem doctrinæ fidelem ser-
 monem: ut possit exhortari in doctrina sana. Et contradicentes coarguere: ut diuersaz psonaz uaria p̄cepta
 nunc sileam: circa mādata episcopi me tenebo. Vult certe deus tales esse episcopos: siue presbyteros: quales uas
 electionis docet. Primum quod dixit. Irreprehensibilis: aut nullus: aut rarus. Quis est enim qui non quasi in
 pulchro corpore: aut neuum: aut uerucam habeat. Si enim ipse apostolus dicit de Petro: q; non recto pede in-
 cesserit in euangelii ueritate. & in tantum reprehensibilis fuerit: ut & Barnabas adductus sit in eandem simula-
 tionem: quis indignabitur id sibi denegari: quod princeps apostolorū non habuit. Deinde unius uxoris uir: so-
 brium: pudicum: ornatū: hospitemq; ut reperias: illud certe quod sequitur Διακριτικόν qui possit docere: nō

maister
CURIUM

Mathematica artes

Mathematica tres partes

ut interpretatur latina simplicitas: docilem: cum ceteris uirtutibus difficulter inuenies: uinolentū quoq; & percussorē: & turpis lucri cupidū repudiat apostolus: & pro his cupit māfuetū: absq; iurgio: sine auaritia. Et ut domū suā optime regat. Quodq; uel difficillimū est: ut filios habeat subiectos cū oī pudicitia. Nō enī sufficit propriā hēre pudicitia: nisi eā filioꝝ & comitū ac ministroꝝ pudore decoret: dicēte Dauid. Ambulans in uia imaculata hic mihi ministrabat. Cōsideremus quoq; σιϋ τασιϋ pudicitia: filios habētē subditos i omni pudicitia: ut nō solū opes: sed sermone quoq; & nutibus se abstinēat ab ipudicitia. Ne forte illud icidat Heli: qui certe icre paut filios suos dicens. Nolite filii mei nolite: nō bonā famā audio ego de uobis. Corripuit: & punitus est quia nō corripere debuit: sed abiicere. Quid faciet qui gaudet ad uitia: q̄ emēdare nō audet: qui cōscientiā suā metuit: & qd̄ cūctus populus clamitat: nescire se simulat. Quodq; sequitur μηνεοφϋ τϋν ut etiā a nullo accuset: ut bonā opinionē ab iis qui foris sūt habeat: ut etiā maledictis aduersariōꝝ careat. Et qbus doctrina displicet placeat cōuersatio: puto q; nō facile sit reperire: maximeq; illud: ut potens sit aduersariis resistere: & peruersos opprimere: & superare doctrinas: ut nō neophytus episcopus ordinet: quod uidemus nostris temporibus p̄ sūma eligi iusticia. Nequaq; utiq; apostolus neophytū refutaret: sed baptismū uetera peccata conscindit. Nouas uirtutes nō tribuit. Dimittit & arcet. Et dimisso si laborauerit prēmia pollicet. Aut nullus inq; aut rarus ē q̄ oīa habeat quæ habere debet episcopus. Et tamē si unū uel duo de catalogo uirtutū episcopi cuiq; defuerint: nō tamen iusti carebit uocabulo. Nec ex eo dānabitur qd̄ nō habet: sed ex eo coronabit qd̄ possidet. Oīa enī habere & nullo iudicare uirtutis eius est qui peccatū nō fecit: nec dolus iuentus est in ore eius: qui cū malediceret nō maledixit: qui cōfidenter uirtutū cōscientia loquebatur. Ecce uenit princeps mūdi huius: & in me iuenit nihil. Qui cū esset in forma dei nequaq; rapinā arbitratus est æqualē se esse deo. Sed se exinaniuit formā serui accipiens: & factus est obediēs usq; ad mortē: & mortē crucis. Propterea donauit ei deus nomen sup omne nomē. Ut in noīe Iesu flectant genua cælestia terrestria & inferna. Si ergo in una episcopi p̄sona pauca præcepta aut nequaq; aut difficulter inuenies: quid facies de oī hoīe: qui cūctā debet implere mandata: Et ex corporalibus consideremus spiritalia. Alius uelox pedibus: sed non fortis manu. Ille tardus incessu: sed stabilis i proelio: Hic pulchrā habet faciem: sed rauca uocis est: alius tetrā: sed dulci modulatione cantat. Illū ingeniosū: sed obliuio sū. Hunc memorē: sed tardi uidemus ingenii. In ipsis controuersis: in quibus quondā pueri lusimus: non oēs similiter uel in proceuiis: uel innarrationibus: uel in excessibus: uel in argumentis: aut exemplōꝝ copia: & epilogōꝝ dulcedine se agunt. Sed eloquentia: suā alia atq; alia in parte dissimiles sunt. De uiris magis ecclesiasticis loquor. Multi super euangelia bene dixerunt. Sed in explanatione apostoli ipares sui sunt. Alii cū instrumento nouo optime senserunt: in psalmis & ueteri testamento muti sunt. Hoc totū dico: q; non oīa possumus oēs. Rarusq; aut nullus est diuītū: qui i omni substantia sua paria uniuersa possideat. Possibilia præcepit deus & ego fateor. Sed hæc possibilia cūctā singuli habere non possumus. non ibecillitate natura: ne calumniā facias: sed animi latitudine qui cūctas simul & semp non possit habere uirtutes. quod si & in eo arguis creatorē quare te talem condiderit: qui deficias atq; lassescas. dicam iteq; maior erit reprehensio: si eū uolueris accusare: quare te deū non fecerit. Sed si dices: si non possum ergo peccatū nō habeo: habes peccatū: quare nō feceris: qd̄ alius potuit facere. Rursusq; ille: cuius tu comparatione deterior es: uel tui in alia uirtute: uel alterius: erit collatione peccator. atq; ita fit: ut quēcunq; primum putaueris: minor sit eo: qui se in alia parte maior est. CRI. Si non potest homo esse sine peccato. quō iudæis scribit apostolus: Ei qui potens est conseruare uos sine peccato: & constituere ante conspectum gloriæ suæ imaculatos: quo testimonio comprobatur posse hoīem esse sine peccato: & maculam non habere. AT. non intelligis quæ proposueris. Neq; enim homo potest esse sine peccato: quod tua habet sententia: sed potest: si uoluerit deus: hoīem seruare sine peccato: & imaculatum sua misericordia custodire. Hoc & ego dico: q; cūctā deo possibilia sunt. Hoī aut non quicquid uoluerit possibile est: & maxime id esse: q; nullam legeris habere creaturam. CRI. Non dico hoīem esse sine peccato: quod tibi forsitan impossibile uideatur: sed posse esse si uelit. Aliud est enim esse: aliud posse. Esse quærit exemplum: posse ostendit i perii ueritatem. AT. Nugaris: nec meministi illius prouerbii. actum negas: & in eodem ceno uolutaris: immo laterem lauas: pro quo nihil aliud audies: nisi hoc: quod omnibus patet. Rem te uelle firmare: quæ nec est: nec fuit: & forsitan nec futura est. Atq; ut ipso uerbo utar: & stultitiam assistate. i. inconsistentis argumentationis ostendam: esse posse te aio dicere: quod esse non possit. hoc enim quod proposuisti: posse hoīem sine peccato esse si uelit: aut uerum est: aut falsum est. Si uerum est: ostende quis fuerit. Si falsum: quicquid falsum est: nunq; fieri potest. Veg; hæc quasi explosa taceantur: & in scriniolis uestris mussitent publicam faciem formidantia. Transeamus ad alia: in quibus perpetua oratione utendum est. Ita duntaxat ut habeas potestatem refellendi: & quærendi: siquid uolueris. CRI. Audiam patienter: non enim dicam libenter: & mirabor ingenium: cuius magis stupeo falsitatem. AT. Vtrum falsa sint an uera: quæ dicturus sum: cum audieris: tunc probabis. CRI. Loquere ut uis: mihi decretum est: si respondere non potuero: magis silere q̄ mendacio acquiescere. AT. Quid interest utrū te tacentem an loquentem superem: Et iuxta prothei fabulam. Vigilantem capiam an dormientem: Cum dixeris: quæ uolueris: audies quæ nequaq; uelis. Veritas enim laborare potest: uinci non potest. Libertentias tuas parumper discutere: ut intelligant sectatores tui q̄ diuinum in te mirentur ingenium. Dicis sine peccato esse non posse: nisi qui scientiam legis habuerit: per quod magnam partem christianorum excludis a iusticia: & qui prædicator es impeccantia: omnes proprie peccatores esse pronūcias. Quotus enī quisq; christianorum habet legis scientiam: quam in multis doctoribus ecclesiæ: aut raro aut difficulter inuenias: Verum tu tanta es liberalitatis: ut fauorem tibi apud Amazonas tuas concilies. Ut in alio loco scripseris: scientiā legis

Verg. in libro

*123 Torrens
Artu ne uyas*

superantia ut

lyfandine

118 Agis

legis etiam foeminas habere debere: cum apostolus doceat esse tacendum mulieribus in ecclesia: & siquid ignorant domi viros suos debere consulere. Nec sufficit tibi dedisse agmini tuo scientiam scripturarum: nisi eae uoce & canticis delecteris. Jungis enim & ponis in titulo q. & foeminae deo psalleri debeant. Quis enim ignorat psallendum esse foeminis in cubiculis suis: & absq; uiroꝝ frequentia & congregatiōe turbare? Verū ut donas quod uerecunde facere debeant: & absq; ullo arbitrio magistri auctoritate proclamant. xiiii. titulo. Addis praeterea seruū dei nihil amare de ore suo: sed semper quod dulce est & suaue debere proferre: & quasi alius sit seruus dei alius doctor & sacerdos ecclesiae prioris oblitus sententiae. Ponis in alio titulo. xxii. sacerdotem siue doctorem omnium actuum speculari debere: & fiducialiter corripere peccantes: ne pro iisdem rationem reddant. Et eorū sanguis de suis manibus requiratur. Nec semel dixisse contentus id ipsum replicas: & inculcas. xxxi. sacerdotē siue doctorem nemini adulari debere. Sed ardentem omnes corripere: ne & se & eos qui cum audiunt perdat. Tanta ne est in uno opere dissonantia: ut quid prius dixeris: nescias? Si enim seruus dei nihil amare de ore suo debet proferre: sed semper quod dulce & suaue est. Aut sacerdos & doctor serui dei non erunt: qui fiducialiter debent corripere peccantes: & nulli adulari: sed audacter omnes increpare: Aut si sacerdos & doctor non solum serui dei: sed inter seruos eius principalem tenent locum: frustra seruis dei blanditias & dulcedines reseruasti: cum hoc proprie haereticorū sit: & eorū qui decipere cupiunt audientes: dicente apostolo. Huiusmodi enī Christo domino nostro non seruiunt: sed suo uentri. Et per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium: semper insidiosa: callida: blāda est adulatio. Pulchre q; adulator apud philosophos definitur. *Blādis inimicus: ueritas amara ē: rugosa frōtis: ac tristis offēditq; correctos.* Vnde & apostolus loquitur. Inimicus uobis factus sum: ueritatem dicēs uobis. Et comicus obsequium amicos: ueritas odium parit. Quapropter & pascha cum amaritudinibus comedimus: & uas electionis docet pascha celebrandum: in ueritate & sinceritate. Veritas in nobis sit & sinceritas: & amaritudo ilico consequetur. Illud uero quod in alio ponis loco: omnes uoluntate propria regi: quis christianorū potest audire? Si enim non unus: nec pauci: nec multi: sed omnes reguntur propria uoluntate: ubi erit auxilium dei? Et quomodo illud exponis? A domino gressus hominis diriguntur: & nō in homine uia eius: Et nemo potest quicq; accipere: nisi datum fuerit ei de super. Et in alio loco. Quid enim habes: quod non accepisti? quid gloriaris: quasi non acceperis? dicente domino saluatore. Non descendi de caelo: ut faciam uoluntatem meam: sed uoluntatem eius qui me misit patris. Et in alio loco: Pater si fieri potest trāseat a me calix iste: Verumtamen non quod ego uolo: sed sicut tu uis pater. Et in oratione dominica. Fiat uoluntas tua: sicut in caelo & in terra. Quia sententiae temeritate aufers dei omne praesidium: Et quod in alio loco frustra conaris adiungere absq; dei gratia: quomodo sentire uelis: ex hoc loco intelligitur: dum gratiam eius: nō ad singula refers opera: sed ad conditionis ac legis: & liberi arbitrii potestatem. lxxii. Illud uero dum in sequenti ponis capitulo: In die iudicii iniquis & peccatoribus non parcendum: sed aeternis eos ignibus exurendos ferre quis potest? & interdiceret misericordiam dei & ante diem iudicii de sententia iudicis iudicare: ut si uoluerit iniquis & peccatoribus parcere: te praescribente nō possit. Dicis. n. Scriptū ē. n. i. ciii. psalmo. Deficiāt peccatores a terra: & iniqui ita ut non sint. Et in Esaia. Comburentur iniqui & peccatores simul: & qui relinquunt deum consumabuntur. Et non intelligis comminationem dei interdum sonare clementiam. Non enim dicit eos aeternis ignibus concremari: deniq; Esaia de quo ponis testimonium: comburentur ait iniqui & peccatores simul. Ei non addidit in aeternum. Et qui relinquunt deum consumabuntur. proprie hoc de haereticis loquitur: qui rectum fidei tramitem relinquentes consumabuntur: si noluerint ad dominum reuerti: quem dereliquerunt: quae sententia & tibi parata est: si neglexeris ad meliora conuerti. Deinde cuius est temeritatis: iniquos & peccatores impiis iungere: quia nobis sic definiuntur: omnis impius iniquus est: & peccator est: nec recipitur: ut possimus dicere: Omnis peccator & iniquus etiam impius est. Impietas enim proprie ad eos pertinet: qui notitiam dei non habent: uel cognitam transgressione mutarunt. Peccatum autem & iniquitas pro qualitate uitiorum post peccati & iniquitatis uulnera recipit sanitatem. Vnde scriptum est. Multa flagella peccatoris: & non interitus sempiternus. Et per omnia flagella atq; cruciatus emendatur Israel. Quem enim diligit dominus: corripit. Flagellat autem omnem filium: quem recipit. Aliud est cedere magistri & parentis affectu: aliud contra aduersarios crudeli animo delatire. Quam ob causam & in primo psalmo canitur: Quoniam non resurgunt impii in iudicio. Iam enim in perditionem sunt praedudati. Neq; peccatores in consilio iustorū. Aliud enim est gloriam perdere resurgendi: aliud perire perpetuo. Veniet inquit hora: in qua omnes qui in sepulchris sūt audiet uocē eius: & egredient qui bona fecerunt in resurrectionē uitae. Qui aut mala egerūt in resurrectionē iudicii. Vnde & apostolus eodē sensu: quia eodem & spiritu loquitur ad Romanos. Quicūq; enim sine lege peccauerunt: sine lege peribūt. Et quicūq; in lege peccauerūt: p̄ legem iudicabuntur. Sine lege impius est: qui impius in aeternū peribit: in lege peccator credens in deū: qui per legē iudicabitur: & nō peribit. Si peccatores & iniqui aeternis ignibus exuruntur: non times sententiā tuam: qui iniquum & peccatorem te esse dicis. Et argumentaris non hoīem esse sine peccato: sed esse posse. Ergo solus ille saluetur: qui nunq̄ fuit: nec est: sed futurus est: aut forsitan nec futurus: & pereant omnes: quos retro fuisse legimus. Tu ipse qui Catoniana nobis in flaris superbia: & Milonis humeris intumescis: qua temeritate peccator magistri nomen assumis? Aut si iustus es: & humilitate simulas peccatorem: mirabimur atq; gaudebimus habere te solum: possidere cum sociis: quod nec uel possibile patriarcharū: nec prophetarū: nec apostolorum quispiam habuit. Si autem Origenes omnes rationabiles creaturas dicit non esse perdendas: & diabolo tribuit poenitentiam: quid ad nos: qui & diabolū & satellites eius: omnesq; impios & prauaricatores dicimus perire perpetuo? Et christianos si in peccato praudenti fuerint:

Blādis inimicus

saluandos esse post penas: xxi. Iungis præterea duo capitula inter se discrepantia: quæ si uera sint: os aperiri non poteris. Sapientiam & intellectum scripturæ: nisi qui didicerit: scire non posse. xx. Et iterum: Scientiam legis usurpare non debere indoctum. Aut enim magistrum a quo didiceris proferre cogaris: aut si magister talis est qui ab alio non didicerit: & docuerit te quod ipse ignorabat: restat ut non recte facias: qui indoctus usurpas scientiam scripturæ: & magister prius quam discipulus esse cœpisti. Nisi forte humilitate solita: magistrum tuum iactitas dominum: qui docet omnem scientiam: ut cum Moyse in nube & caligine facie ad faciem audias uerba dei: & inde nobis cornuta fronte procedas: nec hoc sufficit: sed repente mutaris in stoicum: & de Zenonis nobis tonas supercilio. Ixxiii. Christianum illius debere esse patientiæ: ut si quis sua auferre uoluerit: grater amittat: Nonne nobis satis est patienter perdere: quod habemus: nisi uiolento atque raptori agamus gratias: & cum cunctis benedictionibus prosequamur: Docet euangelium ei: qui nobiscum uelit iudicio contendere: & per lites ac iurgia auferre tunicam: etiam pallium esse cedendum: Non præcepit: ut agamus gratias: & læti nostra perdamus: hoc dico: non quod aliquid sceleris in hac sententia sit: sed quod ubique mediocriter *υπερβολικως* transeas & magna secleris. Vnde adiungis gloriam uestium & ornamentorum deo esse contrariam. Quæ sunt rogo inimicitie contra deum: si tunicam habuero mundiore: si episcopus: presbyter: & diaconus: & reliquus ordo ecclesiasticus in administratione sacrificiorum candida ueste processerint. Cauete clerici: cauete monachi: uidua & uirgines: periclitamini: nisi sordidas uos atque pannosas uulgus aspexerit. Taceo de hominibus sæculi: quibus aperte bellum indicitur. Et inimicitie contra deum: si preciosis atque nitentibus utantur *exuis. clxiii.* Audiamus & cætera. Inimicos ut proximos diligendos: statimque opprefurus grauissimo lethargo ponis & dicis. clxi. Inimico nunquam esse credendum: quod sibi esse contrarium etiam me silente: perspicuum est. Sed dices utrumque uocibus scripture contineri: non animaduertens quo sensu in suis locis dicta sunt. Præceptum est mihi ut diligam inimicos: & orem pro persecutoribus. Nunquid iustum est: ut ita diligam quasi proximos & consanguineos & amicos: ut inter æmulum & necessarium nulla distantia sit. Si inimicos diligo quasi proximos: amicis quid amplius exhibebo? Aut si hoc dixeris: illud tacere debueras: ne contraria sibi in eodem loco dicere uidearis. Inimico nunquam esse credendum. Sed quomodo diligatur inimicus & lex docet: Iumentum aduersarii si ceciderit: subleuandum. Et apostolus. Si esurierit inimicus tuus: ciba illum: si sitierit da illi potum. Hoc enim faciens carbonem ignis congregabis super caput eius: non in maledictum & condemnationem: ut plerique existimant: sed in correctionem: resurrectionem: & plenitudinem: ut superatus beneficiis odii igne: excocto frigore charitatis: inimicus esse desistat. cxxiii. addis præterea: regnum cælorum etiam in testamento ueteri repromitti. Ponisque testimonia de apocryphis: cum perspicuum sit regnum cælorum primum in euangelio prædicari per Ioannem Baptistam & dominum saluatorem & apostolos. Lege euangelia. Ioannes Baptista clamitat in deserto. Pœnitentiam agite: appropinquabit enim regnum cælorum. & de saluatore scriptum est. Et eo tempore cœpit prædicare & dicere: Pœnitentiam agite appropinquabit enim regnum cælorum. Tu autem nos Manichæos uocastur legi euangelium præferentes: in illa umbram: in hoc ueritatem esse dicamus: & non intelligis stultitiam tuam imprudentiæ copulatam. Aliud est dānare legem: quod Manichæus faciat: aliud legi præferre euangelium: que apostolica doctrina est. In illa enim serui: in hoc præfens dominus loquitur. Ibi promittitur: hic impletur. Ibi initia. hic perfectio est. In illa operum fundamenta iaciuntur: hic fidei & gratiæ culmen imponitur. Hoc posuimus: ut egregii præceptoris doctrina monstretur. Centesimus titulus est posse hominem sine peccato esse: & dei mandata facile custodire si uelit. de quo abunde dictum est. Cumque se imitatore: immo expletore operis beati martyris Cypriani scribentis ad Cyrinum esse fateatur: non intelligit se in eodem opere dixisse contraria. Ille in. liiii. titulo tertii libri ponit: neminem sine sordibus & sine peccato esse. statimque iungit testimonia: in quibus scriptum est apud Iob. Quis enim mundus a sordibus: ne si unius etiam diei sit uita eius in terra. Et in psalmo. I. Ecce in iniquitatibus conceptus sum: & in peccatis concepit me mater mea. Et in epistola Ioannis. Si dixerimus: quia peccatum non habemus: nos ipsos decipimus: & ueritas in nobis non est. Tu ex diuerso asseris: posse hominem sine peccato esse. Et ut hoc uerum dixisse uidearis: statim iungis. Et dei mandata facile custodire: si uelit: quæ aut rarus. aut nullus impleuit. Si enim facilia sunt debent a pluribus custodiri. Sin autem ut concedamus tibi rarus quisque ea explere potest: manifestum est esse difficile quod rarum est: atque ut hoc augeas: & magnitudinem tuæ uirtutis ostendas: quod scilicet de bono conscientia thesauro eruere conaris. Ponis in titulo. cxxiii. Nec leuiter quidem esse peccandum. Et quid sit hoc leuiter: ne forte in opere te aliquis dixisse existimaret: adnectis. cxxxi. Malum uero nec cogitandum: neque illius sententiæ recordaris. Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me domine: Et ab alienis parce seruo tuo. Cum ecclesia etiam ea quæ per ignorantiam delinquimus: & sola cogitatione peccamus: delicta esse fateatur. In tantum ut hostias pro errore iubeat offerri: & pontifex qui pro cuncto populo deprecatur: ante pro se offerat uictimas: qui certe nunquam pro aliis iuberet offerri: nisi iustus ipse esset. Nec rursus pro se offerre: si peccato careret ignorantia scilicet. Nunc mihi latissima scripturæ spatia peragrandia sunt: ut doceam errorem & ignorantiam esse peccatum. Obsecro te: nonne legisti: qui uiderit mulierem ad concupiscendum: iam mœchatus est eam in corde suo. Non ergo solus aspectus & incentiua uitio: reputantur in peccatum: sed ea quibus attribuimus assensum. Aut enim uitam possumus malam cogitationem: & consequenter possumus carere peccato. Aut si uitare non possumus: reputatur in peccatum: quod cauere non potest. Callide quidem argumetur: sed non intelligis argumentationem tuam contra sanctas scripturas facere: Voluit enim eloqua scripturæ: etiam ignorantiam habere peccatum. Vnde & Iob offert hostias pro filiis suis: ne forte per ignorantiam in cogitatione peccauerint. Et qui ligna cedit: si securi ac ferro fugiente de ligno homo fuerit occisus: progere iubetur ad urbem

ad urbem fugitivorum: & tãdiu ibi esse: q̄d̄iũ sacerdos maximus moriatur: id est redimat sanguine saluatoris. Aut in dono baptismatis: aut in pœnitentia quæ imitatur baptismatis gratiam: per ineffabilem clementiam Saluatoris: qui non uult perire quemq̄: nec delectatur mortibus peccatorum: sed ut & conuertantur: & uiuant. CRJ. Rogo quæ est ista iusticia: ut in peccato teneat erroris: cuius reatum non habet conscientia: Nescio me peccasse: & eius rei q̄ nescio: pœnas luo: Et quid plus faciam: si sponte peccauero? ATTI. A me sententiæ & dispositionis dei causas requiris: Respondebit stulte interrogationi tuæ liber sapientiæ. Altiora te ne quæsieris. Et fortiora te scrutatus ne fueris. Et alibi: Noli esse sapiens multum. Et noli argumentari plus q̄ oportet. Et in eodem loco. In sapientiâ & in simplicitate cordis quærite deum. Ac ne forte huic uolumini contradicas: audi apostolum euangelica clangentem tuba. O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei: q̄ inscrutabilia sunt iudicia eius: & inuestigabiles uia eius. Quis enim cognouit sensum domini? Aut quis consiliarius fuit eius? Iste sunt quæstiones: de quibus & in alio loco scribit. Stultas autem & ineruditas quæstiones de uita: sciens quoniam lites generant. Et Ecclesiastes: de quo certe libro nulla est ambiguitas: Dixi inquit sapiens efficiar: & ipsa longe facta est a me: profunda profunditas: quis eam inuenit: a me quæris quare figulus aliud uas fecerit in honorem: aliud in contumeliam: Et non uis acquiescere Paulo pro suo domino responderi. O homo tu quis es qui respondes deo? Audi ergo breuiter testimonia scripturarum: ut stulta immo impia sciscitatio in perpetuum conticescat. Loquitur deus in Genesi. Non adiciam ultra maledicere terræ propter opera hominum: quia apposita est mens hominis diligenter ad mala a pueritia. Abraham & Sara audita repromissione filii Isaac: rident in corde suo: & tacita cogitatio non latet scientiam dei. Arguuntur in risu & ipsa cogitatio quasi pars infidelitatis reprehenditur: attamen non ex eo q̄ risere diffidentiæ condemnantur: sed ex eo quod postea crediderunt iusticiæ palmam acceperunt. Loth nescit in concubitu filiarum quid fecerit: & inebriatus ab eis non habet crimen conscientiæ. Et tamen error i uitio est. Argue sanctum uirum Jacob: quare Rachel formosam dilexerit pro qua & seruiuit multo tempore: & in Liæ primo concubitu fuerit contristatus: & acquiesce tandem humanæ fragilitati quæ etiam pulchra corpora diligit: & deformia detestatur. Luget Jacob mortem filii sui Ioseph: & multo tempore consolationem non recipit filiorum: responderq̄ lugens & gemens: Vadam ad infernum: & probat se hominem: dum iustus ignorat quid actum sit de iusto filio Ioseph. In Exodo scriptum est: Si percusserit aliquis quempiam & mortuus fuerit: morte moriatur. Sin autem non uolens: sed deus tradidit eum in manibus eius: dabo tibi locum: ad quem confugiat: qui occiderit. In quo notandum est: q̄ deus tradidit hominem in manus eius: & ille qui occidit per ignorantiam exilio condemnatur. In Leuitico lex exponitur. Anima si peccauerit in conspectu domini non sponte ex omnibus præceptis domini quæ nõ oportet fieri: feceritq̄: unum ex eis: siue pontifex fuerit: siue omnis synagoga: & reliquus populus: & postea didicerit peccatum suum: quod peccauit per ignorantiam: offeret munus hircum i capris immaculatum: & ponet manus suas super caput eius: interficietq̄ illum in loco ubi mactantur holocausta coram domino: quia pro peccato est. Statimq̄ in sequentibus. Si tetigerit aliquid immundum: quod non liceat tangere: & fecerit per ignorantiam: & postea didicerit siue p miserit aliquid: & fuerit oblitus: pronuntiabit peccatum suum in quo peccasse se perspicit: & offeret domino pro his quæ peccauit: agnam siue capram pro peccato: & præcabitur pro eo sacerdos super peccato: & dimittetur ei peccatum. Sin autem non preualuerit manus eius: ut offerat ouem peccatis eius: quibus peccauit: duos turtures aut duos pullos columbarum offeret domino: unum pro peccato: & unum in holocausto: & portabit ea ad sacerdotem: & offeret sacerdos pro peccato quod peccauit: & dimittetur ei. Ceteraq̄ his similia: quæ istud breuitatis omitto: ne fastidium stomacho tuo faciam. In consequentibus quoq̄ narrat Moyses: q̄ in consecratione Aaron & filiorum eius obtulerit uitulum pro peccato: & posuerit Aarõ & filii eius manus super eum super caput uidelicet uitali: qui erat pro peccato: & mactauerit eum: & tulerit eum de eius sanguine: & posuerit super cornua altaris in circuitu digito suo: atq̄ altare mundauerit. Similiter in ariete fecerit: & de sanguine eius tetigerit auriculam eius dexteram: & manum dexteram: & summitatem pedis dextri. Et post multa alia quæ narrare longissimum est: & enumeratis diebus. vii. ita legimus. Factum est quoq̄ die octauo: & uocauit Moyses Aaron: & filios eius: & omnes seniores israel: & dixit ad Aaron. Tolle uitulum de bobus pro peccatis & arietem in holocausto immaculatum: & offeres deo in conspectu domini: & senioribus israel loquere dicens. Tollite hircum de capris uiuum pro peccato: & uitulum immaculatum anniculum in holocaustum. Dixitq̄ Moyses ad Aaron: Accede ad altare: & fac pro peccato tuo reliqua. Rursumq̄ eleuauit Aaron manus super populum: & benedixit eis. Descenditq̄ cum fecisset pro peccato & holocausto & salutari. Mulier generat liberos lege naturali: & immunda est: si masculum peperit diebus. lx. si fœminam diebus. lxxx. Accusa creatorem cur immundum quicq̄ nominet: quod ipse condidit. Et non solum ipsa immunda est: sed & omne quod tetigerit. Cunq̄ dies inquit purgationis eius completi fuerint: super filio aut filia offeret agnum anniculum immaculatum: & pullum columbarum: & turturem pro peccato: ad hostium tabernaculi testamenti sacerdoti: qui offeret in conspectu domini: & expiabit pro ea sacerdos. De leproso quoq̄ quod in die purgationis eius offeratur pro eo uictima pro peccato: duoq̄ turtures: & duo pulli columbarum: unus pro peccato: alius in holocaustum. Et qui fluxum seminis patitur: eodem sacrificii ordine pro peccato & holocausto liberatur. Et ad extremum inferitur. Timoratos facite filios israel ab immunditiis suis: & non morientur pro peccato suo: si contaminauerint tabernaculum testamenti. Ipsi quoq̄ Aaron precipitur: ut non in omni tempore ingrediatur in sancta sanctorum: ne forte moriatur. Cunq̄ ait uoluerit intrare: offerat

uitulū pro peccato: & arietē in holocaustū. Duoſq; hircos accipiat ab uniuerſo populo: unū ex eis offerat pro peccato ſuo: & unū pro peccato populi: & arietē in holocaustū. Alter hircorū cuncta peccata ſuſcipit populi in typū domini Saluatoris: & offert in ſolitudinē: & ſic placat deus omni multitudini. Ad extremū dicit: ſi comederit homo de ſanctificatis p̄ ignorantiā: iputatur ei iniquitas: atq; delictū: & uoti reus erit. Vnde & apoſtolus monet eucharistiā domini cū cautione ſumendā: ne in condēnationē nobis ſumamus atq; iudiciū. Si dāatur ī lege ignorantia: quanto magis in euangelio conſcientia. Tranſeamus ad numeros & ob contentioſorū ipudētia confurandā ſūma quæq; carpamus. Nazareus ſancto crine uenerabilis alterius ſubita morte maculatur: & omnes dies conſecrationis eius preteriti irriſi ſunt: poſtea q; pro eo offerunt duo turtures: & duo pulli columbarū. Vnus pro peccato: & alter in holocaustū. In die quoq; conſumationis eius offertur agnus cū holocausto: & agna pro peccato: Et poſt multa ſcriptū eſt: ut nunc magnificet fortitudo domini: ſicut locutus eſt dicens: Dominus longāminis & multæ miſericordiæ auferens iniquitatē & ſcelera: & mūdans nō faciet innocentē: pro quo .lxx. interpretati ſunt: & emundās nō mundauit reū: q; ſolus etiā poſt indulgentiā reus ſit propriæ conſcientiæ. Cūq; ait ignorauerit populus: & fecerit unū ex his quæ faceret nō debuit præter ceremoniarū longū ordinē iſeritur & dicit. Offerte hircū caprarū pro peccato: & placabit ſacerdos pro omni ſynagoga filiorū iſrael: & propiciabitur ei dominus: quia ignorantia eſt: & ipſi offerent oblationē ſuā in ſacrificiū domino pro peccato ſuo in conſpectu eius: quoniā nescierunt. Ibiq; addit: ſi anima una peccauerit p̄ ignorantia offeret caprā anniculā pro peccato ignorantia coram domino: & deprecabitur pro eo ſacerdos: eo q; ignorauerit pro peccato ignorantia corā domino: & rogabit pro eo: & propiciabitur ei. In calendis ſingulorū menſiū offert hircus caprarū pro peccato domino. In paſcha quoq; p̄ dies octo a die .xv. mēſis primi uſq; ad .xxi. diē ſacrificiū pro peccato eſt. In pentecoſte hircus pro peccato offert: & in calendis menſis ſeptimi quādo tubarū clangor concinit eadē hirci pro peccato religio conſeruat: dei quoq; decimo eiūſdē menſis ſeptimi: quoniā ieiuniū eſt uſq; ad ueſperę: offert hircus caprarū pro peccato præter eū hircū: qui ante holocaustū pro peccato ex lege maſtatur: i diebus quoq; Senophegiæ: quando figebant tabernacula in die .xv. eiūſdē menſis ſeptimi uſque ad diē .xxii. inter uictimas ſemper p̄ peccato hircus offerebat: ut illud iſpleatur beati Dauid. Tibi ſoli peccaui: & malū corā te feci: ut iuſtificeris i ſermonibus tuis: & uincas cū iudicaris. Sex ciuitates eliguntur exilii eorū: qui nō ſponte: ſed p̄ ignorantia: uel iactu lapidis: uel iſpulfione manus: uel ioco: uel laſciuia abiq; inimicitis inſcelitate magis q̄ uoluntate peccauerūt: & tamen nō abſq; crimine ſunt: dum relegantur in perpetuū: & ante conſtitutū diē nec ſupplicatione: nec precio eorum reuerſio iſpetrari & redimi poſſit in deuteronomio: qui liber præteritorū enumeratio eſt: perſpicue demonſtratur: non in operibus noſtris atq; iuſticia: ſed dei miſericordia nos conſeruari dicente domino p̄ Moyſe. Ne dicas in corde tuo: cū ſubuerterit eos dominus deus tuus a facie tua. In iuſticia mea introduxit me dominus: ut poſſideā terrā hanc: & i pietate gentiū iſtarū dominus conſumet eos a facie tua: nō i iuſticia tua: & directione cordis tui intrabis ut poſſideas terrā eorū: ſed i pietate eorum dominus deus tuus conſumet eos a facie tua: ut ſuſciet uerbū: quod locutus eſt patribus tuis Abraham: Isaac: & Iacob: & ſcies q; nō iuſticia tua dominus deus tuus dabit tibi terrā optimā: ut poſſideas eā: quia populus duræ ceruicis eſt. In eo autē quod dixit: Perfectus eris cū domino deo tuo quo ſeſu dixerit ex ſequētib; approbat. Cū ingreſſus inq; fueris terrā: quā dominus deus tuus dabit tibi: non diſces facere abominationē gentiū illarū. Nō inuenietur i te qui traducat filiū: uel filiā ſuam p̄ gne diuinationibus: uel oibus auguriis & maleficis artibus & i cantationibus nō ſeruias: ut iſterroges magos & ariolos: & mortuos: abominatio enī domini eſt omnis qui facit hæc. Et p̄pter has abominationes dominus deus tuus conſumet eas a facie tua: p̄fectus eris cū domino deo tuo. Deniq; infert q̄ gentes iſtæ quas tu poſſidebis ariolos & diuinos audiūſt. Tibi autē nō dedit dominus deus tuus. Statimq; ſubiungit p̄phetā unū ex te de fratribus tuis ſicut me ſuſcitabit dominus deus tuus: ipſū audies. Ex quo oſtēditur p̄fectū hic dici non q̄ cunctas uirtutes habeat: ſed qui p̄fectum & unum ſeq̄tur deū. Narratq; ſimiliter de cōditione exulū: qui p̄ ignorantia peccauerunt: quo & q̄diu cōfugere debeant: atq; ſubiungit. Quādo ædificaueris domū nouā facies lorikulā tecto tuo i circuiſu ne ſanguinis reus ſis cū aliquis ceciderit ex ea. Et iterū. Si fuerit i te uir qui nō ſit mūdus a nocturno fluxu egredietur extra caſtra: & nō ingredietur medium caſtrorum: cūq; adueniet ueſpera lauabit ſe aqua: & poſt occubitū ſolis ingredietur mediū eorum. De Ieſu filio naue duo tātum ponā teſtimonia: peccauit Achaz: & totus populus offendit. Dixitq; dominus ad Iſue: Nō poterunt ſtare filii Iſrael in conſpectu inimicorum ſuorū ſed dorſa uertent aduerſariis ſuis: quia factū eſt anathema in eis. Et non addā ut ſim uobiscū: niſi contritum fuerit anathema de medio ueſtrum. Cūq; ſacrilegiū quæreretur: & ſors latentē inueniſſet reum: interficiuntur cū Achaz filii eius: & filia: boues: aſini: pecora: & tabernaculum: & quæcunq; habere potuit: igne deleta ſunt. Eſto q; ipſe peccauerit: quid cōmiſere filii: quid boues: quid aſini: quid pecora: Fac deo calumniā: quare unus peccauerit: & pars populi trucidata ſit. Cur & ipſe lapidatur: & omnia quæ habere potuerit ultrix flamma conſumpſerit. Dicamus & aliquid aliud. Non erat inquit ciuitas: quam non tradidit dominus filiis iſrael: abſq; Eneo q; habitabat in Gabaon omnes pugnando ceperunt: quia a domino factum erat: ut induraret cor eorum: & pugnarent contra iſrael: ut interficerentur: & non fieret in eis miſericordia: & perirent: ſicut præcepit dominus Moyſi. Si domini factum eſt uoluntate: ut pacem non reciperent: nec ſuſciperent iſrael: dicamus iuxta apoſtolum: Quid ergo quæritur? Voluntati enim eius quis poteſt reſiſtere? De Samuel & Malachi Ionaſthan fauim mellis guſtauit in ſceptro: & illuminatus oculis periclitatur: q; nesciens fecerit. Hoc enim ſcriptura teſtatur: q; ignorauerit a patre eſſe preceptum: ne quiſquam guſtaret: donec uictoria domini compleretur: In tantum autem iratus eſt dominus: ut ſors inueniret occultum: & ipſe ſateretur dicens.

longa m m m

Neomenis
Paſcha
Pentecoſte
Senophesia

Sex ciuitates exulj

Deuteronomius

Perfectus

dicens. Gustavi in summitate sceptri: quod est in manu mea parū mellis: & ecce ego morior. Et postea intercessioe & precibus populi liberatus est: dicens ad Saul. Nūc Jonathan morietur: quia fecit salutē hanc magnā in israel: Absit. Viuit dominus: Si ceciderit de capillis capitis eius in terrā: quia cū domino fecit diē hanc: & liberauit dominus Jonathan: & nō est mortuus. Samuel irascit Sauli: & non uult ire cū rege. Postea precibus uincit: ut ostendat humani animi in diuersū mutationē. Pergit Bethleem: singulos filios: Iesse putat ipsos esse: quos dominus requirebat. Cūq; uidisset Eliab ait: Ecce in cōspectu domini Christus eius. Et ait dominus ad eū. Ne respicias ad uultū eius: & ad staturā corporis illius: quoniam abiici eū. Aliter eni uidet homo: aliter deus. Homo eni uidet i facie: deus in corde. Atq; in hunc modū p omnis errat: p omnis corrigit: ut pateat humanæ mētis infirmitas. Miphiboseth Saul filius interficit dolo a Recab & Baana filiis Rēmō Berotite. Cūq; nunciassent Dauid: & caput aduersarii demōstrarent: occisi sunt: Dauid dicente: Viri ipii occiderunt uirū iustū in domo sua & i lectulo suo. Certe Miphiboseth iustus nō erat: & tamen in eo iustus appellat: quod absq; noxa interfectus est. Oza Leuites cū archa domini transferet hierusalē: & lasciuientes boues plaustrū in partē alterā declinassent: misit manū: ut sustentaret inclinātā. Statimq; sequitur. Iratus est furor domini in Ozā: & percussit eū deus ibi p ignorātia: & mortuus est iuxta archā dei. Cōtristatusq; Dauid q; percussit dominus Ozā: timuit dominū in illa die: & ait. Quomodo ingredietur ad me archa domini: Dauid iustus & ppheta: & unctus in regē: quē elegit dominus secundū cor suū: ut faceret cunctas uoluntates eius: ut uidet ignorantiā domini furore punitā terre: atq; tristat: nec querit causā a domino: quare percussit ignorantē: sed simile sententiā ptemiscit. Præcepit Dauid principi exercitus Ioab: ut numeret populū: statimq; scriptura cōmemorat: & percussit cor suū: & dixit ad dominū: peccaui uehemēter: quia hoc feci: cū iuberet ut fieret: utiq; quid diceret ignorabat: & tamen se ipse reprehendit: & pro hac culpa lxx. milia hoīum angeli gladio trucidant. Salomon cōpletis tēpli ceremoniis utraq; palmas tēdit ad dominū: & ait: Cū peccauerit tibi populus: nō est eni homo: qui non peccet. Abia propheta Sābnites nesciebat ad se uenire uxore Hieroboā: dixitq; dominus: Ecce uxor Hieroboā ingreditur: ut quærat uerba a te pro filio suo: q; ægrotauit iuxta hoc: & iuxta hoc loqueris ad eā. Heliseus sedebat in monte: uenit ad eum mulier: cuius filius mortuus erat: & amplexa pedes eius uociferatur. Repellēte autē eā Giezi: dixit ad eū uir dei: dimitte eā: quoniam anima eius in amaritudine est. Et dominus exlauit a me: ut non annunciarer mihi. In libro dieq; legimus: fuerunt filii Sobal patris Cariathiarim: qui prophetabat ex dimidio. Et iterū. Filii autē Alma Bethleem & Netophathi corona domus Ioab. & qui prophetabat ex dimidio Sarai & cætera. Similiter utiq; sancti erant qui prophetabant & tamen perfectā non meruerunt accipere prophetiā. Nequaquā de futuro secundū tropologiā: sed ipræsentia: iuxta historiā: prophetantes. Abachuc propheta canticū suū hoc inscribit titulo. Oratio abachuc prophetae p ignorantibus. Locutus eni fuerat audacter ad dominū: & dixerat. Vsq; quo domine clamabo: & nō audies: Vociferabor ad te uim patiens: & non saluabis: Quare ostendisti mihi iniquitatē & laborē: uidere prædā & iusticiam: Contra me factū est iudiciū: & contradictio potentior: propter hæc lacerata est lex: & non peruenit usq; ad finem iudiciū: quia impius praualeat aduersus iustū: propterea egreditur iudiciū puer sum: pro quo se ipse reprehendens q; p ignorantiā sit locutus: scribit canticū penitentia. Si peccatū non erat ignorantia: supfluo scribit librū penitudinis: & uoluit id lugere: quod peccatum non habet. In Ezechiel extrema parte: ubi per ædificiū um templi in monte siti ecclesie multa post sæcula futura sacramenta narrant: primo die & septimo die mensis primi offerunt uictimā pro peccatis oīum: in quo p errorē: aut ignorantiā peccauerūt. Septē quoq; diebus pasche hircus semper pro peccato maclat: septimi mensis quintadecima die: idem pro peccatis sacrificiorum ordo celebrat. Et post alia plurima: quæ nō est istius tēporis replicare: scriptū est: Erat autē ibi locus ad occidentē: dixitq; ad me: iste est locus: ubi coquere debent sacerdotes hostiā pro peccato: & pro ignorātia. Hieremias loquitur ad deū: Scio domine quod nō est hominis uia eius: nec uiri est: ut ambulet & dirigat gressus suos. Ideoq; prauum est cor hominis & inscrutabile: quis cognoscerit illud: In prouerbiis legimus. Est uia quæ uidet recta esse apud homines: & nouissima eius ueniunt in profundū inferni. Ecce & hic manifeste ignorātia cōdenatur cū aliud putat homo: & sub specie ueritatis ad inferna delabatur. Multæ inquit cogitationes in corde hominis: sed non tamen illius uoluntas: quæ incerta & fluctuans: atq; mutabilis est: sed dei consiliū obtinet. Quis inquit gloriabitur castum se habere cor: Et quis confidet mundus esse a peccato: Dulcis est eni homini panis mendacii. Et postea implebitur os eius calculo. A domino gressus hominis diriguntur: mortalis autē quomodo scire poterit uias suas: Omnis uir uidetur sibi iustus: filius malus iustum se facit: & non laudat exitum suum: sed corrigit corda omnium deus: filius malus excelsos habet oculos: & palpebris suis eleuatur: Est enim iustus qui perit i iusticia sua. Vnde dicitur ad eum. Nec sis iustus multū: nec quasi per sapiētiā quæras superflua: ne forte obstupescas. Quæcunque enim laborauerit homo: ut requirat: non inueniet: si dixerit se sapiens intelligere: reperi re non poterit. Cor enim filiorum hominum repletum est malitia.

Secundus liber eiusdem dialogi contra pelagianos.

Epistola. XVIII.

RITOBOLVS. Multa quidem de scripturis memoriter: copioseq; dixisti. Et quasi quibusdam discussis nubibus: clarum uisus es ueritatis lumen aperire: sed quid ad rem: His enim cunctis testimoniis uideris hominum accusare naturam: hac per hoc inuidiam referre ad deum: si tales homines condidit: ut obliuione & ignorantia peccato carere non possint. Ex quo perspicuū est hominem posse si uoluerit nō peccare. Id enim fecit quod uitare non potuit. Vbi autem aufertur possibilitas: aufertur & uitium. Nemo enim in eo condemnatur: quod facere non potuit. At. Sæpe dixi te non intelligere conatus meos: nec cōsiderare quod tu argumenteris: sed quia quæ deus iusserit pro obliuione: errore: & ignorantia: quasi pro peccato offeruntur

sacrificia. Siue hoc male iuxta te: siue bene iuxta me. Deus præcepit: meū est obseruare quod iussit: tuū dei ius-
sa reprehendere. CRI. Quoniā uim facis perspicuæ ueritati: & trahis me ad blasphemiam: cōcedā tibi hoc i ueteri
lege præceptū: de qua scriptū est. Vetera transierunt: Ecce facta sunt omnia noua. Nunquid & de euāgelio po-
teris hoc approbare: ut puniatur quispiā pro eo quod nesciat: Et ante pœnas luat: q̄ reus sit cōscientiæ. AT. Dū
ignoramus: Manichæus nobis confurgit repente: qui legē dicat abolitā: & solos noui testamēti legēdos libros.
CRI. Quid enī a me audiisti: ut hoc autumes: Et lex enī patribus data: pro tēpore iusta & sancta est: & ue-
niēte euāgelii perfectione: uiliora cessarūt. AT. Ergo nequaquā obseruandū est: qd' lege præcipit. CRI. Quæ
dā obseruanda: quæ dā pretermittenda sunt. AT. Quoniā te uideo esse doctissimū: dic mihi: quæ de ueteri te-
stamēto obseruare debeā: & quæ relinquere. CRI. Mandata obseruare debemus: quæ ad uitā & mores p̄tinēt
corrigendos: de quibus dictum est. Mandatū domini lucidū illuminās oculos. Quæ autē ad cerimonias legis
& ritus sacrificiorū p̄tinēt: relinquēda sunt. AT. Ignosce mihi: cū legis & oīum scripturarū scientiā iactites: nō
animaduertis quid uelim dicere. CRI. Hoc intelligo: quod loqueris: sed nō quod taces. AT. Tacere uideo: qui
tantis exēplis docere te uolui: peccare hoīem p̄ ignorantiam: & pro peccato ut in lege hostias: ita & in euāgelio
offerendā pœnitentiā. CRI. Da testimoniū noui testamēti: ubi error & ignorantia & impossibilitas mādati
teneatur crimen. AT. Non necesse est multa proferre: unū proferā: cui cōtradecere non poteris. Vas electionis
p̄spicue loquitur. Consentio enī legi dei iuxta interiorē hoīem: uideo autē aliā legē in mēbris meis: repugnantē
legi mentis meæ: & captiuantē me in lege peccati: quæ est in mēbris meis. Miser ego homo: quis me liberabit
de corpore mortis huius: Gratia dei per iesū christum dominum nostrum. CRI. Protulisti testimoniū: quod
pro me facit. Liberati ergo de corpore huius mortis p̄ gratiā domini nostri iesu christi: nequaquā ultra peccare de-
bemus. AT. Liberati quidē sumus baptismo Saluatoris: sed mihi edidisse quare dixerit: uideo aliā legē in mem-
bris meis repugnantē legi mentis meæ: & captiuantē me in lege peccati: quæ in mēbris meis est. quæ est ista lex
regnans in mēbris hoīs: & repugnans legi mētis eius. Responde simpliciter. Taces. Audi eundē apostolū pre-
dicantē: quod enī operor non cognosco: non enī quod uolo operor: sed quod odi illud facio. Sin autē quod uo-
lo hoc facio: cōsentio legi: quoniā bona est. Nunc autē nequaquā operor illud: sed quod in me habitat peccatū. Scio
enī q̄ non habitat in me hoc est in carne mea bonū: uelle enī adiacet mihi: operari autē bonū nō inuenio. nō enī
quod uolo bonū: hoc ago: sed quod nolo malū: hoc facio. Sin autē quod nolo: hoc ego facio: nequaquā ego operor
illud: sed quod habitat in me peccatū. CRI. Miror te hoīem prudentē sic intelligere apostolū ut eū ex persona
sua: & nō ex aliorū hoc dicere sentias. Qui enī conscientia in se loquētis Christi libere proclamat: an experimē-
tum quæritis eius: qui in me loquitur christus: Et in alio loco: Cur sū cōsumauī: fidē seruauī: de cætero reposita
est mihi corona iusticiæ: iste hoc de se dicere poterat: operari bonū nō inuenio: & nō quod uolo bonū: hoc facio
sed quod nolo malū: hoc ago. Quid illud erat boni: quod uolebat facere: & nō poterat: Et quid illud erat mali
quod uolebat: & tamen uitare nō poterat: Ergo nō ex sui persona hoc dicit: sed ex p̄sona generis humani: quæ ui-
tiis subiacet ob carnis fragilitatē. AT. Parū mihi tollis: ut totum tribuas. Ego enī unū hoīem licet apostolū intelli-
go subiacere peccato: tu totum humanum genus asseris: quod si uerum est: in genere tenemus & speciē: nā &
apostolus homo est: & si homo est: uel de aliis uel de se quasi homo loquitur: Miser ego homo: quis me liberabit
de corpore mortis huius: Et quoniā non habitat in me: hoc est in carne mea bonū: Corruptibile enī corpus ag-
grauat animā: & deprimat terrena habitatio sensū multa curantē. CRI. Si loqueris: quasi ego hoc ex p̄sona ge-
neris humani accipiā: & non ex p̄sona peccatoris. AT. Et quis tibi hoc cōcedit: ut ex p̄sona peccatoris hoc loqua-
tur apostolus: Si enī ex p̄sona peccatoris hoc accipias: debeat dicere: miser ego peccator: & nō miser ego homo:
homo quippe naturæ est: peccator uoluntatis. Nisi forte & illud quod scriptū est: Vanitas uanitatū & oīa uani-
tas: ad peccatā referat: & nō ad omnes hoīes. Et iterū: Verū tamen & in imaginē pambulabit homo: ac deinde: Hō
uanitati assimilatus est: dies eius uelut umbra p̄transeunt. Si hoc Pauli testimonio nō moueris: audi aliud eius-
dē: cui cōtradecere nō potes. Nihil mihi cōsciū sum: & cætera: recolenda dicit testimonia. Mire: nec me ipsum
iudico: nihil mihi cōsciū sū. Qui hoc dicebat: nullū utiq; peccati sibi cōsciū erat. Sed quia legerat: delicta q̄s
intelligit: Et sū uia: quæ uident uiro iustæ: nouissima autē eaz; respiciūt in p̄fundū inferni. Et iterū: omnis uir ui-
det sibi iustus: deus autē corda hoīum dirigit: circo tēperabat sententiā ne forte p̄ ignorantiam deliquisset. maxi-
me cū scriptura testetur: est iustus: qui p̄t in iusticia sua. Et alibi: iuste quod iustū est scētaberis: ne opinione ue-
ritatis a iusticia declinemus: recordantis Saulus & Achaz. CRI. Ne contendere uidear: & in diuersum absq; mē-
sura funem trahere: saltem hoc mihi concede: iustos in scripturis plurimos appellari. AT. Nō solum plurimos:
sed innumerabiles. CRI. Si innumerabiles iusti sunt: & hoc negari non possit quid mali locutus sum: posse esse
hoīem sine peccato: si uelit: hoc est aliis uerbis dicere posse iustum sine peccato esse: eo q̄ iustus est. AT. Iustos
esse concedo: sine omni autem peccato: omnino non assentio. Etenim absq; uitio: quod græce dicitur κακία ho-
minē posse esse aio: sine esse nego: id enim soli deo competit omnisq; creatura peccato subiacet: & indiget mi-
sericordia dei: dicente scriptura: Misericordia domini plena est terra. Et ne quasi maculas quasdam in sanctis ui-
ris uidear perscrutari: in quibus errore sunt lapsi: pauca proferam: quæ non ad singulos: sed ad omnes in comu-
ne pertineant. In tricesimo primo psalmo scriptum est: dixi pronuntiabo aduersum me: iniquitatem meam do-
mino: & tu dimisisti impietatem cordis mei. Satimq; sequitur pro hac: hoc est impietate: siue iniquitate (utrūq;
enim intelligi potest) corabit ad te omnis sanctus in tempore oportuno. Si sanctus est: quomodo orat pro ini-
quitate: Si iniquitatem habet: qua ratione sanctus appellatur: Iuxta illum uidelicet modum qui & in alio
scribitur. Septies cadit iustus: & resurget. Et iustus accusator sui est in principio sermonis: Et alias
Alienati

Contra pelagium

Alienati sunt peccatores a uulua: errauerunt ab utero: locuti sunt falsa. Vel statim ut nati sunt: subiucere peccato in similitudinem prauaricationis Adæ: qui est forma futuri. Vel certe statim: ut de utero uirginali natus est Christus: de quo scriptum est. Omnis qui aperit uulua sanctum domino uocabitur. Oes hæretici errauerunt: non intelligentes mysterium natiuitatis eius: magisq; ad specialem natiuitatē Saluatoris q̄ ad omnium hoium referri potest hoc quod dicitur. Qui apert uulua sanctus uocabitur domio. Solus. n. Christus clausas portas uulua uirginalis apert: quæ tamē clausa iugiter permanerūt. Hæc est porta orientalis clausa: per quā solus pontifex ingreditur & egreditur: & nihilominus semp clausa est. Illud quoq; quod i uolumine Iob scriptum est. Nūquid mundus erit homo coram deo: aut in operibus suis irreprehensibilis uir: si aduersus famulos suos non credit? Et contra angelos prauum quid repperit: quāto magis in iis qui habitant domos iuteas: e quibus & nos de eodē luto sumus? Quod si asserueris: hoc dici ex persona Eliphath themanite: intellige non ab eo dici. sed ab illo qui sub psona angeli inuisione: & in reuelatione loquitur ei sententias dei. Sed esto ut loquatur Eliphath: qd̄ p̄spicue angelus loquitur. Nūquid nō hoc ex psona Iob p̄prie dicitur? Tentatio est uita hominis super terrā: Et si ego peccaui. quid ego possū facere? Et quare oblitus es: nec fecisti iniquitatis meæ obliuionē & emendationē peccati mei. Quomō enim potest esse iustus homo sup̄ terram apud deū? Et iterū. Si fuero iustus nō audiet me: sed iudicio eius indigebo. Et rursum: quia sum impius cur frustra laboro? Si lotus fuero nitro: & mūdus mūdus manibus: satis me sorde tinxisti. Si peccauero custodies me. Ab iniquitate autē me. non facies inocentē. Et si impie egero: ue mihi. Et si fuero iustus nō potero respirare. Plenus enī ego sū ignominia. Et iterū. Quis enī erit mundus a sorde? Nec unus quidē: etiā si unius diei fuerit uita eius super terrā: & numerabiles menses illius. Quod si dixeris pronomē quis: non pro impossibili: sed interdū pro difficili accipi. Respondebo tibi. Et ubi est illud qd̄ temere protulisti? Facilia dei esse mandata: & ea facile posse cōpleri dicente scriptura. Vir in dolore laborat sibi: & uim facit perditioni suæ: ut oppressa: & subiugata: & moriente carne: uiuat in eo spiritus: ridiculāq; illā expositionē Demosthenis uestri nō dixisse Iob. Quis erit mundus a peccato? Sed quis mundus a sorde? Prætereoco: quia probare conat̄: sordes p̄anoꝝ significari in infantia: nō uitia peccatoꝝ. Aut certe si non sic intelligit: dicite uos: quid sentiat. Tam etiā inuolutus dictor est: & nimio uerboꝝ squalore cooptus: ut suspicionē magis q̄ intelligentiā lectori præbeat. ad extremū ifert. Ego autē ad hoc quid respōdebo? Manū ponā super os meū: semel locutus sum. In secundo non addā. Ecce Iob nolter immaculatus: & sine q̄rela: & abstinens se ab omni malo: quali sine iusticiæ coronatur. ut misericordia dei indigeat. Hoc est illud quod in prouerbis legimus. Quis gloriabitur castū se habere cor? Aut quis confidit se mundū esse a peccato? Fac quod & hic: nō pro impossibili: sed pro difficili dixerit. Tolle ergo sententiā: & rade de libro tuo: facilia dei esse mandata. Quod si illud Ioānis apostoli apposueris: mandata eius nō sunt grauiā. Et de euāgelio. Iugū meū suauē est: & onus meū leue. Facile reuincere: leuia eū dixisse euāgelii mandata ad cōparationē sup̄stitutionis iudaicæ: in qua uaria cærimoniaꝝ genera q̄ rebātur: quæ iuxta literā & apostoli dei sententiā nullus potuit explere. Vnde & in actibus apostolorū scribit: nunc ergo quid tentatis iponere iugū sup̄ ceruicē discipuloꝝ: quod neq; patres nostri: neq; nos portare potuimus: sed per gratiā domini Iesu saluari credimus: quæ admodū & illi Iacobus scribit apostolus. Si iudicas legē: non es factor legis: sed iudex. Ille iudicat legē: qui dicit aliquid non iuste præceptū: & ignorantiā nō habere peccatū. Et frustra offerri uictimas pro errore: quod peccati non habet conscientia. Neq; enī in lege ratio quærit̄: sed auctoritas. Idē eadē dicit epistola. Ira uiri iusticiā dei nō operat̄: & quis nostrū carere possit ira: de qua scriptum est. Ira perdit etiā sapientes. Significat̄q; non irā dei: sed irā uiri poluit. Ira enī dei iusta est: ira autē uiri de perturbata mente procedit. Vnde & in psalmo dicit̄: Irascimini: & nolite peccare: qui uersiculus quē sensū habeat: apostolus docet. Sol nō occidat super iracundiā uestrā: ut peccatū oīno sit uel leuiter irasci: iusticia autē irā celeri p̄cēitudine mitigare. Vnde pro ocioso uerbo reddituri sumus rationē in die iudicii. Et in eodē euāgelio legimus: qui irascitur fratri suo sine causa: reus erit iudicio: licet in plerisq; codicibus atiquis sine causa additū sit: ut scilicet: ne cū causa quidē debeamus irasci. Quis hoium poterit dicere: q; ira quæ absq; iusticia est: i sempiternū uitio careat? Et iterū. ne gloriēris in crastinū. Nescis enī quid adueniēs pariat dies. Vnde scriptum est: ne beatū dixeris quēpiā ante mortē: q̄ diu enī uiuimus: in certamine sumus: & q̄ diu in certamine: nulla est certa uictoria: quæ etiā apostolo fortissime preliant̄: in futuro sæculo reseruat̄. Dominus atq; saluator sub psona assumpti hominis loquitur: Insipientissimus enī oīum hominum sum: & nō est hominis prudentia in me. Et in lxxviii. psalmo: Deus tu scis insipientiā meā: sed fatuū dei sapiētius est hoibus. In Ecclesiaste quoq; scriptum est. In multitudine sapiētia multitudine scientia. & qui addit sciētia: addit dolorem intellectus: q; perfectiōe careat. Et ex eo quod nouit: quanta nō nouerit: & odio inquit habui uitā: quoniā malū est opus quod operor super terrā: omnia enī uanitas: & presūptio spiritus: nemo scit: quid futurus sit. quia sicuti est: quis annūciabit ei? Sunt iusti: ad quos puenit quasi opus impioꝝ. Et sunt impii: ad quos peruenit quasi opus iustorum. Hoc iccirco dicitur: quia certum iudicium solius dei est: & quos putamus iustos: sæpe peccatores inueniuntur: & quos econtrario peccatores: apud dei scientiā iusti sunt: quantūcūq; laborauerit homo: ut inquirat: non reperiet. Et si dixerit sapiens: nosse se: inuenire non poterit. Omnium enim unus occurus est: cordaq; filioꝝ hominum repleta sūt malitia: & in certo statu: quæ græce τῷ ἐπιπέπρω dicitur: muscæ morituræ: siue ut in hebraico habet̄: mortuæ demouuntur: atq; corrumpunt suauitatem olei: quis mortalium aliquo errore non capitur? Quem hæreticorum & falsorum dogmatum uenena non maculant? Tempus inquit est: ut incipiat iudicium de domo domini. Si aut̄ primū a nobis: quis finis eorū qui non credunt euāgelio? Et si iustus uix saluetur: impius & peccator ubi parebit? Certe iustus est qui i die iudicii uix saluetur: saluetur aut̄ facile: si nihil haberet maculæ: ergo iustus est i eo

Lotus nitro

Dirtoa

Ira noli

Nemo beatus ante mortem

Quatuor perturbationes
hanc animorum.

Primo.
Chrysippus
secundo.

q. floret multis uirtutibus: & uix saluatur in eo: quod in quibusdam dei indiget misericordia. Quatuor sunt perturbationes: quibus genus uexatur humanum: duae praesentes: & duae futurae: duae bonorum: & duae malorum. Aegritudo quae graece dicitur λυπη: & gaudium quod illi χαρον uel ηδονην uocant: quae ηδονη uoluptas a plerisque dicatur. alterum mali: alterum boni: excedimusque mensuram: si gaudeamus super his: quae non debemus: diuitis: potentia: honoribusque: inimicorum infelicitate: uel mortibus: aut e contrario praesentium malorum dolore cruciamur: aduersis: exiliis: pauperate: langore: & mortibus propinquorum: quod apostolus fieri prohibet. Et rursus si cupiamus ea quae arbitramur bona: haereditates: honores: prosperitates omnium rerum: & corporum suauitatem: & caetera: quorum praesentia gaudio fruimur: & metuimus illa: quae putamus aduersa: quibus ad perfectum carere iuxta Stoicos Zenonem uidelicet & Chrysippum possibile est: cui sententiae omnis scripturae sanctae consentit auctoritas. Vnde & Iosephus Machabeorum scriptor historiae: frangi & regi posse dixit perturbationes animi: non eradicari: & quinque Thuseulanarum questionum Ciceronis libri his disputationibus referti sunt. Pugnat enim iuxta apostolum aduersus nos fragilitas corporis: & spiritalia nequitiae in caelestibus manifesta sunt dicente opera carnis & opera spiritus: & haec sibi inuicem aduersant: ut non quae uolumus ipsa faciamus. Si non quod uolumus facimus: sed quod nolumus illud opamur: quomodo dicit posse hominem sine peccato esse si uelit: Ecce apostolus. Omnesque credentes quod uolunt implere non possunt. Caritas operit multitudinem peccatorum: non tam preteritorum quam praesentium: ne ultra dei in nos manente charitate peccemus. Quomodo de muliere peccatrice dicit: Dimittuntur ei peccata multa. Ex quo intelligimus non nostram solum esse potestatis facere quod uelimus: sed & clementiae: Si nostram adiuuet uoluntatem deus lux appellat: & tenebrae in eo sunt illae: quomodo dicit nullas tenebras in dei lumine repiri: ostendit omnia aliorum lumina aliquid sordide maculari. Denique & apostoli appellantur lux mundi. Sed non est scriptum: quod in apostolorum luce nulla sint tenebrae. Et de Iohanne scribitur. Hic uenit in testimonium: ut testimonium perhiberet de lumine: ut omnes crederent per illum. Non erat ille lux: sed ut testimonium perhiberet de lumine. Erat lux uera: quae illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Vnde & de eo scriptum est. Qui solus habet immortalitatem: & lucem habitat inaccessibilem. Et certe legimus immortales angelos: immortales thronos: & dominationes: caeteraque uirtutes. Sed solus deus est immortalis: quia non est per gratiam ut caetera: sed per naturam. Quomodo ob causam idem apostolus scribit Deum solum esse sapientem. Cum & Salomon & multi alii sancti sapientes uocentur: Et dicatur iuxta hebraicum ad principem Tyri: Sapientior Daniele es tu: Quomodo ergo solus lux: solus immortalis: & solus sapiens appellatur: cum multi immortales & luces & sapientes sint. Sic perfectio hominis: non ex natura: sed ex gratia ueniens: imperfectos eos: qui perfecti uidentur esse demonstrat. Quod autem scriptum est. Et sanguis Iesu filii eius mundat nos ab omni peccato: tam in confessione baptismatis: quam in clamore plenitudinis. Sed aliud est mundari a deo: aliud per se esse sine uitio. Iuxta illud Iob. Luna non splendet: & stellae non sunt mundae in conspectu eius: quanto magis homo putredo: & filius hominis uermis. Omne enim os obstruitur: & noxius est mundus deo: quia ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram eo: nullaque distantia est personarum. Omnes enim peccauerunt: & indigent gloria dei: iustificati gratis per gratiam ipsius. Sin autem scribitur: existimamus fide iustificari hominem sine operibus legis: siquidem unus est deus: qui iustificat circumcisionem ex lege: & praepitium ex fide: Manifeste ostendit: non in hominis merito: sed in dei gratia esse iusticiam: qui sine legis operibus credentium suscipit fidem. Vnde sequitur: peccatum nostrum non dominabitur. Cur: quia non estis sub lege: sed sub gratia. Non enim uolentis: neque currentis: sed miserentis est dei. Vnde & gentes quae non sectabantur iusticiam comprehenderunt iusticiam. Iusticiam autem ex fide. Israel autem sequens legem iusticiae: in legem iusticiae non peruenit: quoniam non ex fide: sed ex operibus offenderunt in lapide offensionis. Finis enim legis Christus ad iusticiam omnium credentium. Cunctae prope epistolae apostoli hoc habent principium. Gratia uobis & pax a deo patre & Christo Iesu domino nostro. Et simili sine clauduntur. Ad Corinthios quoque scribitur. Ut non indigeatis ulla donatione expectantes reuelationem domini nostri Iesu Christi: qui & confirmabit uos usque in finem sine crimine: in die domini nostri Iesu Christi: licet ergo nulla indigeamus donatione: tamen expectamus reuelationem domini nostri Iesu Christi: quia tunc nos in omnibus confirmabit: & ostendet sine crimine: cum dies domini nostri Iesu Christi: & mundi finis aduenerit: ut non gloriemur omnis caro in conspectu eius. Paulus plantauit: Apollo rigauit: sed dominus incrementum dedit: ergo neque qui plantat: neque qui rigat est aliquid: sed qui incrementum dat deus: ipsius enim agricultura: ipsius aedificatio sumus. Iuxta gratiam dei: qua sapiens architectus ponit fundamentum. Nolite inquit uosmetipsos decipere. Si quis sapiens est in uobis in saeculo isto: fatuus fiat: ut sit sapiens. Sapiencia enim mundi stulticia est apud deum. Dominus cognoscit cogitationes hominum: quia uanae sunt: & itera. In nullo enim mihi conscius sum: sed nec in hoc iustificatus sum: quia qui me iudicat dominus est. Dicitur & uobis: qui sine peccato uos esse dicitis: quid habetis: quod non accepistis: Si autem accepistis: quid gloriamini: quasi non acceperitis: iam saturati estis: iam diuites facti estis: & ut sciamus: non ex nobis: sed ex dei cuncta petenda iudicio: ueniam inquit citius ad uos: si dominus uoluerit: qui enim dicit ueniam ad uos: ostendit se uelle: monstrat cupere: permittit aduentum. Sed ut cautius hoc loquat: infert si dominus uoluerit: si quis enim putat quid nosse: necdum nouit sicut nosse oportet: uas electionis humilitate deiectus: imo conscientia fragilitatis suae loquitur. Ego sum minimus apostolorum: qui non sum dignus uocari apostolus: quoniam persecutus sum ecclesiam dei: gratia autem dei sum id quod sum: & gratia ipsius in me uacua non fuit: sed omnibus illis amplius laboraui: non ego autem: sed gratia dei quae mecum est: dicit se plus omnibus apostolis laborasse: statimque laborem suum ad dei refert auxilium. Non ego inquam: sed gratia dei quae mecum est: sicut & in alio loco loquitur. Fiduciam autem talem habemus per Iesum Christum ad deum. Non quia ex nobis ipsis sufficientes simus reputare aliquid: quasi ex nostro: sed sufficientia nostra ex deo est: qui & dignos nos fecit ministros noui testamenti. Non enim iustificatur homo ex operibus legis nisi per fidem Iesu Christi. unde infert & nos in Iesum Christum credimus: ut iustificemur ex fide Christi & non ex operibus legis: quia ex operibus legis non iustificabitur omnis

tur omnis caro: si enim ex lege iusticia: ergo christus sine causa gratis mortuus est: in lege maledictio est. Scri-
 ptum est enim: Maledictus omnis: qui non permanet in omnibus: quae scripta sunt in libro legis: ut faciat ea.
 Christus nos redimit de maledictione legis: factus pro nobis maledictio. Si enim data esset lex: quae posset ui-
 uificare: uere ex lege esset iusticia. Sed concludit scriptura omnia sub peccato: ut repromissio per fide iesu chri-
 sti daretur credentibus: lex ergo paedagogus noster fuit i Christum: ut ex fide iustificemur. Vnde addit: & uno
 uersiculo omnia comprehendit dicens. Euacuati estis i Christum: qui in lege iustificamini: a gratia excidistis. Haec
 cuncta percurro: ut ostendam a nullo legem esse completam: & per legem mandata omnia quae continentur i le-
 ge. Deus est enim qui operatur in nobis: & uelle & perficere laborat apostolus: & iuxta iusticia: quae in lege est:
 sine querimonia conuersatus: omnia pro christo ducit quisquilia: ut inueniatur in Christo non habes suam iu-
 sticiam: quae ex lege: sed quae ex fide christi est a deo. Vnde scribit ad Thessalonicenses. Fidelis aut est dominus:
 qui seruabit uos: & custodiet a malo: ergo non liberia arbitrii potestate: sed dei clamentia cōseruamur. Ac ne pu-
 tes argumētationibus uanis quae mouent audientibus quaestiones: ueritatem fidei posse subuerti: idem aposto-
 lus scribit ad Timotheū: O Timothee depositum custodi: deuitans profanas uocum nouitates: & contradictio-
 nes falsi nominis scientia: quam quidam promittētes circa fidē errauerunt. Bonitas enim & misericordia Salua-
 toris nostri: non ex operibus iusticiae: quae fecimus: sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit: ut iusti-
 ficati illius gratia: haeredes simus secundum spem uitae aeternae. Haec breuiter quasi ex latissimo atq; pulcherri-
 mo apostolica doctrinae prato carpsimus: ut durae frontis impudētia conteratur. Transeamus ad euangelia: &
 apostolicos igniculos clarissima Christi lampade compleamus. Omnis ait qui irascitur fratri suo sine causa: re-
 us erit iudicio. Qui aut dixerit racha: quod interpretatur uanus & absq; cerebro: reus erit concilio: haud dubi-
 um quin sanctorum & angelici senatus. Qui aut dixerit fatua: reus erit gehēnae ignis. Quis nostrum potest
 huic uitio non subiacere: cum etiam pro ocioso uerbo redditori simus rationē in die iudicii. Si ira & sermonis
 iniuria atq; interdum iocus iudicio: concilioq; & gehēnae ignibus delegatur: quid merebitur turpium regē ap-
 petito: & avaritia: quae radix est omnium malorum. Si inquit offers donum tuum ad altare: & ibi fueris recor-
 datus quia frater tuus habet aliquid aduersus te: dimitte ibi donum tuum ante altare: & uade primum reconci-
 liari fratri tuo: & tunc ueniēs offeres munus tuum. Mea est potestatis: ut non habeam aliquid contra fratrem meū
 Ut aut ille aduersus me habeat: aut non habeat: in illius uoluntate consistit. Quid ergo faciam: si reconciliari
 noluerit: obsecrē: flectam genua: sed audire contēner: an obtorto collo nolentē in ius amicitiae traham. Et quae
 est maior inimicitia: q̄ amicitias necessitate sociare. Neq; enim dixit roga eum: ut tibi concilietur: sed reconcilia-
 ri primum fratri tuo: & sic offeres munus tuum ad altare. Non q; impossibilia deus precepit: sed in tantum pa-
 tientiae culmē ascendit: ut prope impossibilia pro difficultate nimia precepisse uideatur ad destruēdam sententiā
 tuam: qua scribis facilia esse dei mandata. Scandalizantē manum: oculum: & pedē iubemur abscidere. Esto p-
 tropologiam dictum sit pro amicissimis: & pro consanguineis: & fraterno nobis uel coniugali amore sociatis:
 facile ne arbitramur ob quāsdā offēsas: tantam subito abscidere charitatē. Quodq; dicitur. Sit sermo uester: ē
 est: non nō: quid aut amplius est: ex malo est: forsitan de uestra schola repiatur: qui nunq̄ mētus sit: nec audie-
 rit illud propheticū & apostolicū. Ego dixi in excessu mētis mea: omnis homo mēdax. Et nesciat scriptū in alio
 loco. Os quod mētatur: occidit animā. Verberanti maxillā: alterā iubemur opponere. Tollēti tunicam: etiā pal-
 lium concedēdū est. Angarianti se mille passibus: duobus milibus colla prebēda sunt. Petēti te: da: & uolēti a te
 accipere mutuū: ne aduertaris. Si duos nūmulos humero: & alius poposcerit: aut dabo ipsi: & mihi mēdicandū
 erit: aut si non dederit: transgressor legis inueniar. Illud aut quod dicit: Diligite inimicos uestros: benefacite his
 qui oderunt uos: & orate pro psequētibus & calūniantibus uos. Forsitā in uestro cœtu inuenitur: apud uos rara
 auis est. Qui peccata simpliciter confitentur: merētur humilitate clāmētiā Saluatoris. Quodq; sequitur. Ca-
 uete: ne iusticiā hoc est elemosynā uestrā faciatis corā hominibus: ut uideamini ab eis. Nescio quis possit imple-
 re. Ad largiēdū frustū panis & binos nūmulos praeco conducitur: & extēdētes manum huc illucq; circūspici-
 mus: quae si nullus uiderit: contractior fit. Esto. unus de mille inueniatur: qui ista non faciat. Responde q̄so: ubi
 sunt facilia mandata. Nolite inquit solliciti esse de crastino. Crastinus enim dies sollicitus erit pro se. Sufficit dēi
 malitia sua. Vos de crastino non cogitatis: & instar auū praesētibus cōtēti estis: quoq; epistolae biblinae uolūtāt
 trans flumina aethiopiae: ut inter simias & pauos noua de ophir Salomoni dona mittant. Vis audire facilitatē
 preceptorū dei: ausculta quod dicit. Quā arcta & angusta uia est: quae ducit ad uitā: & pauci sunt: qui inueniūt
 eam. Non dixit: qui gradiuntur peā. Hoc enī difficillimū est. Sed qui inueniūt. Pauci enī inueniūt: & multo pau-
 ciores ingrediunt peā. Filius inquit hoīs non habet ubi caput suum reclinet. Qui dicit. Esaia. Suscipite lassū: ^h
 & haec est requies mea: si nō habet ubi caput suum reclinet & quo requiescit: dices in alio loco. Sup quē requie-
 scā: nisi sup humilē: & quietū: & tremētē uerba mea: ubi est mandatorum facilitas. Multi hoc quod scriptum
 est. Non ueni uocare iustos: sed peccatores ad penitentiam: simpliciter accipiunt: iuxta illum sensum: non indi-
 gent sani medico: sed ii qui male habent. Alii uero interpretantur coactius: non ueni uocare iustos: nullus enim
 ad perfectum iustus est: sed ex aliqua parte peccator: sed peccatores quibus mundus refertus est: dicente Dauid
 Saluum me fac domine: quoniam defecit sanctus: & corrupti sunt: & abominabiles facti sunt in adinuentio-
 nibus suis. Omnes declinauerunt: simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum: non est uq; ad unum.
 Nolite inquit possidere aurum: neq; argentum: neq; pecuniam in zonis uestris: non peram in uia: non pa-
 nem: neq; duas tunicas: neq; calciamenta: neq; uirgam. Haec inquit pracepta apostolica sunt. Et certe
 Petrus apostolus caligas habuisse narratur: dicente ad eum angelo: precinge te: & calcia te caligis tuas: duas
 .lix.

Racha
Seruus inglorius

Auaritia

Moxia Immortua

Inbuero

autē tunicas: ut de cæteris taceam: puto q̄ & ego & tu possideamus: si tamen amplius non habemus: hæc dico. Et iterum: iterumq̄: ac per singula ingeram: ut erubescas ad sententiā suam: facilia dei esse mandata. Fratrem tradet frater in mortē: & p̄ filium: consurgēt filii contra patres: & interficiēt eos & eritis inquit odio cunctis hominibus propter nomē meum: & quia facilia iusserat: & sciebat facile ea posse compleri: propterea ut rei facilitatē ostēderet: copulauit dicēs. Qui pseuerauerit usq̄ in finē hic saluus erit. Non uēi inquit pacē mittere sup̄ terram: sed gladiū: ueni diuidere hominē contra patrē suum: & filiam contra matrē: & nurum contra socrum. Et ne omnia p̄currēdo: longiorē sententiā faceret: uno cuncta sermone comprehendit dicēs. Inimici hominis domesticus eius. Cunctq̄ posuisset: qui amat patrē: aut matrē sup̄ me: non ē me dignus. Et qui amat filiū: aut filiā sup̄ me: non ē me dignus: crux Christi facilis ē. Nudū post Christū p̄gere ludus ē: iocus ē. Et ubi premia q̄ difficultate superata q̄runtur. Non colliguntur zizania in præseti sæculo: ne & frumētum pariter eradicetur: palea dominica futuro iudicio reseruatur: quando iusti fulgebunt quasi sol. Et egrediētur angeli: & separabūt malos de medio iustorū. Petrus mergitur: & meretur audire: modica fidei quare dubitasti? Si in illo modica fides: in quo magna sit nescio. De corde inquit egrediuntur cogitationes pessimæ homicidia adulteria fornicatiōes furta falsa testimonia blasphemix: hæc sunt q̄ coinquinant homines: procedat qui in corde suo hæc non eēt testetur: & plenam in corpore iusto mortali iusticiam confitebor. Qui uult inquit saluare animā suā p̄det eā: & qui p̄diderit animā suā propter me: saluā faciet eā. Hæc sunt facilia mandata. Itē dico: ue mūdo ab scandalis: necesse ē enī ut ueniant scandala. Et p̄pterea in alio loco scriptū ē. In multis offēdimus: siue erramus oēs: nō pauca p̄ctā: sed multa: nec quorūdā: sed oīum posuit. Oēs enī quæ sua sūt q̄runt: & nō ea q̄ dei sūt unus bonus deus dicit: & magistri quasi hoīs bonitas refutat: in lege doctissimus: oīa fecisse se dicit: quā ob rem & amat a domino. Et tamē plenā iusticiā non hēt: quia noluit substantiā suā paupibus erogare. Vnde difficultas difficultati: imo impossibile impossibili tunc cōparat: quia nec camelus ingredi p̄t p̄ foramē acus: nec diuites puenire in regna cælorū. Quis nostrū non lauat exteriora calicis & parapsydis: & interiora hēt nequaq̄ sordibus inquinata? Quis sepulchrorū extrinsecus dealbator: p̄t similitudinē declinare? Ne & nobis dicat Iesus: de foris quidē uidemini hominibus iusti. Intus autē pleni estis hypocrisis & iniquitate: quis & aliis uitis carere possumus. Hypocrisicos maculam hēre non posse: aut paucorū est aut nullos. Pater inquit si possibile ē transeat calix iste a me. Verūtamē nō sicut ego uolo: sed sicut tu uis p̄. Filius dei qui dixit. Et facta sunt: mandauit: & creata sunt oīa. Secūdū hoc q̄ filius hoīs dicit sententiā tēperat. Pater si possibile est. Verūtamē nō sicut ego uolo: sed sicut tu. Et Critobolus meus adducto sup̄cilio loquit. P̄t homo sine p̄ctō esse si uelit. Apostoli audiūt. Sic nō potuistis una hora uigilare me cū. Non dixit: Noluitis. Sed non potuistis. Apostoli mei una hora uigilare non p̄nt: sōno: mœrore: & carnis fragilitate supari: & tu potes lōgo tpe omnia p̄ctā supare? Marcus euāgelista scribit de domino. Et non poterat ibi ne unā quidē facere uirtutē: nisi paucis ægrotantibus manus ip̄ones sanauit eos: & admirabat̄ propter incredulitatē eorū. Dominus dicit nō potuisse in nazareth ne unā quidē facere uirtutē: & infidelitatis alienæ stupore retinet: & uos potestis oē quod uultis. Deniq̄ in consequētibus scribit. Abiit in finibus Tyri & Sidonis: & igressus domū neminē uolebat scire: & latere non potuit. Vere utiq̄ cupiebat latere. Et quod cupiebat: quare facere non poterat: ut aduētū suo omniū consciētā declinaret. Quæris causas cur latere non potuerit? Cogita assumpti hominis ueritatē: & omni carebis scandalo. Si filius dei aliquid in carne & propter carnē non potuisse narratur nos qui toti carnei sumus: & quotidie spiritus opibus repugnamus contra apostoli sētētiā quæ uolumus cuncta faciemus: Petrus apostolus tria uult facere in mōte tabernacula: unū domino: alterq̄ Moyse: tertiu He / lia: nesciēs quid loquat̄ timore p̄territus: & nos pythagoricæ philosophiæ ructamus sup̄biā: de die & hora cōsumationis ultimæ: & angelos cælorū & filiū ignorare respondit: & uos plenā sciētiam pollicemini. Carnis infirmitas deo habitatore gaudebat: & tamē mēsuram fragilitatis suæ excedere nō potuit: ut non ἡ ἀδυναμία. i. putat̄ iuxta ueteres hæreticos: sed uere dei filius hominis filius crederet. Apostolos parūper relinquēs cecidit i terrā pronus: & orabat dicēs. Pater si possibile est. Cur quæso sētētiā ambigēter exprimebat: qui i alio dixerat: q̄ apud hoīes impossibilia: apud deū possibilia sunt? Sed homo passurus hoīs loquit̄ uerbis. Ille dicit. Si possibile ē una hora pretereat: Tu dicis possibile ē omni tpe peccata uitare. In quibusdam exēplaribus & maxime in grecis codicibus: iuxta Marcum in fine eius euangelii scribitur. Postea cum accubisset undecim apparuit eis Iesus: & exprobrauit incredulitatē & duriciē cordis eorum: quia his qui uiderant eum resurgētē: non crediderunt & illi sat̄ faciebant dicētes. Sæculum istud iniquitatis & incredulitatis substantia est: quæ non sinit per immūdos spiritus ueram dei apprehendi uirtutem: iccirco iam nunc reuela iusticiam tuam. Cui si contradicitis: illud certe renuere non audebitis. Mundus in maligno positus est: & q̄ dominum suum sathanas tentare ausus sit: & uictus atq̄ confusus recesserit usq̄ ad tempus utiq̄ passionis. Et successor Iouiniani audet loqui eos qui plena fide baptisma consecuti sunt: non posse tentari: immo aliis uerbis posse hominē baptizatū si uoluerit: nequaq̄ ultra peccare. Zacharias iustus audit ab angelo: quia non credidisti uerbis meis: eris tacēs: & nō poteris loqui usq̄ in diē natiuitatis eius. Pater Lunatici de apostolis loquit̄. Rogauī discipulos tuos: ut eiicerēt eū. i. demonē & nō potuerunt. Et ipsi discipuli interrogāt Saluatorē. Quare nō potuimus eiicere illū? & audiunt cæteri: propter incredulitatem uestram. Cur quæso: quia omnia posse domino seruabatur: intrauit cogitatio in apostolos: quis eorū maior esset? Et emendantur doctrina Saluatoris: dum minimus maior agnoscitur: & humilitas sublimitate mutatur. Non recipitur ab urbe Samaritanorū: quia facies eius erat ciuis hierusalem. Iacobus & Ioānes uere filii tonitruū: & zeli ardore feruentes. Phinees & Helias ignem de cælo deducere cupiunt: & corripuntur a domino. Qui utiq̄ non corripentur: si absq̄ errore uoluissent. Ibat̄ cū illo populi: hoc est cū domino: qui conuersus

Corinth. plagium

conuersus dixit: Siquis uenit ad me: & nō odit patrē suū & matrē suā & uxorē & filios & fratres & sorores: in
super & animā suā: non potest meus esse discipulus. Et in hoc loco temerariis proclamabo: potest homo si uelit
omnia peccata uitare: facilia sunt mandata eius: qui merentur audire a domino Salvatore. Vos estis: qui iustos
uos esse dicitis coram hoibus. Deus autē nouit corda uestra: quia quod apud hoies excelsū est: abominabile est
corā deo. Impossibile inquit est ut scādala nō ueniāt: puto q̄ peccatū scādalu sit: qd̄ p̄ scādalu uenit. Nisi fallor. n.
σκολογ & σκαυδαλον apud grācos ex offensione & ruina nomen accepit: propterea in multis offendimus
omnes: fac ut non corruerim: certe offendi: & non in uno: sed in pluribus: arbitror q̄ & in aliquo offendi: pec
catū sit. Dixerunt domino apostoli: Auge nobis fidē. Qui respondit eis: Si haberetis fidē quasi granū synapis:
quod utiq̄ minimū est omniū seminū: & Critobolus meus fidei nobis montibus intumescit. Dicebat autē iquit
& parabolā illis q̄ semp̄ oportet orare: & nunq̄ deficere. Frustra semp̄ oramus: si in nostro arbitrio est facere qd̄
uolumus. Dixerūt apostoli: & quis potest saluus esse? Audiunt a domino: quæ impossibilia sunt apud homines:
possibilia apud deū sunt. Ergo aliqua quæ apud hoies impossibilia sunt: certe ea esse possibilia ex eo ostendit:
q̄ apud deū possibilia sunt: sit ergo & apud deū possibile: homini si uelit do/mare i peccantiā: non ipsius merito:
sed sua clāmentia: & apud homines nequaq̄ possibile liberi arbitrii potestate: quod nutu donantis accipit. Nō
sufficit apostolis dudū super dignitate quæ sille: quis eorū maior esset. Sed in ipso necessitatis & passionis articu
lo scribitur de eis. Facta est autē cōtentio iter illos: quis illoꝝ maior esset: Optimū re uera tēpus instantē cruce de
dignitate cōtendere. Simon inquit Simon: ecce Sathanas expetiuit uos: ut cribraret sicut triticū. Ego autē rogauī p̄
te: ut non deficeret fides tua: & certe iuxta uos i apostoli erat positum potestate: si uoluisset ut nō deficeret fides
eius: qua utiq̄ deficiēte peccatū subingrediet̄. In q̄busdā exēplaribus: tā grācis q̄ latinis inuenit̄: scribente Luca
Apparuit illi angelus de cælo cōfortans eū. Haud dubiū: quin dominū saluatorē. Et factus in agonia: prolixius
orabat: factusq̄ est sudor eius: sicut guttæ sanguinis decurrētis in terrā. Saluator i passione ab angelo cōfortat̄.
Et Critobolus meus nō indiget auxilio: habēs liberi arbitrii potestātē: & tā uehementer orabat: ut guttæ sangui
nis ex parte prūperent: quē totū erat i passione fufurus. Quid inquit dormitis? Surgite & orate ne intretis i tē
tationē: debuit iuxta uos dicere. Quid dormitis? Surgite & resistite: liberę enī habetis arbitriū: & semel uobis
concessa a domino potestate: nullius alterius indigetis auxilio. Si enī hoc feceritis: nō intrabit in tētationē. Nō
possum ait ego facere a memetipso aliqd̄: sed sicut audio iudico. Arriani obiiciunt calūniā: sed respondet ecclesia
ex persona hominis hæc dici: qui assumptus est: tu cōtrario loqueris: possum sine peccato esse: si uoluerō. Ille nihil
potest ex se facere: ut hominis indicet ueritatē. Tu potes omnia peccata uitare: ut adhuc in corpore constitutus
αυτιος esse te doceas: negat fratribus & propinquis ire se ad xenophegiā. Et postea scriptū est. Ut autē ascen
derunt fratres eius: tūc & ipse ascendit ad solēnitātē: nō manifeste: sed quasi in abscondito. Itaq̄ se negauit: & fe
cit quod prius negauerat. Latrat Porphyrius iconstātiæ ac mutationis accusat: nesciens omnia scandala ad car
nē esse referenda. Moyses inquit dedit uobis legē: & nemo ex uobis facit legē utiq̄ possibile: neq̄ enī culpa ipe
trantis est: sed fragilitas audientis: ut omnis mundus subditus fiat deo. In euāgelio secundū Ioannē in multis: &
grācis: & latinis codicibus inuenit̄ de adultera muliere: quæ accusata est apud dominū: accusabant autē & uehe
menter urgebant scribæ & pharisæi iuxta legē eā lapidare cupientes. At iesus inclinās digito scribebat in terra:
eorū uidelicet qui accusabant: & omniū peccata mortaliū: secundū quod scriptū est in propheta. Relinquētes
autē te super terrā scribantur. Tandē caput elcians dixit eis. Qui sine peccato est uesterū: primus mittat sup̄ eā
lapidem. Hoc quod dicitur sine peccato: grāce scriptum est αυταμορ τη τοσ. qui ergo dicit: aliud esse est sine
peccato: & aliud αυταμορ τη των: aut grācum sermonē nouo uerbo exprimat: aut si exprimat: aut si expressū
est a latinis: ut interpretationis ueritas habet perspicuū est αυταμορ τη των nihil aliud esse: nisi sine peccato: &
quia accusatores omnes fugiunt (dederat enī uerecundiæ eorū clāmentissimus iudex spatiū recedēdi) rursūq̄
in terra scribens terramq̄ despiciēs: paulatī discedere: & oculos illius declinare cœperūt: solusq̄ remansit cū mu
liere: cui locutus est iesus. Vbi sunt qui te accusabāt: nemo te condēnauit: quæ ait: nullus domine. Respondit
ei iesus: nec ego te condēnabo: uade & ammodo noli peccare. Præcepit dominus ne ulterius peccaret: sicuti &
alia similiter in lege mandauit. Sed utrū ea fecerit nec ne: scriptura non dicit: Omnes inquit qui uenerunt ante
me: fures fuerunt & latrones. Si omnes: nullus excipit̄. Qui uenerūt inquit: nō qui missi sūt: de quibus prophe
ta ait: ipsi ueniebant a se: & ego non mittebā eos: quo uerbo solius Christi potētia reseruat̄: qui ad suā uenerant
& sui eū nō receperūt. Dū essem inquit in mūdo cū eis: ergo seruabā eos in nomine tuo: quod dedi eis: & custo
diui: & nullus ex eis p̄iit: nisi unus filius pditionis: nō dixit: dedi eis liberi arbitrii potestātē: ut ipsi de suo labore
saluarēt: sed ego custodiui eos: ego seruauī. Deniq̄ isert. Nō peto: ut eos auferas de mūdo: sed ut custodias illos
a malo: in actibus apostolorū scriptū est: inter Paulū & Barnabā propter Ioannē qui cognominatus est Marcus:
ortā dissensionē ita ut separarent̄: & Barnabas Marcū: & Paulus syllā assumerēt in euāgelii ministeriū. Paulus
seuerior: ille clāmētior: uterq̄ in suo sēsu abūdāt. Et tamē dissētio habet aliqd̄ humanæ fragilitatis: in codē uo
lumine legitur. Transierunt phrygiā & gallatiā regionē: prohibiti a spiritu sancto loqui uerbū in Asia: quo ma
ledictō in ipsa prouincia puto usq̄ hodie hæreticos: qui cōtra spiritū sanctū faciūt plurimos reperiri. Cūq̄ ue
nissent ait in Mysiā: tētabant ire i Bithyniā: sed nō dimisit eos spiritus Iesu. Nota q̄ spiritus Iesu: spiritus sanctus
sit: qui i alio loco propter unitatē substantiæ patris spiritus appellat̄. Voluerūt loqui i asia: & phibent̄ a spiri
tu sancto. Tētāt ire i Bithyniā: & nō eos p̄mittit spiritus Iesu. Satis iportune: si eis faciēdi uel nō faciēdi semel de
derat liberi arbitrii ptātē. Seq̄tur. Ipa inquit ignoratiæ respiciēs deus nūc præcepit hoibus ubiq̄ p̄nitentiā age
re. Significāter preterita i lege tpa: tempora ignoratiæ demōstrauit. Rursū ait. Veniā ad uos deo uolente. Cur

Scandalum

αυτιος

omnes

interposuit uoluntate dei: si habebat sui arbitrii potestate: Iacobus apostolus. Siquis ait seruauerit tota legem: offenderit autem in uno: reus est omnium factus. Quis nostrum in nullo aliquando peccauit: Si autem peccauit: quod negari non potest: & per unum peccatum omnium est reus peccatorum: non suis uiribus: sed dei misericordia saluatur. Siquis in uno non peccauit: perfectus est uir. Si aliquando in sermone peccasti: ubi est apud te presumptio: maxime cum sequat. Lingua autem hominum nullus potest domare: continens malum: plena ueneni mortiferi. Rogo te: ut mihi respondeas si lingua incontinens est malum: & plena ueneni mortiferi: & nullus potest domare linguam mortaliu: & tanti criminis reus es: Vbi in perpetuum peccatorum fuga: Vnde bella: & unde rixae inter uos? Nonne ex uoluptatibus: quae militant in membris uestris? Aut membra non habetis humana: aut si homo non potest esse sine membris: confitemini uoluptatem atque luxuriam in uestris artibus militare. Dauid qui dixerat confidenter: proba me domine: & tenta me: ure renes meos & cor meum: quia ante oculos meos misericordia tua est: & complacui in ueritate tua. Et iterum: Ego autem in innocentia mea ingressus sum: & pes meus stetit in directo: quia iudicii ueritate dei misericordiam mitigaret: tamen quia hoc ausus est dicere: relinquatur parum per fragilitati suae: & ut uos dicitis arbitrii libertati: & per adulterium lapsus in homicidium: postea loquitur: Misere mei deus: secundum magnam misericordiam tuam. Et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitates meas. Nec hoc dico quo uirum sanctum accusem: de quo scriptum est: quod fecit omnes uoluntates dei. Sed quod multis aliis bonis haec uitia compensari: & saluatus sit misericordia dei: cuius iudicium est in ponderibus: & ad quem Asaph loquitur. Cibabis nos pane lachrymarum: & potum dabis nobis in lachrymis in mensura: neque enim iniustus est dominus: ut tantum peccata condonet: & bonorum operum non meminerit. Vnde & in alio loco idem Dauid canit: Ego dixi in abundantia mea: non mouebo in aeternum. Domine in uoluntate tua prestisti decori meo uirtutem. Auertisti faciem tuam a me: & factus sum conturbatus. Dixi enim pronuntiabo contra me iniquitatem meam domino: & tu remisisti impietatem cordis mei. Iustusque precipitur: reuela ad dominum uiam tuam: & spera in eum: & ipse faciet. Et educet quasi lumen iustitiam tuam: & iudicium tuum tanquam meridiem. Salus enim iustorum a domino: quia non est sanatio in carne eorum a facie irae eius. Et quotidie iuxta apostolum: qui dixerat: Non enim habitat in carne mea bonum: ingemiscunt dicentes. Renes mei impleti sunt illusionibus: & non est sanitas in carne mea. Breues enim posuit dies nostros: & substantia nostra quasi nihil in conspectu eius: uniuersa uanitas omnis homo uiuens: uel uiuens in corpore uel uiuens in uirtutibus: & tamen omnia uanitas. In certo enim statu fluctuat: & dum non timet in sereno: patitur tempestatem. Cum enim esset in honore: non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus: & similis factus est illis: pro nihilo inquit saluos faciet eos: haud dubium quin iustos: qui non proprio merito: sed dei saluatur clementia: & delicta nostra a te non sunt abscondita: hoc ex persona Christi dicitur: si ille: qui peccatum non fecit: nec dolus inuentus est in ore eius: pro nobis doluit: & peccata nostra portauit: quanto magis debemus nostra uitia confiteri? Renuit inquit consolari anima mea: considerans delicta quae feceram. Recordatus sum dei: & laetatus sum: cogitans me illius clementia conseruandum. Nocte cum corde meo meditabar: & scopulam spiritum meum: & dixi: nunc coepi: haec est mutatio dexterae: excelsi: iusti uox est: qui post meditationem soni & conscientiae cruce ad extremum ait. Nunc coepi penitentiam agere: uel scientiae lumen intrare: & haec ipsa de bonis ad meliora mutatio non mea: uirium: sed dexterae & potentiae dei est: in aeternum misericordia aedificabitur. Nullum enim tempus est: quo non aedificet misericordia in singulis quibusque sanctorum: & his qui de peccatis transeunt ad uirtutes. A sagitta uolante per diem: a negotio per ambulante in tenebris: quis nostrum poterit liberari? Ecce enim peccatores intenderunt arcum: ut sagittent in obscuro rectos corde: nolunt prauos uulnerare: sed rectos corde. Sagitta per diem uolat: per haereticos in sanctarum intelligentia scripturarum. Negotium in tenebris & nocte perambulabat per philosophos: qui per obscuritatem sermonum inuolucere cupiunt ueritatem. Plantati in domo domini in atriis dei nostri florebut: plantati in domo domini iusti sunt: ecclesia confirmati. Sed ii non in praesentia: sed in futuro in atriis domini florebut: ubi est certa & secura possessio. Misericors & miserator dominus: longanimis & multae miserationis. Suauis dominus omnibus: & misericordia eius super omnia opera illius. Tantas audis misericordias: & in tua aude uirtute confidere? Confiteant tibi domine omnia opera tua. Sed de cunctis operibus dei & homines sunt: ergo omnes homines sua peccata confiteantur. Legimus in Samuele dictum de salomone. Ipse aedificabit domum nomini meo: & firmabo regnum eius usque in saeculum. Ego ero ei in patre: & ipse erit mihi in filio. Et iterum. Si inique egerit: corripiam eum in uirga hominum: misericordiam autem meam non auferam ab eo. Cum egisset Dauid gratias deo: ad extremum intulit: & haec est lex hominis. Domine deus sepe respice ad clementiam tuam: & infirmitatem carnis diuino auxilio sustentare. Quid mihi inquit & uobis filii Saruiae. Maledicat Semei. Dominus praecipit ei: ut maledicat Dauid. Et quod respondebit ei: quare hoc fecisti? Voluntas enim dei non discutienda: sed cum gratiarum actione patienda est. Et in alio loco dominus mandauit: ut dissiparet consilium Achitophel bonum ut adduceret super Absolon malum: cuius certe consilium erat quasi consilium dei. Et qua ratione potestas liberi arbitrii maiore potestate subuersa est? Ieroboam qui peccare fecit Israel: arguitur quare reliquit praecipitum domini. Diciturque ad eum: Dedi tibi regnum domus Dauid: & non fuisti sicut seruus meus Dauid: qui custodiuit mandata mea: & ambulabat post me in toto corde suo: & fecit placitum in conspectu meo. Ergo & possibilia sunt dei mandata: quae Dauid fecisse cognoscimus: & tamen lassescere sanctos ad perpetuitatem iustitiae. In multis regibus legimus de stirpe Dauid: quod non suo merito: sed Dauid patris uirtutibus conseruati sunt: qui fecerit placitum in conspectu dei. Et uenit ad Aza regem Iuda: de quo scriptum est. Fecit Aza rectum in conspectu domini: sicut Dauid pater eius. Cumque in multis laudibus eius commemorata esset historia: ad extremum intulit: sed excelsa non abstulit. Attamen quia cor eius perfectum erat cum deo omnibus diebus uitae suae. Ecce & iustus dicitur: quippe cuius cor perfectum erat cum deo: & tamen in eo errauit: quod excelsa non abstulit: quae Ezechiam: & Iosiam legimus abstulisse. Helias in cuius spiritu & uirtute uenit Ioannes baptista ad cuius

imprecationem

H Lingua incontinens
malum est.

imprecationē uenit ignis de caelo: & Jordanis fluenta diuisa sūt: timuit Iezabel & fugit: lassusq; i solitudine se
 dit sub arbore: & pressus angustia mortē rogauit dicens. Sufficit mihi domie: tolle aiam meā: neq; enī melior sū
 p̄ribus meis. Hūc iustū negare quis p̄t: Et tamē nō dicā mulierē: sed hōi fœminā formidare: de animi pturba
 tione descēdit: quæ uitio carere nō p̄t: dicēte Dauid. Dominus auxiliator meus: nō timebo qd faciat mihi hō.
 De Iosaphat rege iuda scriptū est. Et fuit dominus cū Iosaphat: q̄ ambulauit in uis Dauid p̄ris sui prioribus.
 Ex quo itelligitur primas eū Dauid habuisse iusticias: & nouissima nō h̄re peccata. Nō sperauit ait in Baalim:
 sed i deo p̄ris sui: & ambulauit in p̄ceptis illius: & nō iuxta peccata israel. Cōfirmavitq; dominus regnū i ma
 nu eius: & dedit oīs iuda mūera Iosaphat. factæ sūt ei ifinitæ pecuniæ: atq; diuitiæ: & multa gloria: Cūq; sūp̄sis
 set cor eius audaciā p̄pter uias domini: etiā excelsa & lucos de iuda abstulit. Hic Achab r̄gi ipiissimo affinitate
 cōiunctus est. Cūq; post p̄clū reuerteret̄ Hierusalē: occurrit ei Hieu filius Aman iudæus: & ait ad eum: ipio
 p̄bes auxiliū: & iis qui oderūt dominū: amicita iūgeris. Et iccirco irā quidē domini merebaris: sed bona opa
 inuenta sūt in te: eo q; abstuleris lucos de terra iuda: & p̄paraueris cor tuū: ut requireres dominū. Ac ne p̄te
 mus p̄teritas iusticias hoc peccatō i crepatione p̄phetica fuisse deletas: postea de Ochozia stirpe eius scriptū
 est. q; intenerit eū Hieu latente in samaria: adductūq; occiderit: & sepelierūt iquit eū: eo q; esset filius Iosaphat:
 qui q̄sierat dominū in toto corde suo. De Ezechia scriptū est. Fecit rectum in oculis domini iuxta oīa: quæ fecit
 Dauid pater eius. iste abstulit excelsa: & cōtriuuit statuas: & icendit lucū: cōtriuuitq; serpentē anēū quem fecerat
 Moyses: & iteg; in domino deo israel cōf̄sus est: & post ipsū nō fuit similis ei in cūctis regibus iuda: & q; fuerūt
 ante eū. Adhæsit domino: & nō recessit ab eo: & custodiuit mandata eius: quæ p̄cepit dominus Moyfi & e
 rat dominus cū eo. & in oibus i quibus incedebat: sapienter agebat. Cūq; rex assyriog; Sēnacherib cepisset uni
 uersas urbes iuda: misit ad eū Ezechias in Lachis dicens: peccauī. Recede a me: quodcūq; iusseris dabo. Impos
 uitq; rex assyriog; Ezechia trecenta talenta argenti: & triginta talenta auri & dedit Ezechias oēm pecuniam:
 quæ inuenta est in domo domini: & in thesauris domus regis. In tēpore illo concidit ualuas tēpli domini. & cly
 peos quos deaurauerat: oīa dedit regi assyriog;. Cūq; de eo tanta dicantur: non timuit tanta necessitate cogēte:
 quæ domino consecrarat: regi offerre assyrio: dicitur q; ad eū: ego custodiā ciuitatē hanc: propter me & p̄pter
 Dauid seruū meū: nō propter te: quia sup̄iora fecisti: quando centū. lxxxv. milia exercitus assyriog; angelo cedē
 te prostrata sunt. Illud quoq; diligētius attendendū: q; scriptura cōmemorat. agrotauit Ezechias usq; ad mor
 tē: uenit ad eū Esaias filius Amos dicens. P̄cipe domui tuæ: quia morieris tu. Qui auertit faciē suā ad parie
 tem: & orauit ad dominū dicens. Obsecro te domine: memēto: quō ambulauerim in conspectu tuo in ueritate
 & corde p̄fecto: & bonū in oculis tuis fecerī. Fleuitq; ezechias fletu magno. Certe iustus erat ezechias: & corde
 p̄fecto iurus erat ad dominū: plorare non debuit: q̄ris rōnem fletuū: Si cogitaueris hōiem: non miraberis cau
 sas doloris: Nullus enim intrepidus uadat ad iudiciū domini: habēs cōscientiā p̄ctōg;. Cūq; fleuisset: factus est
 sermo domini ad Esaiā prophetā dicens: reuertere: & dic Ezechia duci meo: (Dux dei appellatur: cui mors fue
 rat nunciata: q̄a humilitate p̄stratus est) Hæc inq; dicit dominus Dauid p̄ris tui. Audiui orōnē tuā: uidi lachry
 mā tuā: addidit ei tps uitæ: & de assyriog; manibus liberauit. & tamē signū postulat: ut credat uer; esse: qd repromi
 serat: qd saltē paruæ fidelitatis iudiciū est. Misit quoq; rex babilonis nuncios & legatos: q; ei cōgratularent̄ ob
 restitutā corporis sanitatē: Qui ostēdit eis oēs thesauros aromatū: auri quoq; & argenti & ualor; sup̄lectilē:
 nō fuit inq; res: quā nō ostēderet eis Ezechias in domo & in omni ptate sua. Ex quo intelligimus etiā uasa tēpli
 babilonis mōstrata legatis. Vnde & ira domini cōcitatur: & postea Esaiā uaticinatione cognoscit: De filiis tu
 is eunuchi erūt: & oīa uasa tēpli trāsferētur babilonē. ob quā culpā etiā in libro dieg; scriptū est. Cecidit Eze
 chias elatione cordis sui. certe Ezechia iustū nemo nisi ipius denegabit. Dicis peccauit in quibusdam: & iccirco
 iustus esse desinit. sed hoc scriptura nō loquit̄. Nō enim ex eo q; parua peccauit: iusticiæ nomē amisit. sed ex eo
 q; multa bona fecit: iusti uocabulū possidet. Hoc totū dico: ut scripturæ sanctæ testimoniis cōprobetur. Nō
 ex eo p̄ctōres esse iustos: q; alii peccauerunt: sed ex eo iustos p̄manere: q; multis uirtutibus floreāt. De Iosia scri
 ptū est. Fecit rectū in conspectu domini: & ambulauit in uia Dauid patris sui: non recessit neq; ad dextrā neq;
 ad sinistrā: & tamen cum esset iustus tpe necessitatis & angustia: mittit ad Oldā p̄phetissam uxore Sellum fi
 lii Tecuæ filii Aras custodes uestiū. Et hæc inquit habitabat hierusalē in secūda. haud dubiū quin urbis partē
 significet: quæ interiori muro uallabat. Et illā respōdit: hæc dicit dominus deus israel: ite & dicite uiro qui mi
 sit uos ad me: in quo occulta & regis & sacerdotū & oīum uiro; reprehensio est: q; nullus uiro; sanctus potue
 rit reperiri: qui posset futura p̄dicere. Deniq; interficitur Iosias a Pharaone rege ægypti: eo q; noluerit audi
 re uerba domini ex ore Hieremias propheta. Siue ut i Paralipomenon scriptum est: noluit Iosias reuerti: sed pa
 rauit contra eum bellum: nec acquieuit sermonibus Nechao ex ore dei. Et infertur. Mortuusq; est: & sepultus
 in mausoleo patrum suor;: & uniuersus iuda & hierusalem luxerūt eum: p̄cipueq; Hieremias: cuius omnes
 cantatores atq; cantatrices usq; in p̄sentem diem lamentationes super Iosiam replicant: & quasi lex obtinuit
 in israel. Ecce scriptum fertur in lamentationibus. Puto q; sermonibus dei per quēlibet non acquieuisse pecca
 tum sit. De ipso Hieremias loquitur (q̄ hoc plariq; secundum anagogen intelligant de domino Salvatore)
 Spiritus faciei nr̄æ Christus dominus captus est pro peccatis nostris. Cui diximus. Sub umbra tua uiuemus i
 gentibus: Moyses cui locutus est dominus facie ad faciem: & salua facta est anima eius. ad aquas contradictio
 nis offendit: nec meruit cum fratre Aaron terram repromissionis intrare. De quibus & psalmista canit. Absor
 pti sunt iuncti petræ iudices eor;: audient uerba mea: quoniam placuerūt: & est sensus. Iudices populi iudæo
 rum Moyses & Aaron deuorati sunt a peccato populi iuxta petrā: de qua aqua uim fluenta manarunt: & certe

Anagoge

cum isti iusti fuerint: & obediunt sermonibus dei: qui per se suauissimi sunt. Denique sequitur: de cadaueribus in solitudine mortuorum: quasi crassitudo terrae disrupti sunt super terram. Dispersa sunt ossa nostra secus infernum. In Osee loquitur deus. *Dispensabo te mihi in iusticia & iudicio.* Statimque subiungit. Et misericordia & miserationibus: & in fide: ut largitoris premio recognoscat quod ipse sit dominus. In eodem scriptum est libro. Deus ego sum: & non homo: meo deo tuo sanctus. Et non ingrediar ciuitatem uitiorum: scilicet conciliabulum. Ipse solus hanc non ingreditur ciuitatem: quam aedificauit Cayn in nomine filii sui Enoch: quae omnia sacerdotum quotidie ora cocelebrant: *וּוּוּוּוּ וּוּוּוּוּ וּוּוּוּוּ וּוּוּוּוּ* quod in lingua nostra dicitur. Qui solus es sine peccato: quae laus iuxta sententiam tuam frustra deo reputatur: si est communis cum ceteris. Non enim iuxta Amos conuertimus iusticiam in absinthium: & fructus iudicii in amaritudinem. Loquitur nauis atque rectores in libro Ionae. Rogamus domine ne perdas nos propter hominem iustum: neque inducas super nos sanguinem innocentem. Sicut enim placuit tibi sic factum est domine. Nesciunt causas: quod mereatur propheta seruus fugitiuus: & tamen iustificat deum: & sanguinem innocentem fatetur: cuius opera non norunt. Et ad extremum: sicut placuit tibi domine: sic factum est. Non querunt iusticiam sententiae dei: sed ueritatem iusti iudicis confitentur. Micheas lachrymabili uoce testatur. Perit semine de terra: & rectus in hominibus non est: omnes in sanguine insidiatur. unusquisque fratrem suum uenat ad mortem. Malum manuum suarum dicunt bonum. Et iterum. Qui optimus corde inter eos est: quasi pius est. Et qui rectus quasi spina de sepe. Haec hominum iusticia est: ut iuxta uerba eiusdem prophetae: nec amico: nec coniugi: nec filiis sit credendum. quia inimici hominis domesticius sententiam quam etiam sermo domesticus comprobauit. Unde datur consilium per eundem prophetam. Indicabo tibi o homo quod sit bonum: & quod dominus querat a te: utique facere iudicium: & diligere misericordiam: & sollicitum ambulare cum deo tuo. Nunquid dixit: habeto aequalitatem dei: & non hoc quod maximum est: sollicitum ambulare cum deo tuo: ut nunquam securus sis: ut omni obseruatione custodias cor tuum: ut consideres quoniam in medio laqueorum ambules: & sub murorum pinnis ingrediaris: ut illud quotidie mediteris. Iuxta semitam scandalum posuerunt mihi. Superbis enim resistit deus: humilibus autem dat gratiam. Qui cautus & timidus est: potest ad tempus uitare peccata: quod securus est de iusticia sua: repugnat deo: illiusque auxilio destitutus. insidiis hostium patet. Coputrescat dicit Abachuc ossa mea: & subter me uermes scateant: tantum ut reque sciam in die angustiarum: ut ascendam ad populum forte meum. Hic tribulationes & angustias: afflictionemque animae depracatur: ut in futuro uiuorum iam cum Christo regnatum numero societ. Ex quo perspicuum est: hic pugnam atque certamen: & in futuro esse uictoriam. Iesus filius Iosedech: quod interpretatur iustus domini: sacerdos magnus. idutus describitur uestibus sordidis: quod peccatum non fecit: & tamen nostra peccata portauit. Ad cuius dextram stabat sathanas: ut aduersaret. Dicitque ad eum post pugnam atque uictoriam: aufer te uestem sordidam ab eo: & ecce abstuli a te iniquitatem tuam. haeres Iouiniā loquitur. Sine omni omnino peccato sum: sordida uestimenta non habeo: proprio regor arbitrio: maior apostolo sum: ille facit quod non uult: & quod uult non facit: ego facio quod uolo: & quod nolo non facio. praeparata sunt mihi regna caelorum: imo ipse ea mihi meis uirtutibus praeparauit. In quo Adā tenetur obnoxius. Et alii qui reos se putant in similitudinem prauaricationis Adā. Ego solus cum mea caterua non teneor. Alii clausi cellulis: & foeminas non uidentes: quia miseri sunt: & uerba mea non audiunt: torquentur desideriis. Ego etiam si mulierum uallorum agminibus: nullam habeo concupiscentiam. De me enim dictum est: lapides sancti uoluntur super terram: & ideo non sentio: quia liberi arbitrii potestate Christi trophaeum circumfero. Audiamus per Esaiam clamantem deum. Populus meus qui beatos dicunt: sed uocant uos: & semitam pedum uosorum supplantant. Quis magis supplantat populum dei: qui liberi arbitrii potestate subnixus: despiciat auxiliū conditoris: & in sua uoluntate securus est. An quod ad singulas sententias praceptorum domini iudicium pertimescit? Ad huiusmodi homines loquitur deus: ue uobis: qui sapientes estis apud uos: & intelligentes uos iudicio. Esaias iuxta hebraicum plorat: & dicit: ue mihi: quia tacui: quia imunda habes labia: & in medio populi imunda habitans labia: habitans uidi dominum sabaoth oculis meis. Ille uirtutum merito dei fruebatur aspectu: & conscientia peccatorum labia sua fatebatur imunda. Non quod locutus esset aliquid quod uoluntati domini repugnaret: uel quod siluisset uel timore uel pudore perterritus: nec arguisset libertate prophetica populum delinquentem. nos peccantes aliquando corripimus qui adulamur diuitibus: & personas accipimus peccatorum turpis lucri gratia: nisi forte tota eis loquamur confidentia: quorum opibus indigemus. ut talia non agamus: ut abstinamus nos ab omni specie peccatorum. Certe uerum tacuisse peccatum est: quod apud. lxx. non sit scriptum: quia tacui. sed quia compunctus sum conscientia scilicet peccatorum: ut illud compleatur propheticum. Versatus sum in miseria: dum insingitur mihi spina. ille peccati spina compungitur: tu uirtutum floribus uernas. Erubescet inquit luna: & confundetur sol: quando uisita uerit dominus super militiam caeli in excelsis. hoc est quod & in alio loco scriptum est. Astra quoque non sunt munda in conspectu eius: & aduersum angelos suos puerum quod repperit: luna erubescit: & sol confunditur & caelum operitur ciliatio: & nos itrepidi atque latantes: quia omni caremus uitio: occurremus iudicis maiestati: quando tabescent montes: & recti uidelicet in superbia: & omnis militia caelorum uel astra: uel angelicae dignitates: & complicabuntur sicut libri caeli: & omnis exercitus eorum instar foliorum defluet: quoniam inebriatus est in caelo gladius meus & nunc super idumaeam descendet gladius dei inebriatur in caelis: & tuum solum in sanctitate securus. In idumaeam descendet: quae interpretatur uel sanguinaria uel terrena: ut prophetica auctoritate discamus omnem terram mundi indigere iudicio. Unde sequitur. Victimam domini in bosra: quae interpretatur caro: & interfectio eius multa in terra Edon: id est in sanguine. Iuxta quod ponit apostolus. Caro & sanguis regnum dei non possidebunt. Ve quae contradicit uictori suo: ue qui dicit patri: ut quid me genuisti: & matri quare me peperisti: Hoc ad eos pertinet qui dicunt: quare talis constitutus sum: qui non possum in perpetuum carere peccato: Quare tale uas fictum: ut non adamantinum permanerem: sed ad omnem tactum fictile atque fragile: Omnes sicut oues errauimus: & omnium nostrum dominus peccata portauit. Intuitus est enim diligenter: inspexit. nullumque repperit. qui iudicaret iuste: qui suam in omnibus faceret uoluntatem. Et ideo brachium eius salutem praebuit: & iusticia sua saluauit

despiciat

Isaiah

Hoc iouiniā pelagius

1109

Summa
Bosra
Edon

qui

sua saluauit oia: ut ois mundus subiiciatur deo: & illius clamentia conseruetur. Fuimus enim imundi: no pau-
 ci: sed oes. Quasi pannus menstruatae reputata sunt oia in lege opera nostra. Ad hierusalē in Ezechiel loquit
 deus. Perfecta eras in decore meo: & est sensus: non in tuis operibus: non in tua conscientia: cordisq; iactantia:
 sed in meo decore: quo te clamentia mea libertate donauerā: Deniq; in consequentibus loquitur ad eā: quādo
 saluator nō suo mer: to: sed eius misericordia. Recordabor pacti mei tecū in diebus adolescentiae tuae: & suscita-
 bo tibi pactū sempiternū: & recordaberis uiaq; tuarq; & confunderis. Et iterū: suscitabo pactū meum tecum: &
 scies quia ego dominus: ut recorderis & confundaris: & non sit tibi ultra aperire os pro confusione tua: cū fue-
 ro placatus tibi in oibus quae fecisti: ait dominus deus. Ecce aperte diuino sermone monstratur: quid in alio lo-
 co dixerit. Et mundans te non faciet innocentem: q; iusti quoq; & post peccatum in statum pristinum restituti:
 os aperire non audeant. sed cum apostolo dicant: qui non sum dignus uocari apostolus: quia persecutus sum ec-
 clesiam dei. Deniq; & in alio loco per eundē prophetā ad eos: qui illius misericordiā consecuti sunt loquitur de-
 us. Et recordamini uiaq; uiaq; & oium scelex; uestroq; quibus polluti eratis. & displicebit uobis in cōspectu ue-
 stro in cunctis malitiis quas fecistis. & scietis quia ego dominus: cū benefecero uobis propter nomen meū: non
 secundū uias uestras malas: neq; secundū scelera ura pessima. Erubescamus atq; dicamus: qd' loquuntur hi q;
 iā prēmia consecuti sunt. Loquamur pētōres sup terrā & in fragili mortaliq; corpore constituti: qd' sanctos ui-
 demus in caelis dicere: & iā incorruptione & imortalitate donatos. Et dicitis inquit: Non est recta uia domini:
 cū uestrae uiae prauae sint. Phariseorū est hoc superciliū: ut peccata ppriae uoluntatis referant ad cōditoris iniu-
 riam: & illius iusticiā calūnientur: Sacerdotes templi mystici qd' interpretatur ecclesia: filii Sadoch cum uesti-
 mentis ministerii non egrediuntur ad populum: ne humana conuersatione sanctificati maculentur. Et tu i me-
 dio uulgi: unusq; de populo mundum esse te credis. Hieremiā prophetā breuiter percurentes sēsu magis q' ser-
 mone carpat. Currite inquit in exitibus hierusalē: & quārite in plateis eius sicubi reperire poteritis uirg; qui
 iuxta iusticiam uiuat & fidē: & ero propicius propter eū. Quāuis enim dicant: uiuit dominus fraudulenter iu-
 rant. Et hoc ipsū in mēdacio refutat peccatorū sacrificia. Vescendas tradit offerentibus hostias: dicens se non
 mandasse patribus eorū: quādo deduxit eos de terra aegypti: ut offerrent huiuscemodi sacrificia. Non enim uo-
 luntate: sed idolorū cōparatione mandauit: malens sibi offerri uictimas q' dāmonibus. Oēs recesserunt ab eo:
 nullus est qui loquatur bona: & agat pēnitentiam a peccatis suis. Sequuntur proprias uolūtates: quasi equus
 promptus ad pēlium. Intendunt linguam suam quasi arcum. Mētuntur omnia: & nō est in eis ueritas. Ami-
 corū quoq; cauendas insidias prācipit: & nulli credere pximorū. Singulos enim insidiari amicis & fratrem a fra-
 tre decipi. Et hoc facere: nō naturae malo: sed propria uoluntate: quia docuerunt linguā suā mendaciū & proni
 feruntur ad iniusticiā. Si aethiops ante mutauerit pellē suā: & pardus uarietate suā: & uos poteritis facere bonū
 cum didiceritis mala. Ergo pellis aethiopica & pardorū uarietas: discipline est: non naturae: quae docetur & disci-
 tur: tamen auferri non pot: uitio mollita maligni: nisi per eum cui oia possibilia sunt. Vnde loquitur ad eū: qui
 solus uerus medicus est: sana me domine & sanabor. Saluum me fac domine: & saluus ero. Tu es gloria mea &
 spes mea. Si enim ad cōditionem meam isfelicitatēq; respiciam: nihil aliud nisi hoc possum loqui. Maledictus
 homo qui annunciauit patri meo dicens. Ecce natus est tibi puer: fiat homo ille similis urbibus quas subuertit
 deus. Quare enim in uulua non statim perii: Et fuisset mihi sepulchrum mater mea: & uulua eius infernus sē-
 piternus. Quare egressus sum ex utero: ut uiderem labores & miserias: & consumerentur dies mei in erūnis.
 Tantum de sua conditione securus est: & sic confidit in fortitudine: ut mortem prāferat uitae. Nouerat enim
 uulnus suum: & potentiam eius quem caelare nihil potest: qui loquitur per prophetam. Deus appropinquans
 ego: & non procul. Qui enim caelum replet & terram: nullus potest uitare eius noticiam & cordis occulta caela-
 re. Qui scrutatur renes introspicit: & ut sciamus dei esse bonum omne quod gerimus. Ego inquit plantabo eos
 ut nequaq; eradicentur: & ego dabo eis cogitationem & sensum: ut intelligant me. si cogitatio & sensus dantur a
 deo: & intellectus domini ex illius qui noscendus est: radice pullulat: ubi est liberi arbitrii tantum superba ia-
 ctatio: Volumus scire conditionem nostram: audiamus historiam. Joachim rex iuda: cunctiq; socii eius prin-
 cipes auditis sermonibus Vria: uoluerunt occidere eum: Quod cum ille didicisset: timore perterritus: fugit in
 aegyptum: Cur mortem timebat: qui explicabat sententiam domini: & qui a se nunciari domini nouerat uolun-
 tatem: Dignamur per singula auxilium dei: & ad illius nutum cuncta gerere negligimus: cum legamus san-
 ctos uiros etiam hoium idiguisse prāsidio. Periclitatur Hieremias & māifeste dicitur: q' auxilio ei fuerit māus
 Disan filii Safan: ne traderetur in potestatem uulgi: & obrueretur lapidibus. Abolitis legis caerimoniis & duro
 pondere ueterē prāceptorum repromittitur euangelii gratia: legēq; dominus pollicetur: ut oēs cum nouerint
 a minimo usq; ad maximum dicens. Dimittam peccata eorū: & iniquitatem illoq; ultra memor non ero. Quā
 autem habuerint sancti uiri in lege ueteri iusticiam: sequenti sermone demonstrat. si filii israel: & filii iuda ini-
 quitatem fecere perpetuam in conspectu meo: ab adolescentia sua usq; ad diem prāsentem: & ciuitas hierusa-
 lem ab initio conditionis suae usq; ad diem euerfionis suae: me ad iracundiam prouocauit. Attende quid dicat:
 finem iunge principio: omne medium tempus in uitio est. Hieremias sāctificatus ante q' natus: uirgo: prophe-
 ta ueteris testamenti: pertimescit Sedechiam: & flebiliter obsecrat dicens. Nunc ergo domine mi rex audi de-
 prācationem meam: & prāualeat apud te obsecratio mea. ne remittas me in domum Ionathā scribae: ne ibi pe-
 ream. O propheta: cur times impium regem? Cur eum metuis: quem nosti iam iamq; periturum: carcerem re-
 formidas: cui paratur paradisus? Respondebit mihi: homo sum mortali in carne & corruptibili constitutus:
 dolorem sentio: horrescoq; cruciatus: quos etiam dominus meus pro mea salute sensurus est. Miseretur huma-

Sacerdotes templi

Iusti tuta fides.

pr

no generi deus: & non uult perire quod fecit. Noli timere Iacob dicit dominus. Ego enim sum tecum: & interficiam oēs gentes in quas dispersi te: te uero ipsum perire non faciā: sed castigabo te cum iusticia: & ita miserebor tu: ut te innoxium non relinqū. Vnde & nos dicimus esse iustos: esse sanctos uiros: & post peccata placētes deo: non suo tantū merito: sed eius clāmentia: cui oīs creatura subiecta est: & indiget misericordia eius. Audiant hęc retici qui eleuantur per superbiam: & dicunt. Ecce ipsi nobis fecimus cornua. Audiāt illud quod audiuit Moab. Audiuimus superbiam ioab superbus est ualde. Altitudinē illius & elationem & gloriationem: & inflationē cordis ego cognoui dicit dominus: quoniam nequaquā iuxta inflationem eius & fortitudo illius est. Diciturq; ad huiusmodi hoīes. Inimici autem eorū: haud dubium quin gregis domini: confirmant dicentes. non peccauimus cum peccauerint in puchritudine iusticia: & in expectatione patrum. Deinde uis scire quando omnia peccata finiantur. Audi eundem prophetam: in tpe illo dicit dominus. Quæratur iniquitas in israel: & non erit: & peccatū iuda: & nō inuenietur. Cur quælo sequitur: quia propicius ero illis: Vbi autem propitiatio est: præcesserat ante peccatū. Tolle igitur posse: & concedo oīa donante deo subsistere. Bonū est præstolari cū silentio salutare domini: bonū est ponere in puluere os suum: dare percutienti se maxillā: saturari obprobriis: spem habere in domino. Si enim abiecit & miserebitur iuxta multitudinem misericordiarū suarū. Neq; enim humiliavit corde suo & abiecit filios hominū. Frustra murmurat homo p peccatis suis. Scrutemur uias nostras: & quæramus & reuertamur ad dominū. Leuemus corda cū māibus ad dominū in cælū: dicamusq; ei: Iniq; agimus: & ad iracūdiā prouocauimus. Iccitico tu inexorabilis es. Daniel propheta loquitur ad Nabuchodonosor: q; dominetur excelsus regni hominū: & det illud cuiuscūq; uoluerit: & extremū atq; proiectum constituat super illud. Inter ga eum qua causa ultimum atq; despectum constituat in regem: & faciat quod uoluerit. & discute utrū ipsius uoluntas iusta sit de quo scriptum est. Qui suscitāt de terra humilē & de stercore eleuat pauperem. ut collocet eum cum principibus. cum principibus populi sui. An forsitan iuxta te absq; iudicio atq; iusticia gloriā quærat: aurēq; popularem: ut humiles erigat in regnum: & potentes humilitate cōmutet? Audi prophetam dicentē. Omnes habitatores terræ quali nihil reputati sunt apud eum: Fecit enim quodcūq; uoluit in cælo & in terris & nemo est: qui resistat uoluntati eius: aut possit dicere: quare hoc fecisti: cuius sunt omnia opera in ueritate: & uia illius iusticia: & superbientes potest ipse humiliare. Anthiochus Epiphanes rex crudelissimus subuertit altare: ipsamq; iusticiā fecit conculcari: quia concessum erat ei a domino. Causasq; reddit propter peccata plurima. ergo non fecit quod ipse tantum uoluit: sed quod dominus propter peccata populi concessit. Deniq; sequitur: q; non ex propria fecerit fortitudine: sed ex eius imperio: qui præcepit ut fieret. Illud autem in oratione sua loquitur. Peccauimus: iniq; egimus: iniuste gessimus: & recessimus a mandatis tuis: & cætera huiusmodi solentis dicere: quod & Dauid: & Daniel & omnes prophætæ non pro se: qui sancti erant: sed ex persona populi sunt locuti. Aduersum quam opinionem ipse respondebit & dicet. Cum adhuc orarem: & confiterer peccata mea: & peccata populi mei israel. Vides ergo q; tam pro peccatis suis q̄ pro peccatis populi dominum sit depræcatus: & effuderit depræcationes suas in conspectu domini dei sui. Vis iterum nosse: quando peccatum & iniquitas finiatur? Quāq; diuersa sit auctorum interpretatio: Audi eundem prophetam. Lxx. hebdomadæ completæ sunt super populum tuum: & super ciuitatem tuam sanctam: ut compleantur iniquitates: & finēs accipiat peccatum ut dispereat iniquitas: & reueletur iusticia sempiterna. Quādiu ergo ille finis adueniat: & corruptiuum hoc atq; mortale in corruptione & immortalitate mutetur: necesse est nos subiacere peccato: non naturæ & conditionis: ut tu calumniaris uitio: sed fragilitate & cōmutatione uoluntatis humanæ: quæ per momenta uariatur. quia deus solus est immutabilis. Quærīs ubi Abel: ubi Enoch: ubi Iesus filius Naue: ubi Heliseus cæteri q; sanctos peccauerint. Non est necesse nodū in scirpo quærere. utinā possē & manifesta reticere peccata. si uis a me ueg; audire: nescio. Nihil inquit mihi conscius sum: nec tamen in hoc iustificatus sum. Homo uidet in facie: deus in corde. Apud eius conscientiam atq; conspectum nullus iustificatur. Vnde & Paulus loquitur confidenter. Omnes peccauerunt: & indigent gloria dei: & conclusit deus omnia sub peccato: ut omnium misereatur: & cætera quæ sæpe replicauimus.

Tertius eiusdem Dialogi liber contra Pelagianos.

Epistola. XIX.

CRITOBOLVS. Delectatus sum tuorū multiplicatiōe sermonum: de quibus scriptum est. In multiloquio non effugies peccatum. sed quid ad causam? Certe hoc fateberis eos qui Christi baptismum consecuti sunt non habere peccatum. Et si absq; peccato sunt: iustos esse. Cumq; semel iusti fuerint si egerint sollicitē: posse in sempiternum iusticiā custodire. ac per hoc omne uitare peccatum.

ATTI. Non erubescis explosam atq; damnatam Iouiniani sententiā sequi? Et ille enim his testimoniis rugnititur argumentis: immo tu illius inuenta sectaris. In oriente docere desiderans: quæ olim Romæ: & dudū in africa condēnata sunt. Lege ergo quid illi responsum sit & tibi responsum dicito. In dogmatibus enim & quæstionibus differendis non persona: sed causa quærenda est: & tamen hoc scito baptismum præterita donare peccata non futurā seruare iusticiā. Quæ labore & industria: ac diligentia: & semper super oīa dei clāmentia custoditur: ut nostrum sit rogare: illius tribuere quod rogatur. nostrum incipere: illius perficere. nostrum offerre quod possumus: illius implere quod non possumus. Nisi enim dominus ædificauerit domū: in uanū laborauerunt: qui ædificant eā. nisi dominus custodierit ciuitatē: in uanū uigilabit qui custodierit eā. Vnde & apostolus præcipit: sic currite ut cōprehendatis. Oēs quidē currunt: sed unus accipit coronā. Et in psalmo scriptū est. Domine ut scuto bonæ uoluntatis tuæ coronasti nos. Nostra enim uictoria & corona uictoriæ: illius protectione & clypeo præparatur: & hic currimus ut in futuro comprehendamus: ubi accipiet coronam qui in hoc sæculo uictor extiterit.

Antiochus rex

Nolum in scirpo quærere

uictor extiterit: ecce sauis factus es: iam noli peccare: ne quid deterius tibi fiat: & nescitis quia templum dei estis: & spiritus dei habitat i uobis. Siquis templum dei uiolauerit: disperdet eum deus. Et in alio loco: Dominus uobiscum est: q̄diu uos estis cum eo. si reliqueritis eum: & ille relinquet uos. In cuius putas delubro: atq; sacrario Christi puritas permanet: templiq; serenitas: nullo nubilo contristatur. Eundem semper uultum habere nō possumus: quod de Socrate falso philosopho gloriantur: quāto magis animum: multae facies hominum: sic & corda diuersa. si fieri posset: ut semper aquae baptismatis merlo tenerent: uoluitantia nos desuper peccata non tangerent: spiritus sanctus tueretur. Sed impugnat inimicus: nec uictus recedit: sed semper in insidiis est: ut sagittet i occulto rector corde. In euangelio iuxta hebraeos: quod chaldaico syroq; sermone: sed hebraicis litteris scriptū est: quo utuntur usq; hodie Nazareni secundum apostolos: siue ut plariq; autumāt iuxta Mattheum: quod i Caesariensi habetur bibliotheca: narrat historia. Et ecce mater domini: & fratres eius dicebant ei. Ioannes baptista baptizat in remissionem peccatorū. Eamus & baptizemur ab eo. Dixit autem eis: Quid peccaui: ut uadam & baptizer ab eo? Nisi forte hoc ipsum quod dixi ignorantia est: Et in eodem uolumine. Si peccauerit inquit frater tuus in uerbo: & satis tibi fecerit: septies in die suscipe eum. Dixit illi Simon discipulus eius: septies in die? Respondit dominus: & dixit ei. Etiam ego dico tibi: usq; septuagies septies. Etenim in prophetis quoq; postq̄ uncti sunt spiritu sancto: inuentus est sermo peccati. Ignatius uir apostolicus & martyr: scribit audacter: elegit dominus apostolos: qui super omnes homines peccatores erant. De quorum celeri conuersione psalmus canit. Multiplicatae sunt infirmitates eorum postea accelerauerunt: quibus testimoniis si non uteris ad auctoritatem: utere saltem ad iniquitatem: quid omnes ecclesiastici uiri senserint. Fac aliquem baptizatum uel statim: uel in ipsis diebus morte substractum: & concedo tibi quod concedere non debeo: nec cogitasse aliquid: nec locutum: in quo errore & ignorantia laboretur. Non ideo sine peccato erit: quia uidebitur non superasse: sed fugisse peccatum. Ac non potius: quia dei misericordia de peccatorū carcere liberatus migravit ad dominum. Hæc & nos dicimus posse deum quicquid uoluerit: & hominem per se & propria uoluntate: quod tu asseris sine peccato esse non posse. Sin autem potest: frustra nunc iungis: & gratiam qua potens non indiget. Quod si non potest absq; gratia: stulte tu dixisti posse: quod non potest. Quicquid enim ex alterius pendet arbitrio: non eius est quem posse contendis: sed illius sine quo eum non posse perspicuum est. CRI. Rogo: quæ est ista prauitas: immo absq; ratione contentio: ne hoc quidem mihi das: ut egressus aquas baptismatis: sine peccato sit? AT. Aut ego sensum meum uerbis explicare non ualeo: aut me explicante: tu ad intelligendum tardior es. CRI. Quo nam modo? AT. Recordare quid & tu dixeris: & ego quid loquar. Posuisti hominem sine peccato esse si uelit. Ego impossibile hoc in homine esse respondeo: non quia statim de baptisate homo peccato non careat: sed illud tempus quando sine peccato est: nequaquam possibilitati humanæ: sed dei gratiæ deputatur. Tolle igitur posse: & ego esse concedam. Quomodo enim potest: qui per se non potest? Aut quæ illa impeccantia: quæ statim corporis huius morte finitur? Aut certe si ultra uitā protaxerit: delicti & ignorantia periculo subiacebit. CRI. Dialectica me arte concludis: & non christiana loqueris simplicitate. nodos mihi quosdam inter esse: & esse posse cōcinnens. AT. Ego ne uerborum strophis ludo: cum hoc de tua processerit officina? Tu enim dicis non esse hominem sine peccato: sed esse posse: cum econtrario ego tibi tribuam q̄ negasti: esse hominem sine peccato per dei gratiam: & tamen per se non posse. CRI. Frustra ergo dantur præcepta: si ea implere non possumus. AT. TI CVS. Deus possibilia mandauit. hoc nulli dubium est. Sed quia homines possibilia non fecerunt: iccirco omnis mundus subditus est deo: & indiget misericordia eius. Omne enim quod fieri potest: tribus constat t̄pibus: aut præterito: aut præsentis: aut futuro. Hoc quod asseris: posse hominem sine peccato esse si uelit: mōstrat factū esse de præterito: aut certe nunc fieri de futuro postea uidebimus. Quod si nullum potes ostendere: qui sine omni omnino peccato aut fuerit aut sit restat ut de futuro tantum disputatio sit. Interim in duobus tēporibus præterito aut præsentis uictus teneris. Si aliquis fuerit postea maior patriarchis: pphetis: apostolis: qui peccato careat: tunc futurus de futuro si potueris persuadeto. CRI. Loquere ut uis: argumentare ut libet. Nunq̄ mihi libere arbitrium extorquebis: quod semel concessit deus. nec ualebis auferre: quod mihi tribuit deus posse si uoluerit. AT. Exempli gratia: uno tantum utamur testimonio. Inueni Dauid filium Iesse uirū secundum cor meū qui faciet omnes uoluntates meas uoluntates meas. Dauid sanctum esse non dubium est: & tamen electus est: ut omnes dei uoluntates faceret: aliqua fecisse reprehenditur: utiq; possibile erat ei facere: qui ad hoc electus ē: ut omnes dei uoluntates faceret: nec deus in culpa est: qui prædixit eum cunctas suorum præceptorum facere uoluntates: sed ille qui prædicta non fecit. Neq; enim dixit inuenisse se uirum: qui cunctas in perpetuum suæ iussionis faceret uoluntates. Hoc & nos dicimus posse hominem non peccare: si uelit. pro tempore: pro loco: pro imbecillitate corporea: q̄diu intentus est animus: q̄diu chorda nullo uitio laxatur cithara. Quod si paululum remiserit: quomodo qui aduersus flumen lembum trahit: si remiserit manus: statim retrolabitur: & fluentibus aquis quo non uult ducitur. Sic humana conditio: si paululum se remiserit: discit fragilitatem suam & multa se non posse cognoscit. Putasne apostolum Paulum eo tempore quo scribebat lacernam siue penulā: quam reliqui troadæ apud Eutarpum ueniens: afferre libros: & maxime membranas de cælestibus cogitasse mysteriis: & non de his quæ in usu communis uitæ uel corporis necessaria sunt? Da mihi hominem: qui non esuriat: non sitiat: neq; algeat: non doleat: non febricitet: non torminibus & urinæ difficultatibus torqueatur. Et ego tibi concedam: posse hominem & nihil nisi de uirtutibus cogitare. Cæditur apostolus a ministerio: & cōtra pontificem: qui cædere imperauerat: sententiam dirigit percutiet te deus. paries dealbate: ubi est illa patientia Saluatoris: qui quasi agnus ductus ad uictimam non aperuit os suum: sed clæmenter loquitur uerberati?

De somnis falsis

Ignatius

Ego uerborū strophis ludo

Sua responsio

qu

Si male locutus sum: argue de zelo seu de peccato: Si autem bene quid me cædis? Non apostolo detrahimus: sed gloriam domini prædicamus: qui in carne passus: carnis iniuriam superat & fragilitatem: ut taceat illud: quod commemorat Alexander ærarius: multa mihi mala ostendit. reddet illi dominus in illa die iustus iudex. CRI. Cogis me ut loquar: quod iam dudum gestio. & tamen erumpentia verba non promo. AT. Quis enim te phibet: quod sentis dicere? Aut enim quod dicturus es bonum est: & nos bono fraudare non debes. aut malum: & ideo non nostri gratia: sed pudore siluisti. CRI. Dicam aliquando quod sentio. Ois disputatio tua illuc delabitur: ut naturam accuses: & culpam referas ad deum: qui talem hominem condidit. AT. Hoc illud erat quod volebas: & volebas dicere? dic quod: ut omnes tua fruuantur prudentia. Reprehendis deum: quare hominem fecerit hominem. reprehendant & angeli: cur angeli sint. Ois creatura causetur: quare id sit quod condita est: & non id quod condidit potuit. Scilicet nunc mihi puerilibus declamantiunculis ludendum est: & a culice atque formica usque ad cherubin & seraphim ueniam. Cur non singula in meliori statu condita sint. Cumque ad excelsas uenero potestates: causabor: & dicam quare deus solus tantum deus sit: & non omnia deos fecerit. Aut enim impossibilitatis iuxta te: aut inuidie reus erit. Reprehende eum cur & diabolum in hoc mundo tantum esse concedat. & aufer coronam cum certamen abstuleris. CRI. Non sum tam uecors: ut querar cur diabolus sit: cuius inuidia mors introiuit in orbem terrarum. Sed hoc doleo: cur uiri ecclesiastici: & qui magister sibi usurpant uocabulum: tollant liberum arbitrium quo sublato Manichæorum secta construitur. AT. Ego ne liberum tollo arbitrium: qui in tota disputatione mea nihil aliud egi: nisi ut omnipotentiam dei cum libero arbitrio conseruarem. CRI. Quomodo seruas liberum arbitrium: qui dicis hominem nihil posse facere: nisi deus semper adiuuerit? AT. Si in culpa est qui libero arbitrio iungit dei adiutorium. ergo ille laudatur: qui dei tollit auxilium. CRI. Non tollo dei auxilium. Quippe per cuius gratiam possumus: sed utrumque suis finibus terminans. ut dei sit gratia que dedit liberi arbitrii potestatem: & nostre uoluntatis facere quid: uel non facere: quo & facientibus præmiu: & non facientibus pena seruetur. AT. Videris mihi quasi obliuiosus esse: & quasi nihil supra dictum sit. per easdem disputationis lineas reuerti. Hoc enim longa discretione conclusum est: ut gratiam suam dominus: qua nobis concessit liberum arbitrium in singulis operibus iuuet: atque sustinet. CRI. Quid ergo coronat in nobis atque laudat: quod ipse operatus est? AT. Voluntatem nostram quæ obtulit omne quod potuit: & laborem quo contendit: ut faceret: & humilitatem quæ semper respexit ad auxilium dei. CRI. Ergo si non fecimus quod præcipit: aut uoluit nos adiuuare deus: aut noluit. Si uoluit: & audiuit: & tamen non fecimus quod uolumus: non nos: sed ille superatus est. Sin autem noluit adiuuare: non est culpa eius qui uoluit facere: sed illius qui potuit: & noluit facere. AT. Non intelligis $\Delta\iota\Delta\eta\mu\mu\alpha\ \tau\omicron\upsilon\upsilon$ tuum in græde blasphemiam: decidisse barathrum: ut ex utraque parte: aut inualidus sit deus: aut inuidus: & non tantum ei laudis sit: que bonorum auctor sit & auctor sit & adiutor: quantum uituperationis que mala non coercuit. Detrahatur ergo illi: cur diabolus esse permiserit: cur passus sit: & hucusque patiatur quotidie aliquid in mundo male fieri. Querit hoc Martion: & omnes hæreticorum canes: qui uetus laniant testamentum & huiusmodi syllogismum texere consueuerunt. Aut sciuit deus hominem in paradysum positum præuaricaturus esse mandatum illius: aut nesciuit. Si sciuit: non est in culpa is qui præscientiam dei uitare non potuit: sed ille qui talem condidit: ut dei non posset scientiam deuitare. Si nesciuit: cui præscientiam tollis: auferis & diuinitatem. Hoc enim genere in culpa erit: qui elegit Saul futurus postea regem impiissimum: & Saluator aut ignorantia aut iniusticia tenebitur reus: cur in euangelio sit locutus. Nonne duodecim ego elegi apostolos: & unus de uobis diabolus est? Interroga eum: cur Iudam elegerit proditorum? Cur ei loculos commiserit: quem furem esse non ignorabat. Vis audire rationem. Deus præsentia iudicat non futura. Nec condemat ex presentia: quem nouerit talem fore: qui sibi postea displiceat. Sed tantæ bonitatis est: & ineffabilis clementia: ut eligat eum: quem interim & bonum cernit: & scit malum futurum: dans ei potestatem conuersionis & penitentia: iuxta illum sensum apostoli: ignoras quia benignitas dei ad penitentiam te adducit? Secundum duritiam autem tuam: & cor impenitens thesaurizas tibi iram in die iræ: & reuelationis iusti iudicii dei: qui reddat unicuique secundum opera eius. Neque enim ideo peccauit: quia deus hoc futurum nouerat. Sed præsciuit deus quasi deus: quod ille erat propria uoluntate futurus. Accusa ergo deum mendacii: quare dixerit per Ionam. Adhuc tres dies & Ninive subuertetur. Sed respondebit tibi per Hieremiam. Ad summam loquar contra gentem: & regnum: ut eradicet & destruat: & disperdat illud. Si penitentiam egerit gens illa a malo suo: quod locutus sum aduersus eam: agam & ego penitentiam super malo quod cogitauit: ut facerem ei. Et ad summam loquar de gente & regno ut ædificet & plantem illud: si fecerit malum in conspectu meo: ut non audiat uocem meam penitentiam agam super bono quod locutus sum ut facerem ei. Indignabatur quondam & Ionas: cur deo fuerit iubente mentitus: sed in iniusticia mæroris arguitur: malens cum pernicie innumerabilis populi uerum dicere quam cum tantorum salute mentiri. Ponit enim exemplum. tu doles super hedera: siue cucurbita: in qua non laborasti: neque fecisti ut cresceret: quæ sub uina nocte nata est: & una nocte perit: & ego non parcam ciuitati magnæ: in qua sunt plus quam centum uiginti milia hominum: qui nesciunt quid sit inter dextram & sinistram suam? Si paruulorum ætate & simplicium: quos certe peccatores fuisse non poteris approbare: tanta fuit hominum multitudo. quid dicemus de utriusque sexus ætate diuersa? quæ iuxta Philonem prudentissimum philosophorum: ab infantia usque ad decrepitam senectutem septenario ordine deuoluitur: dum sibi sic inuicem ætatum incrementa succedunt: ut quando de alia transcamus ad aliam sentire minime ualeamus. CRI. Tota argumentatio tua huc tendit: ut græci dicunt $\alpha\upsilon\tau\epsilon\ \tau\epsilon\ \phi\omicron\upsilon\sigma\iota\omicron\upsilon\upsilon$ nos liberum appellamus arbitrium uocabulo tribuas: re auferas. Tu enim auctorem peccatorum facis deum: dum asseris nihil hominem per se posse facere: sed adminiculo dei cui imputetur omne quod facimus. Nos autem siue bonum siue malum homo fecerit per liberi arbitrii potestatem ei dicimus imputari qui fecit quod uoluit. Et non ei

non ei qui semel concessit liberum arbitrium. AT. Quamuis tergiuerferis: laqueis ueritatis innecteris. Hoc enim modo etiā si ipse non adiuuat: tamen iuxta te auctor erit malorū: quia potuit prohibere & non prohibuit. Vetus enī snia est: homicidā esse eū: qui cū possit hoīem de morte liberare: non liberet. CRI. Iā iā tollō manū: cedo: uicisti. Si tamen uincere est: ueritatē uelle subuertere. nō rebus: sed sermonibus: id est non ueritate: sed mē datio. Possū enī illud tibi apostoli respōdere: & si iperitus sermone: nō tamē sciētia. Q uādo enī loqris: coactus argumētationū strophis tibi uideor assētere. Cū autē tacueris: ex aīo rursus elabatur: ut liqdo appareat disputationē tuā nō ex fōtibz ueritatis & christiana simplicitate: sed ex philosophorū minutiis & arte descēdere. AT. Vis ergo me rurū uti testimoniis scripturarū: & quō iactā discipuli tui nullū argumentationi tuæ posse & problematicis respōdere? CRI. Non solū uolo: sed & cupio. doce me de scripturis sactis: ubi sublata liberi arbitrii potestate faciat homo: quod per se aut noluit aut non potuit. AT. Nō ita: ut tu proponis: sed ut ueritas poscit & ratio scripturarū: uocibus est utendū. Loquitur Iacob in orōne sua. Si fuerit dominus deus meus mecū: & custo dierit me in uia: per quā ego pgo: & dederit mihi panē ad manducandū: & reduxerit me cū salute ī domū prīs mei: erit mihi dominus in deū: & lapis iste quē posui in titulū: erit mihi domus dei: & oīa quæcūq; dederis mihi: decimas offerā tibi. Nunqd dixit si libez arbitriū cōseruaueris: & cibū & uestimentū meo labore q̄siero: & re uertero in domū prīs mei? Oīa dat domini uoluntati: ut mereatur accipere qd̄ præcatur. Reuertentū de Meso potamia Iacob: angelorū occurrit exercitus: & uocantur castra dei. Postea pugnat cū angelo sub figura hoīs: & a domino cōfortatur. de supplantatore Iacob rectissime dei nomen accepit. neq; enī ad fratrem crudelissimū audebat reuerti nisi domini præsidio roboratus. Scriptū est in cōsequētibus. Ortus est ei sol: postq̄ transiuit Phannuel: qd̄ interpretatur facies dei. Vnde loquitur & Moyses: Vidi dominū facie ad faciē: & salua facta est anīa mea. non proprietate naturæ: sed dignatione miserantis. Oritur ergo nobis sol iusticiæ: quando uultu dei confirmatur. Ioseph in ægypto clauditur carcere: Ibiq; infertur q̄ custos carceris oīa potestati eius fideiq; cōmiserit. Causaq; redditur: quia dominus erat cū eo: & quæcūq; faciebat p̄sperabantur a domino in manibus eius. Vnde & Eunuchis sōnia suggerūt. Pharaō uidet sōniū inextricabile: ut per hanc occasionē liberaret Ioseph: pater pasceretur & fratres: ægyptus tpe famis saluaretur. Sequitur. Dixit autē deus ad israhel in uisione noctis. Ego sū deus patrū tuorū: noli timere descēdere in ægyptū. In gentē enim magnā faciā te ibi: & ego descendā tecū in ægyptū: & deducā te inde: & ponet Ioseph manus super oculos tuos: ubi hic est liberi arbitrii ptās? Et non totum: qd̄ ire non audet ad filium: & genti se totū cōmittere dominū nesciēti: dei patris auxiliū est. Liberatur populus de ægypto in manu forti: & brachio excelso. Non Moyse & Aaron: sed eius qui signorū miraculis populū liberauit: & ad extremū pcussit primogenita ægypti: ut qui prius retinebant pertinaciter: ardentē exire cōpellerent. Salomon loquitur. Esto confidens in dominū in toto corde tuo. In tua autē sapiā ne exalteris in oibus uis tuis cognosce eum: ut rectas faciat uias tuas. Intellige quid loquatur. Nec in sapiā nostra: nec in ullis uirtutibus confidendum: sed in solo domino: a quo gressus hoīs d̄riguuntur. Deniq; præcipitur: ut ostendamus ei uias nostras: & notas esse faciamus: quæ non labore proprio: sed illius adiutorio atq; clāmentia recte fiunt. Vnde scriptum est. Rectā fac in conspectu meo uia tuā. siue ut alia exemplaria habent. Rectā fac in cōspectu tuo uia meā. ut qd̄ tibi rectum est: etiā mihi rectū uideatur. Idē Salomō loquitur. Deuolue sup dominū opera tua: & firmabuntur cogitationes tuæ. Tunc enim nostra cogitatio confirmatur: quando omne quod agimus: quasi super stabilem & solidissimam petram domini adiutorio deuoluimus: eiq; cuncta reputamus. Apostolus Paulus cum dei beneficia celeri sermone narrasset: ad extremum intulit: & ad hæc quis idoneus? Vnde & in alio loco dixit. Fiduciam autē talē habemus per Christū ad deum: non q̄ sufficientes simus cogitare aliquid a nobis: q̄ si ex nobis: sed sufficientia nostra ex deo est. qui & idoneos fecit nos noui testamenti ministros: non littera: sed spiritu. Littera enim occidit. spiritus autem uiuificat. Adhuc audemus per libez arbitrium superbire: & abuti beneficiis dei in contumeliam largitoris: cum idem uas electionis apertissime scribat. Habemus autem thesaurū iustum in uasis fictilibus: ut abundantia fortitudinis sit ex deo: & non ex uobis. Vnde & in alio loco retundens hæreticorū impudentiam loquitur. Qui gloriatur: in domino gloriatur. Neq; enim qui seipsum cōmendat: ipse probatus est: sed quem deus cōmendat. Et itez. Nihil enim mihi defuit ab iis: qui super modum sunt apostolici: licet nihil sim. Petrus loquitur ad dominum: signorū magnitudine cōturbatus: Recede a me: quia homo peccator sum. Et dominus ad discipulos. Ego sum uitis: & uos rami: qui manet in me: & ego in eo. iste affert fructū multum: quia sine me nihil potestis facere. sicut rami & flagella uitium ilico contabescunt cum fuerint a matrice præcisati: ita omnis hoīum fortitudo marcescit: & deperit: si a dei auxilio deseratur. Nemo inquit potest uenire ad me: nisi pater qui misit me traxerit eum: quando dicit. Nemo inquit potest uenire ad me: frangit superbiētē arbitrii libertatē: q̄ etiam qui uelit ad Christū pergere: nisi fiat illud quod sequitur. Nisi pater meus cælestis traxerit eum: nequicq̄ cupiat: & frustra nitator. Simul & hoc animaduertendum: q̄ qui trahitur non sponte currit. Sed aut retractans: & tardus. aut inuitus adducitur. qui non potest suis uiribus & labore uenire ad Iesum: quō potest omnia simul peccata uitare? Et uitare in perpetuum: & dei sibi potentiæ nomen assumere? Si enī ille αὐτὰρ τῆς τοῦ θεοῦ: & ego αὐτὰρ τῆς τοῦ θεοῦ: quæ iter me & deū erit distātia? Vnū adhuc ponā testimoniū: ne tibi & adiutoribus tuis fastidiū faciā. Assuero quē. Ixx. interpretes αὐτὰρ τῆς τοῦ θεοῦ uocāt: sōnus auferē ab oculis: ut cōmentarios in se fideliū replicās ministroꝝ inueniat Mardochæum: cuius indicio de insidiis liberatus ē: ut & Hester cōmendabilior fieret: & cunctis populis iudæorū iminentē uitaret necē. Certe rex potentissimus: qui ab india usq; ad septētrionē cunctum possidebat orientē: post largissimas epulas: & cibos toto orbe quæsitos dormire cupiebat: & somno requiescere: ac libez arbitrium implere dormiēdi: nisi dominus prouisor bonorū

Vetus sententia

Phannuel

Aspuerus rex Artaxerxis etc

omniū impedisset naturā ordinē: ut contra naturā tyranni crudelitas uinceretur. Longū est: si uoluerō cuncta sanctarū scripturarū exempla pferre. Totus sermo sanctorū ad deum oratio est: tota oratio. & deprecatio extorquet clementiā creatoris: ut qui nris uiribus & studio saluari non possumus: illius misericordiā conseruemur. Vbi autē misericordiā & gratiā est: liberū ex parte cessat arbitriū: quod in eo tātū est. ut uelimus atq; cupiamus & placitis tribuamus assensū. Iā in domini potestate ē: ut id quod cupimus laboramus: an nitimur illius opere & auxilio implere ualeamus. CRI. Ego simpliciter dixerā: non in singulis operibus nostris: sed in gratiā conditionis & legis sentiri auxiliū dei: ne liberū frangeretur arbitriū. Cæterū sunt plariq; nostrorum: qui omnia quæ agimus: dicant fieri præsidio dei. AT. Qui hoc dicit: uester esse cessabit. Aut ergo & tu ista dicitō: ut noster esse incipias: aut si nō dicis: alienus eris: cū iis qui nra nō dicunt. CRI. Tuus ero: si mea dixeris: imo tu meus: si aduersa non dixeris: Sana corpora confiteris: & aiā quæ fortior est denegas sanitatē. Vt enī morbus & uulnus in corpore: ita peccatū in anima. Qui ergo sanū aliquando hoīem cōfiteris ex ea parte: qua caro est: quare non sanum dicas & ex ea qua spiritus est? AT. Sequor propositionem tuam.

Nunq̄ hodie effugies: ueniam quocunq; uocaris.

CRI. Paratus sum ad audiendum. AT. Et ego ad loquendū surdis auribus. respōdebo igit̄ ad propositum. Ex anima cōpacti: corpore utriusq; substantiæ naturā cōsequimur. Quō corpus sanum dicitur: si nullo languore uexetur: ita aiā absq; uitio: si nulla p̄turbatione quatiatur. & tamē quis corpus sanū sit: integrūq; & uegetum: & cunctorū sensuū integritate robustū: aut crebris aut raris infirmitatibus cōdolescit & ut firmissimū sit: interdū pituitæ molestiā patitur: ita anima cogitationū & p̄turbationum impetus sustinens: ut superet naufragia: non absq; periculo nauigat. consideransq; fragilitatē suā semp de morte sollicita est: secundū illud quod scriptū est. Quis est homo qui uiuet & non uidebit mortem quæ cunctis intenta est mortalibus: non naturæ dissolutiōe: sed morte peccati. iuxta illud propheticum. Aiā quæ peccauerit: ipsa morietur. Alioquin hanc communē mortem quæ: & bruta soluūt aialia: Enoch & Heliam nondū uidisse cognoscimus. Da mihi corpus quod nunq̄ languerit: aut quod post languorem perpetua sanitate secure sit: & dabo tibi aiā: quæ nūq̄ peccauerit. Nec post uirtutes deinceps peccatura sit: præsertim cum uicina sint uitia uirtutibus & si paululum declinaueris: aut errādum tibi sit: aut in præceps cadendam. Quantum enim inter se distant pertinaciā & perseverantiā: parsimonia & frugalitas: liberalitas & profusio: prudētia & calliditas: fortitudo & temeritas: cautela & timiditas: quorum alia ad bona: alia referuntur ad mala. quod quidem & in corporibus inuenitur. si felli prouideris temperādo: pituita succrescit. si humores siccare festines: inardescit sanguis: bile uitiatur: & luteus color ora profundit. Certe ut cunctam medicorū adhibeamus diligentiam: & castigatis uiuamus cibus: & morborū fomitibus carcamus cruditate: occultis quibusdam & soli deo cognitis causis: uel frigore ihorrescimus: uel febre exardescimus: uel torminibus eiulamus: & ueri medici Saluatoris imploramus auxiliū. Dicimusq; cum apostolis. Magister saluos nos fac: perimus. CRI. Esto: ut nullus potuerit omne uitare peccatum: in pueritia: adolescentia: & iuuentute: nunquid negare potes plurimos iustos & sanctos uiros post uitia omni se ad uirtutes animo contulisse: & per has caruisse peccato? AT. Hoc est quod tibi in principio dixeram: in nostra esse positum potestate uel peccare uel non peccare. & uel ad bonum uel ad malum extendere manum: ut liberū seruetur arbitrium. sed hoc p̄ modo & tpe & conditione fragilitatis humanæ: perpetuitatem autem impeccantiæ soli reseruari deo. & ei: qui uerbum caro factus: carnis detrimenta & peccata non pertulit. Nec quia ad breue possum: cogis me ut possim iugiter. possim ieiunare: uigilare: ambulare: legere: psallere: sedere: dormire: nunquid in perpetuū? CRI. Et quare in scripturis sanctis ad perfectam iusticiam prouocamur: ut est illud. Beati mundo corde: quoniam ipsi deū uidebunt. & Beati immaculati in uia: quoniam ambulant in lege domini & dei loquentis ad Abraham. Ego sū deus tuus. placeto in conspectu meo: & esto sine macula uel querela. Et ponam testamentum meum inter me & te. & multiplicabo te nimis. Si enim nō potest fieri quod scriptura testatur: frustra præcepit ut fieret. AT. Diuersis testimoniis scripturarū eandem quæstionem teris in theatrales præstigijs: qui unum eundēq; hominem personarū uarietate mutata: in Martem Veneremq; producunt. ut qui prius rigidus & truculentus inceserat: postea soluat in molliciem sceminas. hoc quod nunc quasi nouum obiicis: Beati mundo corde: & Beati immaculati in uia: & Esto sine macula: & cætera huiuscemodi apostolo respondente conuictum est. Ex parte cognoscimus: & ex parte prophetamus & nunc per speculum uidemus in enygmate. Cum autem uenerit quod p̄fectum est: id quod ex parte fuerat: destruetur: & mundum igitur cor: quod postea sit uisus deum: & beatitudinem uitæ immaculatæ: & immaculatum cum Abraham uiuere: in umbra possidemus & imagine. quis aliquis patriarcha sit: quis propheta: quis apostolus: dicitur eis a dom̄o Saluatore: Si uos cum sitis mali: scitis bona dare filiis uestris: quanto magis pater uester qui in cælis est: dabit bona petentibus se? Deniq; & Abraham: cui dictum est. Esto sine querela: sine macula: conscientia fragilitatis suæ cecidit pronus in terram. Cūq; locutus esset ei deus. Sarai uxor tua non uocabitur ultra Sarai: sed Sara erit nomen eius: & benedicam ei: & erit in gentes & reges gentium ex ipsa erunt. Statim infertur. Cecidit Abraham in faciem suam: risitq; & dixit in mente sua: Si centenarius nascetur filius: & si Sara. xc. annorum pariet. Dixitq; Abraham ad deum: Ismael uiuat in conspectu tuo. Cui respondit deus. Etiam. Ecce Sara uxor tua pariet tibi filium: & uocabis nomen eius Isaac: & reliqua Certe audierat a deo. Ego sum deus tuus: placeto in conspectu meo: & esto siue macula: quare non credidit qd̄ deus repromisit: sed risit in corde putans se cælare deum: & aperte ridere non audens: Deniq; causas incredulitatis exponens: dicit in corde suo. Quomodo potest fieri: ut centenarius de nonagenaria uxore pariat filium? Viuat inquit Ismael in conspectu tuo: quem semel dedisti. difficilia non quæro. contentus sum beneficio quod accepi:

Isaac. q. xivus

accepi. quem occulta responsione arguens deus ait. Etiam. & est sensus: fiet quod aestimas non futurum. Sara uxor tua pariet tibi filium. Et ante quam ista concipiat: priusquam ille nascatur: puero nomen imponam. Ex errore enim tuo: quo risisti tacitus: filius tuus Isaac risus nomen accipiet. Sin autem ab his qui sunt mundo corde in hoc saeculo putas uideri deum: quare Moyses: qui prius dixerat: Vidi deum facie ad faciem: & salua facta est anima mea: postea depraecatur: ut cum uideat cognoscenter: quem quia dixerat se uidisse: audit a domino. Non potes uidere faciem meam. Nemo enim uidebit faciem meam & uiuet. Vnde & apostolus ait. Inuisibile in solum deum qui & lucem habitat imarcescibile: & quem nullus hominum uiderit: neque uidere possit: appellat. Et Ioannes euangelista sacra uoce testatur dicens. Deum nemo uidit unquam. unigenitus filius qui est in sinu patris: ipse narrabit: Qui uidet & narrat: non quod est ille qui uisus est: nec quantum nouit ille: qui narrat: sed quantum potest mortalium sensus accipere. Quod autem putas beatum esse: qui sit immaculatus in uia: & ambulat in lege eius: ex sequenti sensu priorum intellige. Multis testimoniis supra didicisti: legem nullum potuisse complere. Si autem apostolus ad comparationem Christi gratia: quae prius lucra arbitrabatur in lege: reputauit quasi stercora: ut Christum lucrifaceret: quanto magis nos scire debemus: ideo & euangelii gratiam successisse: quia in lege nemo iustificari potuit. Si ergo in lege nullus iustificatur: quomodo ad perfectionem immaculatus est in uia: qui adhuc ambulat: & ad calcem uenire festinat. Certe qui in cursu est: & in uia graditur: minor est eo qui peruenit ad finem. Si ergo immaculatus est ille atque perfectus qui adhuc ambulat in uia: & graditur in lege: quid plus habebit ille qui ad terminum uiae legisque peruenit. Vnde apostolus de domino loquitur: qui in fine mundi & in consumatione uirtutum: exhibeat sibi sanctam ecclesiam non habentem maculam: neque rugam: quam uos putatis in ista carne mortali & corruptibili esse perfectam: & audire meremini cum Corinthiis. Iam perfecti estis: sine nobis regnatis: atque utinam regnaretis: ut & nos regnaremus uobiscum. cum uera & absque omni sorde perfectio in caelestibus referretur: quando spiritus loquitur ad sponsam. Tota pulchra es amica mea: & macula non est in te. Iuxta quod & illud intelligitur: ut sitis irreprehensibiles & simplices: sicut filii dei immaculati qui non dixerat estis: sed sitis in futuro differens: non in praesenti esse contestans. ut hic labor sit atque contentio. ibi laboris uirtutisque praemia. Denique Ioannes scribit. Dilectissimi filii dei sumus & nondum apparuit quid erimus. Sciimus quia cum apparuerit: similes ei erimus: quando cum uidebimus sicut est. Quamquam ergo filii dei simus: tamen similitudo dei & uera contemplatio tunc nobis repromittitur: quando apparuerit in claritate sua. de hoc superbiae tumor: & illa orandi prorumpit audacia. quia scribens ad uiduam: quomodo sancti debeant orare pronuncias. Ille enim merito ad deum extollit manus: ille praeces bona conscientia fundit: qui potest dicere: tu enim nosti domine: quam sanctae: quam innocentes: quam pure sint ab omni fraude & iniuria & rapina: quas ad te expando manus: quam iusta: quam immaculata labia: & ab omni mendacio libera: quibus tibi ut mihi miserearis praeces fundo. Christiani est haec: an pharisaei superbiae oratio. Qui etiam in euangelio loquebatur. Deus gratias ago tibi: quia non sum sicut ceteri homines raptores: iniusti adulteri. & sicut hic publicanus. ieiuno bis in sabbato: decimas de omnium quae possideo. Ille agit gratias deo quia ipsius misericordia non sit: sicut ceteri homines peccata detestans: non assumens iusticiam. Tu dicis domine tu nosti quam sanctae: quam innocentes: quam pure sint ab omni fraude iniuria & rapina: quas ad te expando manus. Ille bis in sabbato se ieiunare dicit: ut affligat carnem uitiis lasciuientem. Et omnis substantiae suae dat decimas. Redemptio enim animae uiri propriae diuitiae. Tu cum diabolo gloriaris: super sidera ascendam. Ponam in caelo thronum meum: & ero similis altissimo. Dauid loquitur. Lumbi mei impleti sunt illusionibus: & conputruerunt cicatrices meae a facie insipientiae meae. Et ne intres in iudicium cum seruo tuo. & non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Tu sanctum & innocentem & purum te esse iactas: & mundas ad deum expandis manus: nec sufficit tibi in cunctis opibus gloriari: nisi ab omni sermonis orisque peccato mundum esse te dicas inferens quam iusta: quam immaculata labia: & ab omni mendacio libera. Ille canit omnis autem homo mendax. Et hoc ipsum confirmat apostolica auctoritas: ut sit deus uerax. omnis autem homo mendax: & tu ab omni mendacio immaculata & iusta libera possides labia. Esaias plangit. heu mihi misero: quoniam conpunctus sum: quia cum sim homo & imunda labia habeam: in medio quoque populi imunda labia habentis ego habito. & postea seraphim ignitum carbonem forpice comprehensum defert ad prophetae labia purganda: non ut tu loquaris arrogantis: sed sua uitia confitentis. Iuxta illud quod in psalmo dicitur. Quid detur tibi: aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam. Sagittae potentis acutae cum carbonibus desolatoriis. Et post tantum tumorem: orantisque iactantiam & confidentiam sanctitatis quasi stultus: stultis persuadere conaris. ut in extremo dicas: quibus tibi mihi ut miserearis praeces fundo: Si sanctus es: si innocens: si ab omni sorde purgatus: si nec sermone: nec ope peccasti: dicente Iacobo: qui uerbo non peccat iste iustus est uir: & potest refrenare linguam suam: quomodo misericordiam depraecaris: ut uidelicet plangas te & fundas praeces. quia sanctus & purus es & innocens immaculatusque labiis: & ab omni liber mendacio dei similis potestati. Si Christus orauit in cruce. Deus deus meus ut quid dereliquisti me. longe a salute mea uerba delictorum meorum. Et rursum. Pater in manus tuas domine commendo spiritum meum: & pater ignosce eis: quod enim faciunt nesciunt. qui pro nobis agens gratias dixerat. Confitebor tibi domine pater caeli & terrae. Sicut docuit apostolos suos: ut quotidie in corporis illius sacrificio credentes audeant loqui. Pater noster qui es in caelis sanctificetur nomen tuum. Illi nomen dei: quod per se sanctum est: in se sanctificari cupiunt. Tu dicis: nosti domine quam sanctae & quam innocentes & quam pure manus meae. Illi inferunt: adueniat regnum tuum: spem regni futuro tempore praestolantes: ut regnante Christo nequaquam regnet peccatum in mortali eorum corpore. Iunguntque: fiat uoluntas tua: sicut in caelo & in terra. ut imitetur angelos humana fragilitas. & uoluntas domini compleatur in terra. Tu dicis: potest homo: si uoluerit: omni carere peccato. panem quotidianum si

ue super omnes substantias uenturum apostoli deprecamur: ut digni sint assumptione Christi. Et uos per ni-
miam sanctitatem securamq; iusticiam audacter uobis caelestia dona uindicatis. Sequitur dimitte nobis debita
nostra: sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. de baptismatis fonte surgentes: & regenerati in dominum
Saluatore: impleto illo quod de se scriptum est. Beati quorum remissa sunt iniquitates: & quorum tecta sunt
peccata. Statim in prima corporis communionem dicunt. & dimitte nobis debita nostra: quae illis fuerant in Chri-
sti confessione dimissa. Et tu arrogans & superbus: sanctarum puritate manuum & munditia eloquii gloriaris:
quis sit hominis perfecta conuersio: & post uitia atq; peccata uirtutum plena possessio. nunquid possunt sic ef-
se sine uitio: quomodo illi qui statim de christi fonte procedunt? Et tamen iubentur dicere. dimitte nobis de-
bita nostra: sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Non humilitatis mendacio: ut tu interpretaris: sed pa-
uore fragilitatis humanae suam conscientiam formidantes. Illi dicunt: ne nos inducas in tentationem. Tu cum
Iouiniano loqueris: eos qui plena fide baptismata consecuti sunt tentari ultra & peccare non posse. Ad extremum
inferunt. Sed libera nos a malo. Quid praecantur a domino: quod habent in liberi arbitrii potestate? O ho-
mo nunc mundus factus es in lauacro. De te dicitur: quae est ista: quae ascendit dealbata super fratrualem su-
um: ut lota quidem sit: sed custodire non ualeat puritatem: nisi a domino deo sustentetur. Quomodo cupis
dei misericordia liberari: qui paulo ante liberatus es a peccatis: nisi hac ratione qua diximus: ut cum omnia fe-
cerimus: nos inutiles esse fateamur. Oratio ergo tua pharisaei uincit superbiam. & publicani comparatione da-
natur: qui de longe stans oculos ad deum non audebat tollere. sed percutiebat pectus suum dicens. propitius es
sto mihi peccatori. Vnde profertur domini sententia. Dico uobis: descendit hic iustificatus in domum suam:
plus q̄ ille. Omnis enim qui se exaltat humiliabitur: & qui se humiliat exaltabitur. Apostoli humiliantur: ut ex-
xaltentur. Discipuli tui eleuantur: ut corruant. Eidem adulans uiduae non erubescis dicere pietatem: quae nusq̄
reperiatur in terra: & ueritatem: quae ubiq; peregrina sit: in illa potissimum comorari: nec recordaris illius sen-
tentiae. Populus meus: qui beatum te dicunt: seducunt te: & semitas pedum tuorum supplantant. laudatq; eam uo-
cibus & dicis. O te felicem nimium o beatam: si iusticia quae esse iam non nisi in caelo creditur: apud te solam
inueniatur in terris. Docere est hoc: an occidere? Leuare de terra: an praecipitare de caelo: id mulierculae tribue-
ret: quod angeli non audeant usurpare? Si autem pietas: ueritas: atq; iusticia: non inueniuntur in terris: nisi in u-
na muliere ubi erunt iusti tui: quos absq; peccato in terris esse iactabas? Quae duo capitula orationis & laudis
soles cum tuis iurare discipulis: non esse tua: cum perspicue in eis stili tui splendor eluceat. & tanta sit uenustate
loqui Tulliani: ut testudineo incedens gradu: quae secreto doces mittisq; uenalia: publice non audeas profiteri.
O te felicem: cuius praeter discipulos nemo conscribit libros. ut quicquid uideris displicere: non tuum sed alie-
num esse contendas. Et quis ille tanti erit ingenii: ut leporem tui sermōis possit imitari? CRITOBOLVS. Nō
possum ultra differre. omnis uincitur patientia uestroꝝ iniquitate uerboꝝ. Oro te: quid infantuli peccauerit?
nec conscientia eis delicti imputari potest. non ignorantia: qui iuxta Ionam prophetam manum dexteram ne-
sciunt & sinistram: peccare non possunt: & possunt perire: genua labant: uagitus uerba non explicat. balbutiens
lingua ridet: & aeternae miseriae cruciatus miseris praeparantur. ATTICVS. Ah nimium disertus esse coepisti:
ut non dicam eloquens: postq̄ discipuli tui uersi sunt in magistros. Antonius enim orator egregius: in cuius lau-
dibus Tullius personat: disertos se ait uidisse multos: eloquentem: adhuc neminem. Noli ergo mihi orator: &
nō tuis floribus ludere: per quos solēt imperitorꝝ atq; puerorum aures decipi. sed simpliciter dic mihi qd scias.
CRITOBOLVS. Hoc dico: concedas mihi saltem esse sine peccato: qui peccare non possunt. ATTICVS. Cō-
cedam: si in Christo fuerint baptizati: nec me tenebis in assensu sententiae tuae: qua dixisti: posse hoīem sine pec-
cato esse: si uelit. Isti enim nec possunt: nec uolunt. sed sine ullo peccato per dei gratiam sunt: quam in baptismo
susceperunt. CRITOBOLVS. Cogis me: ut ad inuidiosum illud ueniam: & dicam tibi. quid enim peccauerūt
ut statim in me populorū lapides cōicias: & quem uiribus non potes: uoluntate interficias? AT. Ille haereticū
interficit: qui esse haereticum patitur. Caeterꝝ nostra correptio uiuificatio est: ut haeresi moriaris: uiuas catholi-
cae fidei. CR. Si uos scitis haereticos: cur non accusatis? AT. Quia apostolus me docet haereticum post unam
& secundam correptionem uitare: non accusare. sciens quia peruersus sit: & suo iudicio dānatus. Alioquin stul-
tissimum est super fidem meā ex alterius pendere iudicio. Quid enim si te alius catholicū dixerit: statim ne as-
sensum tribuam? Quicūq; te defenderit: & peruersa credentem bene sentire dixerit non hoc agit: ut te infamia
liberet: sed ut se infamet perfidia. Multitudo sociorꝝ nequaq; te catholicum: sed haereticum esse demonstrabit.
Vez: haec ecclesiastico calcantur pede: ne quasi paruulis flentibus tristior quaedam imago monstretur. hoc no-
bis praestet dei timor: ut omnes alios contēnamus timores. proinde aut defende quod credis: aut relinque quod
defendere non potes. Quēcunq; in defensionem tui aduxeris: non patronum: sed sociū nominabis. CR. Dic
quae so: & me omni libera quaestione: quare infantuli baptizantur? AT. Ut eis peccata in baptismo dimittan-
tur. CR. Quid enī cōmeruere peccati: quisq; ne soluit: nō ligatus? AT. Me iterrogas? Respōdebit tibi euāge-
lica tuba: doctōr gentiū: uas aureū in toto orbe resplendēs. Regnauit mors ab Adā usq; ad Moysē: etiam in eos
qui non peccauerunt in similitudinem praearicationis Adam: qui est forma futuri. q̄ si obieceris dici hoc: esse
aliquos qui non peccauerunt: intellige eos illud non peccasse peccatum: quod peccauit Adam: praearicando
in paradiso praecceptum dei. Caeterum omnes hoīes: aut antiqui ppagatoris Adam: aut suo nomine tenent ob-
noxii. Qui paruulus est: parentis in baptismo uinculo soluit. Qui cuius est aetatis: quae possit sapere: & alieno
& suo Christi sāguine liberatur. Ac ne me putes haeretico sensu hoc intelligere: Beatus martyr Cyprianus: cuius
te in scripturarꝝ testimoniis dirigendis a mulū gloriaris: in epistola quam scribit ad episcopum Fidū de infan-
tibus baptizandis:

Anto. or.

In paulo euāgely tuda

tibus baptizandis: hæc memorat. Porro aut si etiã grauiſſimis delictoribus: & in deũ ante peccantibus: cum poſtea crediderint: remiſſa peccatorum datur: & a baptiſmo atq; gratia nemo prohibetur: quãto magis prohiberi non debet infans: qui recens natus nihil peccauit: niſi quod ſecundũ Adam carnaliter natus contagiũ mortis antiquæ prima natiuitate contraxit. Qui ad remiſſã peccatorum concipiendã: hoc ipſo facilius accedit: q̃ illi remittuntur non propria: ſed aliena. Et iccirco frater chariſſime hæc fuit in concilio noſtro ſententia a baptiſmo: atq; a gratia dei: qui omnibus miſericors & benignus & pius eſt: neminẽ per nos debere prohiberi. Quod cum circa uniuerſos obſeruandũ ſit: atq; retinendũ: magis circa infantes ipſos: & recens natos obſeruandũ putat: qui hoc ipſo de ope noſtra ad diuinam miſericordiam plus merent̃ q̃ in primo ſtatim natiuitatis ſuæ ortu plorantes ac flentes: nihil aliud faciunt: q̃ depræcantur. Scripſit dudum uir ſanctus & eloquẽs epiſcopus Auguſtinus ad Marcellinum: qui poſtea ſub inuidia tyrannidis Heraclianæ: ab hæreticis innocens ceſus eſt: duos libros de infantibus baptizandis contra hæreſim ueſtram: per quam uultis aſſerere: baptizari infantes non in remiſſionem peccatorũ: ſed in regnum celorum. Juxta illud quod ſcriptum eſt in euangelio: niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto: non poteſt intrare regnum cælorum. Tertium quoq; ad eundem Marcellinum cõtra eos qui dicunt idem quod uos: poſſe hominem ſine peccato eſſe ſi uelit: abſq; dei gratia. Et quartum nuper ad Hilariũ contra doctrinam tuam multa peruerſa fingentem. Alios quoq; ſpecialiter tuo nomine cudere dicitur: quod necdum in noſtras uenere manus. Vnde ſuper ſedendum huic labori cenſeo: ne dicatur mihi illud Oratii. In ſiluiam ne ligna ſeras. Aut enim eadem dicemus ex ſuperfluo: aut ſi noua uoluerimus dicere: a clariffimo ingenio occupata ſunt meliora. Hoc unum dicam: ut tandem finiatur oratio: aut nouum nos debere ſymbolum tradere: ut poſt patrem & filium & ſpiritum ſanctum baptizetis infantes in regnum cælorum. Aut ſi unum: & in paruis & in magnis habetis baptiſma: etiam infantes in remiſſionem peccatorum baptizandos in ſimilitudinem præuariationis Adam. Quod ſi iniuſta uobis uidetur alienorum remiſſio peccatorum: qua non indiget qui peccare non potuit: tranſite ad Amafium ueſtrum qui præterita in cælis: & antiqua delicta ſolui dicit in baptiſmo: ut cuius in cæteris auctoritate ducimini: etiam in hac parte errorem ſequamini.

Remiſſa

Auguſtinus

In ſiluiam ne ligna ſeras.

Incipit tertius tractatus primæ partis de erroribus Origenis. Hactenus beati Hieronymi: de fide & contra diuerſas hæreſes ſcripta congeſta ſunt. Deinceps de unius Origenis pernicioſis erroribus & plures epiſtolæ ac tractatus ſubiiciuntur. Vbi etiam illius accuſationes contra ſectatores eius hæreſeos & apologiæ contra calũniantes eum eiufdem hæreſis continentur.

Incipit argumentum excerptum ex libro beati Auguſtini de hæreſibus.

Origeniani Origenis adamantii ſectatores: qui & mortuorum reſurrectionem repellunt: chriſtum aut creaturã & ſpiritu ſanctũ introducentes: paradifum autem & cælos & omnia alia allegorizantes. Hæc quidem de Origene Epiphanius. Sed qui eum defendunt unius eiufdemq; eſſe ſubſtantia dicunt docuiſſe patrem & filium & ſpiritum ſanctum: neq; reſurrectionem reppuliſſe mortuorum: quibus & in iſtis eum conuincere ſtudeant: qui eius plura legerunt. Sed ſunt huius Origenis alia dogmata: quæ catholica eccleſia omnino nõ recipit. In quibus nec ipſum falſo arguit: nec poteſt ab eius defenſoribus falli: maxime de purgatione & liberatione: & rurſus poſt longum tempus ab eodem malam reuolutionem rationalis uniuerſæ creaturæ. Quis enĩ catholicus chriſtianus uel doctus uel indoctus non uehementer exhorreat eam quam dicit purgationem malorum. i. etiam eos qui hanc uitam in flagitiis & facinoribus & ſacrilegiis atq; impietatibus maximis quilibet finiunt: Ipſum etiam poſtremo diabolum atq; angelos eius quibus poſt longiſſima tempora purgatos atq; liberatos regno dei luciꝫ reſtitui: Et rurſus poſt longiſſima tempora omnes qui liberati ſumus: ad hæc mala denuo delabi: & reuertit: & has uices alternantes beatitudinum & miſeriarum rationalis creaturæ ſemper fore: ſemp fuiffe: De qua uaniſſima impietate aduerſus philoſophos a quibus iſta didicit origenes: in libris de ciuitate dei diligentiffime diſputaui.

ſcedula

Nte annos circiter .x. ſanctus uir Pãmachius ad me quaſdã ſcedulas miſit: quæ Origenis periarcho interpretata uolumina continerent: immo uitata. Hoc magnopere poſtulans: ut græcam ueritatẽ latina ſeruaret tranſlatio. Et ideo utrãq; partẽ ſeu bene ſeu male dixiſſet ille: qui ſcripſit abſq; interpretis patrocinio romana lingua cognoſceret: feci: ut uoluĩt: miſitq; ei libros: quos cum legiſſet exhorruit: & recludens ſcrinio: ne prolati in uulguſ multorum animos uulnerent: a quodam fratre qui habebat zelum dei: ſed non ſecundum ſcientiam ad legendum rogatus: ut traderet quaſi ſtatim reddituro: propter anguſtiam temporis fraudem non potuit ſuſpicari. Qui acceperat legendos adhibitis notariis opus omne deſcripſit: & multo celerius q̃ promiſerat: codice reddidit. Eadẽq; temeritate: & ut leuius dicã ineptia: quod male ſurriperat: peius aliis credidit. Et quia difficile grandes libros ſe rebus myſticis diſputantes notarum poſſunt ſeruare compendia: præſertim qui ſurtim celeriterq; dictantur: ita in illis confuſa ſunt omnia: ut & ordine in plariſq; & ſenſu careant. Quãobrem petis Auĩte chariſſime: ut ipſũ ad te exẽplar dirigã: qd' a me oli trãlatũ: & nulli alii traditũ a ſupradicto fratre puerſe editũ eſt. Accipe igit' qd' petiſti: ſed ita ut ſcias deteſtãda tibi in eis eſſe quã plurima: & iuxta ſermonẽ domini iter ſcorpiones & colubros iccedẽdũ: ut eſt illud ſtatim i primo uolũine: Chriſtũ filiũ dei nõ natũ eſſe ſed factũ: deũ patrẽ p naturã inuiſibile etiã a filio non uideri: filiũ qui ſit imago inuiſibilis patris cõparatũ patri: nõ eſſe ueritatẽ. Apud nos aut qui dei omnipotentis nõ poſſumus recipere ueritatẽ: imaginariã ueritatẽ uideri: ut maietas ac magnitudo maioris quodãmodo circũſcripta ſentiat in filio. Deum patrẽ eſſe lumen incõprehẽſibile: Chriſtũ collatione patris ſplendorẽ eſſe pparũ: qui apud pibecillitate noſtra magnus eſſe uideat: Duas ſtatuas maioris & paruulæ: unius quæ mudũ impleat: & magnitudine ſua quodãmodo

nos